

МОВА В ПРОФЕСІЙНОМУ ВИМІРІ: КОМУНІКАТИВНО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Матеріали
Міжнародної науково-практичної
онлайн-конференції

НУЦЗ України
Харків
2017

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Соціально-психологічний факультет

Кафедра мовної підготовки

**МОВА В ПРОФЕСІЙНОМУ ВИМІРІ:
КОМУНІКАТИВНО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ**

**Матеріали Міжнародної науково-практичної
онлайн-конференції
19 жовтня 2017 року**

Харків

2017

УДК 811:378.147.091.33(08)

ББК 81я42

М 74

Рекомендовано вченою радою соціально-психологічного факультету
Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 1 засідання від 25.09.2017 р.).

Редакційна колегія:

ректор, д-р наук з держ. упр., проф. В. П. Садковий (голова);
проректор із наукової роботи, д-р техн. наук, проф. В. А. Андронов (заступник голови);
д-р філол. наук, проф., почесний професор університету Л. А. Лисиченко;
начальник соціально-психологічного факультету, канд. психол. наук, доц. А. С. Куфлієвський;
завідувач кафедри мовної підготовки, канд. філол. наук, доц. І. Є. Богданова (відповідальний редактор);
доцент кафедри мовної підготовки, канд. філол. наук О. К. Лептуга;
доцент кафедри мовної підготовки, канд. філол. наук О. О. Старова.

Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. 19 жовтня 2017 р. – Х.: НУЦЗУ, 2017. – 227 с.

У збірнику вміщено матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект», присвячені актуальним проблемам сучасного мовознавства: філософії мови в професійній освіті, мовній картині світу та її реалізації в мовленні, функціонуванню професійної мови в полікультурному суспільстві й формуванню професійної комунікативної компетенції, нормуванню й стандартизації термінологічної лексики, інноваційним методам, технологіям і стратегіям ефективного навчання мови – як рідної, так і іноземної.

Видання призначене для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, наукових працівників.

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за оригінальність змісту, точність наведеної інформації й стилістичне оформлення несуть автори.

© НУЦЗУ, 2017

ПРОФЕСІЙНА МОВА В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Юлія Бугаєвська
Харків

МОВА УСНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ФАХІВЦІВ

Проблема диференціації термінологічної лексики і професіоналізмів ускладнюється тим, що деякі науковці не обмежуються поділом спеціальної лексики на термінологічну та професійну, а намагаються членувати професійну лексику ще на ряд підрозділів. Дослідники виділяють професіоналізми та професійні жаргонізми як окремі групи спеціальної лексики внаслідок їх нормативних, стилістичних та експресивних відмінностей.

І. Лях виділяє наступні складові термінології: терміни – фахові слова; напівтерміни – професійні слова; професійні жаргонізми. На думку дослідниці, терміни – фахові слова є інвентарем теоретичної комунікації. Напівтерміни – професійні слова є одиницями практичної комунікації. Професійні жаргонізми є експресивними дублетами термінів і вживаються у сфері усного спілкування фахівців [1, с. 60].

Багато вчених розглядає синонімію як властивість терміносистеми на етапі її становлення. Але дослідження доводять, що синонімія властива різним термінологічним системам на будь-яких етапах її розвитку. Синонімні та варіантні терміни й боротьба між ними за місце в науковій термінології є показником її постійного розвитку [2, с. 103].

Синонімія, незважаючи на те, що більшість дослідників вважає її негативним явищем, притаманна будь-якій термінологічній системі. Вона виявляється на словотвірному, синтаксичному й навіть стилістичному рівнях. Варто вести мову про синонімію в термінології не лише як про негативне явище, а й як про потрібну ознаку термінології та мови взагалі.

І.В. Жиглей і О.А. Лаговська виділяють бар'єри комунікацій, які заважають розумінню сенсу професіоналізмів і жаргонізмів, серед яких: професійні – відсутність знань для декодування (розшифрування) отриманої інформації та кодування (постановки завдань) для надання інформації, мовні – відсутність знань іноземної мови, соціокультурні – відсутність розуміння необхідності надання (отримання) інформації [3, с. 331].

Слова-професіоналізми розпізнають за тими ж ознаками, що й терміноодиниці, але з підкресленням їхньої невідповідності тим критеріям, які висуваються до термінів. Ідеться про ступінь або міру невідповідності слова-професіоналізма, функціонально схожого з терміном, ознакам, які визнаються обов'язковими для терміноодиниці [4, с. 96].

Тобто сфера професійної діяльності обслуговується спеціальною мовою – мовою професійної комунікації, в якій виділяються кілька мовних груп, залежно від ступеня кодифікованості та інформаційної змістовності використовуваних одиниць: термінологія, усна професійна лексика професіоналізми, професійні жаргонізми, номенклатура. До причин виникнення професійного мовлення ми відносимо прагнення спеціалістів галузі різноманітити свої фахові мовні засоби, передати суб'єктивне розуміння і надати оцінку.

Література

1. Лях І. Деякі аспекти взаємодії номінативних одиниць синтаксису та словотвору // Нова філологія. – Запоріжжя: Запорізький держ. ун-т, 2002. – № 2. – С. 60-66.
2. Мартиняк О.В. Явище синонімії у термінологічній лексиці // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: сер. «Проблеми української термінології». – Львів, 2008. – № 620. – С. 100-103.
3. Жиглей І.В., Лаговська О.А. Модель бухгалтерського обліку як основа інституційної взаємодії // Науковий вісник БДФЕУ. Економічні науки. – Чернівці, 2012. – Вип. 1(22). – С. 327-335.
4. Бондалетов В.Д. Социальная лингвистика. – М.: Просвещение, 1987. – 160 с.

*Ігор Завгородній, Світлана Краснікова,
Дмитро Перцев, Лариса Мірошнік
Харків*

ЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасний ВНЗ – це багатонаціональне полікультурне середовище. Ураховуючи велику кількість іноземних студентів, що навчаються в українських вишах, виховання толерантності слід розглядати як найважливіше невідкладне завдання вищої школи. Формування толерантності, віротерпимості та миролюбності, виховання почуття поваги до інших народів, їхніх традицій, цінностей та досягнень, усвідомлення несхожості й прийняття всього етнічного та культурного розмаїття світу мають для інтернаціонального студентського середовища особливу актуальність.

Питання міжкультурної комунікації постійно знаходиться в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних вчених (І. Абакумова, Н. Автономова, А. Асмолов, В. Біблер, Р. Вандберг, П. Гайденко, В. Золотухін, Л. Іонін, Н. Лисиця, Г. Олпорт, А. Панін, О. Селіванова, І. Стернін, С. Хеллер, В. Шкода та інші). Проте, незважаючи на постійний інтерес дослідників до проблем міжкультурної комунікації, бракує досліджень, пов'язаних

з осмисленням факторів, які визначають готовність студентів різних етнічних груп до встановлення міжкультурних взаємовідносин.

Етнічна толерантність трактується в науковій літературі як терпимість до іншого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, думок, ідей, вірувань. Толерантність передбачає настроєність на розуміння та діалог з іншими людьми, визнання та повагу до їхньої «іншості» (інша зовнішність, мова, одяг, манера мовлення, смаки, спосіб життя, погляди) [2].

Для визначення толерантної позиції та спостереження за динамікою зміни рівня етнічної толерантності серед вітчизняних та іноземних студентів в багатьох університетах проводяться моніторингові дослідження в рамках роботи соціологічних служб (центрів, лабораторій тощо). Такі опитування дозволяють виявити міру прийняття іншої людини, яка може відрізнитися за різними ознаками – національними, расовими, культурними, релігійними тощо.

Поведінка студентів відносно представників інших національностей, їх рівень етнічної толерантності є визначальним для міжетнічної стабільності та швидкої адаптації студентів в інтернаціональному студентському середовищі [1]. Програми моніторингу рівня етнічної толерантності надають можливість відстежувати динаміку рівня напруженості в студентському середовищі.

Результати досліджень свідчать про те, що іноземні студенти займають активну позицію щодо міжкультурної комунікації. Це цілком пояснюється тим, що іноземні студенти, потрапляючи в нове для них соціокультурне, мовне та національне середовище, прагнуть до встановлення контактів з українськими студентами як в університетському середовищі, так і в ситуаціях соціально-побутової взаємодії.

Водночас дослідження показують, що існує необхідність осмислення проблеми етнічної толерантності та міжкультурної комунікації в інтернаціональному студентському колективі в контексті не лише соціологічних досліджень, але й педагогічних підходів до вирішення проблеми. Отримані результати примушують замислитися про можливі форми соціокультурної взаємодії вітчизняних та іноземних студентів.

Міжкультурну комунікацію слід розглядати як комплексну педагогічну програму, успішність якої визначається різними чинниками: іноземні студенти стикаються з незнайомим для них соціокультурним середовищем – з традиціями, нормами та культурними цінностями; з системою соціально-культурного обслуговування; способом життя місцевого населення та нормативно-регулятивними структурами суспільства.

Педагогічне завдання щодо формування уявлень про розмаїття культур та виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей, розвиток умінь та навичок ефективної взаємодії з представниками різних культур має міждисциплінарний характер, й особлива роль у цьому відводиться дисциплінам гуманітарного циклу [3, с. 33].

Концепція виховної роботи у ВНЗ також має бути націлена на активізацію залучення як вітчизняних, так й іноземних студентів до полікультурного середовища навчання, насиченого громадського життя в студентському середовищі, активної участі в загальних університетських заходах.

На формування середовища, яке сприятиме розвитку міжкультурної комунікації між вітчизняними та іноземними студентами, впливає вся система навчально-виховної роботи у ВНЗ. Такий підхід покликаний забезпечити формування у студентів системи базових цінностей, таких, як терпимість до полікультурних та багатонаціональних традицій, неприйняття екстремізму, забезпечуючи тим самим ефективну міжкультурну комунікацію.

Література

1. Борисова А. О. Психолого-педагогічний супровід міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр. / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. – Харків: НТУ «ХП», 2015. – Вип. 43 (47): матер. міжнар. наук.-практ. конф. «Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників», 14-15 травня 2015 р. – С. 77-84.

2. Залановська Л. І. Методологія дослідження міжетнічної толерантності студентської молоді західного та східного регіонів України / Л. І. Залановська // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Т.1. – Вип. 105. – Чернігів: ЧНПУ, 2012. – С.117-120 (Серія: Психологічні науки).

3. Малахова С. М. Проблеми міжкультурної комунікації іноземних студентів: педагогічні аспекти / С. М. Малахова // Медична освіта. – 2016. – № 1. – С. 32-34.

*Олеся Міненко
Черкаси*

СПЕЦИФІКА МІЖНАРОДНИХ ТЕСТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ TOEFL, IELTS

Міжнародні іспити з іноземних мов з'явилися не так давно. До найбільш поширених міжнародних тестів відносять TOEFL, IELTS, FCE, CAE, CPE, кожен з яких має свою систему тестування знань і відрізняється рівнем вимог до володіння мовою.

За функціональною ознакою міжнародні іспити можна поділити на три категорії:

- 1) для вступу в іноземний вуз або роботи за кордоном;
- 2) для вузькопрофесійної діяльності;
- 3) для самоперевірки [2, с. 187].

До першої групи належать іспити, що перевіряють загальне володіння мовою; до другої – різні мовні тести, що охоплюють професійні цілі. До третьої – іспити проміжних рівнів.

Більш поширеним іспитом в Україні до недавнього часу залишався **TOEFL (Test of English as a Foreign Language)** – стандартизований іспит із англійської мови, як іноземної, розроблений американською компанією **ETS (Educational Testing Service)**. В усьому світі процес реєстрації, оплати, опрацювання та оголошення результатів відбувається за стандартною схемою. Результати TOEFL є обов'язковими для вступу до більш ніж 2400 коледжів та університетів США, Канади й інших англомовних країн. До того ж, урядові організації, освітні програми та органи, які видають ліцензії й сертифікати, потребують результати складання TOEFL для визначення рівня володіння мовою. Цей тест для тих, хто має намір продовжити освіту у вищих навчальних закладах США і Канади, а також тих, кому американський варіант англійської необхідний для виконання службових обов'язків [1, с. 17].

На сьогоднішній день TOEFL складається з **чотирьох частин: Reading, Speaking, Listening i Writing**. TOEFL оцінюється за шкалою від 0 до 120 балів. За кожен модуль (Listening, Speaking, Reading i Writing) можна набрати від 0 до 30 балів. Остаточний результат складається з суми балів за кожний з модулів. Для тесту TOEFL не існує поняття прохідного балу; при цьому кожен ВУЗ або інша установа встановлює свої вимоги. Мінімальний бал для TOEFL звичайно варіюється в межах від 61 бали (наприклад для Bowling Green State University) до 109 балів (в університетах Columbia і Harvard). Аналіз балів TOEFL для вступу до різних університетів показав, що середній бал за TOEFL становить приблизно 74,2 для студентів, і 82,6 для аспірантів. Сертифікат TOEFL дійсний протягом двох років [2, с. 190].

Останнім часом більшої популярності набирає **IELTS** – міжнародна система перевірки знань англійської мови (Academic Module) – іспит, створений у 1990 році для іноземців, які бажають отримати освіту або проходити стажування у Великобританії, Австралії, Новій Зеландії. Його також визнають у багатьох вузах США, Канади, Данії та багатьох інших країн. Кураторами IELTS є Британська рада і екзаменаційна рада Кембриджського університету, які також розробили відомі Кембриджські іспити. Тест IELTS складається з чотирьох частин: аудіювання, читання, письмо та співбесіда. Оцінка тесту IELTS проводиться за дев'ятибальною системою, починаючи з одного балу (нульове володіння мовою) і закінчу-

ючи дев'ятьма балами (професійне володіння мовою). Термін дії сертифіката IELTS – 2 роки; після цього рівень володіння англійською знову доведеться підтверджувати. Цим IELTS схожий з TOEFL.

Література

1. Городецкая Л., Буховцев А. Система Кембриджских тестов по английскому языку / Л. Городецкая, А. Буховцев // Обучение за рубежом. – 2010. – № 4. – С. 17-18.

2. Люлько М. Є. Класифікація міжнародних іспитів з англійської мови за їх специфікою / М. Є. Люлько // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування. – К., 2016. – С. 186-192.

Olena Orlova
Mykolaiv

PECULIARITIES OF THE MENU-TEXTS: MULTICULTURAL APPROACH

Multiculturalism as social phenomenon appeared as the response to the postwar needs and was supported by ideological interest both in the scientific environment and in social views as for various languages and cultures. Practical needs appeared due to rapid economic development of countries, regions, revolutionary changes in science and technologies and were closely connected with globalizing economic activities as well. Among the areas of professional and social intercultural communication besides economics and trade one can distinguish education, science, tourism [2, с.18–35]. It should be noted that the recognition of the value of world cultures diversity resulted in the necessity of distinguishing the common features of every culture. It is important to emphasize the practical value of the researches in the sphere of cross-cultural relations. Moreover, we can make the conclusion that their results could be directly applied in such professional spheres as journalism, education, social-and-political activities, management, international relations, professional training, consulting, social work and tourism as well. The last were presented in the works of anthropologists Florence R. Kluckhohn, Fred L. Strodbeck, linguist Edward T. Hall, psychologist Gerard H. Hofstede.

Thus, when discussing multicultural communicative distinctions, it is necessary to apply to generalization greatly as individual manner of a separate speaker or certain communicative situation can be included into the framework of particular cultural stereotype. But the cultural difference in the system of values can create the picture of the world of given culture. It should be noted that national culinary traditions are considered as one of the peculiar features of multicultural society. National cuisines are of different cultural origin but are able to unite people in spite of their national diversity and enable them to understand each other without any kind of barriers. The power of multicultural

heritage influences the society greatly and, consequently, culture and traditions shall identify real diversity of modern world.

To be linguistically competent in order to communicate effectively with the representatives of different cultural communities it is important to be aware of their cultural specifics. So, it is necessary to know not only grammatical constructions of the foreign language but to be acquainted with specific extra linguistic information which is expressed by nationally-biased lexicon [3, p. 151-157].

To identify those words (“gap”, “white spaces”, “voids”) in the text specified by national cultural peculiarities means to single out the elements which express non-coincidence between the recipients belonging to different cultures.

According to the prominent scholar Yu. O. Sorokin it is necessary to consider the type of recipient/reader as certain ethno-psycho-linguistic type which is understood as intellectual-and-emotional personality having specific linguistic (and non-linguistic) communicative behavior identified by the cultural peculiarities of the community that a personality belongs to. Everything interpreted by recipient as mistaken, non-understandable or even strange is considered to be a specific sign of identification in the text language phenomena and/or extra language correlatives when comparing with conceptual structure and psychological type those do not coincide with the correspondent characteristics of the recipient [1, p. 3-11].

It should be noted that under linguists’ consideration are as follows: what in text/message shows intercultural interaction; what communicative context the messages/texts produced by the representatives of different cultures are involved into; what kind of language peculiarities and means make possible to eliminate misunderstanding.

Hence, it is worth mentioning such psychological notion as “accommodation” that is applied to such communication parameters as speech tempo, choosing of appropriate lexicon (speaking with a foreigner), using of simplifying or complicating constructions, giving certain explanation of some notions and terms.

We can find any kind of information as for cultural peculiarities of different cultures in various specialized reference books and encyclopedias.

Thus, the vivid example of cultural interpenetration is menu-texts which are defined as a kind of mini-format texts addressing to every speaker but are not always understood as a result of cultural differences and non-understanding of the names of dishes and ingredients those are to be typical for any culture. It is possible to eliminate those “gaps” giving the commentaries in the menu-texts, oral explanation or offering bilingual menu.

There are certain peculiarities of the menu-texts: grammatically, we can distinguish absence of syntactic constructions, scantiness of punctuation (only enumeration of the ingredients); lexically, there are a lot of abbreviations of different types, borrowings, international lexicon, voids; syntactically, absence of expressive means is noticed. It is important to state that cohesion is not a

specific category of the mentioned kind of text. The information in the menu-texts is presented in accordance with the meals.

So, the following scheme of the typical menu-text can be suggested: meals-kind of food-name of the dish-ingredients/commentaries.

To conclude, we should state that multiculturalism can be found in every country: the more developed – the more multicultural it is. This fact is stipulated by the means of mass communication, cultural interperception via everyday life, science, travelling. Everyday life embraces clothes, traditions, cuisine. Almost every nation has its culinary traditions and it is, nowadays, one of the features of multiculturalism. National cuisines, presented now in the USA, have different cultural origin and are the source of constant borrowings. When visiting foreign countries, every person bringing his cultural traditions and participating in inevitable cultural dialogue absorbs something from the other cultures and gives to them something from his.

References

1. Лакуны в языке и речи: сборник научных трудов / [Ю. А. Сорокин, Г. В. Быкова, Н. Л. Глазачева, Т. С. Глухина и др.]; под ред. Ю. А. Сорокина, Г. В. Быковой. – Благовещенск : Изд-во БГПУ, 2003. – 257 с.

2. Тишков В. А. Теория и практика мультикультурализма. / Мультикультурализм и трансформация постсоветских обществ. Под ред. В. С. Малахова, В. А. Тишкова. – М., 2002. – 335 с.

3. Kogunets I. V. Theory and Practice of Translation = Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / I. V. Kogunets. – Вінниця: Nova Knyha, 2003. – 448 p.

МОВНА ОСОБИСТІТЬ. ПСИХОЛІНГВІСТИКА

*Мариям Арпентьева
Калуга, Россия*

ПСИХОЛІНГВІСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО И ПОВСЕДНЕВНОГО ОБЩЕНИЯ

Постановка проблемы. Психолінгвістика – наука, изучающая психологические или лингвистические аспекты деятельности человека, социальные и психологические аспекты использования языка в процессах общения, совместной и индивидуальной, внутренней и внешней деятельности, функции которой состоят в расширении представлении психологии о деятельности и сознании человека [1; 2; 3]. Взаимное дополнение психологических и лингвистических подходов - вариант системного подхода к исследованию жизнедеятельности. Значимость такого рода подхода для психологической науки неоднократно подчеркивал Б. Ф. Ломов [4].

Описание исследования и его результатов. Теоретический и методический анализ проблемы показывает, что психолінгвістический подход, по мнению исследователей, помогает лучше понять специфические виды активности (деятельности) через те или иные дискурсы и тезаурусы. Психолінгвістический анализ, по оценкам ученых, позволяет полнее и глубже осмыслить не только специфические виды активности (фрагменты жизнедеятельности) но и всю жизнь как систему тех или иных дискурсов и тезаурусов. Весьма внимательно изучаются связи и точки пересечения лингвистических и иных –эмоциональных, поведенческих и познавательных – процессов (психосемантики) в трех основных контекстах: в мышлении как примере внутреннего диалога или монолога (*thinking and self-communication*), в общении как внешнем диалоге, беседе (*talk*), в процессе чтения текста (*text*). Специальные и общезыковые тезаурусы, их сходство и различие, активно изучаются в практиках профессионального общения, как проблема соотношения смысла и значения. Одна из сфер активного исследования – психотерапия и иные практики непрофессиональной и профессиональной деятельности, включающие интенсивные процессы общения человека с собой и другими.

Обсуждение результатов и выводы. Обыденные и профессиональные ситуации общения (а также их транскрипты и видеозаписи) подвергаются разным вариантам качественно-количественного анализа [2; 3]:

1. Изучение структур взаимодействия, внутренней логики диалога или текста:

- дискурсивному анализу, сосредоточенному на исследовании специфики языкового описания и интерпретации реальности участниками

разговора, автором текста, исследовании стратегий и интенций говорящих;

- «разговорному анализу» (конверсационный анализ, *conversation analysis*), много внимания уделяющего исследованию внутренней динамики разговора методов и механизмов, используемых при организации разговора, формальных, рекуррентных правил технологии проведения беседы и механизмов коммуникации;
- диалог-анализу, сосредоточенному на исследовании внутренней взаимосвязи диалогических единиц-интеракций, занятому «реконструкцией жизни через язык», интегрирующему подходы технологии конверсационного анализа и дискурсивного диалогического анализа (последовательное сцепление речевых актов).

2. Анализу личностных и иных черт участников диалога, авторов текста, читателей, их ценностей и целей, в том числе:

- нарративному анализу, осмысляющему текст как совокупность в разной степени понятных и требующих осмысления «историй» ее участников, раскрывающих их прошлое, будущее и настоящее, жизнедеятельность и бытие в целом;
- интен-анализу, акцентирующему изучение интенциональной направленности сознаний собеседников, авторов и читателей.

Но на самом деле эти виды анализа более или менее естественных, повседневных или профессиональных текстов и ситуаций общения близки как разные варианты качественно-количественного анализа текстов, соотношения смыслов и значений, общих и специальных аспектов тезаурусов понятий, используемых общающимися в разных ситуациях. Различия оказываются связанными: с особенностями стоящих перед исследователем целей, интересами исследователя, а также с особенностями самого анализируемого текста, профессионального или повседневного.

Литература

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. – СПб : Питер, 2001. – 272 с.
2. Арпентьева М. Р. Консультативный диалог: современные модели и концепции. – Калуга : КГУ, 2017. – 395 с.
3. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса. – Тамбов : ТГТУ, 2007. – 288 с.
- Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М. : Наука, 1984. – 444 с.
4. Минигалиева М. Р. Стратегии понимания клиента в индивидуальном психологическом консультировании. Дисс.... канд. псих. наук. – М. : МГУ, 1999. – 275 с.
5. Павлова Н. Д. и др. Дискурс в современном мире / Под ред. Н. Д. Павловой, И. А. Зачесовой. – М. : Когито-Центр, 2011. – 368 с.

6. Поттер Дж. Дискурс-анализ как метод исследования естественно протекающей речи // Иностранная психология. – 1998. – № 10. – С. 36–41.
7. Ушакова Т. Н., Цепцов В. А. Интент-анализ политических текстов // Психологический журнал. – 1998. – № 4. – С. 98–109.
8. Riikonen E., Smith G.M. Re-imagining therapy. – L.: Sage Publ., 1997. – 192 p.
9. Sidnell J., Stivers T. The handbook of conversation analysis. – N.-Y.: Wiley-Blackwell, 2014. – 848 p.
10. Silverman D. Discourse of counseling. – L. : Sage Publications, 1996. – 256 p.

*Світлана Вдович
Львів*

РОЛЬ МОВИ В ЕСТЕТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Роль мови, яка засвоюється з народження та супроводжує нас упродовж життя, надзвичайно важлива в естетичному формуванні та розвитку особистості. В. О. Сухомлинський, намагаючись з'ясувати, чому людина в роки дитинства оволодіває такою великою кількістю слів рідної мови, зазначав, що «перед нею у цей час уперше відкривається краса навколишнього світу», «в кожному слові вона не тільки бачить смисл, а й відчуває найтонші відтінки краси» [2, с. 221]. Естетичний розвиток особистості залежить від оточення, в якому формується особистість. «Споглядання і слухання, переживання побаченого і почутого – це перше вікно у світ краси» [2, с. 48]. Отже, краса навколишнього середовища, у тому числі краса мовлення, пробуджує почуття, які сприяють формуванню естетичних смаків.

Як відомо, мова виконує багато функцій (комунікативну, ідентифікаційну, експресивну, пізнавальну, мислетворчу, естетичну, культурологічну, номінативну, фатичну). Естетична функція полягає в тому, що мова як першоджерело культури фіксує естетичні смаки та цінності людини. Приносить спілкування естетичну насолоду чи ні, залежить від багатьох чинників: гармонійності звучання, змісту, логічності, взаємозв'язків елементів мовлення, милозвучності, культури мовлення, синтаксичної будови речень, акцентування, багатства виражальних засобів, дотримання загальноприйнятих норм літературної мови та правил етикету, експресивного забарвлення мовлення тощо. Художня мова впливає на нас естетично, а кращі високохудожні твори є справжніми витворами мистецтва. Естетика мови виявляється не лише у художній літературі, а й в інших видах мистецтва: спів (де слово поєднується з музикою), акторська гра (театральні постановки, кінофільми), радіо- і телепередачі тощо.

Мова посідає провідне місце в естетичному вихованні особистості, дозволяє людині не лише пізнавати світ і розвиватися, а й формувати свою

культуру, удосконалювати духовний світ, адже, як зазначає О. О. Потебня, «без слова людина залишилась би дикуном серед найвитонченіших витворів мистецтва, серед машин, карт і т. ін. ...» [1, с. 155]. Мова сприяє усвідомленню особистістю естетичних, моральних і національних ідеалів суспільства, визначає її духовне «я». Одним із найважливіших показників духовного розвитку людини є рівень опанування мовою, передусім рідною. Нехтування рідною мовою веде до дегенерації як окремої людини, так і всієї нації. Рідна мова особливо важлива для дитини, бо саме нею розширюється кругозір, загострюється розум, формується характер, закладаються моральні й естетичні засади.

Поспілкувавшись із людиною, ми легко можемо визначити її інтелектуальний і морально-естетичний розвиток, ціннісні орієнтири, приналежність до тих чи інших соціальних верств, професійних груп, територіальних об'єднань тощо. Про це свідчать культура мовлення, багатство словникового запасу особистості, вміння використовувати різноманітні мовні засоби, ті чи інші стилі мовлення відповідно до ситуації спілкування, наявність професіоналізмів, діалектизмів, жаргонізмів тощо. Будь-які зміни у моральних чи естетичних поглядах, у сприйнятті навколишнього світу, в самосвідомості особистості обов'язково знаходять своє відображення у мові.

Таким чином, мова посідає визначальне місце в естетичному розвитку особистості. Саме тому її вивченню у поєднанні з різними видами мистецтва слід приділяти значну увагу на всіх рівнях освіти особистості.

Література

1. Потебня А. А. Мысль и язык // Потебня А. А. Мысль и язык. – К. : СИНТО, 1993. – С. 7-157.

2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5 т. – К. : Видавництво «Радянська школа», 1977. – Т. 3 : Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – С. 5-279.

Ірина Волкова
Харків

ДО ПИТАННЯ ПРАГМАТИЧНОГО АСПЕКТУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Вивчення особливостей функціонування фразеологічних одиниць у художньому тексті належить до найбільш актуальних питань у сучасній лінгвістиці. Численні розвідки стосуються як визначення критеріїв виділення фразеологізмів, способів їх використання в стилістиці, так і їх перекладу, типології словоскладання тощо (І. Р. Гальперін, Н. Н. Амосова, О. І. Смирницький, Л. А. Булаховський, Л. Г. Авксентьев, О. В. Кунін, К. М. Ряшенцев, Н. Ф. Клименко, В. Н. Телія, Л. П. Пастушенко,

Л. П. Сміт, Т. Л. Павленко та ін.). Попри глибину проблематики фразеології, все ж лишається чимало питань, що потребують уточнення й розв'язання, а відтак тема статті є актуальною. Роль фразеологізмів у передаванні досвіду попередніх поколінь важко переоцінити. Тим актуальнішим видається питання дослідження фразеологічних одиниць (ФО) у сучасному художньому тексті.

Роботу виконано на матеріалі одного з найкращих творів сучасної літератури, який дав чималий матеріал для дослідження живої народної фразеології. Джерельною базою розвідки стали ФО, вилучені з роману «Вічник» Мирослава Дочинця [3].

Метою дослідження є вивчення прагматичного аспекту функціонування ФО в окремому художньому творі, де виражальні особливості фразеологізмів виявляють себе особливо виразно та яскраво.

Фразеологізм розуміємо як будь-який тип стійкого сполучення слів. Досліджуваний матеріал дає численні зразки ФО різних типів: *не на фіглю студився* [3, с. 154], *гризся страхом* [3, с. 155], *чесний піт* [3, с. 162]; приказки: *Така моя доля – як дірява льоля* [3, с. 176], *Усе добре, що варене* [3, с. 178]; прислів'я: *Коли мусиш, то й камінь укусиш* [3, с. 142], *Скільки наміряно тобі, стільки понесеши* [3, с. 143], *Хто терпен, той спасен* [3, с. 143], *Око – пан, а рука – трудар* [3, с. 153] тощо.

Нами встановлено, що ФО, які позначають емоційний стан, у романі вжито для передавання емоційного напруження героїв, для вираження агресії, упевненості, суб'єктивного ставлення до інших, зокрема й до читача, адже твір рясніє численними життєвими порадами, спрямованими безпосередньо до нього.

За нашими спостереженнями, твір містить здебільшого ФО позитивного прагматичного спрямування. Тож основну функцію ФО «Вічника» визначаємо як таку, що дає позитивну, життєстверджувальну суб'єктивну оцінку: *Ремесло не коромисло, плече не надавить* [3, с. 177], *Краса до вічня, а розум до кінця* [3, с. 181], *Від рівного дерева рівна й тінь* [3, с. 181], *Все, що з нами стається, – благодать* [3, с. 157].

Особливістю досліджуваних нами ФО є те, що емоційно-оцінні посили героя виражено чітко, розкривають умови й мету ситуативного спілкування, відбивають знання й уявлення про світ героїв, їх стосунки й життєвий досвід.

ФО, ужиті автором, роблять мовлення головного героя, від імені якого ведеться оповідь, виразним, підкреслено емоційним – характеризують людину, яка з любов'ю та повагою ставиться до всього, що її оточує: *Господи, як мало чоловіку треба, і як багато Ти даєш!* [3, с. 181], *Череп'я довше живе, як цілий горнець* [3, с. 176], *Чоловік має пахнути вітром, а жона димом* [3, с. 162], *Навчися і вмій чекати* [3, с. 188]. Як можна бачити з наведених прикладів, ФО у творі часто вжито як афоризми.

Отже, основна функція ФО досліджуваного твору – характерологічна, оскільки розкриває світобачення, характер головного героя-оповідача.

Спостерігаємо також індивідуально-авторські трансформації ФО, серед яких найчастіше натрапляємо на заміну якогось із компонентів фразеологізму: *Кривця мерзла в жилах* [3, с. 168], ... *був спокійний, як гребля* [3, с. 168], *Ворон ворону ока не видовбає* [3, с. 150]. Зазначимо, що трансформація повсякчасно виникає не лише в художньому тексті, а й у повсякденному спілкуванні.

Входячи до складу роману «Вічник», ФО сприймаються читачем як органічна його складова, твір сповнений прислів'ями, приказками – й вони виступають невід'ємним його компонентом, з одного боку, й одиницею мови, що реалізує своє інваріантне значення, з іншого. Читач фіксує не лише звуковий склад ФО, а й граматичну структуру, семантичний потенціал кожного з його компонентів.

Отже, включення ФО до тексту художнього твору обумовлено не лише їх значенням, але й внутрішньою формою. Це свідчить про аналітичний характер індивідуального авторського сприйняття, про суб'єктивне оцінювання всіх складових ФО з погляду їх слугування втіленню й вираженню певного смислового змісту. ФО дозволяють сформувати мовленнєву характеристику героя твору, вказати на його характер, тобто виконують характерологічну функцію.

Література

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. – Харків : Вища школа, 1987. – 135 с.
2. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К. : Наукова думка, 1989. – 156 с.
3. Дочинець М. Лад / Мирослав Дочинець. – Мукачево, 2014. – С. 115-352.
4. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вища школа, 1983. – 172 с.
5. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.
6. Ужченко В. Д. Українська фразеологія / В. Д. Ужченко, Авксентьев Л. Г. – Харків : Основа, 1990, – 167с.

*Інна Гуріненко
Черкаси*

ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТІВ РЯТУВАТИ, ДОПОМАГАТИ В УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

Розгляд концептів рятувати, допомагати доречно почати з аналізу їх значень згідно з Глумачним словником української мови:

«Допомога – сприяння, підтримка в чому-небудь // матеріальна підтримка // Захист, порятунок у біді // сприяння в лікуванні, полегшення страждань // ті, хто приходять на допомогу кому-небудь» [1, с. 240];

«Рятувати – усувати загрозу смерті, знищення і т. ін. для кого-, чого-небудь; захищати когось, щось від чогось небезпечного для життя, існування // Визволяти кого, що-небудь із біди, з неволі і т. ін.» [1, с. 1092].

На основі дібраного матеріалу виділено 27 паремій із концептами «рятувати» та «допомагати». Виділені концепти вживаються у пареміях, як правило, у прямих значеннях, відповідно до словникових значень, а саме: допомагати – сприяння, підтримка в чому-небудь; матеріальна підтримка; захист, порятунок у біді; рятувати – усувати загрозу смерті, знищення, захищати когось, щось від чогось небезпечного для життя, існування.

Аналіз паремій, у текстах яких є слова рятувати і допомагати, дає підстави стверджувати, що українським малим фольклорним жанрам притаманне бажання щасливого порятунку, однак значно переважає зневіра у рятуванні та допомозі від ближнього.

У пареміях з концептом *рятувати* прослідковуємо вираження поваги та звеличення особи того, хто рятує, а також того, хто здатний захистити, усунути небезпеку для життя (наприклад, *Усяк готов, щоб погубить, та хто буде рятувати? Хто годен, рятувати повинен*), а також наголошують на важливості вчасності дій, які усувають загрозу та небезпеку життю (наприклад, *Порятуй мене в пригоді, а в добрім разі не потребуєм рятуноків. Рятуй, як кричить, бо пропаде, то замовчить. Рятунок в час проганяє смерть від нас*).

Окремої уваги, вартий фразеологізм «*Рятувати свою шкуру*» із зневажливим відтінком у значенні, який очевидно вказує на повагу до того, хто рятує інших, а не дбає лише про власний порятунок, коли іншим загрожує небезпека. Разом з тим, деякі виокремлені паремії чітко вказують на притаманну українцям зневіру в безкорисливий порятунок від ближніх у разі загрози життю, яких скоріше цікавлять власні інтереси (наприклад, *Не порятує, хоч гинь. Усяк готов, щоб погубить, та хто буде рятувати*). Прикметно, що в такому контексті мова йде про втрату самого життя, а не приміром, майна чи соціального статусу. Звідси робимо той висновок, що в даних пареміях зафіксовані уявлення українців також про порятунок тих

аспектів життєдіяльності людини, з якими пов'язане її виживання в суспільстві, в цілому.

Аналогічно з концептом рятувати, інший концепт *допомогти* у пареміях також дублює контекст відповідно зі значенням, зафіксованим тлумачним словником. Паремії з концептом допомогти репрезентують важливість вчасної, дієвої та результативної підтримки в чому-небудь, захисту, порятунку в біді, у скрутний для нього час (наприклад, *Поміч у свій час, як дощ у засуху, Подавати [братню, помічну] руку [допомоги], помогти (допомогти, зарадити) біді (лиху, горю і т. ін.)*).

У паремійній картині чітко демонстрована зневага до того, хто не може стати у пригоді, посприяти, підтримати слушного моменту (наприклад, *З його помочи як з осики груш. Не можеш допомогти, то ліпше мовчи. Помагаєш з гори віз тягнути. Тобою так запоможешся, як на кулак по воді обіпрешся* та ін.). Разом з тим, повага або звеличення того, хто надав допомогу, у пареміях не зафіксовано, цікавість у цьому контексті викликає прислів'я «*Раз, два не допоможе, то й десять не допоможе*», що вказує на сприйняття здатності допомагати, як сталої характерної риси людини.

Також варто зауважити, що паремії «*Як міг, так допоміг*», «*Скільки міг, стільки й допоміг*» вказують на виправдання, очевидно, недостатньої допомоги, що, на нашу думку, можливе у випадку не надзвичайних ситуацій чи прямої небезпеки людині, загрози її життю.

Отже, робимо такі висновки:

1. Концепт *рятувати* у пареміях наділений значеннями: усувати загрозу смерті, знищення, захищати когось, щось від чогось небезпечного для життя, існування, визволяти кого або що-небудь із бід, з неволі. Паремії з концептом рятувати вказують на повагу та звеличення особи того, хто рятує, а також того, хто здатний захистити, усунути небезпеку для життя; також наголошують на важливості вчасності дій, які усувають загрозу та небезпеку життю.

2. Концепт *допомогти* у своє семантичне поле включає: порятунок у біді, однак на відміну від рятувати зосереджений на такому розумінні - сприяння, підтримка, у тому числі й матеріальна, сприяння в лікуванні, полегшення страждань. Паремії з концептом допомогти репрезентують важливість вчасної, дієвої та результативної підтримки в чому-небудь, захисту, порятунку в біді, у скрутний час; чітко демонстрована зневага до того, хто не може стати у пригоді, посприяти, підтримати слушної години; прослідковано вказівку на сприйняття здатності допомагати, як сталої характерної риси людини.

3. Принципова відмінність між концептами рятувати та допомогти, яка, з рештою, їх розмежовує, полягає в тому, що рятувати вживається виключно у контексті усунення загрози смерті, неволі, існуванню людини, на відміну від допомоги, якої чекають та на яку сподіваються у більшій кількості труднощів, а не лише у випадках надзвичайної ситуації чи прямої небезпеки життю та здоров'я людини.

Література

Тлумачний словник української мови : понад 12500 статей (близько 40000 слів) / За ред. д-ра філологічних наук, проф. В. С. Калашник. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2006. – 992 с.

ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ІНТЕРНЕТ-СЛЕНГУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ

Ольга Губарєва
Харків

Сьогодні в епоху глобальних комунікацій Інтернет-спілкування стає одним з найпопулярніших. Таким чином, нові можливості спілкування в Інтернеті, їх легкість і доступність, призвели до розвитку та активного використання свого діалекту, Інтернет-сленгу, який відрізняється від класичної мови. Однією з особливостей цього діалекту є те, що він представляє собою письмове відображення усного мовлення та постійно змінюється під його активним впливом.

Актуальність даної роботи полягає в вивченні прикладів Інтернет-спілкування та його лексичних одиниць, як явища недостатньо вивченого.

Мета полягає в вивченні ступеню обізнаності школярів з найчастіше вживаних Інтернет-сленгізмів англійської мови.

Для реалізації зазначеної мети передбачено розв'язання наступних **завдань**:

- 1) установити зміст поняття "сленг", з'ясувати рівень його дослідження в лінгвістиці;
- 2) визначити передумови та вивчити історію виникнення Інтернет-сленгу, його функціонування;
- 3) розглянути основні графічні особливості Інтернет-сленгу;
- 4) виділити основні способи утворення сленгізмів в Інтернеті;
- 5) проаналізувати особливості вживання та утворення сленгових виразів;
- 6) дослідити рівень обізнаності українських школярів у даному питанні.

Предметом дослідження є особливості процесу утворення та вживання Інтернет-сленгу.

Об'єкт дослідження – англійський Інтернет-сленг.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи**: загальний аналітичний метод, метод спостереження, метод систематизації отриманих знань, метод лінгвостилістичного аналізу, соціологічний (анкетування, бесіда) та статистичний методи обробки даних.

Матеріалом для дослідження стали понад 120 англійських Інтернет-сленгізмів, дібраних методом часткового добору із англомовних чатів, блогів та соціальних мереж.

Наукова новизна полягає в проведенні аналізу ступеню обізнаності утворення та вживання сленгових одиниць в молодіжних чатах, соціальних мережах.

В сучасній лінгвістиці існують різні теорії походження слова «сленг», щодо інтерпретації якого не існує єдиної думки. Дане поняття не містить термінологічної точності, а різні мовознавці розуміють під ним різні тлумачення.

За однією з версій, англ. slang походить від слова "sling" (метати, кидати), в якому воно вживалося в яскравому архаїчному вираженні "toslingone'sjaw", що означає "говорити промови буйні або образливі". Згідно іншої версії, «сленг» сходить до slanguage, причому початкова буква s нібито додана до language в результаті зникнення слова thieves; тобто спочатку йшлося про злодійську мову thieves' language, тому саме англійську мову вважають першоджерелом сленгу.

Численні словники пропонують різні значення цього поняття. Наприклад, «Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English» дає наступне визначення: «...a type of language consisting of words and phrases that are regarded as very informal, are more common in speech than writing, and are typically restricted to a particular context or group of people».

Словник «Longman Dictionary of Contemporary English» пропонує іншу інтерпретацію поняття "сленг": «...very informal, sometimes offensive, language that is used especially by people who belong to a particular group, such as young people or criminals» .

Серед дослідників також не існує єдиного погляду щодо тлумачення поняття "сленг". Вивченням англомовного сленгу займалися такі вчені, як: Е. Партрідж, С. Б. Флекснер, В. Фріман, М. М. Маковський, А. Баррера, Ч. Леланд, Ст. Дж. Бурк, В. А. Хом'яків, Єфремова Т.Ф., Гальперин І.Р. та багато інших.

Один з відомих дослідників сленгу Е. Партрідж, а також його послідовники Дж. Грінок та К. І. Кіттрідж визначають сленг як «...існуючі в розмовній сфері досить неміцні, нестійкі, не кодифіковані, а часто і зовсім безладні й випадкові сукупності лексем, що відображають суспільну свідомість людей, які належать до певного соціального або професійного середовища». Інший відомий дослідник сленгу Дж. Хоттен характеризує сленг, як вуличну мову, насичену гумором.

Тлумачний словник Т.Ф.Єфремової наводить таку дефініцію «сленгу»: «Сленг - сукупність слів і виразів, уживаних представниками певних груп, професій і т.п., що складає шар розмовної лексики, який не відповідає нормам літературної мови (зазвичай стосовно до англомовних країн).» [2, 425с.]

Можна побачити, що навіть на рівні загального тлумачення терміну

вже простежується певна неоднорідність в викладенні його значення, а також синонімічне співставлення відмінних понять «сленгу» та «жаргону». Дефініції сленгу, запропоновані різними науковцями, потребують значних уточнень. Таким чином, єдиного загальноприйнятого визначення терміну не існує, а різні посібники демонструють відмінні одне від одного тлумачення: «нецензурна мова», «мова неписьменних і безпутних людей», «поезія простої людини».

Окремої уваги заслуговують роботи харківського мовознавця Світлани Мартос, зокрема, її численні публікації на теми молодіжного та локального сленгів. Дослідниця тлумачить поняття «сленг» як динамічну за своєю природою субсистему, яка варіюється залежно від певних етномовних та культурних особливостей регіону (Мартос, 2005, с. 82).

Із лінгвістичної точки зору найбільш вдалим є формулювання, наведене відомим лінгвістом І.Р.Гальперінім: "сленг – експресивно і емоційно забарвлена лексика розмовної мови, яка відхиляється від прийнятої літературної мовної норми"

Отже, розглянувши думки усіх вище наведених мовознавців, можна дійти висновку, що сленг – це емоційно-забарвлена лексика, яка виникає внаслідок установки на інтимний, фамільярно-знижений стиль розмови в соціально-мовній єдності тієї чи іншої групи осіб.

У зв'язку зі стрімко зростаючою популярністю Інтернету вчені дійшли до висновку щодо необхідності виділення і вивчення такого нового функціонального стилю мовлення як "Вебlish" ("Web" + "English"), котрий являє собою мову співзвучностей, піктограм, аббревіатур і є особливою частиною всього Інтернет-сленгу.

В епоху глобальних комунікацій спілкування реалізується переважно завдяки текстовому обміну з використанням сучасних форм зв'язку, тому використання Інтернет - сленгу зумовлено особливостями розвитку самого суспільства та створює передумови для його вивчення як окремого лінгвістичного явища з проведенням подальшого досконалого аналізу.

Можна виділити кілька значущих факторів, які сприяють використанню «мови текстових повідомлень»:

- прагнення до раціоналізації мови за рахунок економії мовних засобів і часу.
- поширення і доступність високих технологій (Інтернету, мобільного зв'язку);
- прагнення людини до мобільності в бізнесі та житті, високого темпу життя, захоплення новими комунікаційними технологіями.

Усі Інтернет-сленгізми мають графічні особливості, що розподіляє їх наступним чином:

1. Емоційна перевантаженість.
2. Використання емотиконів.

3. Вживання акронімів.
4. Заміна слів подібними символами.
5. Скорочення.

Також згідно із сферою вживання, ми можемо розділити Інтернет-сленг на кілька тематичних груп:

- 1) позначення людей (guys, gf, mom);
- 2) позначення предметів, місць або інших об'єктів, часу (Ebooks, ICQ, FAQ);
- 3) вчинення будь-яких дій (CUL8R, totroll, I wanna ask u a qstn);
- 4) оцінка ситуації (ASAP, I dunno, cool);
- 5) вираження різних емоцій (wow, woo, LOL, OMG).

Проаналізувавши дані приклади (121 сленгізм), які були вилучені під час проведення дослідження з різних англомовних чат-румів, а також з найпопулярніших соціальних мереж таких, як Facebook, Twitter, Instagram, можемо зробити висновок, що найпоширенішими є абрєвіатури - 54 слова (44,7%). Рідше зустрічаються такі способи утворення Інтернет-сленгу, як заміна слова або його частини схожими символами - 40 слів (33 %) та скорочення - 27 слів (22,3 %).

Для виявлення рівня інформованості школярів щодо англійського інтернет сленгу та актуальності його вивчення була розроблена анкета (Додаток Б) та проведено опитування учнів 9-11 класів.

Всього в анкетуванні брали участь 80 учнів старших класів у віці від 14 до 16 років.

Проаналізувавши результати, було встановлено, що 41% учнів - знають і розуміють, що таке Інтернет-сленг, 15% - не змогли дати чіткого визначення, а 44% учнів було важко відповісти на це питання.

Крім того, учням було запропоновано перекласти українською мовою 10 найпопулярніших Інтернет-виразів. Найпростішими для розуміння школярів виявилися сленгізми TNX та Plz - 63% знають їх значення. Розшифрувати LOL та FAQ вдалося 51% учнів та 45% відповідно. Вираз IMXO знають лише 17% опитаних. Складними для розуміння старшокласників виявилися вирази - I dunno, wanna, r u ok? - з їх перекладом впоралися лише 8%, 5% та 10% опитаних (відсоток наведено у відповідності з приведеними сленгізмами). Ніхто з учнів не зміг дати вірне пояснення виразам AFK та CUL8R.

Варто наголосити, що досить великий відсоток школярів часто зустрічають англомовні сленгізми в Інтернеті (84%), але не завжди розуміють їх значення, що зумовлено місцем їх проживання не в англомовному середовищі та переважним користуванням рідною мовою під час спілкування, хоча більшість учнів (97%) хотіли би вивчити більш досконало особливості використання Інтернет-сленгу.

На основі отриманих результатів, можна зробити висновок, що учні віком від 14 до 16 років часто зустрічають сленгізми в Інтернеті, але на-

силу можуть перекласти їх рідною мовою, що доводить актуальність нашого дослідження, а також підтверджує гіпотезу про недостатню обізнаність у цьому питанні.

Отже, можна дійти висновку, що необхідно приділяти більше уваги вивченню Інтернет-сленгу задля вільного спілкування в просторах Інтернету та в реальному житті, бо сленг - це письмове відображення усного мовлення.

Література

1. Английский язык как глобальный. М. Весь мир, 2001. ISBN 5-7777-0114-0 (оригинал: English as a global language, Cambridge University Press, 1997, second edition 2003)
2. Гальперин И. Р., О термине "сленг", "Вопросы языкознания", 1956, № 6
3. Джеус Н.А. Лексико-семантическое словообразование в молодежном сленге : дис. канд. филол. наук / Джеус Наталья Александровна. – Краснодар, 2008. – 171 с.
4. Ефимов Е.Г. Социальные группы как объект исследования социальных Интернет-сетей / Ефимов Е.Г. // Изв. ВолгГТУ. Серия "Проблемы социально-гуманитарного знания". Вып. 11 : межвуз. сб. науч. ст. / ВолгГТУ. - Волгоград, 2012. - № 8 (95). - С. 63-66.
5. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current
6. English / Hornby A. S., Crowther I. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 1430 p.
7. Partridge E. Slang Today and Yesterday. London: Routledge and Kegan Paul, 1979.
8. Partridge E., Dalzell T., Victor T. The New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English. - Taylor & Francis, 2006. – pp.2189
9. История интернет-сленга - Режим доступа: <http://www.rapidsteps.com/topic/549/-11.12.2014>
10. English Internet Slang - Режим доступа: http://www.en.wiktionary.org/wiki/Appendix:English_internet_slang/-10.12.2014
11. English / Hornby A. S., Crowther I. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 1430 p.

Євгенія Дегтярьова
Київ

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ФРАНЦУЗЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-МІНІМАЛІСТІВ

Антропоцентрична спрямованість сучасних лінгвістичних досліджень зумовлює розгляд авторського вибору мовних засобів вираження

сміслової структури художнього тексту. Французькі письменники-мінімалісти створюють власну мовну картину, яка відбиває їхній досвід, умови життя, особливості психічного складу, інтелектуальний розвиток та естетичні уподобання.

У французьких мінімалістичних творах відображається криза сучасного споживчо-симулякрного постмодерного буття. Шалений ритм сучасного життя, сліди мутацій, пережитих суспільством, передаються в індустріальних сценах і просто пейзажах. Погляд із вікна потягу вже не надає відчуття живої природи: *Et premier arrêt, les arrêts qu'il ne compte même plus. Ne les compte pas. Noir encore dehors et l'été des gris, du sombre une brume, du brouillard [...] au bord de la voie l'usine à ordures, on voit les bennes qui dépotent à la file sous les cheminées* [3, с. 20].

Їдучи на роботу, герой навіть більше не рахує зупинки: двічі повторене заперечення *il ne compte même plus. Ne les compte pas* свідчить про типовість ситуації і циклічність. Іменники *brume* n.f. – “brouillard léger” [2, с. 140], *brouillard* n.m. – “concentration, à proximité du sol, de fines gouttelettes d'eau en suspension formant un nuage qui limite la visibilité” [там само, с. 139], *ordures* n.f.pl. – “déchets, détritrus de la vie quotidienne” [там само, с. 717], прикметник *sombre* adj. – “peu éclairé” [там само, с. 950], чорний (*Noir*) [1, с. 673] і сірий (*gris*) [там само, с. 487] кольори, відповідно до словникових статей, створюють атмосферу безвиході, безнадії та смутку і розгортають текстові концепти БУДЕННІСЬ і СУМ.

У мінімалістичних творах чітко простежується тема соціальної відчуженості людини. Так, персонаж роману Ж. Ешноза “Je m'en vais” під час поїздки півднем Франції майже ні з ким не спілкується: *prendra soin de ne parler qu'avec le moins de monde possible* [4, с. 97] і практично не виходить з готелю: *Sortant de moins en moins [...]. [...] parfois aussi il passera toute la journée dans sa chambre d'hôtel* [там само, с. 96].

Навіть діалог між героями, які є парою, стає складним і майже неможливим: *on recherchait toujours des choses à dire sans toujours les trouver* [там само, с. 177], повторення прислівника *toujours* adv. – “en toute occasion” [2, с. 1020] – посилює експресію фрази і підсилює емоційне напруження оповіді: двоє не можуть знайти тему для розмови, хоч і намагаються постійно це зробити. Таким чином, спостерігаємо розгортання текстових концептів ВІДЧУЖЕННЯ і САМОТНІСТЬ.

На творчість французьких письменників-мінімалістів відчутно впливає живопис. У їхніх романах візуалізується вся різнобарвна палітра кольорів: *La robe sans manches d'un beau bleu sombre gisait bien étendue sur le sable homogène jaune foncé. Jolie phrase. A côté d'elle, une serviette blanche un peu plus longue, elle aussi lissée, bien à plat sur le sable et sur la serviette blanche Debbie en maillot une pièce noir* [5, с. 103]. За словниковою статтею “Dictionnaire des Symboles”, синій колір (*bleu sombre*) символізує протиріччя [1, с. 129], які охоплюють персонажа наодинці з його новою знайомою. Жовтий колір (*jaune foncé*), асоціюючись з пристрасстю і теплом [там

само, с. 535], передає почуття Сімона до жінки. Білий колір (*blanche*) означає початок [там само, с. 125], появу нового кохання і відродження героя. Але Сімон одружений, тому чорний колір (*noir*) передає непристойність і порочність його відчуттів [там само, с. 673] та імплікує текстовий концепт ПРОТИРІЧЧЯ.

Однією з основних у романах французьких мінімалістів є тенденція до пасивності, до розчинення у ніщо. Наприклад, головний герой роману “La télévision” замість того, щоб писати наукову роботу, «пише» її лише подумки: *Me concentrant sur le simple déroulement naturel de mes mouvements dans l'eau, je nageais paisiblement dans ce bassin bleuté en songeant à l'évolution de mon travail, le bain ne m'ayant jamais paru incompatible avec l'étude, bien au contraire. [...] je continuais à travailler ainsi tranquillement à mon étude en faisant mes longueurs de bassin* [6, с. 138]. Дієслово мислення *songer* v.t. – “avoir présent à l'esprit, penser à” [2, с. 951] вказує на те, що персонаж працює лише уявно, тільки думаючи про це. Прислівник *tranquillement* adv. – “de façon tranquille; calmement, paisiblement” [там само, с. 1026] підкреслює неспішність і спокійний внутрішній стан героя, який зовсім не переймається своєю бездіяльністю і лінощами. Він симулює роботу, переконуючи самого себе, що продовжує працювати (*je continuais à travailler ainsi tranquillement à mon étude*), плаваючи у блакитному басейні (*je nageais paisiblement dans ce bassin bleuté*). За словниковою статтею “Dictionnaire des Symboles”, блакитний колір символізує пустоту і пасивність [1, с. 129–131], які характеризують життя героя. Відтак, відбувається розгортання текстовий концепт ПАСИВНІСТЬ.

Отже, концептуальне наповнення французької мінімалістичної прози складає множинність поглядів на світ і абсурдність сучасного існування, що формує мовну картину світу письменників-мінімалістів і їхнє індивідуально-авторське бачення сучасного буття як ПРОТИРІЧЧЯ.

Література

1. Chevalier J. Dictionnaire des Symboles / J. Chevalier, A. Gheerbrant. – P. : Ed. Robert Laffont / Jupiter, 2002. – 1060 p.
2. Le petit Larousse illustré : chronologie universelle. – P. : LAROUSSE, 2008. – 1812 p.
3. Bon F. Sortie d'usine / François Bon. – P. : Ed. de Minuit, 2011. – 169 p.
4. Echenoz J. Je m'en vais / Jean Echenoz. – P. : Ed. de Minuit, 2001. – 256 p.
5. Gailly C. Dernier amour / Christian Gailly. – P. : Ed. de Minuit, 2013. – 128 p.
6. Toussaint J.-P. La télévision / Jean-Philippe Toussaint. – P. : Ed. de Minuit, 2011. – 224 p.

Інна Козинець
Дніпро

МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПИСУ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ У МИТНІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Однією з найменш досліджених проблем в українській лексикології є проблема функціонування митної лексики як певної системи, питання її формування та упорядкування.

Аналіз джерел інформації щодо даної теми показав, що немає жодного дисертаційного та монографічного дослідження з цієї проблеми.

Проте сьогодні питання вдосконалення митної термінологічної системи має надзвичайно важливе як теоретичне, так і практичне значення, оскільки в сучасній Україні відбуваються процеси розширення міжнародних економічних відносин.

Найменш дослідженими проблемами в українському мовознавстві є питання не тільки використання митної лексики, а й питання використання різних синтаксичних конструкцій та мовно-стилістичних норм у текстах професійного спілкування.

Мета цієї публікації – звернути увагу викладачів дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» на доцільність практичного удосконалення та закріплення навичок використання мовних норм під час укладання текстів в офіційно-діловому стилі саме професійної спрямованості.

Як відомо, тексти офіційно-ділового стилю вимагають, точності, не припускають двозначності сприйняття змісту.

Під час опису культурних цінностей майбутній митник повинен не тільки їх ідентифікувати, а й правильно оформити митну документацію, враховуючи особливості мовно-стилістичних норм. Як зауважує О. Л. Калашникова, ідентифікація полягає у встановленні відповідності характерних ознак поданої до контролю цінності тим, що зазначені у супровідних документах [2, с. 8].

Розглянемо деякі приклади порушень мовно-стилістичних норм (табл. 1) під час опису культурних цінностей у лабораторних роботах студентів гр. П-15 з теми «Опис твору живопису на полотні», алгоритм якого пропонує О. Л. Калашникова [1, с. 330].

Таблиця 1

Приклади порушень мовно-стилістичних норм під час опису культурних цінностей з теми «Опис твору живопису на полотні»

№	Елемент алгоритму опису	Неправильно	Правильно
1	Характеристика підрамника, вид	Розсувається	Розсувний

2	Стан збереження підрамника	Потріскався, забруднений	Тріщини, забруднення
3.	Характеристика основи, тип полотна	Дрібнозерниста	Дрібнозернистий
4.	Стан збереження фарбового шару	Видно кракелюри	Наявність кракелюр
5.	Стан збереження покривного шару	Одинаково покритий, потемнів	Рівномірність, потемніння
6.	Характер зображення	Зображені хвилі	Марина
7.	Кольорова характеристика зображення	Різні кольори	Кольорове
8.	Характер декорурами	Вигравірувано малюнок	Гравірування

Таким чином, перевірка та аналіз студентських лабораторних робіт показали, що 65% робіт написано у розмовному стилі, а не в офіційно-діловому. Студенти, письмово ідентифікуючи культурні цінності, порушують різні мовні норми. Тому є нагальна потреба під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» звертати увагу на особливості укладання текстів з професійною спрямованістю.

Література

1. Калашникова О. Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей : навчальний посібник / О. Л. Калашникова. – К. : Знання, 2006. – 479 с. іл. – (Митна справа в Україні).
2. Калашникова О. Л. Ідентифікація та вартісна оцінка культурних цінностей : навчальний посібник / О. Л. Калашникова. – К. : Вища освіта, 2006. – 287 с.

*Тетяна Конончук
Київ*

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЯК ЗАСВІДЧЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ОСОБИСТОСТІ

За об'єкт аналізу нами взято книгу оповідань сучасної української письменниці Т. Малярчук «Говорити» [1]; предмет дослідження – мовна картину світу як засвідчення ціннісних орієнтирів особистості. Ставимо завдання – дослідити мовну картину світу в персонажах тексту, виявити й охарактеризувати ціннісні мовні концепти. Мовна картина світу тієї чи іншої особистості, як розуміємо, постає з її компетенції через щоденне спілкування в побуті, соціумі, через її самовияв, самоствердження в професійній діяльності, в кар'єрному зростанні, в самореалізації. Мовна картина світу особистості – це також уявна складова щастя й реальні його відчуття.

Це – задоволення чи незадоволення станом речей, досягненнями, самореалізацією, ситуацією в громаді, суспільстві, в державі. Це – розуміння того, що відбувається, це осмислення причин і наслідків буття. Усі ці чинники знаходять реалізацію в мові, яка фіксує людську думку, знання, людські емоції, враження. Через мову особистість формується й демонструє себе в належності до того чи іншого етносу – через знання своєї культури, історії, а також знання інших мов і культур, чим засвідчує свою громадянську позицію, здатність співпереживати з іншими, співчувати іншим, допомагати іншим, пам'ятати добро, щоб примножувати його, і пам'ятати зло, аби уникати його в собі і в соціумі. Тож, говорячи про мовну картину світу, виходимо на категорію пам'яті, яка є природною особливістю людини. Генетична пам'ять означає пам'ять свого роду, свого коріння. Прикметне розуміння генетичної пам'яті дала Т. Малярчук в аналізованій нами книзі: «Мама була генетично мудрою. Її батьки й батьки її батьків ніколи не виїжджали з власного подвір'я, а отже, ніколи не переривали генетичну пам'ять» [1, с. 51]. Генетична пам'ять формується під впливом традицій і звичаїв роду, родини, передається з покоління в покоління, утверджується в мовній картині світу, яка органічна з місцями, де живе з роду в рід людина. Прикметно, коли письменниця розшифровує свою думку про генетичну пам'ять, вона таким чином подає ціннісні уявлення, з якими стикається в світі людина. Авторка веде оповідь від першої особи; можливо, текст демонструє ознаки автобіографічного. Так, генетична пам'ять матері оповідачки підказує, що є справжнє і що несправжнє. Наприклад, про сонце восени: «...це сонце оманливе, несправжнє, таке, як усе восени» [1, с. 50]. Коли донька зібралася їхати до міста, мама їй сказала, «що не треба цього робити. Що місто ще більше несправжнє, як осіннє сонце. Що я в місті загублюся, потону, заплутаюся у водоростях, як деколи на Берем'янському ставі і ніхто не допоможе, бо в місті ніхто нікому не допомагає» [1, 51]. Далі авторка, все-таки приїхавши до міста (в тексті – це Івано-Франківськ, хоча таким містом могло бути будь-яке), розуміє істинність материних спостережень. Бо місто для дівчини постає чужим і навіть агресивним. Наприклад, коли вона пізно вночі тікала від нападника, то врешті знайшла схованку: «Сховалась (...) біля сміттярки й сиділа там годину. (...) Сміттярка смерділа, але я не чула її смороду. Я звикла у місті до смороду. Мені навіть стало подобатися його вдихати. Бо я щур у місті. Не людина» [1, с. 54]. У персонажа виникає образ міста, де всі люди відчужені, в селі вона всіх знала і нікого не боялася. Виринає образ природи і єдності з нею в селі: «Коли вийдеш уранці на подвір'я і зразу бачиш небо. І дерева, і криницю, і курей, які дзьобають на подвір'ї траву. І як можеш цілий день, коли тепло, ходити босим, і як нічого взагалі не боїшся. (...) Бо нема чого боятися. Усе привітне, і радісне, і безпечне. Усі люди навколо твої знайомі» [1, с. 52-53]. Письменниця подає образ міста через лаконічну деталь, не розшифровуючи її, а даючи читачеві додумати: «А в місті ніколи не знаєш, що насправді від тебе хоче той чоловік

у тролейбусі, що так мило до тебе усміхається» [1, с. 53]. Текст ілюструє ціннісне розуміння ставлення чоловіка до дружини: «Бо чоловік для того є, щоб захищати мене, щоб не дозволяти вночі ходити самою містом, щоб оберігати мене...» [1, с. 54]. Оповідь показує, що цінне було в мами головної героїні: вона була на рідному обійсті; і, як думає персонаж, мама «була завжди щаслива. Вона мала своє подвір'я, і свої ясені навколо подвір'я, і свій город, за яким треба доглядати, як за дитиною. Вона мала своє повітря, яким дихала, і своє небо, на яке дивилася кожного ранку і кожного вечора, коли йшла з літньої кухні до хати лягати спати. Вона все це мала» [1, с. 57]. І от донька, яка не послухалася матеріної поради, – відірвалася від свого коріння, від своєї генетичної пам'яті; її настрій виявляє душевну дисгармонію. Так актуалізовано питання ціннісного, справжнього й несправжнього. Оповідачка наголошує, що вона пішла супроти материнської поради, вибрала місто, яке, за материним визначенням, несправжнє, і вже й сама переконалася, що воно «неприродне. (...) В ньому немає нічого живого. Воно стоїть не на землі, а на асфальті. І все в ньому асфальтоване, навіть людські стосунки. Воно кам'яне. Брудне. Жорстоке. Висить над тобою і регоче з тебе. Бачить, як тобі страшно вертатися вночі додому – і регоче. В місті так багато людей, але всі вони окремо. (...) Живуть у своїх нірках, як кроти. Ні, навіть як щури» [1, с. 52]. Персонаж наштовхує читача на роздуми й свої висновки: «Маю те, що вибрала» [1, с. 57].

Отже, мовна картина світу постає як компетенція персонажа про навколишнє, в якому – два світи. Світ природи і єдності з нею (в даному тексті таким світом є село) і світ відчуження й агресії (у Т. Малярчук – це місто). Компетентність особи постає з її світоуявлення, генетичної пам'яті, самовиховання, а життя – це результат вибору, що базується на її добрій волі й розумінні істинних вартостей. Дослідження мовної картини світу в художніх текстах має перспективу у напрямі з'ясування ціннісних чинників, які виводять на етико-естетичну складову, що є невід'ємною гранню людського життя, виявом компетентності особи.

Література

Малярчук Т. Говорити. – Харків : Фоліо, 2007. – 187 с.

Iryna Korneyko
Kharkiv

THE LANGUAGE OF MEDICAL CASE DESCRIPTION ON MEDICAL FORUMS

Medical online forums as a means of professional communication in the field of medicine are popular due to easy access, rapid information exchange,

possibility to discuss the question with the specialists all over the world. Therefore, the ability to describe and discuss a medical case in a forum is a mandatory linguistic skill for a medical practitioner.

As a preliminary stage of teaching writing case presentations, we investigated the linguistic features of case descriptions published in medical forums doctorshangout.com and figure1.com using the technique of ESP genre analysis [1; 2]. This communicative community includes medical practitioners, teachers of medicine or those being trained to become a medical practitioner. The means of information exchange is the Internet. The message is a typed text which is neither edited, nor reviewed. The communication with the purpose to discuss complicated, interesting or rare cases with the colleagues and getting their opinion or advice on the diagnosis, treatment, follow-up is open to everybody belonging to the profession irrespective of the experience, qualifications, place of work, degrees.

The structure of a case description in a medical online forum is similar to that of the case report in a medical journal described earlier [3], which, apparently, is influenced by professional training, as the guidelines on case report writing can be found on the sites of medical journals, medical faculties and colleges. These texts attributed to a narrative genre follow the logical sequence *problem-solution*, but the solution itself is replaced by a question. The text can be shaped both in a direct sequence, when the problem description is followed by the question and a reverse one: the text opens with a question followed by the problem description. The logical structure is accomplished in such moves: 1) problem, 2) search for solution, 3) question about solution (move 2 is not compulsory) with the steps similar to those of formal case presentation [3, c. 134], but only relevant are present.

The text starts with the demographic data of the patient, usually referred to as *woman, man, male, female, patient, boy, girl, baby*, his/her age, past history, followed by the complaints description. The collocations typical for the language of medicine (*presented with SIGN*) are widely used. Extensive use of abbreviations, identifying names, medical slang (*work up of the patient*) is common. The grammar is characterized by the use of both Past Simple (*A 30yrs old male presented to ED having c/o involuntary leg muscles spasm*) and Present Simple (*9 yo F presents in clinic with sore throat*), omission of the subject (*Took amoxicillin 3 years ago with no problems*), contracted questions (*Your diagnosis/treatment?*), the use of the first person pronouns (*my patient, our hospital*), absence of articles.

The revealed features should be considered by the teachers planning an ESP (medicine) course. Our findings suggest that due to the similarity of the messages in medical Internet forums and case reports published in medical journals, it is not necessary to spend plenty of time teaching writing the messages in an ESP class. On the other hand, the informal character of communication gives the opportunity to start teaching A2 students writing case reports with writing messages for medical forums; the communication success at this level

can motivate the students. The question whether the messages should be regarded a separate genre requires further in-depth investigation.

References

1. Swales J.M. Genre analysis: English in academic and research settings. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 274 p.
2. Bhatia V.K. Analyzing genre: language use in professional settings. London: Longman; 1993. – 193 p.
3. Korneyko I.V. Medical case description: a genre-analytical approach. – *Методологія та практика лінгвістичної підготовки іноземних студентів: Збірник матеріалів Всукарїнської науково-практичної конференції. 19 квітня 2017 р.* – Харків : ХНМУ, 2017. – С. 131–139.

Viktoriia Kostenko
Poltava

PRAGMATIC AND COMMUNICATIVE ASPECTS OF CASE REPORTS IN DENTISTRY

Nowadays dentistry is considered as well established professional discourse community, and research in dentistry has become highly important not only to the professionals in dentistry but also to society [1, p. 10]. Oral diseases are known to be the fourth most expensive diseases to treat [2]. Moreover, the World Health Organization has integrated oral health into its chronic disease prevention efforts "as the risks to health are linked." [3]. The goal of dentistry discourse is to develop and disseminate new knowledge on the anatomy and physiology of areas of dentist's care, which include not only patients' teeth and gums but also the muscles of the head, neck and jaw, the tongue, salivary glands, the nervous system of the head and neck; on state-of-the-art approaches in diagnosis, treatment and prevention of diseases or conditions of the above mentioned areas. The case report genre plays an important role in this process, as it not only contributes in constructing scientific knowledge, but also promotes social networking among dentists and dental communities all over the world. F. Salager-Meyer [4, p. 152] classifies case reports as one of the four major types of written medical texts, together with editorials, review articles, and research papers. However, there have been made only few efforts to specify the textual characteristics of the medical case reports, or case series, or case series reports (T. Nissen and R. Wynn, 2012, C. Ramesh and J. Bycroft, 2004, K Hunter, 1991). But it looks like the dentistry case reports are the most underrated by scholars of genre studies. The objective of this article is to highlight the pragmatic and communicative characteristics of the dentistry case reports in order to deepen the understanding about this written variety and how to employ it in ESP classes.

Having analyzed the definitions of the case report presented in the special dictionaries and relevant literature (M. Fillyaw M., 2011, A. Jamjoom, A. Nikkar-Esfahani A, J. Fitzgerald, 2009, D. Venes, 2008, we adopted the following definition: is a genre, a narrative in the professional literature that identifies a single incident and discusses pertinent factors related to the patient, including the presenting signs and symptoms, diagnostic studies, treatment course and outcome.

The study corpus consisted of 20 dentistry case reports published within 10 last years in three different, but highly respected dentistry journals: *British Dental Journal*, *The Journal of the American Dental Association*, and ***Oral Health Case Reports***. These are peer-reviewed scientific journals with high impact factor known for rapid dissemination of high-quality research.

The dentistry case reports from the selected corpus were subjected to a bipartite analysis: they were studied in terms of their pragmatic and communicative peculiarities. In the most general sense, pragmatic and communicative dimensions involve socio-cultural, psycholinguistic, discourse-centred and functional aspects.

The dentistry case reports may be presented under the special headings, e.g. “Practice” in *BDJ*, or may be included into more general section as “Original contributions” in *JADA*.

The communicative aims of this genre are to inform and to convince readers of unusualness or novelties referring oral diseases or conditions, diagnosis, treatment, outcomes, side effects. Thus, the dentistry case studies serve as a stepping stone for further trials and research by contributing in generating new ideas, hypothesis. They are also helpful for dental specialists who are seeking a solution for a particular clinical case they have faced in daily practice; dentistry case reports are of a strong educational value in present day evidence-based medical practice, both for students and dental practitioners. Moreover, this type of dentistry prose authored by dental clinicians can promote communication between practicing clinicians and academic researchers by sharing knowledge and experience.

The analysis of the corpus texts has demonstrated some variations within the genre. Along with the case reports in their conventional format, we have found some publications imbibing elements from other types of dentistry academic written texts that is accented in their title, e.g.: *Severe oropharyngeal trauma caused by toothbrush – case report and review of 13 cases* [5]; (2) *Orofacial presentations of sarcoidosis – a case series and review of the literature* [6]; *Characteristics and treatment of invasive cervical resorption in vital teeth. A narrative review and a report of two cases* [7]. This can be explained by the author’s aim to achieve maximum argumentative effects

Understanding the characteristics of dentistry discourse, the diversity of communication patterns within the discourse and mechanisms of their generating requires not only professional insight but also academic literacy. Knowing the pragmatic, communicative, and stylistic features of dentistry case reports

helps to produce this type of publications, which have been integral components of medical literature.

References

1. Karapetjana I., Rozina G. Rhetorical structure of the research article in dentistry // *Russian Linguistic Bulletin*. – Ekaterinburg, 2016. – № 3 (7). – P. 10–14.
2. Oral Health Worldwide: a Report by FDI World Dental Federation /Available at http://www.worldoralhealthday.com/wp-content/uploads/2014/03/FDIWhitePaper_OralHealthWorldwide.pdf.
3. Wall T. P. Dental Medicaid – 2012. Dental Health Care Policy Analysis Series. – Chicago: American Dental Association, Health Policy Resources Center, 2012. – 29 p.
4. Salager-Meyer F. (1994). Hedges and Textual Communicative Function in Medical English Written Discourse // *English for Specific Purposes*. – 1994. – Vol. 3(2). – P. 149–171.
5. *British Dental Journal* [Electronic resource]. – October, 2008. – Vol. 205 (8). – P. 443–447. – Available at: https://www.academia.edu/25337676/Severe_oropharyngeal_trauma_caused_by_toothbrush_case_report_and_review_of_13_cases.
6. *British Dental Journal* [Electronic resource]. – October, 2008. – Vol. 205 (7). – P. 437 – 442. – Available at: <https://www.nature.com/bdj/journal/v205/n8/pdf/sj.bdj.2008.892.pdf>.
7. *British Dental Journal* [Electronic resource]. – March, 2017. – Vol. 222 (6). – P. 423–422. – Available at: <https://www.nature.com/bdj/journal/v222/n6/pdf/sj.bdj.2017.263.pdf>.

Павло Кретов
Черкаси

СИМВОЛІЧНА СТРУКТУРА СВІДОМОСТІ ТА СОЦІАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ

Яким чином інтерпретація символу і символічного дається взнаки у сфері соціальної комунікації (наприклад, медійного простору та альтернативної реальності соціальних мереж), у сфері самовизначення та самоідентифікації людини як когнітивного агента? Насамперед маємо наголосити, що символічний спосіб фіксації знання, який лежить в основі будь-якого семіотичного коду (оскільки мова є варіантом такого інваріанту, то гіпотетично будь-який знак, уявлення, сприйняття, маючи символічний потенціал, можуть трансформуватися, піднятися до символу) і тому має пряме відношення до практичної філософії в традиційному кантівському розумінні, оскільки виступає посередником між безумовністю категоричного імператива та неминучою кінечністю людської істоти. Коли ми говоримо про символічний ландшафт соціуму або про феноменологічний аспект життєсвіту людини, то ми маємо на увазі, що він є не просто тлом, фоном або бекграундом, він є способом і місцем онтологічного укорінення людської істоти, її самоідентифікації щодо царини смислів і в самому тезаурусі смислів культури. Тобто він одночасно виконує (запускає) для людини самотрансцендуючу функцію, він зовнішній щодо неї та іманентний їй, вказуючи на спосіб подолання обмеження міфу про даність («myth of the given», В. Селларс). Говорячи про побутування символіки в «розділених суспільствах» (divided societies – Д. Росс), зауважимо, що символічна форма виразу смислу одночасно працює як бар'єр або можливість щодо здійснення людиною вибору, усвідомлення власної ідентичності на всіх її рівнях – від етнічної до культурної і політичної, і дає можливість судити, є критерієм ступеню напруги у певному суспільстві. Бачимо, що сучасні конквзональні війни, війни за свідомість практично всім головним своїм арсеналом (інструментарієм – так і функціонують мовні символи. Меч чи рало, зброя чи знаряддя? Концепт арсеналу вже відсилає до конотацій, пов'язаних з війною, насильством) завдячують символічним засобам – від простої мовної символіки до складних символічних конструкцій та оперуванням на дологічному і довербальному, символічному рівні картини світу. Оскільки самовизначення людини та її самоідентифікація відбуваються головним чином у соціальному контексті, то засоби цього самовизначення, властиво, є символічними – символи є «будівельними блоками самовизначення» [1]. Знаменно, що засоби оптимізації та терапії для таких суспільств також є символічними, оскільки символ завдяки моменту взаємодії між елементами в межах своєї структури породжує драматичний ефект, що в свою чергу може мати катарсичну скерованість, апелюючи до співпереживання та емоцій. Сучасний дослідник медіакультури Е. Адлер

зауважує, що гіперконсумеризм культури 21 ст. передбачає насамперед візуалізацію смислів у віртуальному вимірі різноманітних інформативних ресурсів в опорі на зображення і відеоряд, що стосується телебачення, контенту таких ресурсів, як YouTube, розмаїття соціальних мереж, що спричиняє нову кризу феноменологічного підходу до обґрунтування онтологічних проблем [2, с. 51–64]. Ідеться, власне, про тенденцію до радикалізації розуміння буття як випадкового та хаотичного. Ідеться про те, що сучасна філософська антропологія проблематизує символічний характер соціалізації суб'єкта і постання символічного громадянина. Таким чином, можемо припустити, що символізм медіапростору для сучасної філософської антропології є не просто маркером специфіки сучасної ситуації та епіфеноменом прогресу науки й розвитку технологій, так би мовити, в передчутті технологічної сингулярності (В. Віндж), а підставою соціального буття та формування уявлень про ідентичність людини у бутті і соціумі. Таким чином символізація буття (символ як нитка Аріадни для людини в хаосі миттєвих (*immediate*), не пережитих, не укорінених смислів.) пов'язана з десимволізацією, інтерпретованою як знелюднення, знака. Подібна діалектика цих процесів свідчить про складну обумовленість феноменів діалогу, розуміння, назагал комунікативного простору *lebenswelt* (Е. Гусерль) людини символічною структурою її «когнітивних налаштувань», власне когніцій, як на вербально-культурному, так і на семіотично-свідомісному рівні. Символ у цьому контексті може бути інтерпретований як самоподібна фрактальна структура мови (бачимо, як легко концептуальні аналогії переходять у концептуальні метафори. Побутує дистинкція цифрової комунікації, що спирається на структури, величини, масиви даних, назагал логіку, й аналогової комунікації, що апелює до образів, метафор, назагал – до семантики та смислогенерації (П. Вацлавік). Можна припускати, що інформаційні взаємодії в культурі та масовій комунікації поступово витісняються концептуальними, такими, що є насамперед смислогенеруючими). Також можна визначити символ як метафору, що замкнена сама на себе, як таку структуру, що, крім ознаки самоподібності, може мати ще й ознаки гомеоморфності та самовідтворюваності. Ситуативно регульована, стохастична реальність мовлення-сприйняття, інтерпретації (*соссюрівське parole* з дихотомії *langue – parole*), «тоне» у глибинах мови, у невичерпності її потенційних смислів та інтерпретації значень. Можемо припустити, що такий механізм трансцендування реципієнта або мовця щодо вузького контексту комунікації та вихід на рівень тезаурусу мови загалом запускається саме символом. Згадаємо загальновідому максиму Л. Вітгенштайна щодо того, що межі мови людини детермінують межі її світу. Символ саме тому й видається універсальною пізнавальною формою, що от він може вивести за межі мови або на дологічний рівень (чи на дологічному рівні – «план іманентності» Ж. Дельоз), або на металогічний, метатеоретичний.

Література

1. Kashima, Y., Foddy, M., Platow, M. J. Self and Identity: Personal, Social, and Symbolic / Y. Kashima and others. – Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 2002. – 283 p.

2. Adler, A. C. Celebrities: Media Culture and the Phenomenology of Gadget Commodity Life / A. C. Adler. – New York : Fordham University Press, 2016. – 264 p.

Марта Лабач
Львів

ПРОБЛЕМА ПОСИЛЕННЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Поняття «мовна свідомість» останнім часом набуває в Україні стратегічного значення, бо цивілізаційний конфлікт, який виник на нашій території, в основі своїй має однією з причин саме низький рівень мовної свідомості значної частини населення тих територій, де він, власне, розгорнувся. Сучасний мовознавець Пилип Селігей так визначає це поняття: «Мовна свідомість – форма свідомості, яка обіймає знання, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності; це небайдуже ставлення до мови» [1, с. 13]. Як і багато хто з учених раніше, П. Селігей підкреслює тісну взаємозалежність між мовною й національною свідомістю і розглядає свідомість мовну як один із вирішальних і чи не найперших чинників формування національної свідомості.

У Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності навчаються курсанти й студенти з усіх областей України, і тому проблема щодо сформованості у них мовної свідомості дуже актуальна, оскільки вони складають колектив досить неоднорідний щодо цього. Ми провели анкетування 195 студентів і курсантів першого курсу 2016 року набору (деякі з цих даних ми використовували вже в одному зі своїх досліджень – М. Л.), яке дозволяє визначити рівень їхньої мовної свідомості й проаналізували відповіді в анкетах за регіонами – Західним, у якому мовна свідомість українців завжди була вища, і в центральних, східних та південних областях загалом (вказуємо результати в кількості осіб у дужках, відповідно, на другому й третьому місцях). Зазначимо, що зі 195 осіб 156 походять із Західного регіону України, 39 – з інших областей. Отже, результати нашого анкетування такі: на питання «Чи знаєте ви, що означає поняття «мовна свідомість», ствердно відповіли 122 ос. (62,5% загалом, з них – 101 опитаних – Галичина, 21 ос. – інші регіони), заперечно – 73 ос. (37,4%, 55 ос., 18 ос.); «Чи слідкуєте ви за своїм мовленням, чи говорите спонтанно?», слідкують 122 ос. (62,5%, 112 ос., 10 ос.), не слідкують – 70 ос. (35,8%, 47 ос., 29 ос.), 3 ос. утрималися від відповіді. «Чи реагуєте ви на помилки в мовленні інших»? Так – 133 ос. (68,2%, 105 ос., 28 ос.), ні –

62 ос. (31,7%, 51 ос., 11 ос.). Досить показове в плані мовної свідомості наступне питання: «Чи переходите ви на російську мову в двомовному середовищі?» Так – 68 ос. (34,8 %, 38 ос., 30 ос.), ні – 127 ос. (65,1 %, 118 ос., 9 ос.). «Чи принципи ви щодо питань мови?» Так - 72 ос. (36,9%, 62 ос., 10 ос.), ні – 119 ос. (61%, 90 ос., 29 ос.). «Чи питання мови є для вас предметом обговорення, дискусій?» Так – 86 ос. (44,1%, 68 ос., 18ос.), ні – 107 ос. (54,8%, 86 ос., 21 ос.). «Чи звертаєте ви увагу на рекламу, пісню в громадських місцях, на вивіски та оголошення не державною мовою?» Так – 83 ос. (42,5%, 55 ос., 28 ос.), ні – 112 ос. (57,4%, 101 ос., 11 ос.). «Чи вважаєте ви питання мови принциповими для збереження державності в Україні?» Так - 173 ос. (88,7%, 137 ос., 36 ос.), ні – 22 ос. (11,3%, 19 ос., 3 ос.). «Чи допускаєте ви двомовність в Україні на державному рівні?» Так – 42 ос. (21,5%, 27 ос., 15 ос), ні – 153 ос. (78,5%, 129 ос., 24 ос). Цікаво проаналізувати ці відповіді: отже, спостерігається деяка невідповідність між відповідями на питання, які є ключовими щодо самого розуміння суті поняття «мовна свідомість». Так, на питання «Чи принципи ви щодо питань мови»? ствердну відповідь дали 72 особи, а на питання «Чи вважаєте питання мови принциповими для збереження державності України»? – 173. Отже, 101 особа вважає питання мови принциповими для державності, але самі вони НЕ є принциповими в мовних питаннях. Інші відповіді теж досить цікаві, але за браком місця не можемо їх тут детально проаналізувати, проте вони свідчать, що праця в цій царині необхідна дуже копітка й систематична.

Оскільки мовна свідомість «не закладається природою, не успадковується генетично від батьків, а виникає під впливом культурного середовища як складова соціалізації людини і як наслідок соціальної взаємодії» [1, с. 71], то, отже, найперше у курсанта й студента необхідно сформувані стійке уявлення й переконання: молода людина, що здобуває освіту у вищому навчальному закладі технічного профілю, в майбутньому належатиме до національної еліти, яка повинна мати високу національну свідомість, а вона, відповідно, неможлива без свідомості мовної. Конкретні ж шляхи посилення мовної свідомості у вищій школі ми бачимо такі. 1. Більшість курсантів і студентів (так як і більшість наших громадян) вважають, що мова – лише комунікаційний засіб. Необхідно розширити їхнє уявлення і дати повний спектр знань про всю багатогранність функцій мови, головна з яких – мислетворча і функція формування свідомості. 2. Переконання й доведення конкретними фактами, що повноцінний розвиток інтелекту людини, її здібностей, успішна праця в обраній царині, досягнення успіху в професійній діяльності можливі лише тоді, коли вона досконало знає рідну мову, бо саме рідна мова зберігає в собі невидимі підсвідомі «ключі», які відкривають продуктивні пласти інтелекту в свідомості людини. 3. Робота над поверненням «ціннісної емансипації» (Микола Рябчук) молодій людині, безумовне відновленням престижу україн-

ської мови, його посилення, бо довгий час наша мова мала реноме друго-рядної, «сільської», неперспективної. Розкриття лексичного й фонетичного багатства, безмежних функціональних можливостей рідної мови переважної більшості населення України і більшості наших курсантів та студентів (хоча багато хто з них із відомих причин у побуті користується російською мовою), без сумніву, пришвидшить і зміцнить це самоусвідомлення себе українцями. Кожен із цих шляхів може, звичайно, розпадатися на кілька більш конкретних і часткових.

Отже, мовна свідомість особистості – надзвичайно важливий компонент, без якого неможливе формування повноцінного спеціаліста для потреб нашої Держави, спеціаліста, який би був одночасно й повноцінним її громадянином.

Література

Селігей П. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 118 с.

Наталія Мислович
Київ

РЕФЛЕКСІЯ В САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ

У проєкті Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року передбачено інтеграцію вищої освіти і науки шляхом підвищення частки та якості дослідницької й інноваційної діяльності в закладах вищої освіти [1]. Сучасні прогресивні країни в ХХІ ст. притримуються політики глобалізації, спрямованої на створення єдиного простору. Глобалізм передбачає переосмислення комунікативно-інформаційних, економічних, екологічних та інших аспектів щодо їх природи і співвідношення з культурною сутністю техногенних процесів шляхом національного лідерства.

Для формування професійної компетенції важливим є мотивація студентів та заохочення їх до наукової діяльності, вироблення самостійних критеріїв при прийнятті рішень та їх подальше втілення в професійній сфері.

Досвід викладання гуманітарної дисципліни дає змогу виявити деякі тенденції участі студентів у науково-дослідницькій діяльності (зокрема у науково-практичних семінарах, on-line конференціях тощо). На жаль, першокурсники часто не виявляють бажання займатися науковою діяльністю, що без сумніву є загальною негативною тенденцією. У третьокурсників позитивною тенденцією є збільшення частки студентів, які

займаються здебільшого одним видом наукової діяльності, і значно зменшилась частка тих, хто зовсім не цікавився науковою діяльністю в університеті на початку навчання.

З метою її активізації, необхідно, передбачити, починаючи з першого курсу, вивчення методики аналізу наукових джерел, технології написання наукових праць; забезпечити організацію наукових досліджень студентів відповідно до тематики наукової роботи кафедр; викликати особистісну зацікавленість студента, здійснювати керівництво науковими гуртками, проблемними групами, підготовку до олімпіад, конкурсів, публікацій, включаючи ці фактори в індивідуальний план викладача як навантаження.

Зростає роль методологічних, системних знань з гігантськими обсягами інформації під час розв'язання нових нестандартних проблем. Знання вже не визначають у межах класичних дисциплін, вони стають проблемно-орієнтованими, комплексними та міждисциплінарними, водночас індивідуальні та колективні, такі що набувають синергетичного характеру. Рішення цих проблем можливе за умови ціннісної «мандрівки» особистості в лабіринтах вищих духовних пріоритетів. Особистість змінюється щоденно, набуваючи (вдосконалюючись) нові якості і одночасно депреуючи (пригнічуючи) інші.

Розвиток і формування неможливі без постійного відпрацювання нових зв'язків, нових динамічних ситуацій, а відповідно і нових якісних змін. Тому особистість іноді підсвідомо змушена повсякчас реагувати на виклики зовнішнього світу. За висловлюваннями В. С. Мерліна маємо розглядати її в системі координат «простір – час», де «простір» – це життєва ситуація, а «час» – сукупність зовнішніх процесів стосовно людини [3, с. 22]. Суспільний розвиток спонукає людину реалізовувати провідну для даного вікового періоду певну діяльність, перебудовуючи «зв'язки між елементами власної скульптури, і в решті-решт – самі ці елементи під умови актуальної життєвої ситуації» [2, с. 53]. Перебіг життєвих обставин, міжособистісне спілкування, розвиток засобів комунікації обумовлюють тенденції до появи нових якостей у сучасних молодих людей, вони значно відрізняються від їхніх однолітків за кілька десятиліть тому, навіть років. Збереження особистісного ресурсу за умов колективного співробітництва має стати одним з основних завдань системи навчання і виховання, оскільки формування психологічно зрілої особистості сприяє розвитку фізично та духовно здорового молодого покоління, яке вчиться ціннісному ставленню до себе та оточуючих.

Рефлексія як механізм відображення інтерпретованого тексту і особистісних смислів, принципів встановлює зв'язки між конкретною ситуацією і світоглядом особистості, що лежить в основі самоконтролю і саморегуляції в процесі спілкування і в діяльності. Рефлексія як свого роду інтелектуальний прийом дозволяє людині сформулювати незакінчені зразки для оцінки та підвищити рівень власної ефективності. Рефлексія відіграє

важливу роль в житті кожної людини на протязі всього її існування, **даючи їй певні знання про себе саму та людей, що її оточують, а найголовніше – даючи змогу та вміння заглибитись в себе.**

У працях українських філософів, письменників, вчених висвітлено чинники, що впливають на формування сучасного студентства. Для формування української нації, що її називають політичною, важливим інструментом відображення спільної концептуальної картини світу є, безперечно, мова. Сучасна гуманітарна наука докладно зусиль, щоб стати врівень з потребами часу. Монадна особистість, мовна особистість – неологізми сьогодення, що мають знайти прочитання в молодіжній аудиторії. Проблема мовної особистості – це комплексна проблема і вивчається багатьма суспільними науками. Мовна особистість не є частковим корелятом, це комплекс протиріч між стабільністю і змінністю, між ціннісно-особистісним і національно-світоглядним.

Аналізуючи зі студентами трактат І. Франка «Дещо із секретів поетичної творчості» в контексті опрацювання програмних матеріалів щодо алгоритму наукової комунікації, вражає, перш за все, невміння студентів самостійно конспектувати матеріал, визначати смислові групи і добирати відповідні до них тези. Але занурюючись в матеріал, вони поступово виявляють бажання аналізувати, осмислювати, обговорювати прочитане. Спочатку їх дивують, потім зачаровують незнані для багатьох діалектні, термінологічні слова, лексичні одиниці професійної сфери, вживання яких в наукових текстах є найпереконливішим прикладом досконалого володіння мовою наукового стилю. Дізнаючись про мотиви, історію написання трактату і, власне, багато нового із біографії самого І. Франка, молодіжна аудиторія має знайти нове прочитання тексту для сучасного осмислення з подальшим обговоренням, можливо дискусійним, але яке так надихає, мотивує патріотичні переконання.

Оскільки університети сьогодні суттєво скоротили викладання гуманітарних дисциплін центр ідеологічного впливу має переміститися в репрезентацію методологічних засад, осмислення історичних, культурологічних, правових, психологічних, етнічних процесів, максимально залучаючи при цьому студентів до самостійної роботи.

Література

1. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [search.ligazakon. ua/1_doc2.nsf/link1/NT1109.html](http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/NT1109.html).

2. Выготский Л. С. К вопросу о педологии и смежных с ней науках / Выготский Л. С. // Педология. – 1931. – № 3. – С. 52–58. – Електрон. режим: http://psychlib.ru/mgppu/periodica/Pedologia_071931/VPS_-012.htm [in Russian].

3. Мерлин В. С. Очерк интеграционных исследований индивидуальности. – М. : Педагогика. – 256 с.

*Олена Старова, Лариса Тороповська
Харків*

МОВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА» В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯХ

На початку XXI століття, у час активного розвитку техніки й технологій, зростання обсягів виробництва й відповідно споживання ресурсів, надзвичайно актуальним питанням, яке постає перед людством і набуває глобального значення, є екологічні небезпеки. Це знаходить відображення в сучасних мас-медійній концептуальній і мовній картинах світу, у яких значне місце посідають такі концепти, як ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА / НЕБЕЗПЕКА, ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА, ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ тощо.

Наразі в українському мовознавстві поняття концепту вивчають досить активно на різних рівнях і з різних позицій, зокрема звертаючись до концептосфери сучасних ЗМІ (І. Брага, Л. Василик, І. Кожушко, Т. Печончик, Я. Прихода, Н. Чабан). Однак концепти, пов'язані з реаліями екології, залишаються поза увагою науковців. Саме це й визначає актуальність їх дослідження, адже таким чином можна розкрити ті уявлення й ставлення до екологічної ситуації, які побутують у сьогоденних мас-медіа й стають елементами картини світу сучасного українця. Ми маємо на меті з'ясувати особливості мовної об'єктивації концепту ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА в сучасних українських інтернет-виданнях.

Об'єктом дослідження виступають сучасні інформаційні матеріали, присвячені екологічним проблемам, а **предметом** вивчення – репрезентанти концепту ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА і його субконцептів, наявні у відповідних текстах. Матеріалом для поданої студії стали публікації, зібрані на сайті <http://econews.bei.org.ua>, а також новини з рубрики «Екологія» сайтів провідних українських інформаційних ресурсів – ТСН, УНІАН, «Канал 24» за січень–червень 2017 року (загалом було розглянуто 120 інформаційних повідомлень).

У розумінні концепту схиляємося до культурологічного підходу й трактуємо його вслід за М. Скаб як «абстрактну одиницю ментального рівня, яка відображає зміст результатів пізнання людиною навколишнього світу і в якій зосереджено відомості про об'єкт та його властивості, про те, що людина знає чи думає про навколишній світ» [1, с. 27]. При цьому ми поділяємо думку В. Маслової про необхідність розрізнення в концепті ядра та периферії [2, с. 55]. Під термінологічною сполукою «номінативне поле концепту» ми розуміємо сукупність мовних засобів, які об'єктивують концепт у певний період розвитку суспільства [3, с. 66]. Окрім того, на підставі міркувань В. Іващенко виділяємо субконцепти як менші за обсягом складові концептів [4, с. 79-80].

Проаналізовані тексти інтернет-видань засвідчують, що в сучасній українській мовній картині світу концепт ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА реалізується через такі смислові компоненти, як «негативний вплив» – «суб'єкти впливу» – «об'єкти впливу» – «локуси» – «способи усунення впливу».

Ядро концепту ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА, на нашу думку, утворюють субконцепти, що репрезентують конкретні проблеми довкілля, які висвітлюють українські інтернет-видання: ЗАБРУДНЕННЯ (атмосфери, води, ґрунту) і ВИРУБКА ЛІСІВ. При цьому найбільш повну вербалізацію в сучасних електронних ЗМІ дістає субконцепт ЗАБРУДНЕННЯ. Питанню забруднення присвячено близько 80 % проаналізованих інформаційних повідомлень.

Об'єктами зазначеного негативного екологічного впливу в картині світу сучасних українських інтернет-видань постають ґрунти, повітря, водойми, почасти акваторія України. Як способи його усунення відзначені в полі субконцепту ЗАБРУДНЕННЯ *сортування, утилізація / переробка, знищення, розчищення, екологічна освіта, штрафи, звернення до поліції*, а в полі субконцепту ВИРУБКА ЛІСІВ – *звернення до поліції / влади, громадський моніторинг*. Коли йдеться про локуси, у межах яких оприявнюються екологічні проблеми, журналісти згадують як Україну загалом, так і окремі її регіони.

Суб'єкти впливу в проаналізованих текстах чітко диференційовані за принципом «герой – антигерой», дістаючи відповідно позитивну й негативну характеристику. Героями стають *небайдужі громадяни, волонтери та активісти*, а протиставлені їм з одного боку *безгосподарні українці, нечесні підприємці та чиновники, терористи на Донбасі, окупаційна влада Криму*, дії яких є причиною екологічних проблем, а з другого, – *державна й місцева влада*, які зображені в проаналізованих текстах переважно пасивними або нездатними подолати наявні труднощі.

Загалом концепт ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА віднаходить багатогранну реалізацію в мовній картині світу сучасних українських інтернет-видань. Журналісти, намагаючись увиразнити фактичний матеріал за допомогою образності, створити оригінальний текст, а також запропонувати реципієнтові певні оцінні орієнтири, збагачують номінативне поле цього концепту епітетами, метафорами, фразеологізмами й неологізмами, частина з яких стає елементами мовної гри з читачем, а також розмовною, оцінною лексикою широкого спектру емоційно-експресивного забарвлення.

Література

1. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери : Монографія / М. Скаб. – Чернівці : Рута, 2008. – 560 с.
2. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику : Учеб. пособие. / В. А. Маслова. – М. : Флинта, Наука, 2006. – 296 с.

3. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ, Восток – Запад, 2007. – 314 с.

4. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : [Монографія] / В. Л. Іващенко. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2006. – 328 с.

Людмила Фоміна, Тетяна Скорбач, Анастасія Нестеренко
Харків

ЗАГАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СТУДЕНТА

Мова – це філософія світу, це синтетичне уявлення про цей світ. Кожна мова це викарбувала в її лінгвістичній структурі, її правилах про систему знань бачення цього світу, його розуміння. На цей час головним завданням вишу є опанування майбутніми спеціалістами мовною майстерністю. Проблема мовної особистості, її мовна картина світу (МКС) та відображення в мові, мовленні, свідомості та роль у суспільстві на сьогодні привертає увагу мовознавців різноаспектно. Значущі теоретичні питання щодо названої проблеми порушуються в багатьох наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Питання МКС чи не вперше було поставлене Вільгельмом Гумбольдтом у науковій праці «Про відмінності будови людських мов і їх вплив на духовний розвиток людського роду» [1]. Відомий учений наголошував на тому, що в кожного народу є своєрідне бачення світу. А ще Гумбольдт акцентував свою увагу на взаємодії МКС з усією широтою духовної діяльності людини. У зв'язку із цим він підкреслював національну своєрідність мови та специфіку мовного відображення світу в різних народів: «У цій царині особливо чітко проступає національна своєрідність. Це пояснюється тим, що людина, пізнаючи природу, наближається до неї і доволно виробляє свої внутрішні сприймання у відповідності з тим, у які відношення один з одним вступають його духовні сили. І це також знаходить відображення в мові» [1, с. 86]. Ці ідеї мали неабиякий вплив на дослідників у наступних поколіннях.

Безперечно, слухаючи як говорить людина, ми можемо зрозуміти її характер, рівень культури та інтелекту. Оволодіння мовою забезпечує комфортне буття людини в навколишньому середовищі. Мова є могутнім чинником відображення дійсності. Вона є частиною соціального середовища, у якому живе людина, у якому складається ментальність нації та кожного індивіда. Особа виростає в мовному середовищі, стає її носієм.

О. О. Потєбня вперше на українському ґрунті зацікавився питанням національної мови як фактора збереження нації, національної ідентифікації та самоідентифікації. Питання самоідентифікації та ідентифікації найбільш широко розкриті О. О. Потєбнею в праці «Про націоналізм» [2]. Національна МКС невід'ємно пов'язана з мисленням людини. О. О. Потєбня

намагався встановити характер цього зв'язку. Національна МКС, властива кожній особі-мовцеві й суспільству загалом, є концептуальною умовою цілісного світосприймання. Національна належність людини – не формальність, а риса, яка зумовлює її мислення, вдачу, життєві принципи. Тому, на наш погляд, на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» викладачам-філологам необхідно прищеплювати студентам любов до рідної мови, до українського слова. Студенти мають вільно володіти та свідомо послуговуватися державною мовою.

МКС є продуктом колективної свідомості, базовими уявленнями певного етносу щодо морально-етичних норм, естетичних ідеалів, варіантів поведінки за будь-яких обставин. Як показує практика, недостатнє ознайомлення з МКС спричиняє безліч комунікативних проблем у побуті наших студентів. Тому на практичних заняттях з української мови необхідно приділяти більше уваги інформації краєзнавчого характеру та елементам психологічних знань про носіїв української ментальності. Безперечно, мовна адаптація іноземних студентів – процес, що триває не один рік і залежить від багатьох чинників, зокрема рівня мотивації при вивченні української мови як іноземної.

Ми виділяємо кілька рівнів МКС: МКС, що відбивається в загальнонародній мовній системі, регіональні МКС, властиві певним діалектам, соціальні МКС, що відповідають мові окремих соціальних груп, індивідуальні МКС. У сучасній науці виокремлюють об'єктивну картину світу, яку людина сприймає зовні, концептуальну картину світу як систему понять і суджень про об'єктивну картину й МКС як мовні засоби вираження концептуальної картини [3, 13]. Як ми спостерігаємо, МКС, що притаманна певному народу, має своєрідне відбиття в індивідуальному мовленні. Це, на наш погляд, залежить від багатьох культурно-історичних чинників.

Загальний мовленнєвий розвиток чи вітчизняного, чи іноземного студента пояснюється якісним рівнем його мовної особистості, що виявляється як у професійній сфері, так і в процесі його самореалізації в навчанні, досягненні поставленої мети, осмисленні сутності професії. Для професії лікаря властиве спілкування в офіційній, професійній та науковій сферах. Тому вільне володіння лікарем державною мовою демонструє рівень культури, впливає на формування його іміджу. Студенти-іноземці, потрапляючи до іншомовного оточення, переживають культурний шок. Тому одним із головних завдань викладача-філолога має бути сприяння адаптаційному процесу, яке неможливе без пояснення ментальних відмінностей у МКС.

У процесі вивчення сучасного підходу щодо формування майбутнього фахівця – професіонала улюбленої справи, справжнього інтелігента, патріота, не слід забувати про консолідуюче значення мовленнєвого фактора як одного з основних чинників формування мовної особистості.

Отже, в державі Україна знання української мови повинне стати необхідним елементом кар'єрного зростання, одним із чинників майбутнього фаху.

Література

1. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества / Вильгельм фон Гумбольдт // Избранные труды по языкознанию. – М. : Прогресс, 1984. – С. 37-297.

2. Потебня А. А. О национализме / А. А. Потебня // Полное собр. соч. : Т. 1. Мысль и язык / под ред. Комитета по изд. соч. А. А. Потебни при ВУАН ; вступ. ст. В. И. Харциева. – 4-е изд., пересмотр. и испр. – Одесса : Госиздат Украины, 1922. – С. 117-121.

3. Лисиченко Л. А. Мовний образ простору і психологія поета / Л. А. Лисиченко, Т. В. Скорбач : наук. моногр. – Харків : ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2001. – 160 с.

ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОЦЕС ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Інна Бедько
Київ

ПИТАННЯ КУЛЬТУРИ МОВИ В ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

На сучасному етапі розвитку глобальної інформаційної, наукової, технічної й освітньої взаємодії, інтеграції України у світовий та європейський простір, коли повсюдно виникають численні культурологічні зв'язки, неминуче відбувається перерозподіл цінностей, орієнтирів і мотивацій, площина перетину культур різних народів збільшується за рахунок появи спільного освітньо-культурного простору. Українська мова стала сприйматися як один з найважливіших інструментів, за допомогою якого іноземці можуть познайомитися з українською культурою як невід'ємною частиною єдиної світової культури. Це істотно вплинуло на інтеграцію української мови в світове співтовариство.

Літературна мова – це вища форма загальнонародної національної мови.

Одним із найважливіших показників цивілізованості суспільства є культура мови як складова загальної культури. Культура мови – це вибір і організація мовних засобів, що дозволяють забезпечити найбільший ефект у досягненні комунікативних завдань. Мовна культура може бути визначена як «вміле використання засобів і можливостей мови, адекватних змісту, обстановці і меті висловлювання за умов дотримання мовних норм» [7, с. 269]. Л. Мацько зазначає, що «культура мовлення залежить від кожного мовця, від того, яку він створює навколо себе вербальну комунікативну ситуацію, мовну ауру, що формує мовний смак чи несмак» [4, с. 3].

Вивчення української мови, її функціонально-стильового розмаїття безпосередньо пов'язане з питаннями культури мовлення, з правилами в сфері вимови, граматики, слововживання тощо.

В роботі над культурою мови основним є поняття літературної норми, що існує на всіх рівнях мови: фонологічному, лексичному, морфологічному, синтаксичному. Вона «забезпечує єдність української літературної мови, її комунікативність, впорядкованість, а також поняття стилістичної норми як різновиду літературної норми, що пов'язана з стилістичною забарвленістю мовних засобів» [1, с. 46].

Методика викладання української мови як іноземної має практичний характер. Міцні знання українських літературних норм, пов'язаних з практичними потребами комунікації набувають важливого значення. Осмислений відбір мовних засобів, правильна побудова висловлювання в різних мовних ситуаціях сприяє формуванню і розвитку комунікативної

компетенції іноземних студентів, які знають зазвичай одну, строго літературну нейтральну норму і, часом, «тонуть» у великій кількості синонімічних засобів, якими так багата українська мова.

На заняттях дається, наприклад, стилістична парадигма синонімів, коли аналізуються синоніми, що відносяться до різних функціональних стилів (з'явитися – виникнути – зародитися – початися; всупереч – незважаючи на – незважаючи на – хоча; про – щодо – відносно); аналізуються також семантико-стилістичні синоніми – слова, які відрізняються і за змістом, і своїм стилістичним забарвленням (жити – проживати; короткий – лаконічний – лапідарний).

У сфері повсякденно-побутових відносин іноземні студенти постійно стикаються не тільки з варіантами літературних норм, а й з відхиленнями від них, пов'язаними із впливом на літературну мову міського просторіччя і діалектів. Іноземці, зустрічаючись з розмовно-просторічними слоформами, не завжди відчують їх пейоративні конотації, не усвідомлюють недоречності їх вживання, проте нерідко включають стилістично знижені слова в свою промову. Просторічні варіанти вимагають пояснення, з одного боку, як власне стилістичні, емоційно-виразні еквіваленти в системі літературної мови, з іншого – як елементи особливого, соціально обумовленого типу мови.

З фактами просторіччя іноземні учні зустрічаються і при читанні художніх текстів, де просторічні слова і форми звичайні не тільки в прямій мові персонажів, а й в авторській розповіді.

Важливою проблемою продовжує залишатися мотивація вивчення лінгвістичного матеріалу. Ефективними засобами, що сприяють посиленню мотивації, є створення проблемних ситуацій на заняттях, застосування цікавих завдань, рольових і ділових ігор, кейс-технологій і тощо. Наприклад, метод «case study» (або метод «занурення») – це технологія навчання на основі аналізу конкретних ситуацій: «Створюємо рекламу товару», «Проводимо екскурсію по музею», «Пишемо діловий лист», «Готуємо презентацію» тощо. Дана технологія сприяє зміні мотивації до навчання, розвитку комунікативних і презентаційних навичок, розширенню лексики учнів.

Мова – берегиня культури. На основі аналізу інтелектуальної діяльності слухачів викладач повинен знайти шлях найбільш раціонального розв'язання проблеми освоєння мови, визначити стратегію його вирішення, знати, які дії необхідно зробити, які завдання при цьому використовувати.

Робота над культурою української мови сприяє виробленню вміння відчувати комунікативно-мовленнєву ситуацію, свідомо відбирати мовні засоби, що відповідають даній сфері спілкування, не тільки правильно, але й точно виражати свої думки.

Унаслідок навчання у студента-іноземця повинні бути сформовані навички комунікативно-мотивованого монологічного висловлювання

українською мовою, грамотного оформлення письмових завдань з урахуванням особливостей української культури, тобто здійснено реалізацію мовної компетенції.

Література

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Бабич Н. Д. – Львів : Світ, 1990. – 231с.
2. Біляєв О. М. Концепція навчання державної мови в школах України / Біляєв О. М., Скуратівський Л. В., Симоненкова Л. М., Шелехова Г. Т. // Дивослово. – 1996. – №5. – С. 16–21.
3. Жлуктенко Ю. О. Методика викладання іноземних мов у вищій школі / [за ред. Ю.О. Жлуктенка]. – К. : Вища школа, 1971. – 222 с.
4. Мацько Л. І. Стилїстика української мови / Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. – К. : Вища школа, 2003. – 411с.
5. Морозова А. В. Речевая избыточность и речевая недостаточность как одна из проблем культуры речи // Русская словесность. – 2004. – № 6. – С. 75-78.
6. Пентелюк М. І. Культура мови і стилїстика / Пентелюк М. І. – К. : Освіта, 1994. – 268 с.
7. Тартыньских В. В. Межкультурная коммуникация в процессе обучения иностранных студентов / В. В. Тартыньских // Вестник университета (ГУУ). – 2012. – № 16 – С. 269-273.
8. Селїверстова Л. Теорія і практика викладання української мови як іноземної / Селїверстова Л. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2007. – № 2. – С. 8-13.

*Яна Білик
Вінниця*

ПОНЯТТЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Важливою складовою демократичного суспільства є орієнтація на гуманістичні цінності світової культури. Будь-яка держава потребує висококваліфікованих фахівців зі знанням іноземних мов, професіоналів, здатних абсорбувати все нове і прогресивне, готових до генерації й запровадження свіжих оригінальних ідей, а також до вигідної участі у міжнародному співробітництві, формуванні нового ставлення до України в Європі та світі. Ось чому вивчення іноземних мов завжди є пріоритетом у нашій країні, має тенденцію до постійного зростання. Серед світової спільноти іноземні мови все ширше набувають ролі засобу міжкультурного спілкування.

Однією з неодмінних, важливих складових культури особистості є її мовна культура, яка найкраще засвідчує рівень освіченості, моральності

та інтелекту людини. Серед тих мовно-особистісних рис, які вища школа має неодмінно виплекати в людині, слід відзначити мовну толерантність. Уміння з повагою ставитися до інших мов та їх носіїв, не припускаючи зневаги, тиску чи переслідувань за мовною ознакою й розуміючи, що мовне оздоровлення нашого суспільства має здійснюватися не шляхом заборони й зневаги до чужих мов, а насамперед шляхом повноцінного утвердження своєї.

Дослідженнями вчених-філософів, педагогів, психологів доведено, що в комплексі взаємозалежних динамічно інваріантно-скоординованих детермінант ефективності формування всіх підструктур професійної діяльності системотворчою є комунікативна компетенція фахівця. Сам тому вирішення проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців потребує пошуку шляхів ефективного формування їх комунікативної компетентності.

Комунікативна компетенція розглядається як система внутрішніх резервів, необхідних для комунікативної дії в міжособистісній взаємодії і включає в себе певну сукупність знань, умінь, навичок, які забезпечують оптимальний перебіг комунікативної діяльності. Вона свого роду є структурованою цілісністю, яка формується на основі єдності змістового (передбачає усвідомлення студентами сутності і значущості комунікативної діяльності, які перейшли в розряд детермінант його поведінки), емоційного (характеризується особистісним ставленням до комунікативного аспекту майбутньої професійної діяльності) і діяльнісного / процесуального (прояв комунікативних умінь: гностичних (уміння сприймати, розуміти й адекватно моделювати особистість партнера по спілкуванню), експресивних (уміння самовираження власної особистості через самопрезентацію), інтерактивних (уміння впливати на партнера по комунікативній діяльності) компонентів.

Експерти програми «DeSeCo» визначають поняття «компетентності» (competency) як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання [1, с. 22]. Кожна компетентність, у тому числі, володіння іноземною мовою, побудована на комбінації взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і умінь, того, що можна мобілізувати для активної дії.

Поняття «ключових компетентностей» (key competencies) застосовується Організацією економічного співробітництва та розвитку ОЕСР) для визначення компетентностей, які надають можливість особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах, і які роблять внесок у розвиток якості суспільства та особистого успіху, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер. Однак, слід зазначити, що оскільки поняття «ключові компетентності» досить багатогранне, його визначення й трактування є постійним предметом дискусій. Українська освіта оперує

поняттям «компетентності» в тому смислі, який пропонують європейські країни.

За результатами робочих засідань представників країн Євросоюзу (2001 рік, Лісабон), робоча група експертів запропонувала, що ключові компетентності для навчання впродовж життя мають містити вісім основних галузей ключових компетентностей у навчанні: 1) фундаментальні навички рахування та письма; 2) базові компетентності в галузях математики, природничих наук та технологій; 3) іноземні мови; 4) ІКТ-навички з використання технологій; 5) уміння навчатись; 6) соціальні навички; 7) підприємницькі навички; 8) загальна культура. При цьому іноземні мови та ІКТ як дві ключові компетентності потребують посиленої уваги та застосування особливих заходів. [2, с. 139].

Отже, при вивченні іноземної мови в проекті стандарту подано мету досягнення такого рівня комунікативної компетенції, що дозволяє спілкуватись (розуміння, аудіювання, читання, говоріння, письмо). При цьому надано пояснення, що таке комунікативна компетенція, яка складається з трьох головних видів: мовленнєвої, мовної та соціокультурної. Комунікативна – складається з 4-х видів компетенцій (аудіювання, говоріння, читання, письмо), мовна – містить лексичну, граматичну, фонологічну та орфографічну, а соціокультурна компетенція охоплює країнознавчу та лінгвокраїнознавчу компетенції [3, с. 418]. При цьому компетенції розглядаються як результат навчання та детально характеризуються.

Література

1. Овчарук О. Компетентісний підхід до формування змісту середньої освіти: досвід зарубіжних країн / О. Овчарук // Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К. : К.І.С., 2004. – С. 248-252.
2. Економіко-правова професійна освіта в умовах інноваційного середовища у вищих навчальних закладах : монографія / ред. : Т. С. Жорняк; Ін-т економіки пром-сті НАН України, Донец. ун-т економіки та права. – Донецьк, 2008. – 285 с.
3. Креденець Н. Д. Компетентність – парадигма професійної підготовки фахівців / Н. Д. Креденець. – Вінниця : ДОВ Вінниця, 2004. – 701 с.

*Ірина Богданова, Олена Лептуга
Харків*

ОБРАЗ РЯТУВАЛЬНИКА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ (ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ)

За визначенням В. Красних, «дискурс є вербалізована мовленнєво-мисленнєва дія, що розуміється як сукупність процесу і результату та має

як власне лінгвістичний, так і екстралінгвістичний плани» [1, с. 113]. Дослідниця виділяє у структурі дискурсу два плани: власне лінгвальний і лінгво-когнітивний. «Перший пов'язаний з мовою, маніфестує себе у використанні мовних засобів і проявляється в сукупності породжених текстів (дискурс як результат). Другий пов'язаний із мовною свідомістю, зумовлює вибір мовних засобів, впливає на породження (й сприйняття) текстів, проявляючись у контексті та пресуппозиції (дискурс як процес)» [там же, с. 114].

Основні підходи до визначення сутності терміна «дискурс» з лінгвістичного погляду систематизує О. Селіванова. Дослідниця пропонує такі дефініції зазначеного поняття: «1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників – онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо; текст, занурений у життя; 2) замкнена цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальні, культурні, етнічні і т. ін.); 3) стиль, підмова мовного спілкування; 4) зразок мовної поведінки в певній соціальній сфері, що має певний набір змінних» [2, с. 119].

Дискурс рятувальника в масмедіа складається із сукупності усних і письмових текстів засобів масової інформації (друкованих видань, інтернет-видань, радіо, телебачення), що містять інформацію про роботу рятувальників та описують надзвичайні події та їх наслідки. Тексти дискурсу рятувальників орієнтовані як на самих «надзвичайників», так і на всі верстви населення. Він включає такі мовні жанри, як короткі інформаційні повідомлення-замітки, тематичні статті, коментарі, репортажі з місця подій, інтерв'ю, програми тощо.

Метою масмедійного дискурсу рятувальник є:

- висвітлення надзвичайної ситуації, оцінка її наслідків;
- повідомлення причин, що призвели до надзвичайної ситуації;
- запобігання надзвичайним ситуаціям, інформування про вжиті для цього заходи, у тому числі й владою;
- активізація читачів, слухачів або глядачів, заклики надати допомогу постраждалим від надзвичайних ситуацій тощо.

Характерною рисою дискурсу рятувальника в масмедіа є поєднання двох протилежних тенденцій – стандарту та експресії. У першому випадку йдеться про інформаційні тексти, статистичні дані, протокольні описи місця надзвичайної події тощо. Текстам такого типу притаманні терміни та кліше.

Вогнеборець розповів малечі як оперативно-рятувальні загони ДСНС реагують на сигнал тривоги, як від їх швидкості, злагоджених дій та професіоналізму залежить життя та добробут людей, ознайомив їх із пристроями та інструментом, який стає в пригоді рятувальникам. [ДСНС. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dsns.gov.ua/ua/Ostanni-novini/68429.html>.]

42-річний іспанський **пожежник** Карлос Арана зробив штучне дихання рот в рот цуценяті двомісячного йоркширського тер'єра після того, як будинок його власника охопила **пожежа**. [ТСН. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://tsn.ua/tsikavinki/ispanskiy-rozhezchnik-shtuchnim-dihannyam-vryatuvav-zhittya-cucunyati-372108.html?g=article&m=384547866>.]

Як бачимо, у масмедійних текстах дискурсу рятувальника подана передусім об'єктивна когнітивна інформація, представлена у вигляді цифрових даних, географічних назв, назв підприємств і фірм, підрозділів ДСНС України тощо.

Експресивні тексти, що містять чітку оцінку подій і поведінки людей, теж використовуються в дискурсі рятувальника. Оцінність реалізується через семантично й стилістично забарвлені слова та вирази. Емоційно забарвленими тексти дискурсу рятувальника є в тому випадку, коли автор матеріалу висловлює виключно свою позицію. Переважно це блогерські дописи, у яких немає жорстких журналістських стандартів, у тому числі вимоги щодо дотримання балансу думок.

*А вони виходили. Хто сам, кого тягнули на плечах. Червоних, обгорілих. У деяких шкіра звисала з тіла, **наче одяг, що раптом перетворився на лахміття. Жахливе лахміття, лише від одного погляду на який стає боляче.*** [Бондар І. Васильків у вогні. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://tsn.ua/blogi/themes/politics/vasilkiv-u-vogni-436080.html>.]

*Раніше тут люди **тонули рідко, пригадують місцеві. Припускають, що тут щось пороблено, і подумують, чи не варто покликати священика, щоб освятити озеро. До цієї історії, звісно, можна підключити містику. Мовляв, тут **втопилася вагітна дівчина, яку кинув хлопець, але насправді молодих чоловіків тягнуть на дно не мавки та русалки, а випиті пляшки. Тонуть** зазвичай п'яними.*** [ТСН. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://tsn.ua/kyiv/na-fatalnomu-ozeri-v-kiyevi-dva-dni-pospil-topilisya-molodi-choloviki-304397.html>.]

Отже, вивчення дискурсу рятувальника в україномовному мас-медіа потребує всебічного лінгвістичного й екстралінгвістичного дослідження.

Література

1. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2003. – 375 с.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

Лідія Бондаренко
Херсон

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРАНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ НЕСТАНДАРТНОЇ ЛЕКЦІЇ

Курс «Методика викладання української літератури у вищих навчальних закладах» – порівняно молода вузівська дисципліна. Його мета полягає у підготовці магістрантів-філологів до асистентської практики та майбутньої професійної діяльності, тобто у формуванні фахової компетентності викладача літературознавчих дисциплін у вишах та освітніх закладах нового типу (ліцеях, гімназіях, коледжах, колегіумах). Дослідники розглядають її як сукупність компетенцій, серед яких важливе місце посідає комунікативна [2, с. 56]. Це «сукупність знань, умінь, навичок, особистісного досвіду, що забезпечують здатність мовця до спілкування у різноманітних комунікативних ситуаціях» [1, с. 521]. Система семінарсько-практичних занять та навчально-виробничих практик, безумовно, відкриває більше можливостей для формування комунікативної компетентності студентів у порівнянні з лекційними курсами. Однак і провідна форма викладання дисциплін у виші теж має потенціал для виконання цього завдання. Під час читання курсу «Методика викладання української літератури у вищих навчальних закладах» практикуємо як традиційні, так і нестандартні форми лекцій, оскільки студенти-магістри на етапі бакалаврату опанували шкільну методику літератури, мають досвід педагогічної практики в середніх навчальних закладах, прослухали курси лекцій провідних професорів і доцентів Херсонського державного університету та запрошених фахівців із інших вишів України. Для викладу матеріалу з теми «Навчальні заняття з літературознавчих курсів і методика їх проведення» звертаємося до лекції-прес-конференції. Після оголошення теми, мети, плану заняття, огляду рекомендованої літератури пропонуємо студентам письмово на окремих аркушах сформулювати запитання до викладача, на які б вони хотіли отримати розгорнуті відповіді. Ця робота займає не більше 4-5 хвилин. Далі упродовж 2-3 хвилин ознайомлюємося з ними та систематизуємо. Матеріал викладаємо у задалегідь визначеній логічній послідовності, однак при цьому особливий акцент робимо на тих моментах, що визначила аудиторія. Наведемо приклади типових студентських запитань:

- Як зацікавити лекцією, щоб вона була змістовною, але сприймалася просто?
- Як викладачеві підготувати конспект лекції? За якою схемою? Які матеріали використати?
- Як правильно починати лекцію?
- Які питання, завдання треба поставити собі, готуючись до лекції?
- Які оригінальні форми лекції практикують в інших вузах?

- Скільки у Вас, в середньому, займає підготовка до лекції?
- Які види лекцій практикують за кордоном?

Ефективним виявилось звернення до лекції-конференції під час розгляду останньої теми курсу «Інновації в гуманітарній освіті». Кожен студент має змогу із запропонованого переліку самостійно обрати питання для підготовки. Обов'язковим є унаочнення матеріалу за допомогою мультимедійної презентації, відеоряду та дотримання вимог регламенту. Після виступу доповідача викладач організовує його обговорення. Такий вид роботи дозволяє магістрантам продемонструвати уміння побудувати програму комунікації та дотримання її, орієнтацію на співрозмовника, вибору мовних і невербальних засобів комунікації, ведення дискусії тощо.

Література

1. Базиль Л. О. Розвиток літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури / Людмила Олександрівна Базиль. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – 574 с.
2. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури / Олена Миколаївна Семенов. – Суми : ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. – 404 с.

*Зоряна Галаджун
Львів*

«КОМПЕТЕНТНІСТЬ», «КОМПЕТЕНЦІЇ» ТА «КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД» У ПОЛІ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

У сучасних умовах інформаційного суспільства освітній процес повинен швидко реагувати на зміни на ринку праці, щоб готувати фахівців, які будуть готові до цих викликів. Роботодавцям потрібна не кваліфікація, а компетентність як поєднання навичок, що притаманні кожному індивідууму, в якому поєднанні кваліфікація, здатність працювати в групі, ініціативність, уміння приймати рішення і нести відповідальність за них.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що питаннями формування компетенцій присвячені численні дослідження вчених у різних галузях знань. Значна кількість науковців аналізували поняття «компетентність», «компетенції», «компетентнісний підхід», а також організацію навчання, що спрямована на кінцевий результат. Багаточисельні розвідки спрямовувалися не лише на визначення термінів логічного апарату, а й на їх відмінності і реалізацію в освітню діяльність, на якість підготовки майбутнього фахівця.

Авторами ґрунтовних досліджень і публікацій з професійної підготовки фахівців у вищій школі є: А. Алексюк, В. Байденко, С. Бондар, Л. Берестова, В. Бондар, Б. Гершунський, І. Гушлевська, В. Євдокимов,

І. Зимня, І. Зязюн, Б. Ельконіна, М. Кадемія, М. Князян, І. Ковчина, В. Козаков, В. Краєвський, Т. Крилова, В. Кузь, Н. Кузьміна, В. Куніцина, Г. Ларіонова, О. Лисак, О. Локшина, А. Маркова, А. Митяєва, Л. Морська, Н. Ничкало, Л. Нічуговська, О. Овчарук, В. Олійник, П. Підкасистий, О. Пехота, В. Петрук, Д. Погонишева, О. Пометун, І. Родигіна, О. Романовський, О. Савченко, Г. Селевко, Т. Ткаченко, Л. Отрощенко, М. Хомський, А. Хуторський, С. Шишов, М. Шкіль, О. Ярошенко та ін.

В напрямку «соціальні комунікації» дана проблематика висвітлена в доробках таких учених, як В. Березін, В. Болотов, В. Серіков, В. Ворошилов, Я. Засурський, С. Корконосенко, О. Короченський, Г. Лазутіна, Є. Прохоров, В. Різун, В. Фатиміна, В. Шкляр, Е. Шорт. Використання матеріалів засобів масової інформації у навчальному процесі перебувало в центрі наукових інтересів Є.М. Міллер, Г.В. Онкович, Н.В. Саєнко, О.А. Сербенської, В.В. Усатої, О.В. Федорова та ін. Наукові розвідки теорії та історії методики викладання іноземних мов провадилися дослідниками: В. Костомаровим, Ю. Друзем, І. Зимньою, О. Кузнецовою, С. Ніколаєвою, Г. Трухановою та ін. Застосування іншомовних періодичних видань щодо формування професійної компетентності майбутніх журналістів стало предметом наукових розвідок І. Чемерис. Процес професійного саморозвитку, як основи самовдосконалення, особливості формування творчої особистості професіонала досліджували В. Сластьоніна та А. Матюшкіна.

Дослідження сутності та змісту професійної компетенції студентів економічних спеціальностей присвячено праці І. Демури, Н. Уйсімбаєвої, Ю. Осічнюка та ін. Досить змістовно досліджено поняття «ключові компетенції» в роботах: Н. Климова, А. Маркової, А. Присяжної, Р. Троценко.

Замість висновків можемо зазначити, що питання формування понятійного апарату даної проблематики є практично вичерпним як на загальнонауковому рівні, так і в окремих галузях знань.

Література

1. Сукаленко Т. М. Процес формування професійної компетентності майбутнього фінансиста [Електронний ресурс] / Т. М. Сукаленко, К. В. Чужа – Режим доступу до ресурсу: http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/51/78.pdf.

2. Кадемія М. Ю. Формування професійної компетенції майбутнього фахівця [Електронний ресурс] / М. Ю. Кадемія // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти – Режим доступу до ресурсу: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0/elits/2012/32/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%

B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%84%D0%B0%D1%85%D1%96%D0%B2%D1%86%D1%8F.pdf.

3. Волкова Н. П. Сутність і компоненти компетентності майбутнього вчителя у здійсненні професійно – педагогічної комунікації // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць / Ред. Т. І. Сущенко та ін. – К., Запоріжжя. – 2007. – Вип. 42.

4. Пелипчук С. М. Формування професійної компетенції майбутніх економістів [Електронний ресурс] / С. М. Пелипчук, І. К. Жиряда // Вісник Таврійського державного агротехнічного університету – Режим доступу до ресурсу: https://www.google.com.ua/search?q=%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97+%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=i6C2WYi2G9D38Aegk4HIDw.

5. Чемерис І. М. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. : спец. 13.00.04 "теорія та методика професійної освіти" / Чемерис Інна Михайлівна – Київ, 2008. – 22 с.

*Юлія Кириченко
Харків*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Важливою складовою курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, є формування комунікативної компетенції. У пояснювальній записці програми Міністерства освіти і науки України із цієї дисципліни зазначено, що у викладанні «акцент переноситься з традиційної настанови – засвоєння відомостей про літературні норми усіх рівнів мовної ієрархії – на формування навичок професійної комунікації, студіювання особливостей фахової мови, на розвиток культури мови, мислення і поведінки особистості» [1].

Отже, Міністерство освіти і науки України зміщує акцент у викладанні на оволодіння студентами вищих навчальних закладів комунікативними компетенціями та компетентностями у професійній сфері. Для досягнення цієї мети запропоновано використовувати такі види роботи, як

«монологічні усні перекази та діалоги, бесіди, виступи перед аудиторією з повідомленням чи доповіддю, тренінги» тощо [1].

Для студентів економічних спеціальностей запропоновані види роботи суголосні видам комунікативної діяльності, властивим їх фаху. Зокрема одним із провідних напрямів підготовки економіста є комунікативні стратегії в діловому спілкуванні [2; 3]. Проблема міжособистісного спілкування в діловій сфері перебуває на межі економічних, психологічних, філософських та мовознавчих наукових студій. За останнє десятиліття можна помітити помітне зростання зацікавленості науковцями цією проблематикою. Проте на сьогодні мовознавці не залучали цей досвід для занять з української мови у вищій школі, чим зумовлюється актуальність запропонованого дослідження. На нашу думку, результати цих досліджень можна продуктивно використати для реалізації настанов Міністерства освіти і науки України щодо комунікативної компетенції на заняттях з української мови. Зокрема ми пропонуємо різні види роботи, які би допомогли сформувати у студентів комплекс мовленнєвих умінь та навичок, необхідних їм протягом навчання та в подальшій професійній діяльності.

Фахівці із ділових комунікацій радять активно використовувати методику активного слухання під час професійного спілкування. Так, Каймакова М. зазначає, що «керівник із розвиненими навичками слухання значною мірою збільшує ефективність висхідних комунікацій» [4, с. 22]. Душкіна М. також переконана, що в певних видах ділового спілкування важливо використовувати ефективні прийоми, запропоновані психологами: «Особливо важливе для успіху заходу [круглого столу] адекватне і коректне використання модератором відповідних комунікативних технік активного слухання, таких як відтворення, перефразування, розвивання, резюмування тощо» [5, с. 140].

У зв'язку із цим ми пропонуємо розпочати формування комунікативної компетенції у студентів-економістів зі студіювання літератури та Інтернет-ресурсів щодо актуальних принципів побудови успішних публічних доповідей та презентацій як найбільш поширених видів ділового монологічного мовлення. Така спрямованість перших монологічних висловлювань дозволить вирішити два важливих завдання: ознайомитися із теоретичними засадами сучасних комунікативних стратегій та відразу ж реалізувати їх на практиці у вигляді доповіді чи презентації на відповідну тему. Обов'язковою складовою цього виду роботи є ґрунтовний аналіз результатів роботи студента із обговоренням як вдало реалізованих прийомів, так і недоліків його монологічного мовлення.

За схожим принципом варто, на нашу думку, побудувати роботу щодо розвитку навичок успішного діалогічного мовлення у професійній сфері, куди відносимо ведення ділових перемовин, суперечок, бесід тощо [6].

Одним із важливих чинників, який впливає на результативність таких видів ділової комунікації, є вміння добирати влучні мовленнєві засоби

для розв'язання конфліктних ситуацій. Ми вважаємо за доцільне використати на заняттях з української мови за професійним спрямуванням один із найпоширеніших методів, який з точки зору сучасних психологів виявив свою продуктивність у діловому спілкуванні, – рефлексивне (емфатичне, активне) слухання. Цим терміном визначають «зворотній зв'язок із мовцем, який використовується для контролю точності сприйняття почутого. На відміну від нереклексивного слухання тут слухач більш активно використовує словесну форму для підтвердження розуміння спілкування» [6, с. 93].

Науковці виділяють три основні види рефлексивних відповідей: уточнення, перефразування і резюмування. У їх основі – саме лінгвістична складова. Ми вважаємо доцільним залучити їх на заняттях з української мови, оскільки вони передбачають використання певних мовленнєвих шаблонів, що може бути продуктивним для розвитку успішних навичок професійного спілкування. Уміння точно та коректно висловлюватися під час ділового спілкування є однією із важливих заporук професійного успіху, а тому оволодіння такими навичками бачиться важливим у мовній підготовці студентів економічних спеціальностей.

Також ми вважаємо доцільним використати методику активного слухання для розв'язання конфліктних ситуацій, що також вважається важливим комунікативним вмінням. Перша модель конфліктної ситуації, яку ми пропонуємо відпрацьовувати на заняттях української мови, – співрозмовник перебуває у збудженому стані, погано контролює свої емоції та виявляє незадоволення. За таких умов мовленнєва поведінка передбачає застосування методики «активного слухання»: повторення або перефразування висловлення співрозмовника без оцінних суджень. Такий прийом дає час партнеру для висловлення свого незадоволення. Крім того, мовець у такий спосіб показує, що він розуміє труднощі співрозмовника, співчуває йому і готовий допомогти.

Друга модель конфліктної ситуації: сам мовець відчуває сильний емоційний дискомфорт та незадоволення роботою чи поведінкою свого партнера. Якщо така ситуація передбачає необхідність обговорення конфліктної ситуації, то найбільш продуктивним способом психологи вважають «я-повідомлення»: висловлення своїх почуттів та думок, уникаючи «ти-повідомлення» – будь-якої згадки про недоліки чи прорахунки свого партнера. Наприклад, відповідно до цієї методики, не можна формулювати своє незадоволення словами «*Ти погано виконав роботу*». Натомість цю саму думку варто висловити, наприклад, так: «*Мені не подобається результат*». У другому реченні немає займенника *ти* та інших вказівок на те, що ви незадоволені своїм співрозмовником. Такі формулювання дають змогу уникнути прямих звинувачень або агресивної критики вчинків чи роботи партнера по спілкуванню, і як результат – уникнути загострення конфліктної ситуації.

На заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) можна використати такі види роботи з використанням методики активного слухання: усні доповіді з тем: «Продуктивність застосування методики активного слухання під час ділової комунікації», «Основні принципи активного слухання», «Принципи побудови рефлексивних відповідей» тощо; складання діалогів із застосуванням основних видів рефлексивних відповідей: уточнення, перефразування та резюмування; редагування діалогів з точки зору правильного застосування методики активного слухання; вправи на розрізнення «я-повідомлень» та «ти-повідомлень»; завдання, що полягають у переформулюванні одного типу повідомлень на інший; рольові ігри з моделюванням конфліктних ситуацій та варіантами виходу з них.

Література

1. Наказ МОН «Про затвердження програм навчальної дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)”» // Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/228>.
2. Абрамович С. Д. Мовленнєва комунікація / Семен Дмитрович Абрамович, Марія Юріївна Чикарькова. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 472 с.
3. Гнатюк О. Л. Основи теорії комунікації / О. Л. Гнатюк. – М. : КНОРУС, 2012. – 256 с.
4. Романова О. О. Проблеми формування комунікативних компетентностей студента у процесі викладання української мови (за професійним спрямуванням) / О. О. Романова // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2012. – Вип. 23. – С. 137-139.
5. Каймакова М. В. Комунікації в організації: текст лекцій / М. В. Каймакова. – Ульяновск : УлГТУ, 2008. – 73 с.
6. Павлова Л. Г. Деловые комунікації / Л. Г. Павлова, Е. Ю. Кашаева. – М. : КНОРУС, 2016. – 304 с.

Тетяна Костолович

Рівне

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Професійна комунікативна компетентність належить до міждисциплінарних феноменів, які визначають хід і результати реформування вищої освіти в Україні. Під комунікативною компетентністю вчителя розу-

міється сукупність достатньо сформованих професійних знань, комунікативних та організаторських здібностей, здатності до самоконтролю, імпліцитної культури вербальної та невербальної взаємодії [1, с. 12]. Аналіз наукової літератури з теми дослідження засвідчує існування великої кількості визначень професійної комунікативної компетентності (далі – ПКК), які суттєво відрізняються змістом і структурними компонентами залежно від того, який аспект цього складного поняття є пріоритетним для науковців. На основі проведеного аналізу, професійної та експериментальної діяльності ми побудували свою модель ПКК, за якою вона містить 2 блоки: комунікативний і професійний. Особливістю *комунікативного блоку* є те, що там представлені компетентності та субкомпетентності (*мовна, мовленнєва, соціокультурна, діяльнісна* (стратегічна), формування яких відбувається у процесі проведення лекційних, практичних і семінарських занять з сучасної української літературної мови та позааудиторній лінгвістичній роботі (гуртки, проблемні групи, написання наукових робіт), самостійному опануванні цим фаховим предметом. До другого, професійного блоку, ми віднесли *термінологічну, технологічну, науково-дослідницьку та ІК компетентності* з відповідними субкомпетентностями. Особливістю цього блоку, на відміну від попереднього, є його міжпредметний характер. Це означає, що зазначені компетентності мають формуватися у процесі вивчення всіх предметів. Формування ПКК вимагає реалізації сучасних підходів до навчання, українська методична наука і практика оперує понад 40 видами підходів до навчання мови, які зазнають змін, оновлюються й удосконалюються [2, с. 4].

Заслуговують на увагу погляди О. Пехоти, яка виокремлює ще один підхід до навчання – *технологічний*, одним із провідних завдань якого повинно стати створення такого освітньо-розвивального середовища, у результаті взаємодії з яким у майбутнього вчителя формується готовність до роботи на основі знання сучасних педагогічних технологій, розуміння ним своєї індивідуальної сутності, на основі якої виробляється особистісна педагогічна концепція і персонал-технологія [3, с. 3]. Терміном «*технологічний підхід*» або «*технологічне навчання*» оперують також К. Баханов, Л. Пироженко, О. Пометун. О. Ордановська виокремлює *технологічно-орієнтований підхід*, що, на її думку, становить певну сукупність теоретико-методологічних положень і методів пізнання, мультиплікативну множину системного й особистісного підходів, відображається в акумулюванні та компактифікації вихідних положень і принципів, у виявленні системних та особистісних психолого-педагогічних чинників, що впливають на навчально-виховний процес підготовки майбутніх учителів [4, с. 6]. Ми вважаємо технологічний підхід дуже важливим і потрактуємо його як найбільш широкий, що передбачає використання інших підходів, які не суперечать, а доповнюють один одного. Так, у формуванні ПКК обов'язковими будуть компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, особистісно

орієнтований, текстоцентричний, соціокультурний та інші, які відображають різні аспекти інтегративного поняття і кожен з яких передбачає застосування певних технологій, тобто технологічний підхід можна уявити як сукупність технологій. Універсальними технологіями, які, на нашу думку, найбільше відповідають технологічному підходові, є інформаційні. (комп'ютерні та мультимедійні).

На сучасному етапі виокремлюються за дидактичними функціями наступні види комп'ютерних навчальних програм: *комп'ютерний підручник* – програмно-методичний комплекс, який забезпечує можливість самостійно засвоїти навчальний курс або його розділ. Як правило, він вигідно поєднує у собі якості підручника, довідника, збірника завдань, лабораторного практикуму та методичних рекомендацій до них; контролюючі програми – *програмні засоби*, призначені для перевірки та оцінки знань, умінь і навичок; *тренажери*, які слугують для формування й закріплення різного роду вмінь і навичок (засоби для перевірки досягнутих результатів та можливості зміни тренувальних впливів); *ігрові програми*, що призначені додаткові, у порівнянні з навчальними програмами, дидактичні можливості (ділові ігри, розважальні ігрові програми, які здійснюють реальний вплив на формування світогляду юних людей); *предметно-орієнтовані середовища* – програми, які моделюють мікро- та макросвіти, об'єкти якого-небудь середовища, їх властивості і наочне уявлення, співвідношення між об'єктами, операції над ними (навчальне моделювання) [5, с. 165]. Стратегічним напрямом ІТ є створення єдиних інформаційних просторів та їх використання у всіх сферах людської діяльності. Метою їх запровадження в освіту є надання нових можливостей для пізнавальної творчої діяльності студентів у всіх її проявах: навчанні, науково-дослідній діяльності, педагогічній, організаційній, управлінській, експертній тощо, що охоплює усі складові професійної комунікативної компетентності.

Література

1. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовно комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: монографія / Т. В.Симоненко. – Черкаси, 2006. – 328 с.
2. Омельчук С. «Підхід до навчання» як базова категорія сучасної лінгводидактичної науки / Сергій Омельчук // Українська мова і література в школі, 2013. – № 2. – С. 2-8.
3. Освітні технології : Навчально-методичний посібник / За ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
4. Ордановська О. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів фізико-математичних дисциплін до роботи у профільній школі : технологічно-орієнтований підхід : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец.13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Олександра Ігорівна Ордановська. – Одеса, 2016. – 41 с.

5. Білоус І. П., До перспективи використання інноваційних технологій у вищій школі України / І. П. Білоус, В. І. Тищук // Нова педагогічна думка, 2002. – Вип. 18. – С. 164-169.

Олена Кретова
Черкаси

КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА ЯК СКЛАДНИК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Комунікативна компетентність – це здатність комунікантів мобілізувати різні мовні знання (мовну компетенцію), знання паравербальних засобів, ситуації, правил, конвенцій і норм спілкування, соціуму, культури для ефективного виконання певних комунікативних завдань у відповідних контекстах або ситуаціях [1, с. 110]. Термін *комунікативна компетентність* уведений Д. Хаймзом у значенні системи знань про правила мовної компетенції, її процедури, етикет, ритуал, яка відображає взаємодію інтелектуального, соціального і вербального в поведінці комуніканта [2]. Серед сучасних дослідників комунікативної компетенції слід назвати роботи О. О. Бистрової, О. І. Литневская, Б. А. Успенського, М. Р. Львова, Ф. М. Литвинко, А. О. Євграфової та ін. У психолого-педагогічній і методичній літературі активно використовуються терміни *мовленнєві* (М. Т. Баранов), *мовленнєво-мисленнєві* (Н. О. Іпполітова, Т. О. Ладиженська, М. Р. Львов, Т. М. Пахнова, Л. П. Федоренко й ін.), *комунікативні вміння* (О. Ю. Купалова, В. І. Капінос й ін.), однак обсяг термінів чітко не визначений.

Одним з важливих складників комунікативної компетентності особистості є її комунікативна поведінка. Вчені також говорять про необхідність і важливість вивчення і більш широкого поняття комунікативної поведінки цілого народу, що включає особливості спілкування того чи іншого народу в сукупності. Термін *«комунікативна поведінка»* вперше був використаний у роботі Й. А. Стерніна [3, с. 279-282]. Він зазначає, що саме це поняття в сучасній науці недостатньо визначено, і хоча фактів прояви національної специфіки в спілкуванні того чи іншого народу донині накопичено безліч, однак вони вимагають систематизації. Комунікативна поведінка в найбільш загальному вигляді може бути визначена як сукупність норм і традицій спілкування народу. Проблема опису комунікативної поведінки народу зараз, на початку ХХІ століття, значно актуалізувалася з огляду на низку об'єктивних причин: розширення міжнародних контактів; активний розвиток нових антропоцентричних напрямків у лінгвістиці, зокрема і комунікативній, які поставили в центр уваги проблему взаємозв'язку мови і людини [4]; активізація контрастивних, порівняльних і міжкультурних досліджень; посилення інтересу до міжкультурної комуні-

кації та міжкультурного взаєморозуміння, національної самобутності різних народів; збільшення числа міжетнічних конфліктів, що потребують урегулювання, що в свою чергу підвищує важливість досліджень в області міжкультурної комунікації; поява нових експериментальних методів дослідження (в тому числі психолінгвістичних), ефективних при вивченні комунікативної поведінки. Правила комунікативної поведінки зазвичай засвоюються паралельно з процесом формування власне мовленнєвих навичок у процесі навчання мови, перекладу, оскільки це так само важливий аспект лінгвістичного навчання, як і інші, наприклад, навчання читання, письма, говоріння, розуміння і перекладу. При цьому слід зазначити, що навчати комунікативної поведінки необхідно в повному обсязі (наприклад, перекладач повинен розуміти комунікативну поведінку країни, мова якої вивчається), для чого необхідний доцільний дидактичний добір матеріалу. Очевидним є той факт, що навчання комунікативної поведінки необхідно проводити насамперед у стандартних комунікативних ситуаціях (мовний етикет), а також у таких комунікативних сферах, де реалізація тих чи інших норм пов'язана з поняттям важливого, статусного спілкування. Необхідно також навчати національно-специфічних прийомів аргументації і переконання [5]. Відносно невербальних засобів також потрібна спеціальна робота – це навчання пальцевого рахунку, жестового зображення цифр на відстані, жестів залучення уваги і деяких спонукальних жестів (наприклад, зупинка таксі і т. ін.), регулювання дистанції і фізичних контактів, контакту поглядів тощо. Решта невербальних засобів можуть бути засвоєні рецептивно. Необхідно також звернути увагу студентів на етикет і зміст, культуру невербальної поведінки, щоб навчити їх уникати неадекватної або образливої для іншого народу невербальної поведінки. У сучасній лінгводидактиці виокремлюються наступні здібності та навички, які повинні формуватися під час вивчення культурних стереотипів, важливих для розуміння комунікативної поведінки: здатність описати зразок або приписати його субкультурі, для якої він є типовим; здатність упізнати зразок у факті поведінки; здатність пояснити зразок з точки зору його функціонального відношення до інших зразків або з причинної точки зору; здатність передбачити можливу реакцію на конкретну (дану) ситуацію; здатність вибрати суспільно схвалюваний зразок; здатність оцінити факти, наведені в якості дескриптивної генералізації (тобто узагальнення); здатність продемонструвати або описати метод аналізу чи синтезу; здатність вибрати опис знання, необхідного для звичайної людської потреби [3, с. 282]. Усі ці навички відносяться до рецептивної сфери, але вони можуть бути відпрацьовані, перевірені й оцінені, тому і мають, безсумнівно, дидактичну значимість.

Таким чином, комунікативна поведінка загалом є насамперед активним, а також комунікативним країнознавством, і тому воно потребує постійної уваги і спеціальної роботи в процесі мовної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Література

1. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації / О. О. Селіванова. – Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю. А., 2011. – 350 с.
2. Hymes, D. On Communicative Competence. In J. B. Pride and J. Holmes (eds.), *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin, 1972, pp. 269-293.
3. Стернин И. А. О понятии коммуникативного поведения / И. А. Стернин // *Kommunikativ-funktionale Sprachbetrachtung*. Halle, 1989, pp. 279-282.
4. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Изд-во ЛКИ, 2010. – 264 с.
5. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура речи / Н. И. Формановская. – М. : Высшая школа, 1989. – 159 с.

Irina Kuznetsova
Kharkiv

COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE DOCTORS

The organization of activity and behaviour of future doctors depends on knowing the problems of professional medical communication and humanism. Introduction into the foreign languages practice the materials dealing with problems of ethics and deontology on the basis of modern pedagogic technologies serves as an effective mean of moral and professional education of future doctors.

The future doctors should possess not only the specific competence for professional work realization, but also the communicative competence as a basis of their effective business communication. At present time the requirement for ability of direct communication at scientific conferences, in cases of an exchange of an experience, an acquaintance with concrete techniques and a work of medical institutions is growing. Besides, the foreign language is necessary for physicians in their mediated professional work, i.e. for reading special literature: periodicals, monographs, textbooks, directories, abstract editions etc. Today the future doctors should have such level of a foreign language communicative competence which allows them to use it as “means of getting of new knowledge”, and as “communication means” with foreign partners in situations of study and professional work.

Nowadays there are available the communicative contacts with representatives of the different states in various fields of activity that define the overall objective of foreign language training in medical high schools, i.e. to master the language as means of communication, to form the practical skills of professional speaking another language, and to learn the future doctors to use a foreign language in professional sphere of communication.

In high medical schools the special attention is given to studying medical terminology. The curriculum of foreign language in nonlinguistic high school will never provide the graduates with a lexis which can be necessary for their further professional work; therefore it is necessary to generate vocabulary, including the most frequent lexical units connected with future specialization. Medical terminology is a basis of any text on medical specialties.

Achievement of this purpose is promoted by the communicative approach which should give knowledge and generate abilities that allow using confidently a foreign language in a real life where there is an emphasis on development of communicative skills, i.e. on activation of speech activity of students. Thus, we acquaint students with bases of communicative cultures, we produce abilities to differentiate and to interpret speech tokens, to reveal the general motives of partners' behaviour at the moment of communication and we help to draw up the self-improvement plan.

At English lessons we create such emotionally-psychological atmosphere which promotes formation of communicative competence of students in the process of joint cooperation of the teacher and students. Purposefully we form communicative professional competence and communicative abilities on the basis of principles and rules of medical etiquette, we aspire to combining insistence and kindness, sensation of pleasure from communication. We also use group, individual and independent work, role games, situational games, psychological trainings and creative works that promote the development of atmosphere of good nature, responsibility and help.

It is considered that the leading tendency of a modern technique of foreign language teaching is the communicative orientation. The purpose of such training is to form the communicative competence speaking another language which is a major component of any foreign language competence.

*Людмила Максименко
Київ*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Методичний аспект підготовки філологів-перекладачів залишається найбільш дискусійним і суперечливим у системі вищої освіти, оскільки торкається проблематики побудови курсу письмового та усного перекладу, а також питань розробки комплексу вправ для набуття знань, формування навичок та умінь, необхідних у міжкультурному комунікативному просторі.

Основною метою професійної освіти можна вважати підготовку кваліфікованого конкурентоспроможного працівника відповідного рівня і

профілю, компетентного, відповідального, що вільно володіє своєю професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності. Таким чином, вища освіта має забезпечити формування професійної компетентності.

Методика навчання письмового перекладу філологів-перекладачів визначається метою, яка полягає у підготовці фахівців, здатних на практиці застосовувати теорію і сформовані практичні навички та вміння у вирішенні встановлених завдань. Тобто мета такого навчання – формування перекладацької компетентності, зокрема компетентності в письмовому перекладі, що передбачає формування професійних перекладацьких навичок та вмінь, стратегій, засвоєння технологій перекладу, накопичення досвіду у перекладі текстів різних типів і жанрів різного рівня складності.

Слід зауважити, що існуючі визначення професійної перекладацької компетентності зводяться до того, що це багатовимірна, комплексна, полікомпонентна категорія, яка характеризується відсутністю завершеності.

Професійна компетентність перекладача пов'язана з формуванням особливої комунікативної свідомості як сукупності механізмів людської свідомості, які забезпечують її комунікативну діяльність [2, с. 42]. У більшості моделей перекладацької компетентності дослідники визнають комунікативну компетентність необхідною умовою для оволодіння перекладацькою компетентністю (Hornby S., 1985) або її невід'ємним компонентом (Hurtado A., 1998; Presas M., 1998; РАСТЕ, 2001; Andreu M., 2002).

Методики навчання іноземних мов і перекладу переслідують різні цілі, зокрема тому, що спочатку в якості основної мети пропонується формування у студентів іншомовної комунікативної компетентності, а потім – перекладацької компетентності. Хоча з огляду на сучасну тенденцію щодо професійно спрямованого навчання іноземної мови, обидві компетентності можуть формуватися практично одночасно.

Перекладацька діяльність у сучасному світі, у свою чергу, визначає багатоаспектність і об'ємність комунікативної компетентності перекладача. За визначеннями різних дослідників до її складу відносять граматичну, соціолінгвістичну, дискурсивну і стратегічну компетентності (Canale M., Swain M., 1980); компетентність у сприйнятті тексту-оригіналу і продукуванні тексту-перекладу (Hurtado A., 1999; Mason I., 2001); комунікативну компетентність у двох мовах (Hurtado A., 1999) або комунікативну перекладацьку компетентність (Kiraly D., 1995; Beeby Lonsdale A., 1996). Всі ці дефініції вказують на визначну роль, яку відіграє комунікативна компетентність у перекладацькій діяльності і дають підстави вважати її невід'ємною складовою його письмової компетентності.

На думку Д. Кірайа, комунікативна компетентність перекладача – це не розуміння перекладу лише як набору мовних відповідників і, навіть, не

вміння користуватися мовою; йдеться про те, як використовувати переклад для міжмовної комунікації [3, с. 34]. У вітчизняній літературі комунікативна і перекладацька компетентності філолога-перекладача взаємопов'язані і взаємодоповнюють одна одну [1, с. 65-66].

Таким чином, узагальнюючи вищесказане, слід зауважити, що підготовка філологів-перекладачів має бути комплексною, а проблема формування у них професійної компетентності у письмовому перекладі може бути вирішена розробкою та використанням адекватної системи вправ, побудованої з урахуванням специфіки всіх складових цієї компетентності.

Література

1. Пасічник Т. Д. Методика навчання майбутніх філологів писемного двостороннього перекладу комерційних листів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Пасічник Тетяна Дмитрівна. – К., 2011. – 300 с.
2. Стернин И. А. О понятии коммуникативного поведения / И. А. Стернин // *Kommunikativfunktionale Sprachbetrachtung*. – Halle, 1989. – S. 279–282.
3. Kiraly D. *Pathways to Translation. Pedagogy and Process* / D. Kiraly. – Kent, Ohio: Kent State University Press. – 1995. – 1992 p.

Світлана Мединська
Дніпро

ЗАСТОСУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Зважаючи на загальні тенденції глобалізації та інтернаціоналізації, загальноприйнятою стає концепція іншомовної компетенції як основної в портфоліо перспективного експерта в будь-якій сфері бізнесу та суспільного життя. Це призводить до сприйняття іноземної мови не лише як інструмента спілкування, адже вона також розглядається як ключова вимога для кар'єрного росту, доступ до більш широких можливостей саморозвитку, і обов'язковою стає умова, що справжній фахівець вільно володіє принаймні однією іноземною мовою. Отже, іншомовна компетентність є важливим компонентом професійної підготовки фахівця в галузі туризму, особливо в умовах взаємопроникнення систем різного рівня, відкритості кордонів та спрощення візових режимів, що стимулює розвиток туризму.

Такий підхід до розуміння іноземної мови та, зокрема, англійської мови як мови спілкування у міжнародному просторі, спричинив значні зміни в пріоритетах провідних вищих навчальних закладів для підтримки конкурентних переваг своїх випускників на ринку праці на національному та міжнародному рівнях. Враховуючи всі бар'єри, що поглиблюють кризу

в національних економіках, правильна комбінація професійних компетенцій випускників може змінити ситуацію на ринку праці та усунути невідомість їх перспектив подальшого працевлаштування.

Враховуючи основні підходи до навчання іноземної мови, що застосовуються при формуванні іншомовної компетенції у студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей [4], а також ряд методів, включаючи комунікативно-аналітичний метод та метод занурення, також варто застосовувати стратегічний підхід до здобуття іншомовної компетенції як основний напрям, одночасно використовуючи більш конкретні методичні підходи.

Основне застосування стратегічного менеджменту на сьогоднішній день обмежується корпоративним середовищем. Проте його концепції можуть бути поширені на інші сфери, включаючи освітню галузь [2]. У сфері бізнесу термін стратегічного управління передбачає надання організаціям можливості досягти своїх довгострокових цілей шляхом отримання стратегічного співвідношення між ресурсами або компетенціями та зовнішнім середовищем [1], що також може застосовуватися в навчальному процесі. Така співпраця між викладачем та студентом з метою обміну досвідом та отримання знань та навичок має допомогти майбутнім фахівцям досягти стратегічної відповідності між їх компетенціями та умовами зовнішнього середовища, що надасть їм значних конкурентних переваг на ринку праці. У цьому підході команда студентів може розглядатися як організація, в якій викладач виконує функції менеджера та лідера одночасно. Таким чином стратегічне управління може бути застосоване в освітній сфері та, зокрема, при формуванні іншомовної компетенції фахівців у галузі туризму.

Основними рисами стратегічного управління є його динамічний характер та адаптованість. Те саме стосується й методів та прийомів навчання іноземної мови, оскільки ефективність та продуктивність цих підходів залежать від унікального набору факторів та зовнішніх і внутрішніх впливів, які можуть призвести до непередбачуваних результатів. Невизначеність ефективності може бути усунена шляхом ретельного планування та постійних модифікацій як швидкого реагування на зміни в навколишньому середовищі, що може призвести до підвищення результативності та більш високих досягнень у навчанні.

Незважаючи на загальну інтерпретацію стратегічного управління як поняття, що застосовується винятково в умовах ділової практики через його масштаби й парадигму, стратегічний підхід може бути широко застосований у галузі освіти та, зокрема, при формуванні іншомовної компетенції у фахівців сфери туризму. За умови врахування всіх складових (стратегічного планування, управління ресурсами, контролю та оцінки) [3], етапів (розробки стратегії, впровадження стратегії та оцінки стратегії), а також визначення внутрішніх ризиків та відхилень, стратегічне управління може бути корисним для освітніх установ в цілому та конкретних учасників навчального процесу при формуванні іншомовної компетенції фахівців у галузі туризму.

Література

1. <http://www.businessdictionary.com/definition/organization.html>.
2. Gorina, L. Experience in Professional Foreign Language Training. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://article.sapub.org/10.5923.j.edu.20130301.01.html>.
3. Steiss, A. Strategic Management for Public and Non Profit Organizations, New York: Marcel, 2003. – 450 p.
4. Костенко Н. І. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей / Н. І. Костенко // Мовна комунікація: наука, культура, медицина : зб. матер. наук.-практ. конф. до 55-річчя ТДМУ ім. І. Я. Горбачевського. – Тернопіль, 2012. – С. 86–89.

Неля Нікуліна
Харків

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ «ТЕРМІН І НОМЕНКЛАТУРНИЙ ЗНАК» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВИШІВ

Навчальний курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» неодноразово був у полі зору наших методичних рекомендацій [1; 2]. Однак зі зміною пріоритетів у викладанні мовних дисциплін саме у технічних вищих навчальних закладах досі дискусійним залишається програмовий матеріал, що його покладено в основу викладання мовознавчої дисципліни. Більшість технічних ВНЗ у навчальних планах масово скорочують навчальне навантаження на мовний курс, що призводить і до переоцінювання нагальних навчальних тем, що стали б у нагоді майбутнім галузевим фахівцям. Тому слід по-новому сприймати невтішні реалії мовної підготовки у вищій освіті й максимально пристосувати можливості комплексу соціально-гуманітарних дисциплін до вимог освітньо-професійних програм.

У Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті заактуалізовано необхідність отримання студентами на заняттях із дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» перш за все термінологічних компетентностей, в основу яких покладено вивчення основних засад українського термінознавства, що згодом (через навчальний процес) стають для студента основою його професійних навичок на рівні фахової комунікації. Вивчення української галузевої термінології і номенклатури є підґрунтям для опанування спеціалізованих знань й умінь, передумовою якісного подальшого навчання на заняттях із спеціалізованих дисциплін.

Програмне забезпечення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» передбачає розділ «Наукова комунікація як складник фахової діяльності», що побудований за такими темами: 1. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні; 2. Науково-дослідницька діяльність студента: форми і види; 3. Форми і види перекладу. Поняття «технічний переклад»; 4. Історія і витоки українського термінознавства; 5. Система основних понять про термінологію; 6. Базові поняття українського термінознавства; 7. Основні способи термінотворення; 8. Лексико-семантичні процеси в українській транспортній термінології; 9. Українська термінографія. Термінологічні словники транспортної галузі.

У межах практичного заняття «Система основних понять про термінологію» розглядаємо такі теми: 1. Термін та його ознаки; 2. Термін і номенклатурний знак (номен); 3. Термін і професіоналізм. Студентам пояснюємо, що у термінологічній системі поряд з термінами повноправно функціонують номенклатурні знаки (номени). Відмінність між термінами і номенами полягає в тому, що в основі термінів закладено загальні поняття, а в основі номенклатурних назв – одиничні. Номенклатура – це сукупність номенів, тобто умовних символів чи буквено-цифрових позначок, власних чи загальних назв на позначення певного маркування продукції. До номенклатури зараховуємо серійні марки транспортних засобів, верстатів, приладів, назви підприємств, організацій, установ, географічні назви. У транспортній термінології *кермо, важіль, глушник* – це терміни, а марки транспортних засобів – *«Волга», «Таврія», «Чайка», «Ока», «Фольксваген», «Форд», «Ситроєн», «Рено», «Патріот», «Богдан», «Порше», «Руслан», «Мрія», «Славутич-Спорт»*; функціональні типи і модифікації – *МАЗ-5432, АЗЛК-2141, ВАЗ-2109, Як-42, Іл-96, Ту-134 М*; найменування емалей для зовнішніх покриттів кузовів транспортних засобів – *МЛ-12, ХВ-113, ПФ-115, УРФ-1128*; установок для ремонту – *БС-123.000, SPM-200, EPS-150* є номенклатурними назвами (номенами). Студенти вчаться розрізняти ці одиниці й під час виконання вправ на виокремлення номенклатурних назв із пропонованого переліку: *дреднавт «Воля», пістолет бензоколонки, купе, седан, коробка, сімка, літак Ан-22 «Антей», графік руху суден, сигнальний пристрій, кузов, варіатор, лонжерон, ГАЗ 33023 «Фермер», гідрокрейсер «Троян», керування стійкістю, орбітальна станція «Алмаз», магістральний газопровід «Братерство», фрегат «Святий Нестор», ланцюг, Т-98 «Комбат», амфібія.*

На практичних заняттях працюємо і з шляхами, що ними створюються номенклатурні автотранспортні назви. Студентам цікаво було дізнатися, що останнім часом українські автомобілебудівники відмовилися від практики вигадкування назв для своїх нових моделей, а доручають це творче завдання своїм потенційним споживачам. Саме таким чином з'явилися імена в автомобілів *ЗАЗ-1102 «Таврія Нова»* і *ЗАЗ-1103 «Славута»*. Спільне підприємство «АвтоЗАЗ-Daewoo» свого часу оголошувало конкурс на визначення кращого імені для автомобіля *ЗАЗ-Daewoo Л-1300*.

Після довгої процедури відбору перемогло слово *сенс* з повною назвою «*Деу Сенс*» (Daewoo Sens), надіслане Світланою Солодченко з міста Суми. Серед найвагоміших переваг такої назви визначено такі: 1) як українською, так і російською мовою слово *сенс* пишеться однаково, в латинській транскрипції також маємо максимальну схожість (*лат. sensus* – *смысл, від sentio* – *вважаю*); 2) на багатьох мовах світу слово *сенс* означає сутність і зміст життя; 3) слово *сенс* чудово римується, що важливо для процесу рекламування, а тому слово і його значення легко використовувати в рекламному слогані.

Отже, робота не тільки з термінами, а й номенклатурними назвами не є зайвою інформацією для студентів технічних ВНЗ, бо вчить розмежовувати ці такі відмінні складники транспортної термінологічної мегасистеми.

Література

1. Нікуліна Н. В. Номен у структурі навчально-професійної діяльності / Н.В.Нікуліна // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект». – Харків: Видавництво НУЦЗУ, 2014. – С. 97-100.

2. Нікуліна Н. В. Транспортне термінознавство як основа мовно-професійних знань з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» / Н.В.Нікуліна // Вісник Львівського університету. Серія філологічна: [зб. наук. праць]. – Львів, 2010. – Випуск 50. – С. 289-295.

Лариса Руденко, Андрій Литвин
Львів

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Основна мета професійної освіти полягає в підготовці кваліфікованого фахівця, який вільно орієнтується у професії. Її реалізація має ґрунтуватися на знаннях особливостей індивідуального розвитку, можливостей, потреб студентів з метою їх урахування під час організації освітнього процесу у ВНЗ; забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості кожного студента; сприяти виробленню у майбутніх фахівців навичок і внутрішніх психологічних механізмів, необхідних для успішного спілкування, навчання та праці на кожному етапі професійної підготовки [1, с. 161-162]. Зважаючи на це, у процесі формування комунікативної культури майбутніх фахівців цивільного захисту особливої значущості набуває системність і безперервність педагогічного впливу на динаміку її сформованості.

Ми розглядаємо комунікативну культуру фахівців цивільного захисту як засіб реалізації їхньої професійної компетентності та особистісного

і професійного зростання у фаховій діяльності, і вважаємо, що її формування під час професійної підготовки має спрямовуватися на:

- вироблення у студентів мотиваційно-ціннісного ставлення до спілкування, потреби вдосконалення власної комунікативної культури;
- озброєння студентів професійно значущими знаннями норм і правил професійного спілкування, розвиток пізнавальних здібностей і потреб особистості, її здатності до ефективного сприймання та осмислення інформації;
- актуалізацію готовності випускників ВНЗ ДСНС виконувати професійну діяльність на основі практичного застосування комплексу комунікативних умінь, навичок міжособистісної комунікативної взаємодії, відбору професійно-значущої інформації;
- розвиток здатності застосування набутих комунікативних компетентностей під час виконання професійно-комунікативних функцій у навчально-трудоій і майбутній професійній діяльності [2, с. 250].

Методичні засади формування комунікативної культури майбутніх фахівців цивільного захисту спираються на здійснення постійного системного педагогічного впливу на формування всіх її компонентів та передбачають: доцільність, системність, поступовість і поетапність організації процесу формування комунікативної культури фахівців цивільного захисту як цілісної характеристики особистості, що виявляється в її готовності до використання набутих комунікативних компетентностей у професійній діяльності; участь у комунікативному розвитку студентів усього педагогічного колективу ВНЗ з метою щоденних тренувань у навчально-трудоій професійно-комунікативній діяльності під керівництвом викладачів.

У процесі формування комунікативної культури майбутніх фахівців цивільного захисту виокремлюємо чотири етапи: усвідомлення, пізнання, актуалізація та адаптація.

Метою першого етапу (усвідомлення) є формування у студентів чіткого уявлення про комунікативну культуру як показник рівня їхнього професіоналізму, ціннісного ставлення до спілкування, розвиток у майбутніх фахівців мотивації до вдосконалення власної комунікативної культури, самоосвіти й самовдосконалення, здатності до самооцінки та саморегуляції в міжособистісній комунікативній взаємодії. Він спрямований передусім на усвідомлення необхідності формування комунікативної культури на особистісно-рефлексивних засадах.

Другий етап формування комунікативної культури є етапом пізнання. Його мета – розвиток пізнавальних здібностей і потреб особистості майбутніх фахівців, їхньої здатності до ефективного сприймання та осмислення інформації, тобто накопичення у студентів професійно-комунікативного досвіду у вигляді знань норм і правил. Він спрямований на опанування способів налагодження міжособистісного контакту, адекватної оцінки людини в конкретній комунікативній ситуації, налагодження продуктивної взаємодії у професійній сфері.

Третій етап – актуалізації – спрямований на вироблення у студентів професійно-комунікативних умінь і навичок взаємодії та відбору професійно-значущої інформації, як системи внутрішніх засобів регуляції комунікативних дій.

Мета четвертого етапу (адаптації) формування комунікативної культури фахівців цивільного захисту підпорядковується вдосконаленню комунікативних компетентностей у процесі виробничої практики у закладах та установах ДСНС України. Цей етап відрізняється особливою складністю, оскільки студенти потрапляють у реальні виробничі умови, в яких вчать аналізувати й коригувати власну комунікативну поведінку, знаходити й виправляти помилки, допущені під час професійно-комунікативної діяльності, оцінювати свій професійно-комунікативний потенціал, накопичувати професійно-комунікативний досвід, що стимулює вдосконалення комунікативних компетентностей та сприяє прагненню до постійного розвитку в професії.

Пріоритетною метою нашої методики є формування комунікативної культури майбутніх фахівців цивільного захисту як однієї з провідних складових їхньої професійної компетентності. Особлива увага має приділятися стимулюванню активності студентів та розвитку їхньої здатності до цілеспрямованої взаємодії з оточуючими.

Література

1. Побірченко Н. А. Практико-орієнтована основа професійної адаптації учнів у професійно-технічних навчальних закладах до ринку праці / Неоніла Побірченко // Психолого-педагогічні основи професійної адаптації майбутніх фахівців : монографія / за ред. Г. П. Васяновича. – Львів : Сполом, 2008. – С. 159–167.

2. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: монографія / Лариса Анатоліївна Руденко. – Львів : Піраміда, 2015. – 343 с.

*Ірина Соколовська
Запоріжжя*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ СТУДЕНТАМ-ІНОЗЕМЦЯМ У МЕДИЧНИХ ВУЗАХ

До якості професійної підготовки майбутніх фахівців для медичної галузі пред'являються найвищі вимоги. Це пов'язано, в першу чергу, з проблемами безпеки і якості лікування людей. Наша країна вже на протязі кількох десятиріч віддає своїх найкращих фахівців до закордонних навчальних закладів, в Україні, також, на даний момент, в різних вишах, навчаються десятки тисяч іноземних студентів. Україна, зокрема Запорізький державний медичний університет, радо приймає у себе іноземних громадян. Запорізький державний медичний університет (ЗДМУ) є сучасним вищим навчальним закладом IV рівня акредитації. В ЗДМУ створені всі умови для того, щоб студенти-іноземці отримували необхідні глибокі знання. Майбутнім медикам-іноземцям надана можливість практикуватися в кращих лікувально-профілактичних і фармацевтичних установах і аптеках міста, де вони безпосередньо вчаться обстежувати і лікувати хворих, засвоювати необхідні практичні навички, а для цього потрібне знання української мови. Самим найважливішим питанням, яке наразі стоїть перед викладачами вищих медичних навчальних закладів, є поглибленість і фундаментальність основи навчання свого предмету, впровадження нових сучасних технологій навчання для систематичного вдосконалення власної майстерності в умовах швидко змінюваного, сучасного світового наукового середовища. Протягом початкових курсів студенти-іноземці, навчаються за уніфікованими навчальними планами, які передбачають фундаментальну підготовку з історії медицини, фізики, інформатики та інших загальноосвітніх дисциплін. За результатами проведених комплексних досліджень (студенти різних факультетів) – більшість іноземців-першокурсників часто відзначають труднощі при вивченні точних дисциплін українською мовою (складність матеріалу і його великий обсяг, слабка шкільна підготовка, несприятливі умови навколишнього середовища – шум, загазованість), що значимо відбивається на адаптації студентів, та якості засвоєння навчального матеріалу [1, с. 101]. Результати та обговорення. Статистичні дослідження показують, що формування професійної компетентності фахівця починається з перших днів навчання студента-іноземця у медичному вузі. Необхідно відзначити той факт, що 71,4% першокурсників-іноземців проявляють інтерес до майбутньої своєї спеціальності. Разом з тим у переважної більшості старшокурсників студентів-іноземців міжнародного факультету (82,7%) вже до середини першого семестру третього курсу, відзначається підвищена тривожність, пов'язана з відчуттям

неповного розуміння матеріалу, викладеного українською мовою, і страхом через такі труднощі бути відрахованим. Виникаючі складності в психоемоційній сфері мають великий вплив на засвоєння навчального матеріалу [2, с. 258]. Адаптація іноземних студентів до навчання у вищій українською мовою – це складний, довготривалий процес, спрямований на вирішення різнопланових адаптаційних проблем, зокрема подолання мовного бар'єру. Вивчення та знання української мови сприяє ознайомленню іноземних студентів з культурним надбанням України в цілому, та міста Запоріжжя зокрема [3, с. 38]. Це також полегшує проживання студентам на елементарному побутовому рівні в гуртожитках та спілкуванні зі українськомовними студентами. Не зважаючи на те, що студенти-іноземці всі мають знайомих попередників, які навчаються або навчалися в Україні, адаптація та звикання до проживання в нашій країні потребує певного періоду. Іноземці потрапляють в абсолютно нове середовище, де все є новим: від культури до харчування [3, с. 39]. Цей фактор виступає найважливішим у спілкуванні викладачів зі студентами-іноземцями у медичних вищах. Це дає можливість студентам-медикам висловлювати свої думки мовою країни, де вони проживають, та найбільше, навіть першочергово, студенти потребують елементарних навичок спілкування для того, щоб заговорити зі своїми однокурсниками-українцями, з викладачами, що не володіють іноземною мовою, у громадському транспорті, магазинах, на вулиці [3, с. 39]. В умовах глобалізації іноземні студенти є одним із найважливіших індикаторів конкурентоспроможності української вищої школи на міжнародному ринку освітніх послуг. Висновки. В Україні з початку 2000 років відбувається швидке зростання числа іноземних студентів. Адаптація іноземних студентів, які приїхали вчитись в Україну, пов'язана не тільки з пристосуванням до нових кліматично-географічних і соціальних умов, але і до навчального процесу, викладання на українській мові предметів, що часто призводить до напруження функціональних систем організму, а часом до їх зриву [4, с. 305]. Тому дослідження комплексних (соціальних і особистісних) проблем адаптації іноземних студентів до вищої медичної школи України має вже науково-практичний напрямок, та пов'язане з вирішенням питань підвищення результативності навчання у ВНЗ і розробкою програм для поліпшення процесів адаптивності іноземних студентів [5, с. 34].

Література

1. Глебов В. В. Динаміка адаптації серцево-судинної системи китайських студентів в умовах столичного мегаполісу / Глебов В. В., Сошників Е. А. // Вісник психофізіології. – 2015. – С. 101-104.

2. Глебов В. В. Взаємозв'язок соціально-психологічної адаптації студентів і їх ідентичність в процесі навчання у вузі / Глебов В. В., Суворова І. Ю., Анікіна Є. В. // Світ науки, культури, освіти. – 2015. – С. 258-261.

3. Гулевич А. М. Труднощі у викладанні української мови як іноземної студентам медичних спеціальностей / Гулевич А. М. // Тези доповідей навчально-методичної конференції, м. Вінниця. – 2015. – С. 38-39.

4. Кузьміна Я. В. Динаміка адаптації студентів-іноземців до умов екології столичного мегаполісу / Кузьміна Я. В., Глебов В. В. // Світ науки, культури, навчання. – 2010. – С. 305-307.

5. Лавер Б.І. Стан медико-психологічної та соціальної адаптації людини в умовах великого міста // Лавер Б.І., Глебов В.В. // Вісник РУДН, серія «Екологія і безпека життєдіяльності». – 2012. – С. 34-36.

*Александра Тунтула
Николаев*

НОВАЯ ДОКТРИНА ПЯТНАДЦАТИУРОВНЕВОГО ЯЗЫКОВОГО И ИНОГО ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Разработанная Т. А. Коросташовой новая доктрина бесплатного семиуровневого образования и науки [1, с. 121-126] была принципиально развита А. А. Кириченко в новую доктрину бесплатного и доступного четырнадцатиступенчатого юридического образования и науки [2, с. 71-75 и др.]. На основе данной доктрины может быть предложена **новая доктрина пятнадцатиуровневого языкового и иного филологического образования** с выделением таких **образовательно-квалификационные уровни (ОКУ):**

1. **Дошкольный ОКУ**, который должен быть общеобязательным и направленным на получение ребенком с 2 до 6 лет включительно **таких компетентностей, которые необходимы для того, чтобы наиболее эффективно, рационально и качественно начать обучение по школьному (неквалифицированному рабочему) ОКУ** [2, с. 71].

2. **Школьный (неквалифицированный рабочий) ОКУ**, который также должен быть общеобязательным и направленным на получение с 7 до 17 лет включительно такой **совокупности базисных компетентностей**, как: 2.1. **Неквалифицированная рабочая компетентность**, которая должна обеспечить эффективное, рациональное и качественное выполнение любой неквалифицированной рабочей деятельности по производству материальных благ и предоставлению услуг. 2.2. **Общечеловеческая образовательная компетентность**, благодаря которой лицо должно обладать такой совокупностью доктринальных, прикладных и аналитических компетенций, которые на минимальном уровне определяют образованность

населения как определенного государства, так, в конце концов, и мира в целом. 2.3. *Потенциальная образовательная компетентность*, которая призвана позволить каждому, кто имеет соответствующие способности и желание, продолжить образование по последующим ОКУ [2, с. 71].

3. *Облегченный школьный ОКУ*, который должен быть обязательным для лиц, имеющих психические и умственные ограничения, и предусматривать получение этими лицами также с 7 до 17 лет такой компетентности, которая состоит из минимально возможной совокупности доктринальных, прикладных и аналитических компетенций, позволяющих лицу как включиться в художественно-культурное, а по возможности, и образовательное, пространство государства, так и выполнять доступные неквалифицированные рабочие функции по производству материальных благ и услуг [2, с. 71-72].

4. *Особенный школьный ОКУ*, который должен быть обязательным для лиц, имеющих такие физические ограничения (глухонемые, слепые, инвалиды конечностей, передвижения и т.п.), которые обуславливают необходимость создания особых условий для получения школьного и иных уровней образования и последующей их практической деятельности и предусматривать достижение этими лицами полноценной школьной, а в случае продолжения образования и соответствующей компетентности [2, с. 72].

5. *Пенитенциарный ОКУ*, предназначение которое состоит в получении языкового и много филологического и иного школьного и последующего образования в условиях мест лишения свободы или отбывания иных карательных-воспитательных мер антикриминальной ответственности.

6. *Вненормативный ОКУ*, который должен осуществляться параллельно иным ОКУ, но не за счет их времени, и преследовать цель в течение, прежде всего, школьного ОКУ обеспечить как выбор будущего направления общественной деятельности и уровня образования по нему, так и удовлетворения внутренних художественных, культурных, эстрадных, спортивных и иных потребностей саморазвития, что в дальнейшем может сопровождать и иные ОКУ и частично или полностью может быть вытеснено самообразовательным ОКУ, в котором уже преобладает самоинициатива по достижению аналогичной цели [2, с. 72].

7. *Квалифицированный рабочий ОКУ*, который должен осуществляться уже на конкурсной основе (с учетом наличия у абитуриента соответствующих способностей и исходя из прогноза количественной потребности в кадрах соответствующего направления общественной деятельности или его специальности и специализации либо субспециализации на момент завершения обучения по этому ОКУ) самостоятельно на протяжении 1,5–2 лет или параллельно завершающему этапу школьного (неквалифицированного рабочего) ОКУ в течение 3-х лет и преследовать цель

получения такой компетентности, которой достаточно для наиболее эффективного, рационального и качественного выполнения определенной квалифицированной рабочей деятельности по производству материальных благ и оказанию услуг с прогрессирующей разрядностью (квалификации) этой деятельности [2, с. 72].

8. **Специализированный школьный ОКУ**, который также должен осуществляться на конкурсной основе самостоятельно в течение 2 лет или параллельно завершающему этапу школьного (неквалифицированного рабочего) ОКУ в течение 3-х лет и преследовать цель получения такой компетентности, которой должно быть достаточно для наиболее эффективного, рационального и качественного выполнения вспомогательных интеллигентных функций, то есть, помощника госслужащего, педагога, юриста, врача, инженера, артиста и др. [2, с. 72–73].

9. **Базовый университетский (бакалаврский) ОКУ**, который должен осуществляться на конкурсной основе и быть направлен на получение в течение 3-х лет стационарного вузовского (институтского, университетского) обучения базовых компетенций по определенному направлению общественной деятельности и должен предоставлять возможность не работать по этому направлению, а только осуществить один из следующих шагов: 9.1. Избрать по окончании данного ОКУ специальность и специализацию или, при необходимости, субспециализацию по этому же направлению общественной деятельности и поступить по ней уже на специализированный университетский ОКУ. 9.2. Убедиться в том, что необходимо изменить выбранное направление общественной деятельности на иное, по которому уже заново поступить на базовый университетский ОКУ. При этом не должно быть ограничений в количестве попыток применить такой выбор и в бесплатности такого обучения. 9.3. Начать или продолжить работать до достижения пенсионного возраста по диплому ранее оконченного основного ОКУ, в любом случае, школьного или, не исключено и облегченного школьного, а при наличии соответствующего образования и желания – и квалифицированного рабочего или специализированного рабочего ОКУ [2, с. 73].

10. **Специализированный университетский ОКУ**, на который лицо поступает на основе диплома об окончании базового университетского ОКУ на конкурсной основе, и который должен быть направлен на получение в течение 2-х лет стационарного университетского обучения таких компетенций, которые бы вместе с базовыми компетенциями, полученными по базовому университетскому ОКУ, позволили бы выпускнику наиболее эффективно, рационально и качественно работать до достижения пенсионного возраста по определенной специальности, специализации или субспециализации того направления общественной деятельности, по которому это лицо уже обучалось по базовому университетскому ОКУ [2, с. 73].

11. **Академический (магистерский) ОКУ**, который направлен на получение в течение 2-х лет руководящих или педагогических либо научных компетенций и на который лицо должно поступать на основе конкурса и при наличии таких дополнительных условий: 1. Стажа положительной практической работы не менее 3–5 лет по той специальности и специализации или субспециализации определенного направления общественной деятельности, по которой лицо обучалось по специализированному университетскому ОКУ [2, с. 73-74]. 2. Желания по этой же специализации или субспециализации определенной специальности и направления общественной деятельности осуществлять до достижения пенсионного возраста: 2.1. Руководство соответствующим юридическим лицом, то есть учреждением, организацией или предприятием. 2.2. Образовательную деятельность, т.е. готовить соответствующих сотрудников [2, с. 74].

12. **Научный ОКУ**, который является ситуативным (то есть, только при наличии желания испробовать силы сделать научное открытие по избранной ранее специальности и специализации или субспециализации направления общественной деятельности), и для получения которого лишь без отрыва от производства (когда прикрепление к определенной кафедре и научный руководитель не обязательны, а стационарная или заочная докторантура либо иная плановость или вузовская, то есть лицензионная либо аккредитационная, заинтересованность в выпускниках данного ОКУ – недопустимы) достаточно **такой совокупной личности**: 1. Диплома о завершении академического (магистерского) или специализированного университетского ОКУ (когда по последнему из ОКУ должна быть еще и 3–5-летняя положительная практическая работа по соответствующей специальности и специализации или субспециализации направления общественной деятельности) и при необходимости свидетельства о передаче всех удовлетворительных оценок за университетским или академическим дипломом. 2. Научного результата лишь уровня открытия (обоснование новой науки, теории, доктрины, иного результата объективно уровня научного открытия), который может быть в виде диссертации, монографии или научного доклада и должен публично защищаться на заседании специализированного ученого совета при ВАК государства (члены которого избираются по конкурсу, работают на постоянной основе и не могут работать по совместительству в вузах и научно-исследовательских учреждениях) с присвоением единой образовательно-научной степени – профессора определенного направления научных знаний. Например, профессора филологии, профессора педагогики, профессора юриспруденции, профессора технических наук и др. [2, с. 74].

13. **Последипломный ОКУ**, который не имеет самостоятельного предназначения и призван обеспечить любой основной ОКУ теми новейшими достижениями науки и образования в области теоретических знаний, практических навыков и уровня аналитического мышления, которые появились за определенное время, допустим, за каждые 5 лет, прошедших

после завершения обучения по соответствующему ОКУ конкретным выпуском практических работников [2, с. 74].

14. *Самообразовательный ОКУ*, который может сопровождать всю жизнь человека и должен преследовать цель самостоятельное овладение определенными компетенциями специальности и специализации или субспециализации конкретного направления или направлений общественной деятельности либо повысить уровень этих компетенций или удовлетворить собственные внутренние потребности художественного, культурного, эстрадного, спортивного или иного направления саморазвития и самореализации [2, с. 74–75].

15. *Образование социоокружением*, которое сопровождает человека всю жизнь в виде «образования» улицей, производством, средствами массовой информации, семьей и иными проявлениями социоокружения, которые не являются составными частями процесса получения образования по любым из перечисленных ОКУ, но может положительно или негативно влиять на содержание и качество образования по этим ОКУ [2, с. 75].

Литература

1. Кириченко А. А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира: коллективная монография / кол. авт. под науч. рук. А. А. Кириченко. – Второе издание. – Николаев : Ник. нац. ун-т им. В. А. Сухомлинского, 2015. – 1008 с.

2. Кириченко А. А. Новая доктрина четырнадцатилетнего юридического образования и науки: приглашение к дискуссии / А. А. Кириченко // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – № 7 (2016). – С. 70-77.

Маргарита Ценко
Харків

ЕТИКЕТ У СИСТЕМІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА

Комунікативна діяльність є однією з найважливіших складових професії юриста. Розгляд юридичних справ, вирішення правових питань передбачає взаємодію із суб'єктами правовідносин, безпосередню усну комунікацію з ними.

Комунікативні здібності є складним системним утворенням духовного світу людини і важливим елементом професіоналізму юристів, а формування таких здібностей має бути свідомим, цілеспрямованим і обумовленим потребами професії. Юридична освіта, в першу чергу, зосере-

джена на формуванні правової свідомості майбутніх спеціалістів, удосконалення якої буде відбуватися протягом усієї практичної діяльності. Проте, розвиткові комунікативних здібностей приділяється надто мало уваги. І якщо враховувати, що після навчання фахівець обмежений у часі і можливостях спеціального опанування комунікативними вміннями і навичками, можна дійти висновку, що всі форми спілкування юриста можуть мати недосконалий і непрофесійний рівень. Отже, формування комунікативної компетенції – це нагальне завдання вищого юридичного навчального закладу.

На здобуття вмінь і навичок спілкування повинні бути спрямовані комплексні зусилля навчальних і виховних заходів. З метою опанування мистецтва спілкування мають вивчатися курси «Правничої лінгвістики», «Професійної етики», «Соціальної психології», «Ораторського мистецтва». Важливою частиною досягнення вказаної мети, на наш погляд, має стати вивчення та практика професійного ділового етикету спілкування.

Сенс і значення введення такого курсу обумовлені загальними сучасними соціокультурними особливостями розвитку суспільства, з одного боку, і специфічними умовами діяльності юриста, – з іншого.

У будь-якому акті професійного спілкування гіпотетично існує проблема утворення атмосфери спілкування, порозуміння і результативності взаємодії. Атмосфера та ефективність спілкування порушується, якщо виникають неузгодженість і протиріччя у моральних і загальних ціннісних орієнтаціях співрозмовників.

Для сучасної людини, яка існує в полікультурному просторі, у час глобальної інформатизації, знаходиться під потужним впливом інформаційних технологій, характерним стає різноманіття моральних стандартів, політичних поглядів, хаотичність наукових знань, примітивність суджень, нездатність робити висновки, безвідповідальність та індиферентність. Комунікація набуває все більш формального вигляду без врахування особистостей, базові моральні настанови нівелюються, розрізняються цінності «свої» і «чужі», які в процесі спілкування залишаються релятивними, сприймаються через власну ціннісну систему.

У професійній діяльності юриста результативність багато в чому залежить від якості спілкування. Проте, суб'єктна сфера спілкування не є чітко визначеною і такою, яка б заздалегідь обумовлювала позитивні результати взаємодії. Проблеми професійної комунікації виникають саме через труднощі встановлення контакту зі співрозмовниками. Окремо слід зазначити, що вирішувані правові питання здебільшого мають суперечливий і доленосний характер, що створює додаткове моральне і психологічне навантаження на професійну комунікацію юриста.

За умов, коли за допомогою спілкування потрібно вирішувати важливі питання, найгострішою проблемою постає можливість прийняти і зрозуміти опонента. Успішність комунікативної взаємодії оптимально може бути забезпечена здатністю суб'єктів узнавати, миттєво сприймати

ціннісні значення і сенси співрозмовника, враховувати їх, відповідно до них реагувати. Проте, такі уміння і навички не є природно притаманними людям, і саме вони мають бути центральною ланкою у процесі формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців.

Але, навіть за умови комунікативно компетентної однієї сторони, інша сторона не завжди має бажання і здібності цивілізовано здійснювати спілкування. Отже, елементом, який опосередковує емпатичну комунікацію, виступає етикет. Універсальність етикетної регуляції спілкування побудована на такому: по-перше, етикетний нормативний зміст може реалізовуватись у різних соціальних групах і також легко упізнається і визнається у різних соціокультурних зв'язках. По-друге, етикетне поводження у спілкуванні передусім соціальної ідентифікації суб'єктів і полегшує взаємне психологічне сприйняття. Через етикет створюється оптимальна ситуація невимушеного, природного сприйняття іншого.

Нормативний зміст етикету первісно орієнтований на прийняття співрозмовника незалежно від його ціннісних і сенсожиттєвих орієнтацій. Його правила містять виключно моральні форми поважного та уважного ставлення до іншого суб'єкта. Тим самим етикет виступає підготовчою базою прийняттого спілкування і забезпечує важливий простір для взаєморозуміння протягом комунікації.

По-третє, етикет створює комфортні умови і позитивну атмосферу спілкування завдяки простоті і беззаперечності правил, а також гуманній спрямованості на збереження гідності кожного учасника.

Усвідомлення значення і ролі феномену етикету в комунікативній діяльності, вивчення його конкретного змісту забезпечить закінчений і досконалий вигляд комунікативної компетенції майбутнього юриста.

Література

1. Апресян Р. Г. Понятие общественной морали (опыт концептуализации) / Р. Г. Апресян // Вопросы философии. – 2006. – № 5. – С. 8-9.
2. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти/ О. Овчарук// Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К.: К.С.К., 2003. – 296 с.
3. Трубочева С. Е. Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі / С. Е. Трубочева // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І. С», 2004. – 112 с.

Вікторія Циганенко
Харків

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Оволодіння будь-якою професією неможливе без комунікації. Уже на початку навчання майбутній фахівець стикається з певними труднощами: заповнення документів при вступі до вищого навчального закладу, висловлення побажань щодо подальшого навчання. У процесі навчання, при працевлаштуванні з'являються потреби спілкування по телефону, обговорювати контракти, писати електронні листи, брати участь у співбесіді тощо. Все це вимагає певних комунікативних навичок, що формуються у процесі навчання.

Метою нашої доповіді є аналіз формування комунікативних навичок, що допоможуть фахівцю повною мірою володіти мовою професії. Основна увага акцентується на заняттях з курсу «Культура усного та писемного ділового мовлення» як умови для розвитку мислення, набуття досвіду публічного виступу.

Багато фахівців-мовознавців зверталися до питання формування комунікативних навичок студентів, серед яких Н. Глушаниця, Л. Коверзнева, Н. Верхотурова, Т. Рудницька тощо [1-4].

Перед тим, як перейти до розкриття нашої теми, потрібно поставити запитання: а що ж таке комунікативні навички та навіщо вони потрібні?

Перш за все, хочеться дати пояснення слову «навички». «Великий тлумачний словник сучасної української мови» подає таке визначення: **навички** – це уміння, набуте досвідом, звичкою, вправами [1]. **Комунікативні навички** – здатність людини взаємодіяти з іншими людьми, адекватно інтерпретуючи отриману інформацію, а також правильно її передавати.

Для досягнення комунікативної компетенції викладач на заняттях з дисципліни «Культура усного та писемного ділового мовлення» використовує новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні: внутрішні / зовнішні кола, мозковий штурм, читання зигзагом, обмін думками, інтерв'ю, бесіди, виступи тощо [1]. Ми назвали декілька найвідоміших методів. Обсяг доповіді не дозволяє більш детально розповісти про кожен.

Отже, комунікативні навички формуються ще зі школи, а у вищих навчальних закладах вони відшліфовуються. Їх може засвоїти кожен. Потрібні лише бажання та терпіння.

Література

1. Глушаниця Н. Ретроспективний аналіз дослідження проблеми формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції вітчизняними та зарубіжними вченими / Наталія Глушаниця – [Електронне видання]. – Режим доступу : <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/10475>.
2. Коверзнева Л. Р. Формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови та літератури : метод. розробка / Л. Коверзнева. – Рівне, 2015. – 41 с.
3. Верхотурова Н. Р. Формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови і літератури / Н. Р. Верхотурова. – Львів : ДНЗ «Львівське вище професійне училище побутового обслуговування», 2014. – 10 с.
4. Рудницька Т. Г. Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті гуманістичної спрямованості навчального процесу / Т.Г. Рудницька // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2008. – № 4. – С. 110-113.
5. Навички // Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. : Ірпінь. – 2004. – С. 373.
6. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови / перекл. та адапт. Л. В. Биркун. – К. : Oxford University Press, 1998. – 48 с.

КОМУНІКАТИВНІ Й ПІЗНАВАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ МОВИ

С. Касымова

Кокшетау

А. Нуржанова

Алматы

Г. Мадина

Кокшетау

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ЦЕННОСТЬ ПОСЛОВИЦ, ПОГОВОРК КАЗАХСКОГО НАРОДА В ВОСПИТАНИИ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ

Педагог – это тот человек, который должен передать новому поколению все ценные накопления веков и не передать предрассудков, пороков и болезней.

А. В. Луначарский

Как известно, личность формируется и развивается под воздействием многих факторов, объективных и субъективных, природных и общественных, внутренних и внешних, независимых и зависимых от воли и сознания людей, действующих стихийно или согласно определенным целям. Особое место в современном образовательном процессе отводится сохраняющимся и передающимся по наследству из поколения в поколение народным нравственным традициям, обычаям, идеям, опыту, постулатам и назиданиям народной педагогики. На протяжении многих веков народная педагогика была важнейшим средством воспитания подрастающего поколения, своеобразной философией воспитания. Многие из методического арсенала народной педагогики выдержало испытание временем и успешно применяется сегодня, что свидетельствует о великой силе народной педагогической мудрости. Историография научных исследований проблем научной педагогики свидетельствует о том, что изучение и практическое использование народного опыта воспитания как социально-исторического феномена на всех этапах исторического развития человечества входило в научные интересы педагогов прошлого и настоящего [1, с. 10].

Казахстан – многонациональная страна. Формирование таких качеств, как сознательность, ответственность, уважение к историческому прошлому, воспитание патриотизма, внутренней культуры, чувства собственного достоинства, гордости за свою Родину, гражданином которой человек является – залог гражданского становления личности. В Послании

народу Казахстана («Казахстан на пути ускоренной экономической, социальной и политической модернизации») Президент Республики Н. А. Назарбаев подчеркнул: «Необходимо продолжить реализацию программы «Культурное наследие» и через осмысление прошлого развивать культуру настоящего времени». Приобщение детей к сокровищам отечественной культуры, формирование эстетических взглядов через восприятие истинно художественных образцов национальной казахской культуры, воспитание глубокого уважения к народному творчеству и музыке благородная и почётная миссия каждого педагога.

Созданные столетия назад, процеженные через фильтры мудрости, получившие права на вечную жизнь, дошедшие до наших дней, казахские пословицы, поговорки, сказки не теряют своего значения, озаряют своим светом исторический путь нравственно-психологического развития народа. Мудрые изречения, пословицы и поговорки вплетаются в сказания и песни, в айтысы и толгау. Пословицы служили не только одной из наиболее распространенных форм выражения народной радости и печали, мудрости и жизненного опыта, но и являлись своеобразным кодексом моральных норм. Моральный кодекс, выраженный в пословицах, играл важную роль в воспитании, начиная с детства и до старости. Например, *☐ Ұлың өссе, ұлы жақсымен ауылдас бол, қызың өссе, қызы жақсымен ауылдас бол (Если сын растет, дружи с тем, у кого сын воспитан, если дочь растет, дружи с тем, у кого дочь воспитана), Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі (Птенец, оперевшись, повторяет то, чему научился в гнезде), ☐ Үлкенді сен сыйласаң, кіші сені сыйлайды, кіші сені сыйласа, кісі сені сыйлайды (Если старших уважаешь, младшие будут тебя уважать, если младшие уважают, все люди будут тебя уважать), ☐ Әдепсіз өскен адамнан, тәртіппен өскен тал жақсы (Плохо воспитанный человек не стоит хорошо ухоженного дерева) ☐ Елгезек екі айтқызбайды (Послушный не заставляет дважды повторять), ☐ Әкесін сыйламаған кісіні, баласы сыйламайды (Не уважающему отца своего, не будет уважения от собственных детей), ☐ Атаңа не қылсаң, алдыңа сол келер (Как отблагодаришь отца, так отблагодарят дети тебя) [2].* Как видно главнейшей целью народной педагогики было сохранение исторического бессмертия народа. Считалось, что в детях заключена возможность достижения этой цели и реализация самых высоких помыслов народа. В пословицах по этому поводу говорится: *☐ Бала тәрбиесі – бесіктен (Воспитание ребенка начинается в колыбели), ☐ Әдепті бала – арлы бала, әдепсіз бала – сорлы бала (Воспитанность ребенка – его счастье, невоспитанность – его же несчастье), ☐ Еңбегіне қарай – құрмет, жасына қарай – ізет (По труду – почет, по возрасту – уважение).* Таким образом, бессмертие человека, как и бессмертие народа – в детях. Но в детях хорошо воспитанных. Как гласит народная мудрость «Воспитание – бесценное богатство». Из чего следует, что воспитание подрастающей смены, подготовка ее к

деятельной жизни для каждого народа – смысл его общественного существования [3].

Тематика казахских пословиц всеобъемлюща. Она охватывает все стороны жизни: от повседневного быта до истории и искусства, объемлет широкий кодекс нравственности, преподает нормы народной этики.

На поговорках, пословицах, изречениях училось и воспитывалось не одно поколение людей, более того, некоторые пословицы стали девизом в жизни великих людей. Народ высоко ценит пословицы и поговорки потому, что «в полой воде нет рыбы, в пословице нет лжи». В понимании народов поговорки и пословицы выступают как источник разума, как пример для подражания, как добрый советник и первый наставник, как поучительное наследие прежних поколений и как пример образного мышления. Народные афоризмы не просто выражают ту или иную воспитательную идею, они созданы, отшлифованы, имеют определенную воспитательную задачу, дидактические цели, диктуемые педагогической интуицией народа, принципом целесообразности.

Исторический опыт показал: незнание культуры своего народа, его прошлого и настоящего ведет к разрушению связи между поколениями – «связи времен», что наносит урон развитию человека и народа в целом. Забывая свои корни, мы разрываем связь времен и поколений, а «человек без памяти прошлого, поставленный перед необходимостью заново определить свое место в мире, человек, лишенный исторического опыта своего народа и других народов, оказывается вне исторической перспективы и способен жить только сегодняшним днем», – утверждал Ч. Айтматов [4, с. 197-198].

Главное в народной педагогике – это процесс воспитания и обучения молодого поколения. Большой научно-педагогический интерес представляют вопросы о том, как народ понимает сущность воспитания, какими приёмами и методами пользуется в процессе воспитания, каково представление народа о трудовом, нравственном, умственном, физическом и эстетическом воспитании. А также специфика этнопедагогики любого народа выражается в практике воспитания в детях чувства патриотизма. Патриотизм в современных условиях – это, с одной стороны, преданность своему Отечеству, с другой – сохранение культурной самобытности своей страны. В процессе патриотического воспитания пословицы и поговорки формируют нравственные качества: *Адамның ұяты бетінде, адамгершілігі ниетінде* (Совесть человека на лице, а человечность в поступках), *Жақсыға қылған жақсылық өміріңде тозбайды, жаманға қылған жақсылық бір күнгідей болмайды* (Достойный человек век помнит добро, недостойный человек через день забывает его), *Су ішкен құдығыңа түкірме* (Не плюй в колодез, из которого воду пил), *Таршылықты көрмесең, кемшілікті білмессің* (Тесноту не познавши, простор не оценишь); уважение к людям и добрососедство: *Ел бірлігі – ел теңдігі* (В единстве народа – его свобода), *Ынтымақ жүрген жүрде, ырыс бірге*

жүреді (Единство и счастье – едины), □ Бірлікті ел бұзылмас (Единство народа все беды отводит), □ Жұмыла көтерген жүк жеңіл (Легка ноша, поднятая сообща), □ Ырыс алды –ынтымақ (Счастье начало – согласие); уважение к властям: □ Ұлық болсаң, кішік бол (Если умен, будь еще и прост), □ Жүйрік ат – бірде ат, бірде қанат (Быстроногий конь, когда – конь, а когда – крылья), □ Күшенген жеңбейді, күші көп жеңеді (Побеждает не тот, кто силится, а тот, кто силен); готовность к защите Родины: □ Батыр туса-ел ырысы, жаңбыр жауса-жер ырысы (Дождь пойдет – земле счастье, батыр родится – народу счастье), □ Ел үмітін ер ақтар, ер атағын ел сақтар (Надежды народа джигит оправдает, славу джигита народ оберегает), □ Ер жігіт елі үшін туады, елі үшін өледі (Герой рождается на счастье народу и умирает за народ), □ Отанға опасыздық еткенің, өз түбіңе жеткенің (Родину предать – себя заживо схоронить); необходимость деятельности: □ Сен істі сүйсең, іс саған бас иеді (Дело покоряется тому, кто его любит), □ Әлің барда еңбек ет, еңкейгенде емерсің (Пока есть силы, трудись, на старости будет на что жить), □ Ерінбей еңбек етсең-ерінің асқа тиеді, ерінің ілбін кетсең – иегің тасқа тиеді (Поработаешь с охотой – губы хлеба коснутся, поработаешь с ленцой – губы камня коснутся), □ Адал еңбек елге жеткізер, арам құлық елден кеткізер (Честный труд ведет к признанию, ложь и хитрость – к позору).

В заключении можно смело утверждать, что мы, казахстанцы, строим новое общество, где ценятся честь, достоинство и труд каждого, где особо почитаются высокая мораль, этнические принципы, гражданская позиция и духовные ценности. Именно через патриотическое воспитание мы должны способствовать формированию лучших духовных качеств личности, обеспечить единство и преемственность всех поколений людей. Человек не рождается патриотом, он становится им в ходе воспитания и участия в общественной жизни. Патриотизм является неотъемлемой частью общественного и гражданского сознания, стержнем повседневного поведения, направляющим ориентиром образа жизни.

Современная система образования должна осуществлять подготовку такого выпускника, который бы отвечал потребностям времени и обладал высоким уровнем нравственности. Нашему обществу нужны не только специалисты-профессионалы, но и патриоты. Именно учреждения образования способствуют формированию гражданской позиции и укреплению национального самосознания юных казахстанцев.

Литература

1. Чуриков И. А. Этнопедагогика народа мари : Учебное пособие для вузов. – М., 2005.
2. Бутанаев В. Я. Культура и быт хакасов. – Абакан. 1986.

3. Кейкінұлы Ж. С. Қазақтың 7777 мақал-мәтелдері. – Алматы, 2002.
4. Айтматов Ч. Т. Собрание сочинений. В 3-х т. – Т. 2. Повести. Роман. – М. : Мол. гвардия, 1983.

Людмила Михайлова
Харьков

ПРОЦЕСС КОММУНИКАЦИИ «ПРЕПОДАВАТЕЛЬ – СТУДЕНТ»: ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Педагогическая деятельность не может осуществляться вне акта коммуникации, который основывается на принципе совместной творческой деятельности преподавателя и студента, их активном взаимодействии. В этом случае педагогическое сотрудничество дает возможность преподавателю выстроить учебную информацию в систему, выделить в ней основные моменты, раскрыть свою позицию. Суть процесса коммуникации в ходе учебной деятельности не ограничивается информационным обменом. Коммуникативный процесс тесно связан с информационно-психологическим воздействием.

Для того чтобы содержание учебной дисциплины было усвоено студентом на надлежащем уровне необходимо наряду с педагогическими задачами и целями обучения ставить и решать коммуникативные задачи, выбирать наиболее эффективные способы коммуникации и на их основе организовывать общение между преподавателем и студентом. Данный процесс коммуникации является объектом изучения скрытой прагмалингвистики, в рамках которой исследуется интуитивный привычный выбор речевых сигналов актуализации речевого поведения отправителя информации.

Категория вежливости, являясь неотъемлемым компонентом речевой коммуникации оказывает немаловажное влияние на весь процесс. Вежливость тесно связана с речевым этикетом.

Речевой этикет как объект изучения требует внимания различных наук, таких как прагматическая лингвистика, межкультурная или сопоставительная прагматика, социология, психология и смежные с ними дисциплины.

Интерес к этим дисциплинам возник в середине 20 в., когда в центре внимания лингвистов оказались социальные и личностные факторы языковой коммуникации.

Совершенно очевиден тот факт, что эффективность процесса коммуникации «преподаватель – студент» зависит не только от факторов

лингвистического толка, но и от экстралингвистических факторов, которые оказывают немаловажное влияние на весь процесс коммуникации в данной сфере.

Как известно, лингвистическая прагматика изучает языковые явления и процесс коммуникации в целом принимая к сведению целый ряд факторов, такие как статусы коммуникантов, время и место коммуникации, возраст и даже настроения коммуникантов. Если говорить о процессе коммуникации «преподаватель – студент» в вузе скажем во второй половине 20 в., то процесс коммуникации имел четкую направленность от преподавателя к студенту и невозможно было говорить о равнонаправленности данного процесса коммуникации. Именно преподаватель всегда задавал тон данному процессу коммуникации, а студент занимал «второстепенное» положение.

На современном этапе процесс коммуникации «преподаватель – студент» стал гораздо более демократичным и более «раскрепощенным». Современный студент не боится, как правило, задавать самые каверзные вопросы преподавателю. Именно интерактивный режим проведения занятия (и особенно это касается занятий по иностранному языку) становится преобладающим на современном этапе.

Большинство преподавателей, имеющих практический опыт преподавания иностранного языка, знают, что именно интерактивный режим проведения занятий является оптимальным. Такой режим позволяет студентам максимально концентрироваться и «взять» от занятия максимум. Безусловно, профессиональные качества преподавателя играют огромную роль, однако психологический климат на занятии оказывает не менее важное влияние на степень эффективности занятия.

Установление контакта между преподавателем и студентом несомненно является одной из основополагающих составляющих в процессе коммуникации «преподаватель – студент». Такт, вежливость, взаимное уважение, все то, что в той или иной степени формирует общую культуру личности также оказывает непосредственное влияние на процесс коммуникации «преподаватель – студент».

Литература

1. Пищальникова В. А. История и теория психолингвистики : курс лекций. Ч. 1 / В. А. Пищальникова. – М., 2005. – 295 с.
2. Пищальникова В. А. История и теория психолингвистики: Курс лекций. Ч.2. Этнопсихолингвистика. / В.А. Пищальникова. – М. : МГЛУ, 2007. – 228 с.
3. Пищальникова В. А. История и теория психолингвистики : курс лекций. Ч.3. Психопэтика / В. А. Пищальникова. – М. : 2010. – 143 с.

*Альона Промська
Харків*

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Питання вивчення української мови студентами-іноземцями нефілологічних спеціальностей на сьогодні залишається актуальним для вишів України, оскільки, приїжджаючи до нашої країни, іноземці повинні за короткий термін оволодіти мовою на рівні І сертифікаційного рівня, щоб мати змогу не лише успішно навчатися у вищих державних закладах, а й активно спілкуватися в соціально-побутовій, соціально-культурній та навчально-професійній сферах. Набуті знання формують у іноземних студентів психологічну готовність жити та навчатися в Україні. Зазначимо також, що на практиці однією з ключових проблем під час вивчення української мови студентами-іноземцями нефілологічних спеціальностей є читання та розуміння літератури мовою оригіналу.

Отже, у процесі оволодіння мовою спочатку на фонетичному, графічному, а потім на лексичному та граматичному рівнях студенти розширюють свій лексичний запас, активно використовуючи його в побуті з метою пришвидшення адаптації в нашій країні. Тому важливим залишається питання вивчення мови на матеріалі творів художньої літератури поряд із текстами з профільних галузей, оскільки мистецтво слова знайомить іноземців не тільки з особливостями української мови як лінгвістичної системи, збагачує словниковий запас, розвиває усну та письмову мову, а й знайомить із культурою та ментальністю нашого народу. Тому «читання художньої літератури для іноземців – це не тільки засіб подолання лексико-граматичних труднощів, а й спосіб розвитку творчих здібностей, формування естетичного смаку» [1]. Адже, як писав академік Л. Щерба, «щоб навчитися говорити, потрібно багато читати» [2]. Читання – це «комунікативна діяльність, яка спрямована на отримання інформації, що міститься в письмовому тексті, спосіб спілкування через текст» [3, с. 108]. Саме тому вибір адекватних прийомів під час навчання «дозволить розвинути й удосконалити механізми мислення, задіяні у процесі читання» [3, с. 109]. На думку М. Брейгіної та А. Шепілової, «комунікативна, діяльнісна парадигма сучасної освіти націлена на взаємопов'язаний розвиток комунікативних умінь, що наближає процес навчання читанню до реального процесу міжособистісної, міжкультурної комунікації, опосередкованої через текст» [3, с. 119]. Своєю чергою Т. Тріандафіліді зазначає, що саме «читання художнього твору стає могутнім стимулом до створення власного усного чи письмового вислову, а, отже, до розвитку продуктивних видів мовленнєвої діяльності, що особливо важливо під час вивчення мови поза мовним середовищем» [4].

Зазначимо, що автентичні тексти на професійну тематику складні за будовою, насичені спеціальними термінами та поняттями, тому дуже важливим є набуття навичок аналізу речень та виділення ключових понять під час роботи з текстами саме на матеріалі художньою літератури, адже ступінь складності пропонованого тексту повинен бути посилюючим для сприйняття

й розуміння студентами-носіями певного рівня володіння іноземною мовою. Наступним етапом можна вже уважати роботу з профільними текстами, розуміння яких є вагомим фактором успішного навчання студентами-іноземцями за обраним фахом.

Однак, на нашу думку, під час викладання курсу з української мови як іноземної більше аудиторних годин виділяють на роботу з текстами наукового стилю та майже не звертають уваги на розвиток навичок літературного читання. На думку Г. Гришиної та М. Арямної, труднощі з розуміння тестів не є єдиною проблемою під час навчання, оскільки «студент навіть при гарному розумінні прочитаного» [5] не може використовувати «мову як засіб спілкування» [5]. Причиною цього є відсутність зв'язку між «засвоєним студентом лексичним професійним набором та його комунікативними здібностями» [5]. Тобто здобуті знання на практиці не можуть бути використані через відірваність пропонованого в підручниках та посібниках матеріалу з певної галузі з навколишньою дійсністю та певними комунікативними ситуаціями. Тому «ефективність навчання читання здебільшого залежить від правильного відбору й організації матеріалу для читання» [3, с. 121].

Своєю чергою В. Хейлік зазначає, що «на практиці викладання російської мови студентам нефілологічного профілю вже більше тридцяти років спостерігається стійке розмежування сфер мовного спілкування: навчально-професійного, побутового та соціально-культурного. У межах останньої сфери близько 30 % аудиторного навчального часу складає робота над творами російської класичної літератури» [2]. Саме тому під час вивчення української літератури студенти-іноземці повинні познайомитися з творчістю більшості українських поетів та письменників, наприклад Володимира Винниченка, Остапа Вишні, Олесь Гончара, Олександра Довженка, Сергія Жадана, Ліни Костенко, Миколи Куліша, Івана Нечуя-Левицького, Олександра Олесь, Максима Рильського, Василя Симоненка, Володимира Сосюри, Василя Стуса, Павла Тичини, Лесі Українки, Івана Франка, Тараса Шевченка та ін., оскільки, окрім пізнавальної, тексти художньої літератури мають культурологічну цінність.

Отже, якісний процес навчання української мови як іноземної студентів нефілологічних спеціальностей забезпечується комплексним підходом до вивчення мови. Одним із ключових залишається метод читання як спеціалізованої, так і художньої літератури. Відзначимо, що саме соціокультурний компонент є одним із пріоритетних під час вивчення будь-якої

іноземної мови. Важливим є те, що соціокультурний зміст текстів для читання повинен бути орієнтований на вікові можливості та рівень підготовленості слухачів, на відповідність тексту та мовної компетенції учнів. Тому важливо, окрім текстів за фахом, звертатися до літературного читання, під час якого студенти не тільки засвоюють основні мовні кліше, лексичне багатство та граматичні конструкції певної (у поданому випадку української) іноземної мови, а й отримують базові знання з історії, культурології, етнографії, знайомляться із самобутньою культурою українського народу, його звичаями та традиціями, що сприятиме швидкій адаптації студента-іноземця в соціокультурному просторі України.

Література

1. Капитонова Т. И. Методика обучения русскому языку как иностранному на этапе предвузовской подготовки [Електронний ресурс] / Т. И. Капитонова, Л. В. Московкин. – СПб. : Златоуст, 2006. – Режим доступу: <http://fictionbook.ru/static/trials/10/74/06/10740600.a4.pdf>.

2. Хейлик В. Д. Представление произведения художественной литературы в контексте культуры как методическая проблема / В. Д. Хейлик // Язык как инструмент познания и зеркало эпохи. – Симферополь : Универсум, 2006. – С. 106-110.

3. Брейгина М. Е. Обучение чтению [Електронний ресурс] / М. Е. Брейгина, А. В. Щепилова ; под ред. А. А. Миролюбова // Методика обучения иностранным языкам: традиции и современность. — Обнинск : Титул, 2010. – С. 108-131. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5769616/>.

4. Триандафилиди Т. М. Методика отбора и использования художественных текстов в практическом курсе русского языка среднего этапа обучения на гуманитарных факультетах зарубежной высшей школы: На примере вузов Греции [Електронний ресурс] : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Татьяна Михайловна Триандафилиди. – М., 2005. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/metodika-otbora-i-ispolzovaniya-khudozhestvennykh-tekstov-v-prakticheskom-kurse-russkogo-yaz>.

5. Гришина Г. В. Особенности отбора материала для учебных пособий по английскому языку для студентов неязыковых специальностей [Електронний ресурс] / Г. В. Гришина, М. А. Арямова. — Режим доступу: <https://interactive-plus.ru/e-articles/.../Action242-17796.pdf>.

*Тетяна Франчук
Кам'янець-Подільський*

СТУДЕНТ ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ІНТЕГРАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ТА ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРІВ

Модернізація системи професійної освіти всіх рівнів та спрямувань на компетентнісній основі передбачає програмування інтеграційних процесів, в основі яких – об'єднання потенціалу всіх навчальних дисциплін навколо формування ключових компетентностей як базових утворень, які представляють найвищу значущість як у сфері навчальної, майбутньої професійної діяльності, так і у життєвому просторі особистості в цілому.

О. Пометун відзначає, що «компетентність» складає комплекс життєвих вимог до результатів освітньої діяльності, орієнтує на практичні досягнення у процесі навчання» [1, с. 66]. Комунікативна компетентність відноситься до рангу ключових, є значущою складовою не лише будь-якої професії, а і життєвого простору людини загалом, оскільки визначає її здатність репрезентувати себе, свої думки, цінності, інформувати про наявні знання, позиції, забезпечувати продуктивність взаємодії з оточуючими (робити спільну справу, підтримувати конструктивні взаємовідносини, формувати позитивний мікроклімат та ін.). Тому розвиток комунікативних компетенцій не може обмежуватися лише процесом професійного становлення, тобто не можна формувати один тип комунікативних взаємовідносин у майбутній професії, інший – у життєвому середовищі. Якщо стиль спілкування у різних сферах буде радикально різнитися, будемо мати справу з феноменом роздвоєння особистості, за таких умов людина не зможе реалізувати себе сповна в майбутній професії, вона буде пристосовуватися до ситуації, нівелюючи своє «Я». Тому головним суб'єктом формування як комунікативних компетенцій у сфері професійної діяльності, так і комунікативної культури загалом, може бути лише сам студент. Однак, ці компетенції формуються не самі по собі у процесі навчальної діяльності, поза межами освітнього простору, вони потребують цілеспрямованого управління процесом. Стихійність процесу продукує і відповідні результати.

Комунікативні компетенції в навчальному процесі є поліфункціональними і передбачають: вміння володіти способами взаємодії з оточуючими, виступати з усними повідомленнями, вміти коректно вести діалог, вміти задавати питання, володіти різними видами мовної діяльності (монолог, діалог, читання, письмо), володіти способами спільної діяльності в групі, вміти шукати та знаходити компроміси, мати позитивні навички спілкування в полікультурному середовищі та ін. Закономірно, що ці компетенції виходять за рамки навчального процесу, професійної діяльності,

вони складають основу культури людини, її здатність до репрезентації та взаємодії у будь-якому соціальному, життєвому просторі.

Означені компетенції є надпредметними, тому вони не можуть сприйматись лише як прерогатива лінгвістичних дисциплін, як це зазвичай трактується в контексті інформаційно-репродуктивної освіти, коли у студентів (як і школярів) формується переконання, що мовлення на навчальних заняттях з інших предметів є фактором несуттєвим, і тому в їх рамках формування мовної культури не програмується і не набуває відповідного технологічного забезпечення. Однією з найбільших вад традиційної концепції освіти є те, що філологічні знання, які системно набуваються за визначеними навчальними програмами, мало асоціювалися з формуванням мовної культури особистості студента (школяра), оскільки в інформативно-репродуктивному режимі вони вивчаються як об'єктивно існуючі, а не осмислювались в контексті власної концепції та досвіду мовлення. Тому студенти практично не переймаються проблемами дослідження власного мовлення, намагаючись визначити загальний його рівень, збагнути особливості, стиль, виявити сильні та слабкі сторони, вади, тобто піддати власний досвід мовлення, комунікативної сфери комплексному аналізу з тим, щоби в перспективі сформувати індивідуальну, особистісно означену програму його розвитку.

Найвищий потенціал у формуванні комунікативної культури закономірно мають дисципліни філологічного циклу. Студенту важливо розуміти, що філологічні знання, які системно набуваються за визначеними навчальними програмами можуть трансформуватись на рівень комунікативних компетенцій за умови, якщо студент буде їх осмислювати в контексті власної концепції та досвіду мовлення на основі «Я-Концепції».

Індивідуальна програма розвитку комунікативних компетенцій студента, вибудована на основі валідних теоретичних засад, комплексно осмислена студентом за цільовими, змістовими та технологічними складовими, яка набула практичного досвіду реалізації в адекватних умовах цілеспрямованої професійної освіти, неодмінно перейде на рівень саморегуляції і по закінченню навчання у ВНЗ. Гарантом забезпечення цього процесу буде виступати той факт, що головним суб'єктом формування та розвитку комунікативної компетентності виступає студент, а не викладач. Тому формула: не отримати максимум філологічних знань, а навчитись в їх контексті формувати професійно та особистісно значущі мовні, комунікативні компетенції – набуває особливої ваги при переході на компетентнісну концепцію освіти.

У процесі навчання студент має для себе з'ясувати сутність потенціалу формування комунікативної компетентності не лише лінгвістичних, а усіх дисциплін, надто, коли йдеться про науки, що формують її фундамент, методологічну основу (філософія, психологія, соціологія) і лише сам студент може забезпечити реальну інтеграцію на міждисциплінарному

рівні, реалізуючи потенціал особистісного розвитку, складовою якого є комунікативна культура.

Література

1. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань за-
провадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Поме-
тун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та україн-
ські перспективи: Бібліотека освітньої політики; під заг. ред. О. В. Овча-
рук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с. – С. 66–72.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ

*Олена Балалаєва
Київ*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОПОМІЖНИХ ПРИНЦИПІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ В НАВЧАННІ ЛАТИНИ

Професійна лінгводидактика як окрема галузь лінгводидактики досліджує теоретико-методологічні проблеми професійно орієнтованого навчання іноземної мови, спрямованого на формування іншомовної професійної комунікативної компетенції, компоненти якої характеризують мовну особистість фахівця. У системі лінгвопрофесійних принципів науковці розрізняють основні (урахування вимог соціально-професійного середовища, інтегративності, комплексного формування професійної іншомовної компетентності, орієнтованості на професійну діяльність, іншомовної профілізації та ін.) та допоміжні (активної комунікативності, оригінальності та автентичності матеріалів і видів діяльності, інтерактивності, селективності та елективності, адекватності навчальних матеріалів, міжкультурності формування навчальної автономії та ін.) [1, с. 45].

Реалізації основних лінгвопрофесійних принципів у навчанні латини присвячено низку робіт [2; 3]. Меншою мірою внаслідок об'єктивних причин реалізуються у навчанні латинської мови допоміжні принципи. Розглянемо деякі з них.

Аналізуючи реалізацію принципу активної комунікативності, дослідники акцентують увагу на вивченні мови як засобу спілкування – продуктивного і активного, з метою не опосередкованого опанування мовою – приймання і передачі інформації за письмовим каналом (читання і письмо), а і безпосереднього володіння усною мовою (говорінням і сприйманням мови на слух) [1, с. 168]. Разом з тим, як зазначає Н. Кацман, теоретичне навчання будь-якої іноземної мови за необхідністю пов'язане із її практичним вивченням, адже мова як така є засобом комунікації, що й відрізняє її в плані методики від інших предметів, практичне її вивчення передбачає навчання комунікативної діяльності... Виходячи з об'єктивних умов існування латинської мови лише в письмовій формі, це є навчання рецептивному володінню мовою на рівні розуміння письмового висловлювання, тобто навчання читання [4, с. 7].

Якщо вивчення живої іноземної мови фокусується на чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, письмі та читанні, то в навчанні латини встановлено певні обмеження у формуванні мовленнєвої та мовної компетенцій. Перша реалізується на рівні читання і письма, друга – на рівні знань орфоепічних, орфографічних, лексичних та граматичних норм, основних мовних законів і правил побудови термінів.

З цієї ж причини не може бути реалізований повною мірою в навчанні латини й принцип оригінальності та автентичності матеріалів, які запозичуються із комунікативної практики носіїв мови та характеризуються ситуативною адекватністю мовних засобів. У курсі латинської мови часткове ознайомлення студентів з оригінальними мовними конструкціями передбачено під час вивчення латинських прислів'їв, сентенцій, студентського гімну «Gaudeamus», адаптованих текстів.

Як зауважують дослідники, послідовне здійснення принципу проблемності можливе лише в тому випадку, коли процес навчання регулярно спирається на систему завдань і вправ проблемного характеру [1]. Елементи проблемності у навчанні латини реалізуються на рівні прийомів. Наприклад, під час зіставлення інтернаціональних медичних термінів сучасних європейських мов (прийоми порівняння, аналогії), корекції негативного матеріалу і виправлення помилок, визначення структури багатоконпонентного терміна, добору термінів за певною моделлю, аргументування варіанта перекладу тощо.

Доводиться визнати, що на сучасному етапі принципи елективності, варіативності та урахування індивідуальних траєкторій професійного розвитку, які передбачають можливість надання студентові свободи вибору змісту, форм, методів, засобів, технологій, темпів і оцінювання навчання не є провідними у навчанні латинської мови. Традиційна організація навчання латини на основі консервативних методик не може забезпечити оптимальних умов для реалізації особистісного потенціалу кожного студента у процесі навчання. Ще одним недоліком традиційних занять є відсутність зворотного зв'язку для певної частини студентів, що суперечить принципу інтерактивності, спрямованому на забезпечення реальної взаємодії суб'єктів навчання між собою і засобами навчання. Певною мірою нівелювати ці недоліки може запровадження якісних електронних освітніх ресурсів, що дозволяють індивідуалізувати і диференціювати процес навчання, надати студентам можливість вибору темпу навчання та організувати роботу із миттєвим (само)контролем і (само)корекцією навчальної діяльності.

Література

1. Крупченко А. К. Основы профессиональной лингводидактики : монография / А. К. Крупченко, А. Н. Кузнецов. – М.: АПКИПРО, 2015. – 232 с.
2. Балалаєва О. Ю. Реалізація принципів професійної лінгводидактики у викладанні латини на агробіологічних факультетах / О. Ю. Балалаєва // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2015. – Вип. 215 (1). – С. 178–186.

3. Балалаєва О. Ю. Проектування електронних посібників з латинської мови для вищих аграрних навчальних закладів : дис... канд. пед. наук : 13.00.10 / О. Ю. Балалаєва. – К., 2016. – 269 с.

4. Кацман Н. Л. Теоретическое обоснование системы учебных пособий по латинскому языку с использованием технических средств : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. Л. Кацман. – М., 1975. – 33 с.

Любов Бойко
Херсон

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

В останнє десятиріччя змінюється підхід до викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах. Студенти зараз перевантажені великою кількістю інформації з фаху і не є секретом, що одним з основних джерел отримання знань стає всевітня мережа. Щоб мати доступ до новітньої інформації та бути в курсі останніх досягнень наукової і професійної думки, а також знайти своє місце на ринку праці в майбутньому, молодим фахівцям потрібно добре володіти англійською мовою.

Викладання англійської мови за професійним спрямуванням має свої особливості. Так, останнім часом переважає тенденція предметно-мовного інтегрованого навчання. Термін *Content and Language Integrated Learning (CLIL)* був запропонований Д. Маршем [1]. У цьому методі курс англійської мови повторює програму підготовки фахівця. Перевагою методу є зростання зацікавленості і посилення мотивації студентів, через що підвищується ефективність вивчення англійської мови загалом і мови професійного спрямування зокрема. Деякі фахівці з методики викладання іноземної мови за професійним спрямуванням визначають такі особливості застосування цього методу: 1) зміна мети навчання англійської мови (акцент робиться не на вивченні саме англійської як самоцілі, а на вивченні англійської і предмету спеціальності); 2) ранній початок вивчення англійської мови; 3) зміна підходу до культури викладання; 4) зміна погляду на вчителя (не як на носія мови, а на носія міжкультурної, лінгвістичної та навчальної компетенції); 5) зміна навчального змісту; 6) використання електронних пристроїв; 7) стратегічне навчання; 8) навчання викладачів протягом усього життя [2].

Інші вчені пропонують розглянути такі тенденції у навчанні англійської мови, як використання розвитку інформаційних і комунікаційних технологій при її викладанні; комп'ютерна англійська (англійська як лінгва франка мови sms, емотиконів, скорочень та аббревіатур); вивчення англійської он-лайн (електронна пошта, блоги, Скайп, мобільні пристрої); використання новітніх електронних пристроїв типу смарт-годинника та ін.; фо-

кусування уваги на студентів та його потребах; зміна ролі викладача з авторитарного контролера аудиторії на того, хто сприяє отриманню знань [3, с. 41].

Після аналізу ключових понять і фраз, граматичних конструкцій і визначення наукового дискурсу, потрібного студентам для кращого розуміння матеріалу з фаху, автором на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням для студентів спеціальності «Суднокорпусобудування» розглядаються такі теми, як *Modern Ship; Ship hull structure; Longitudinal and Transverse Scantlings; Ship Construction; Types of Ships*.

Таким чином, мета даного підходу досягається шляхом використання необхідного матеріалу зі спеціальності, який вивчається паралельно з фаховими дисциплінами. Знання фахових предметів рідною мовою мотивує вивчення іноземної, оскільки вивчення англійської мови відповідає реальній професійній меті.

Література

1. Marsh D. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential. – Jyvaskyla, University of Jyvaskyla, Finland, 2002. – Режим доступу: <https://www.scribd.com/document/262574821/CLIL-THE-EUROPEAN-DIMENSION-pdf>.

2. Deena Boraie. 8 Current Trends in Teaching and Learning ESL, 2013. – Режим доступу: <https://www.linkedin.com/pulse/8-current-trends-teaching-learning>.

3. Vitthal. V. Parab. Innovative Techniques, Methods and Trends in English Language Teaching //IOSR Journal of Humanities and Social Science, Volume 20, Issue 6, Ver. 1 (June 2015). – PP 40-44. – Режим доступу: www.iosrjournals.org

Світлана Бортник
Чернівці

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ СПЕЦІАЛІСТІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

Сучасний глобалізований та інтернаціоналізований світ висуває свої вимоги до підготовки спеціалістів будь-якої галузі та змінює акценти у системі професійної освіти – високий рівень володіння іноземною мовою професійного спілкування, а також готовність до здійснення ефективної комунікації в іншомовному середовищі стали невід’ємними складовими підготовки сучасних спеціалістів.

Сама іншомовна комунікативна компетенція (ІКК) – це здатність досягти взаєморозуміння та взаємодії з носіями іноземної мови, у відповід-

ності до норм і культурних традицій країни носіїв мови. І тому формування іншомовної комунікативної компетенції здійснюється не шляхом накопичення певного обсягу знань, навичок та вмінь (за методикою так званої «знанневої педагогіки»), а власне, сама здатність використовувати їх в іншомовній діяльності. ІКК складається з таких видів компетенцій: мовленнєва, соціолінгвістична та соціокультурна, які зараз дуже часто об'єднуються під загальною назвою «лінгвосоціокультурна», суто мовна (лінгвістична) та навчально-стратегічна. Набуття іншомовних компетенцій є складним та багаторівневим процесом, але завдяки ІКК студенти оволодіють вміннями обговорювати професійні проблеми, пояснювати власну позицію, розвивати критичне мислення.

Більшість англомовних джерел таким чином характеризує ключові функції гіда-перекладача (*guide (interpreter)* в англійському варіанті): надавачі інформації (*information givers*), джерела знань (*sources of knowledge*), сурогатні батьки (*surrogate parents*), першовідкривачі (*pathfinders*), лідери (*leaders*), посередники (*mediators*), аніматори (*entertainers*), посередники з культури (*culture brokers*) [1]. Таке розмаїття професійних функцій вимагає певних компетенцій, які, в свою чергу, можна узагальнити в трьох основних категоріях: соціокультурна, фахова та особистісна компетенції. І глибокі знання іноземної мови (або іншомовна компетенція) входять до всіх трьох компетенцій, оскільки хороший фахівець будь-якої сфери мусить володіти іноземною мовою, соціокультурна компетенція майже неможлива без знання іноземної мови, і особистісний розвиток включає володіння принаймні однією іноземною мовою.

Лінгвістична складова охоплює знання фонетичної, лексичної, граматичної та орфографічної систем мови та представлена в усіх чотирьох видах діяльності: читанні, говорінні, аудіюванні та письмі (зараз ще виділяють п'ятий вид діяльності – переклад). Соціокультурні знання допомагають успішно адаптуватися до іншомовного середовища, вони мають подаватися студентам через принцип поєданого навчання мови та культури. Зважаючи на особливості туристичної сфери, працівники сфери туризму повинні володіти так званою стереотипною, чи етикетною комунікацією (знання етикетних норм, правил ввічливості, відмінностей у реєстрах мовлення та інших лінгвістичних ознак соціальних стосунків).

Суть професійно орієнтованого навчання іноземної мови полягає в його інтеграції зі спеціальними дисциплінами, повинна бути професійна спрямованість не тільки навчального матеріалу, але й діяльності, що сприяє формуванню професійних навичок. Таким видом діяльнісного навчання є метод *занурення (immersion)*, або під іншою назвою: *CLIL – Content and Language Integrated Learning*), який є досить популярним в зарубіжних джерелах. Основна ідея полягає в тому, що певні фахові дисципліни викладаються іноземною мовою, тоді мова засвоюється разом зі змістом фахової дисципліни [2; 3]. Ще одним із результативних видів завдань та діяльності є завдання проектного та презентаційного типу. Під

час виконання певних завдань проектного типу всі учасники демонструють творчу ініціативу, всі задіяні в роботі, і навіть найслабший студент в плані лінгвістичної підготовки або менш активний в психологічному плані має можливість проявити всі свої здібності. А найголовніше, проектний тип завдань дає змогу виключити формальний характер вивчення мови (за принципом «треба знати») та активізує взаємодію студентів для досягнення практичного результату. Використання завдань такого типу дозволяє навчати іноземній мові як соціальному феномену.

Література

1. Cohen E. (1985) The tourist guide: The origin, structure and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research* 12, 5-29.
2. Coyle D. CLIL – a pedagogical approach from the European perspective / D. Coyle // *Encyclopedia of language and education*. Vol. 4: Second and foreign language education / Ed. By NELLEKE VAN DEUSEN-SCHOLL and Nancy H. Hornberger. – New York, NY: Springer, 2007. – P. 97-111.
3. Cummins J. Immersion education for the millennium: what we have learned from 30 years of research on second language immersion: [електронний ресурс] / J. Cummins. – 2000. – Режим доступу: <http://www.itechlearn.com/cummins/immersion2000.html>.

Тетяна Бочарникова
Харків

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

В умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів еволюція системи освіти набуває нової спрямованості. На сучасному етапі розвитку вища професійна освіта тісно пов'язана зі світовими глобальними змінами, що зумовлює пошук нових шляхів підвищення рівня володіння іноземними мовами у системі вищої професійної лінгвістичної освіти з метою підготовки студентів до ефективного міжкультурного спілкування. Оволодіння студентами іноземною комунікацією передбачає формування у них певного рівня комунікативної компетенції.

Поняття «професійна іноземна компетентність» майбутніх перекладачів не є новим у педагогічному просторі. Проте динамічний розвиток мови сприяє його актуальності через необхідність уточнення його сутності та структури, а також пошуку оптимальних шляхів підготовки майбутніх фахівців.

Під поняттям «професійна компетентність» більшість дослідників розуміють сукупність особистісних якостей, знань та умінь, які забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності, її результатів, самопізнання та саморозвиток. На думку І. Зязюна, «складниками професіоналізму у будь-якій професії є компетентність та озброєння системою вмінь» [4, с. 112]. А. Деркач вважає професійну компетентність головним когнітивним компонентом підсистеми професіоналізму діяльності, сферою професійного ведення, системою знань, яка постійно поширюється і дозволяє здійснювати професійну діяльність з високою продуктивністю [2, с. 253]. Спираючись на дослідження В. Байденко, можемо зробити висновки про те, що професійна компетентність спеціаліста складається із сукупності двох компонентів: ключових компетенцій (базових, загальних для всіх професій) та професійних компетенцій (пов'язаних з конкретними спеціальностями) [1].

Проблема дослідження вимагає звернення до трактування й характеристики поняття «професійна компетентність майбутнього перекладача», що є частиною загальної професійної компетентності. На думку Н. Назаренко, для здійснення якісного перекладу, професійна компетентність майбутнього перекладача (набір знань, навичок і умінь) має включати такі компоненти: мовна компетенція (як в рецептивному, так і продуктивному плані); комунікативна компетенція; перекладацька компетенція (навички білінгвізму і перекладу), технічна компетенція (уміння кодувати й декодувати інформацію, презентабельність); особистісні характеристики (розвиток пам'яті) [5]. Отже, опрацювання досліджень з проблеми дозволяє зробити висновки про те, що більшість вітчизняних науковців вважають професійну компетентність перекладача поєднанням таких компетенцій, як мовна, комунікативна, текстотвірна, особистісна та професійно-технічна. О. Зеленська описує зазначені компетенції наступним чином: мовна компетенція передбачає знання системи, норм, правил, лексики та граматики вихідної та цільової мов; текстотвірна компетенція полягає у здатності продукувати аутентичні тексти на основі мовних одиниць і мовних висловлень; комунікативна компетенція передбачає вміння адекватно транслювати та засвоювати іншомовну інформацію, комунікативно-функціональну еквівалентність текстів оригіналу та перекладу; особистісну готовність до перекладацької діяльності забезпечують ерудованість, добра пам'ять, необхідні якості мислення (гнучкість, обачність, широта, критичність), здатність до самоосвіти, саморозвитку; технічна компетенція інтегрує знання, вміння та навички, необхідні для виконання певного виду діяльності [3].

Ми схилиємося до думки, що професійна іншомовна компетентність майбутнього перекладача повинна аналізуватися з точки зору розвитку його загальної професійної компетентності, оскільки її формування у системі вищої професійної освіти співвідноситься з розвитком як іншомовної

компетенції (яка відноситься до ключових), так і професійних компетенцій майбутнього перекладача.

Результати опрацювання зазначених досліджень дозволили дійти висновку, що більшість науковців розуміють професійну іншомовну компетентність майбутнього перекладача інтелектуально-психологічним утворенням особистості, що передає здатність до ефективного спілкування в різних сферах діяльності, що забезпечується знанням мовних і мовленнєвих норм, культурних особливостей, етикету, соціального досвіду й умінням використовувати ці знання відповідно до ситуації спілкування. Аналізуючи вищезгадане, маємо можливість стверджувати, що професійну іншомовну компетентність майбутнього перекладача ми розуміємо як сукупність знань (лексичних, граматичних, фонетичних, орфографічних), умінь (аудіювання, говоріння, читання, письмо) та навичок спілкування, що забезпечує володіння іноземною мовою на професійному рівні. Відтак, професійна іншомовна компетентність майбутнього перекладача є багатокомпонентною структурою, що складається з комплексу знань, умінь та навичок, які забезпечують ефективне використання іноземної мови в професійній діяльності та у процесі самоосвіти.

Література

1. Байденко В. И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения : метод. пособие / В. И. Байденко. – М. : Исслед. центр проб качества подгот. специалистов, 2006. – 72 с.
2. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. – М. : Изд-во Моск. психол.-социал. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2004. – 752 с.
3. Зеленська О. М. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів технічної літератури / О. М. Зеленська // Проблеми інж.-пед. освіти : Зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2015. – № 47. – С. 123-128.
4. Педагогічна майстерність / Акад. пед. наук України ; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
5. Спіцин Є. Формування професійної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів на заняттях з перекладу / Є. Спіцин, Н. Назаренко // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Педагогіка. – К., 2015. – Вип. 2. – С. 72–75.

Liudmyla Zaika

Dnipro

NATIONAL AND PATRIOTIC EDUCATION AT THE ENGLISH LANGUAGE LESSONS

Patriotism is the characteristic feature of personality that characterizes the highest level of his/her spiritual development and consciousness that is expressed in the attitude to the Motherland. It is very important to develop students' love to the Motherland, to Ukraine's history, literature and culture, feeling of pride for the Motherland and ancestors.

Teaching English at the modern university gives a teacher expanded chances to bring up a student to love his country. Communicative component of the English language promotes that aim and studying way of life, customs, traditions, and, first of all, the other people's language. It is necessary to find information for studying that would provide with knowledge about history, traditions of people, teach students to compare and draw conclusions. It is necessary to introduce the block of civil and patriotic education of students into the course of the English language, as that aspect is extremely urgent at present. As practical experience demonstrates, it is popularization of the history of Cossacs, historical and cultural heritage of Ukrainian people that ensure national and patriotic education of students.

Patriotic education is "the sphere of the spiritual life penetrating into everything that a man, who is formed, gets to know, does, aspires to, loves and hates" [5].

The expansion of international ties, development of conditions for entering Ukrainian education into the world education space make the English language as a really necessary for the state, society, and personality. At present the English language is considered as the means of communication, mutual understanding and interaction of people. It is necessary to mention that an interest to the problem of interaction of cultures in conditions of modern Ukraine and world is strengthened at present. The problem can be divided into two aspects: search of the similarities in the foreign cultures and definition of the difficulties in understanding of the content of the foreign culture. It is necessary to educate the feeling of respect to each other and positive attitude to the people speaking foreign language, and to their culture, saving respect to their own people and love to the Motherland, native language and belief to the future of their own country. Involving into the foreign culture and taking part into the dialogue of cultures, studying the English language in comparison of cultures make it possible to form cultural competences of students using educational and developing potential.

It is necessary to form a) poly-cultural education that is condition of successful adaptation of students in conditions of the common European market

and their integration into common European, cultural, and educational space; b) cultural education by means of the English language; c) culture of interpersonal communication of persons that belong to different cultures by means of intercultural communication. The exchange of information about culture, traditions, and customs of the people takes great place in such a dialogue.

Information about English-speaking countries is situated in comparison with information about Ukraine to form the tolerant attitude to the foreign culture and deeper awareness of the native one that is an integral part of development of the feeling of the national originality. Due to such comparison the students study to notice the successes and problems of their country, respect and estimate traditions and customs of Ukrainian people. The feeling of national dignity is strengthened when students can fluently tell about their native country, its history, scientific achievements, pieces of art, traditions, and customs.

Development of the ability to present one's own country, culture, and the way of life of the native people in the world is very important. A lot of information and interactive techniques are practically used to make social and cultural parallels, to educate the feeling of a future citizen of Ukraine, and partners equal in rights with other European countries that are called to develop their Motherland and enrich the world civilization.

The teachers have to pay great attention to studying the material presenting the unique character of the region where students live and study. The use of regional component promotes effectiveness in the English language studying. During the academic year it is necessary to include information about Ukraine at the English language lessons. Preference is given to presentations, method of projects that creates conditions for creative and research atmosphere.

During the first module students create projects "I live in Dnipro" that create wide opportunities to solve the tasks of modern education: socialization of students and development of their social personal individual qualities of character. The projects are created according to the following plan, including: "My family and I", "My native city and I", "My native land and I", "Ecology of my land", "Heroes of my region". Searching information concerning heroic deeds of the Ukrainian servicemen, fighters of the voluntary battalions in the course of Russia-Ukraine war and other citizens from Dnipro who contributed greatly to strengthening of Ukraine's defense potential is very important. The first place is given to the individual and self-dependent use of the English language as the means of obtaining new information by the students which would present new facts, expand students' knowledge and new spheres of usage. Regional information must become the compulsory part in studying the English language that creates wide opportunities for the students' self-dependent activity, for searching, research, and even discovery.

The use of project "I live in Dnipro" helps to expand and enrich communicative experience, horizon of students, to improve speaking, reading, and writing skills, to expand students' knowledge in the sphere of culture, history, and geography of the native land. Students are involved into different forms of the

research activity, the significance of the culture of the native land is realized, the patriotic and civil qualities of character are formed.

It is necessary to form a citizen – patriot of Ukraine, who is ready to undertake responsibility for the development of sovereign, independent, democratic, legal, and social state, to ensure its national security, to promote unity of the Ukrainian political nation and establishment of the civil peace and unity in the society.

References

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. – К., 2014. – 29 с.
2. Жаровська О. П. Національна свідомість як складова патріотичного виховання студентів педагогічних університетів / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 233-242.
3. Завалевський Ю. І. Громадянське виховання старшокласників: проблеми, досвід, перспективи / Ю. І. Завалевський. – К., 2003. – 104 с.
4. Івженко Ю. В. Молодіжні громадські організації як інститут формування соціальної активності особистості / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн.1. – С. 289. – 296.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 654 с.; Т. 2. – 670 с.

*Віта Зелінська
Біла Церква*

ІНОЗЕМНА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Широке співробітництво між країнами в сферах економіки, культури, освіти, науки, політики та ін. ставить все більші вимоги до підготовки фахівців, які здатні ефективно взаємодіяти з представниками різноманітних країн та активно використовувати професійну лексику в процесі спілкування. Саме тому особливий статус мають зміни, які базуються на міжкультурній комунікації, адже прагнення різних народів до культурного взаєморозуміння, стремління пізнавати духовний світ один одного, швидкоплинний рух та неузгодженість соціального розвитку призводять до збільшення інтенсивності комунікативних процесів, що набувають системного характеру. Міжкультурна комунікація як процес обміну ціннісними надбаннями між людьми існувала завжди, адже певні зв'язки виникали з давніх часів, що сприяло взаємодії та порозумінню представників різних культур. На сучасному етапі, спілкування народів набуло не лише

глобального характеру, але й ставить вимоги такої гуманістичної спрямованості, яка, завдяки міжкультурній комунікації, дає можливість особистості успішно розвиватися на засадах єдності загальнолюдських і національних цінностей. Зміни, які відбуваються в структурі міжнародних відносин допомагають переосмислити мету вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах, формуванню додаткової мотивації у оволодінні іноземною мовою як важливим засобом спілкування. У даний час відбуваються якісні зміни в оновленні всіх площин життєдіяльності суспільства, розширення міжнародних зв'язків, що існують та встановлення нових зв'язуючи на одну з головних цілей України – інтеграцію в європейське співтовариство та долучення до загальноєвропейських цінностей. За таких умов рівень професійної підготовки майбутнього спеціаліста з екології, економіки, правознавства, агрономії тощо, визначається сформованістю його особистісних та професійних якостей, серед яких володіння соціокультурною компетенцією та розвинуті уміння міжкультурного спілкування займають визначне місце. Професійне спілкування є невід'ємною потребою у становленні майбутнього фахівця. Тільки через спілкування формується особистість людини, здобуваються знання, життєвий та професійний досвід. Якісна підготовка фахівців повинна керуватися міжнародними та національними стандартами. Для подальшого обміну інформацією, спільного виробництва, спільних проектів, обговорення проблем та обміну студентами, зростання академічної мобільності – усе це вимагає фахівців, компетентних в освоєнні мови, особливо англійської. У сфері розвитку міжнародної співпраці головним завданням державної освітньої політики є реалізація комплексу заходів щодо створення інтегрованої системи міжнародних зв'язків в освітній сфері, яка охоплюватиме як міжнародні, так і національні ринки освітніх послуг. Отже, основна мета викладання іноземної мови за професійним спрямуванням – це формування спеціальної міжкультурної комунікативної компетенції, що включає мовну, культурну, навчальну та професійну компетенції. Засади викладання іноземних мов за професійним спрямуванням, такі ж, як і в загальноосвітньому курсі, але деякі дослідники (Д. Брінтон, Т. Хадчинсон, А. Вотерс) зазначають, що курс навчання профільно-орієнтованої іноземної мови повинен включати методи дисциплін, для яких він призначений.

У сучасних умовах розширення міжнародних зв'язків, особливе значення мають саме усні форми спілкування іноземними мовами, концепції міждисциплінарності, інтегративний характер мовленнєвої взаємодії та набуття студентами такого рівня міжкультурної комунікації, який би дозволив користуватися іноземною мовою у встановленні контактів з закордонними фахівцями, приймати участь у наукових конференціях та встановлювати мовленнєві контакти, що пов'язані з спільною підприємницькою діяльністю. Виділяються наступні критерії сформованості міжкультурної комунікації студентів: емоційно-психологічний, когнітивно-мотиваційний, культурно-лінгвістичний.

Когнітивно-мотиваційний критерій передбачає наявність комплексу знань та умінь в сфері комунікативних стратегій, а також ґрунтується на мотивації та потребі студентів в міжкультурній комунікації.

Емоційно-психологічний критерій припускає вміння правильно інтерпретувати прояви емоцій співрозмовника, вміння контролювати і налаштувати свої емоційні реакції в міжкультурному спілкуванні, передбачає емпатичне ставлення до співрозмовника, прояв толерантності.

Культурно-лінгвістичний критерій ґрунтується на знаннях про національно-культурні мовні моделі поведінки і умінні відповідно реалізувати їх в міжкультурній комунікації.

Формування міжкультурної комунікації у студентів під час вивчення іноземної мови професійного спрямування передбачає організацію поетапного формування міжкультурної комунікації засобами іноземної мови в процесі взаємодії суб'єктів освітнього процесу. Модель формування міжкультурної комунікації студентів відображає специфіку формування міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови, включає цільовий, мотиваційно-змістовний, організаційно-технологічний і результативний блоки, методологічні підходи, педагогічні принципи й умови цього процесу.

Важливими умовами для формування міжкультурної комунікації студентів на сучасному етапі є:

– соціально-педагогічні умови (реформувати викладання іноземної мови у системи вищої освіти; вирішення комплексу проблем міжкультурного виховання;

– особисті умови (планомірний процес розвитку особистих якостей студента – толерантності, мобільності, патріотизму, емпатії, що необхідні для ефективного міжкультурного спілкування і одночасно є основою для саморозвитку, самоосвіти і самовдосконалення у сфері міжкультурної взаємодії).

Таким чином, іноземна мова за професійним спрямуванням і обов'язковим компонентом підготовки майбутніх спеціалістів, а формування міжкультурної комунікації є невід'ємною складовою процесу навчання іноземних мов.

Література

1. Larry A. Samovar, Richard E. Porter, Edwin R. McDaniel *Intercultural Communication: A Reader, Thirteenth Edition*, 2010.

2. Гродський І. Я. Передумови виникнення та шляхи подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей : [Електронний ресурс] / Гродський І. Я. // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: Матер. II щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. – 2012. – С. 271-277. – Режим доступу: <http://elibrary.kmpu.edu.ua/675/>.

3. Воронцова Т. Ю. Формування міжкультурної комунікації студентів на прикладі викладання іноземної мови// Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 14 (273), Ч. I, 2013.

4. Козловська Г. В. Актуальність проблем міжкультурної комунікації в сучасних умовах // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент, випуск 7, 2011.

5. Національна доктрина розвитку освіти : затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Освіта України. – 2002. – 23 квітня (№ 33). – 40 с.

6. Освіта. Україна ХХІ століття. Державна національна програма. – К.: Райдуга, 1994. – 210 с.

7. Коваленко Л., Шелякіна А. Формування лінгвокультурної компетенції студентів як один із способів подолання комунікативних бар'єрів // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – № 28. – К., 2013.

*Александр Кириченко
Николаев*

НЕЛЕГИТИМНОСТЬ МИНИСТЕРСКОГО ТРЕБОВАНИЯ К ЗНАНИЮ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В КОНТЕКСТЕ ОСНОВНОГО ЗАКОНА И НОВОЙ ЯЗЫКОВОЙ ДОКТРИНЫ

Утверждение 14.01.2016 г. новой редакции Порядка присвоения ученых званий научным и научно-педагогическим сотрудникам, которой на претендентов на звание доцента и профессора возлагалось новое обязательство на наличие сертификата соответственно до Общеєвропейских рекомендаций по языковому образованию на уровне не ниже В2 первоначально лишь по английскому языку, а редакцией данного Порядка от 06.02.2017 г. – по любому языку стран Европейского Союза [6], породило легитимное возмущение многих здравомыслящих и законопослушных ученых, в в тому числе и автора, который обосновал нелегитимность указанных еще только зарождавшихся таких министерских требований в контексте Парламентских слушаний 09.12.2015 г. [3; 5]. Уже тогда предлагалось вместо указанных откровенных фактов беззакония разработать и принять **Национальную программу по изучению английского языка в процессе школьного образования**, что обосновывалось изложением отдельных положений авторской **новой языковой доктрины** [1, с. 206-207], согласно которой, язык является средством общения людей между собой и, чтобы выполнять эту свою базисную функцию, данное языковое средство должно обладать следующими двумя **взаимосвязанными базисными свойствами**:

1. *Как средство общения людей между собой быть единым языком в мире*, чему принципиально соответствуют и предыдущие образовательные требования по знанию первоначально только английского языка а впоследствии любого языка стран Европейского союза как иностранного [5], а также теологическая концепция изначального языкового единства всех людей в мире [1, с. 209-210; 5].

Единым всемирным языком может быть и любой иной, нежели английский, язык, но самый распространенный в мире и самый простой для овладения [5]. Поэтому принципиально ничего плохого нет в стремлении заставить всех, кто хочет стать доцентом или профессором, хорошо знать единый язык международного общения. Главное цинично не нарушать требования Основного закона, а именно ч. 3 ст. 22 и ч. 1 ст. 58 Конституции Украины, согласно которым, соответственно:

– нельзя на доцентов и профессоров вообще возлагать дополнительные обязательства по знанию английского языка, что является первой ступенью абсолютной недопустимости нарушения правового статуса социосубъектов;

– а уже если сильно хочется нарушить данную ступень, то хотя бы не распространять эти повышенные требования на те правоотношения, которые возникли еще до вступления такого требования в законную силу, что уже характеризует вторую ступень относительной недопустимости нарушения правового статуса социосубъектов [2].

Легитимно же такого рода требования можно предъявлять в рамках Национальной программы по изучению английского языка только к тем лицам, которые после 14.01.2016 г. пойдут в первый класс общеобразовательной школы, если еще министерство приложит все усилия для того, чтобы все дети со средним интеллектом по завершению этой школы достигли знания английского языка не ниже B2 и без привлечения дополнительных средств на английское репетиторство. А здесь немало существует проблем, в первую очередь, значительная текучесть учителей английского языка, недостаточная их квалификация научить детей до такого уровня и др. [5].

Последующее изменение этого требования на необходимость знания на данном уровне любого языка стран Европейского Союза еще более усугубило данную ситуацию, когда школьное разноязычие: во-первых, входит в противоречие с требованиями авторской новой языковой доктрины обеспечить знание в мире собственно единого языка; во-вторых, на практике приводит к изучению в школе нескольких иностранных языков, что уже необоснованно перераспределяет школьный образовательный лимит на языковую мастурбацию – знание языка ради только знания; в-третьих, нередко может приводить к трудностям вузовского изучения именно тех иностранных языков, которые изучались в определенной школе. Поэтому все и принципиально хорошие дела

необходимо делать без открытого нарушения Основного закона государства [5].

2. ***Быть настолько простым, чтобы данным языком могло овладеть в полном объеме любое лицо со средним интеллектом и со школьным образованием*** [5]. Данное базисное свойство языка фактически отсутствует у всех существующих в мире языков [5]. Даже все тот же английский язык имеет не аргументированные здравым смыслом существенные различия между буквой в звуковом и письменном отражении. А овладение этими алогичными различиями занимает очень много времени. Такого недостатка практически нет в украинском или в русском языке. Но эти языки, в свою очередь, имеют очень много исключений в языковых правилах речи или правописания, которые в основном также не объясняются здравым смыслом и вызывают значительные временные затраты овладение всех этих многочисленных алогичных исключений и др. [5].

Не следует забывать и о том, что любой национальный язык и культура являются результатом упорного целенаправленного соответствующего воспитания. Но такое воспитание вовлекает образовательную деятельность в дополнительные временные затраты на овладение этих особенностей, которые принципиально могли бы быть использованы и на профессиональное или иное конструктивное совершенствование личности [5].

Красноречивым результатом целенаправленного любого национального воспитания любого человека является уровень национального воспитания некоторых афроукраинок, которые работают в украинских масс-медиа и по национальным языковым и культурным украинским показателям значительно превышают или, по крайней мере, не уступают и многим представителям «титульной нации» [5]. Было бы целесообразным поставить перед учеными-языковедами следующее требование: *выполнить в течение определенного достаточно сжатого периода времени свое основное научное предназначение и предоставить обществу такой язык, к примеру, украинский, который не будет иметь не поддающихся объяснению здравым смыслом языковых сложностей в овладении, а иначе они будут лишены научной степени, результаты достижения которой практически и усложнили украинский и иные языки и все дальше отодвинули их от уровня своего базисного предназначения – быть простым и доступным средством общения людей между собой* [5].

Язык может быть и предметом хоббического увлечения, когда определенное усложнение языка может приносить конкретному кругу лиц дополнительное моральное удовлетворение. Но все это должно осуществляться за рамками требований к языку как средству общения людей между собой и только за счет средств тех лиц, которые таким видом хобби увлекаются [5]. В таком случае должно быть два уровня языка:

1 Язык как средство общения людей между собой. 2. Язык как средство хоббического увлечения [5]. Язык хоббического увлечения может реализовываться в процессе прочтения выполненных языком такого уровня художественных и иных книг, в общении на нем в «кружках по интересам» и т.п. [5].

Расходы на языковое и иное национальное развитие любого государства целесообразно распределить таким образом:

– 50 % на изучение национального языка, собираемые и расходующиеся в каждой административной единице на каждый язык и иное национальное развитие по заявлению самого гражданина;

– по 25 % на овладение, развитие и реализацию единого международного и регионального языка, собираемые и расходующиеся пропорционально в рамках всего государства, когда региональный язык должен рассматриваться в качестве лишь ступени к международному языку и в таком качестве могут использоваться языки исторических империй и колоний, уже приведших к охвату различных наций и значительных по объему населений разных государств.

Литература

1. Кириченко А. А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира: коллективная монография / кол. авт. под науч. рук. А. А. Кириченко. – Второе издание. – Николаев: Ник. нац. ун-т им. В. А. Сухомлинского, 2015. – 1008 с.

2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами згідно закону України від 02.06.2016 р., № 1401-VIII, ВВР, 2016, № 28, ст. 532 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

3. Парламентські слухання «Правове забезпечення реформи освіти в Україні». 09.12.2015 р. // Офіційний сайт Навчально-наукового інституту історії, політології і права Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ihpl-mnu.mk.ua/>.

4. Порядок присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам. Затв. наказом Міністерства освіти і науки України 14.01.2016 р.. № 13, із змінами згідно з наказом МОН України, від 06.02.2017 р., № 174 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16>.

5. Розширена доповідь О. А. Кириченка Недоліки та надбання міжнародного і вітчизняного правового регулювання освіти та новітня доктрина чотирнадцятиступеневої освіти та науки / О. А. Кириченко / 22 510 слів // Парламентські слухання Правове забезпечення реформи освіти в Україні». 09.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://ihpl-mnu.mk.ua/головна/science/conference/розширена-доповідь-о-а-кириченка-недо/>.

Ігор Ков'ях
Харків

ДО ПИТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НЕМОВНОМУ ВНЗ

Завдання викладача іноземних мов у немовному вищі полягає у наданні знань студентам з тим, щоб випускники могли достатньо вільно здійснювати спілкування на вивченій мові у різних сферах людської діяльності, і не тільки в професійній. Виконання цього завдання може бути забезпечене у немовному ВНЗ використанням комунікативного підходу до викладання іноземних мов.

Метою дослідження у цьому сенсі має бути розробка комплексу методичних рекомендацій з навчання мовленнєвому спілкуванню, а об'єктом дослідження система параметрів мовленнєвого спілкування, сфери і стилі, в яких воно проходить, співвідношення спілкування з культурою мови, мовленнєва компетенція.

Мовне спілкування, що розуміється як процес взаємодії індивідів і дії один на одного за допомогою мови, обумовлено перш за все суспільним характером свідомості людини. Це певний спосіб реалізації соціального відношення, не особовий аспект сукупної дії комунікантів [1].

Спілкування на іноземній мові – іншомовна мовленнєва комунікація – має на увазі обмін інформацією, думками на іноземній мові з метою задоволення практичних і теоретичних запитів людини в процесі її трудової та соціальної діяльності. Сфера спілкування – це специфічне явище, яке є безпосереднім похідним сфери суспільного життя людей, закріпленим в соціальних нормах соціально-екологічним контекстом використання мови.

У науковій літературі наголошується, що спілкування характеризується параметрами інтенціональності, результативності, нормативності. Володіючи цими характеристиками, мовне спілкування здійснює наступні важливі функції: інформаційно-комунікативну, яка може бути описана як передача/прийом інформації; регуляційно-комунікативну, яка відноситься до регуляції поведінки в широкому значенні слова; ефективно-комунікативну, яка детермінує емоційні сфери людини [2].

Комунікація здійснюється, як правило, в діалогічній формі. Діалогічне спілкування не може бути нейтральним, воно завжди носить безпосередній характер. Воно протікає в обстановці живого спілкування людей і припускає безпосередню реакцію як на вислів співбесідника, так і на ту ситуацію, в якій відбувається спілкування. Передаючи або одержуючи ту або іншу інформацію, людина виражає певне відношення до неї і при

цьому переслідує якусь конкретну мету. Останнє визначається в лінгвістиці поняттям *прагматики*.

Під культурою мовлення носія мови в теорії комунікації мається на увазі уміння правильно обирати мовні засоби відповідно до змісту, обстановки і мети вислову. Поняття «культура мовлення» нерозривний пов'язано з компетенцією в області лінгвокраїнознавства.

Поняття *узусу* використовується для визначення зв'язку, який існує між формою виразу і мовною ситуацією. Саме в діалогічній мові частіше за все виявляється узуальний характер, оскільки співбесідники відображають і враховують у мові ситуацію спілкування. Таким чином, студенти ВНЗ повинні володіти не тільки мовною, але і мовною компетентністю, яка покликана забезпечити вибір мовних засобів, які адекватно реалізують задум співбесідника в конкретній ситуації спілкування.

В учбово-виробничій, соціально-культурній і сімейно-побутовій сферах спілкування перевагу віддають літературно-розмовному стилю. Неофіційність мовного спілкування є єдиною релевантною ознакою мовної розмовної сфери, необхідною і достатньою для її виділення з інших сфер використання мови. Починаючи з кінця XIX століття, розмовна мова разом з авторами літературних творів широко використовується радіо, телебаченням і кіно, що пояснює її право на самостійне існування і спеціальне вивчення. Як підкреслював Ш. Бруно в передмові до книги М. Терона, розмовна мова, створюючись протягом багатьох сторіч і передаючись з вуст у уста (а не через книги), придбала здатність відображати якнайтонші нюанси людської думки і одночасно саму душу народу [3].

Підкреслюючи першорядну роль літературної мови в навчальному процесі, методисти одностайні в тому, що навчальний мовний матеріал повинен бути переглянутий з урахуванням розмовної мови носіїв мови і повинна бути виділена його «допустима частина» у викладанні іноземної мови. Даний функціональний стиль, як і інші функціональні стилі, відображає мову, мовний узус (традицію), норми мовної поведінки в певних соціальних ситуаціях. Цей стиль характеризується відносно самостійною системою засобів виразу. До числа останніх може бути віднесений такий мовний матеріал, як мовні кліше.

Формою комунікації, яка функціонує в процесі безпосереднього спілкування, на думку багатьох вчених, і найприроднішою формою мови є діалогічна мова. В ній утілюються характерні риси літературно-розмовної мови: саме в діалозі куються нові слова, форми і вирази. Діалогічна мова є зовнішнім способом формування і формулювання думки за допомогою мови. В діалогічній мові використання мовних кліше знаходить найяскравіший вираз [3].

Комунікативний підхід до навчання іноземним мовам припускає цілеспрямовану організацію навчання мові на основі моделі процесу кому-

нікації. Слід зазначити, що подібний підхід особливо важливий при навчанні діалогічної мови на іноземній мові у немовному ВНЗ, оскільки діалогічне спілкування – це одна з найтиповіших форм реальної комунікації.

Одночасно, викладач повинен нести своїм студентам знання, культуру – як загальне поняття і культуру мовлення – зокрема.

Література

1. Швейцер А. Д. Современная социолингвистика: Теория, проблемы, методы. – М.: Книжный дом «Либроком», 2012. – 176 с.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь: Собр. соч.: Т.2. – Гродно, 2002. – 361 с.
3. Théron M. Du tac... au tac. M. Didier, Paris 1973. – 207 p.

*Асем Мейрамова
Кокшетау*

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ КУРСАНТОВ КО- КШЕТАУСКОГО ТЕХНИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА КЧС МВД РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Реализуемая в Республике Казахстан политика поэтапного внедрения полиязычного образования включает наряду с переходом на латиницу ряд преобразований, основополагающим среди которых является формирование и развитие поликультурной личности, владеющей на высоком уровне иноязычной коммуникативной компетентностью. В соответствии с реалиями сегодняшнего дня были обновлены цели и задачи профессионального образования, что позволит повысить качество знания иностранного языка выпускниками неязыковых вузов.

Специалисты, обладающие наравне с высокими профессиональными качествами еще и иноязычной коммуникативной компетентностью будут более конкурентоспособны не только на территории республики, но и за ее пределами. Жить и работать в новом информационном мире не видится возможным без данного ключевого навыка.

Следует отметить, что понятие иноязычной коммуникативной компетенции входит в структуру формирования профессиональной компетенции и является неотъемлемой ее частью. Развитие внешнеэкономических связей и международного сотрудничества в Казахстане, процессы интеграции в мировое пространство по всем отраслям деятельности сделали владение иностранным языком актуальной задачей высшей школы, где формируется и развивается иноязычная профессиональная компетенция [1, с. 23].

Для реализации данной задачи согласно программе Министерства образования и науки Республики Казахстан во всех высших учебных заведения проводятся занятия по дисциплинам «Иностранный язык» на втором курсе, «Профессионально-ориентированный иностранный язык», «Профессиональный казахский/русский языки» на третьем курсе, в ходе изучения которых формируется профессиональная иноязычная коммуникативная компетенция.

Осознание студентами процессов происходящих в современном мульти культурном обществе изменений, процессов взаимовлияния и обогащения культур, овладение нормами культуры коммуникативного поведения стран изучаемого языка создают необходимые предпосылки для повышения уровня иноязычной коммуникативной компетентности будущего специалиста [2, с. 78].

Анализ занятий по дисциплинам «Английский язык», «Профессионально-ориентированный иностранный язык» проводимым в Кокшетауском техническом институте КЧС МВД Республики Казахстан позволяет выделить три основных этапа становления иноязычной профессиональной компетенции будущего сотрудника: базовый (Basic), продвинутый (Advanced), профессиональный (Professional).

Первый этап характеризуется получением курсантами представления о иноязычной коммуникативной компетентности, посредством изучения языковой и лингвострановедческой информации. Так на занятиях по английскому языку изучаются темы позволяющие рассказать о себе, о своей стране, а также тексты об англоговорящих странах, что позволяет изучить культуру и быть изучаемого языка.

Формирование у курсантов высокой мотивации к коммуникации на английском языке для эффективного и продуктивного общения в сфере профессиональной деятельности, понимание значения овладения профессиональной лексикой для успеха и достижения высоких результатов в карьере будущего сотрудника Комитета по чрезвычайным ситуациям.

Самостоятельное совершенствование полученных иноязычных профессиональных коммуникативных умений, знаний и навыков, аутентичное общение на английском языке в профессиональной деятельности является результатом третьего этапа.

Разработка учебных занятий совместно с профильными кафедрами института позволяет включить актуальную профессиональную лексику в активный словарь курсантов посредством использования ее в ходе ролевых/деловых игр, составления диалогов на заданную тему, анализа профессиональных текстов [3, с.155].

Таким образом, формирование успешной иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции реализуется на основе объединения знаний иностранного языка, профессиональной подготовленности будущего специалиста и осознанием себя в международном пространстве.

Литература

1. Петровская Л. А. Компетентность в общении / Л. А. Петровская. – М.: Изд-во МГУ, 2005. – 216 с.
2. Педагогика профессионального образования: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е. П. Белозерцев, А. Д. Гонеев, А. Г. Пашков и др.; под ред. В. А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 368 с.
3. Стернин И. А. Понятие коммуникативного поведения и методы его исследования // Русское и финское коммуникативное поведение. – Вып. 1. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – 230 с.

*Людмила Павлова
Бобрыйск*

ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

На современном этапе развития общества, характеризующемся процессами глобализации, интеграции и интернационализации, прежде всего, востребованы специалисты, владеющие иностранным языком. В связи с этим особую актуальность приобрела коммуникативная направленность обучения иностранным языкам, предполагающая формирование у обучаемых способности пользоваться средствами изучаемого языка в соответствии с целями и условиями общения.

Формирование коммуникативной компетенции является основной целью обучения иностранному языку в средних и высших учебных заведениях. Что же понимается под коммуникативной компетенцией?

Впервые термин «коммуникативная компетентность» использовал А. А. Бодалев. Под этим термином он подразумевал способность устанавливать и поддерживать эффективные контакты с другими людьми при наличии внутренних ресурсов (знаний и умений) [1; 2].

По мнению Г. В. Захаровой, «коммуникативная компетентность – это интегральное личностное качество», которое обеспечивает ситуационную адаптивность и свободу владения вербальными и невербальными средствами общения, возможность адекватного отражения психических состояний и личностного склада другого человека, верной оценки его поступков, прогнозирование на их основе особенностей поведения партнера [3, с. 10].

Коммуникативная компетентность любого человека формируется главным образом на основе его опыта общения с людьми, которое не может происходить вне процесса взаимодействия. На формирование коммуникативной компетентности личности влияние оказывает также опыт, приобретенный человеком из различных источников (литературы, театра, кино, СМИ). Примеры, описанные и представленные в этих источниках

информации, способствуют созданию образцов того, как вести себя в коммуникации.

Следовательно, иноязычная коммуникативная компетентность представляет собой способность человека к общению в том или ином виде речевой деятельности или во всех ее видах, которая приобретена в условиях естественной коммуникации или искусственно созданной, характерной для специально организуемого процесса обучения. Иными словами, это комплексное качество речевой личности, состоящее из отдельных компетенций – согласно основным видам речевой деятельности (аудирование, говорение, чтение, письмо). Все эти компетенции тесно взаимосвязаны, и формирование одной из них влияет на формирование остальных.

Иноязычное общение начинается с коммуникативного намерения говорящего и происходит в соответствии с ситуативными условиями речи.

Организация иноязычного общения студентов в неязыковом вузе планируется, исходя из предполагаемых модулей обучения иностранному языку. Мы выделяем три таких модуля, связанные с обиходно-бытовой, социально-культурной и учебно-профессиональной сферами общения.

Для того чтобы занятие по иностранному языку носило коммуникативную направленность, преподавателю необходимо:

- подобрать темы и речевые ситуации, речевой материал, отвечающие коммуникативным потребностям студентов, а также приоритетные и наиболее актуальные для молодежи (взаимоотношения в семье, проблемы поколений, образование и жизнь сверстников за рубежом, будущая профессия и т. д.);

- учитывать личностные особенности каждого студента учебной группы: его возрастные особенности, жизненный, социально-культурный опыт, и знания, уровень языковой подготовки, способности к овладению иностранным языком, потребности, интересы, профессиональную ориентацию;

- речевые учебные материалы должны создавать потребность в общении, стимулировать студентов к коммуникации на иностранном языке;

- создавать естественные коммуникативные ситуации, в которых студент мог бы проявить свободу и самостоятельность, развивать свои творческие способности;

- учитывать, что содержание и речевое оформление ситуативных упражнений тесно взаимосвязаны и зависят от ситуации общения, которая должна соответствовать реальной действительности;

- применять групповую и парную формы учебной работы, построенные на принципах сотрудничества; индивидуальный и дифференцированный подходы к обучению; использовать аутентичный речевой материал и ситуативно-игровую подачу этого материала.

Наш опыт преподавания иностранных языков показывает, что иноязычная коммуникативная компетентность формируется, прежде всего,

посредством использования лично ориентированных методов и технологий, активных и интерактивных методов и приемов обучения, таких как метод проектирования, ролевые и деловые игры, модульное обучение и т. д.

Такого рода технологии, методы и приемы обучения позволяют перенести акцент на активное, самостоятельное и творческое усвоение знаний обучаемыми, активизировать познавательную деятельность студентов, создавать условия, обеспечивающие интерактивную аутентичность.

Литература

1. Бодалев А. А. Личность и общение. Избранные психологические труды. / А. А. Бодалев. – Изд. 2-е, перераб.— М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 328 с.

2. Бодалев А. А. Психологическое общение / А. А. Бодалев. – М.: Институт практической психологии, Воронеж: Н.П.О, «Модек», 1996. – 256 с.

3. Захарова, Г. В. Развитие коммуникативного подхода к обучению иностранным языкам: Дис.... канд. пед. наук: 13.00.02 / Г. В. Захарова. – М., 1991. – 174 с.

Victoria Perlova
Kharkiv

USING SPELLING ACTIVITIES FOR OVERCOMING DYSGRAPHIA IN ENGLISH AS THE FOREIGN LANGUAGE

Problems of acquisition of a written system occupy the central place in many researches that can be explained by existence of a considerable amount of students who have those problems and by modern scientific understanding that in many cases these problems are not caused by students' unwillingness to study but by factors which are beyond students' conscious control.

Certain scientists are making attempts to define original reasons for problems of acquisition of a written system [1; 2; 3], others research ways of diagnosis of difficulties of reading and writing [4; 5]. However, methods of teaching English as a foreign language to students who suffer from dysgraphia are not sufficiently represented so the fact that this article covers the given problem proves its topicality.

The main aim of the article is to work out a complex of activities that can be effective for teaching students who persistently fail to write English words accurately.

Learning how to write English words is challenging for the majority of students. This process is inevitably accompanied by a number of general psycholinguistic factors that influence acquisition of the written system and sometimes by individual psycho physiological peculiarities.

Some of the general psycholinguistic factors are the following.

Writing is a relatively recent human invention [3] and there has not been enough time yet for the humanity to form extensive genetic memory about it which would make acquisition of the written system easier and faster.

Learning how to write in a foreign language is at least twice more challenging because one more system of codes should find its place in the learner's brain alongside with the system of the native language.

If to speak about English one should mention the nature of its written system which is described as opaque that is the system where graphemes have many phonetic interpretations or phonemes have many graphemic interpretations [6], for example, the letter "a" can be read in a number of ways: /æ/ as in *cat* /kæt/, /eɪ/ as in *name* /neɪm/, /eə/ as in *parent* /'peərənt/, /ɔ:/ as in *always* /'ɔ:lweɪz/, /ɒ/ as in *what* /wɒt/, /ə/ as in *alone* /ə'ləʊn/.

Besides the general psycholinguistic factors which are actual for the majority of students there are certain individual peculiarities one of which is dysgraphia.

"Dysgraphia is defined as a consistent difficulty in mastering the skill of writing based on the phonological principles of spelling in spite of adequate intellectual and speech and language functioning and optimal schooling, in the absence of auditory and visual deficit" [7, p. 65].

Being sharpened by the general psycholinguistic factors dysgraphia is likely to cause quite a lot of problems for a student who suffers from it.

First of all, a great part of learning achievement in the modern education is measured through writing which forms certain obstacles for students with dysgraphia to reveal their full intellectual potential.

Secondly, persistently getting low grades for written assignments a student risks to gain unfavorable reputation among teachers and peers which can result in his/her low self-esteem.

Consequently, suffering from dysgraphia a student can make false judgment about his/her general intellectual level.

All the mentioned above proves it necessary for English teachers to consider students' individual psycho physiological peculiarities and to include activities aimed at coping with dysgraphia in the teaching and learning process.

There is a certain type of activities which have proved their effectiveness called spelling activities. Their efficiency can be explained by the definite factors.

On the one hand, spelling activities have got their potential to develop students' short-term memory for the language code. On the other hand, they focus students' attention on the structure of a word both in terms of amount of letters and of sequence of letters.

The suggested procedure for using spelling activities is represented as a set of actions for students which should be performed in the given order:

- read the whole word aloud;
- spell the word orally keeping eyes on each letter;
- spell the word orally by heart;
- read the word carefully and check up correctness of spelling by heart;
- keep on spelling the word orally by heart until there are no mistakes;
- write down the word by heart;
- read the word carefully and correct mistakes if any;
- in case of mistakes spell the problematic part of the word again;
- write down the word by heart again;
- check up the word and correct mistakes if any.

Despite its general effectiveness the procedure has certain disadvantages which we should consider while teaching.

Firstly, it is time and effort consuming and the work can sometimes seem quite boring. However, if we speak about difficulties we should be prepared for obstacles. When there are easy ways to change a situation we are not dealing with difficulties.

Besides, we can use these activities with no more than 5-7 words for one learning session that lasts 25-30 minutes. It can seem a small amount of words for a long time but if a student suffers from dysgraphia we can hardly hope that he /she will succeed with a great amount of words whatever activity is used.

As for the main advantages of the spelling activities they make it possible for students with dysgraphia to succeed in writing English words accurately thus forming their self-confidence in learning. This feature serves as a motivating factor and can compensate for non-communicative nature of the spelling activities.

Considering all the advantages and disadvantages of the spelling activities it is possible to define perspectives of further research in finding ways of how to make technically orientated activities more meaningful.

References

1. Xia Z., Hancock R., Hoeft F. Neurobiological bases of reading disorder Part 1: Etiological investigation // *Lang Linguist Compass*. – 2017. – 19 p. – URL: <https://doi.org/10.1111/lnc3.12239>.
2. Kalashnikova M., Goswami U., Burnham D. Mothers speak differently to infants at-risk for dyslexia // *Developmental Science*. – 2016. – 46 p. – URL: <https://www.researchgate.net/publication/309492313>.
3. Paracchini S., Diaz R., Stein J. New insights into the role of brain asymmetries // *Advances in Genetics*. – 2016. – Vol. 96. – 46 p. – URL: <http://dx.doi.org/10.1016/bs.adgen.2016.08.003>.

4. Rauschenberger M., Rello L., Baeza-Gates R., Gomez E., Bigham J. P. Towards the predication of dyslexia by a web-based game with musical elements // W4A 2017, April 02 – 04, 2017, Perth, Western Australia, Australia. – 4p. – URL: <http://dx.doi.org/10.1145/3058555.3058565>.

5. Krishnan G. Traces of sub-lexical dyslexia in a semi-syllabic orthography // Online Journal of Health and Allied Sciences. – 2017. – 9 p. URL: <https://www.researchgate.net/publication/315757006>

6. Dulude L. Writing systems, phonemic awareness, and bilingualism: cross-linguistic issues in dyslexia // Indiana University Undergraduate Journal of Cognitive Science. – 2012. – Issue 7. – p. 22-30.

7. Kornev, A. N., Rakhlin, N., & Grigorenko, E. L. Dyslexia from a cross-linguistic and cross-cultural perspective: the case of Russian and Russia. Learning Disabilities // A Contemporary Journal. – 2010. – 8 (1). – p. 41-69.

Olga Petrova
Kharkiv

ESP IN MEDICAL UNIVERSITY: CONTENT AND STRATEGIC SPECIFICITY

The common in the wide English-teaching world differentiation of subjects in training English as a foreign language originated from the sixties-seventies of the XX century and further decades [C. R. Rogers, D. Nunan, V. Hollet, R. Carter, H. G. Widdowson, R. Mackay, A. Mountford, T. Hutchinson, A. Waters, T. Dudley-Evans, M. J. St John, et al.]. Developed afterwards, it determined variable in contents and methodology disciplines taught in higher education institutions, in particular, at the medical university.

The purpose of the present work is to characterize different English language subjects taught in the medical university, as teaching English for specific purposes (ESP) became crucial in higher education, growing importance for training English for adults.

As it was emphasized by T. Hutchinson and A. Waters, ESP “is based on designing courses to meet learners’ needs” [1, p. 3]. Really, it corresponds to the focus on those who learn foreign language – ESP course is supposed to meet needs of specific groups of learners: either of medical students, PhD postgraduates, teachers, medical practitioners, etc., so far as the language which each of them needs varies considerably, since the ways of the language is used in their professional communication vary.

It is specific for ESP teacher to be far forth an expert in the subject content knowledge of the professional field he/she teaches, besides high English as a foreign language (EFL) linguistic and methodical level. Different objectives, content, methodology, techniques determine various subjects which are taught in medical university.

The Medical University Department developed content-based curricula for various ESP courses for the first year medical students, 1-st and second year PhD postgraduates, elective courses for senior students and English-medium foreign students, and for the trainers going to teach English-medium foreign students.

Workbooks and Manuals for oral practice were designed at the department within the learning centered approach; its content follows the succession of studies (premedical and medical subjects) at the university, and communicative language teaching principles (preparation activity, activity, follow up).

This approach to teaching English taking into consideration specific needs, supposes usage of "methodology and activities of the discipline it serves" [2, p. 4] and is focused on the language appropriate to these activities in terms of "grammar, lexis, register, skills, discourse and genre" [2, p. 5].

Teaching of ESP embraces specific to the professional needs of the students, various disciplines. It is 'Foreign language' for the 1-st year students (includes ESP, English for Medicine (EMP), and elements of English for General Purposes (EGP) as well), Foreign language for professional purposes (ESP, EMP in variations – for general medicine and profile specialty – medicine, pediatrics, dentistry, prophylactic medicine, physical rehabilitation, nursing, laboratory diagnosis, medical diagnosis and treatment technologies, human health, educational science, public administration, social work, physical rehabilitation, human health, medicine, medical practice, dentistry, pediatrics, laboratory diagnosis, technologies of laboratory diagnosis and treatment, medical and prevention practice, nursery, nursing practice, education science, and elements of EGP).

The discipline 'Professional foreign language' is given to PhD postgraduates (EGP, ESP, English for Academic Purposes (EAP)).

There are some 'Elective courses of medical English' which are taught for English-medium foreign students (ESP, EMP).

The teachers who are going to teach English-medium foreign students are given the course of 'Foreign language for professional purposes (teachers for English-medium students)' (EGP, ESP, EMP in variations; EAP for the profile specialty which is taught; classroom English).

The basics of medical terminology concerning the chosen field of medical science (e.g. general medicine, dentistry, pediatrics, etc.) are taught, such as topics concerning the structure of human body, systems of human body, microbiology, immunology, healthy mode of life and prevention of diseases, pharmacology, treatment of the diseases, etc. All the materials are based on the authentic medical and scientific popular literature in the field; their structure and genre peculiarities are typical for the kinds of texts of the selected genres.

The follow up supposes discussion of certain issues, history taking, interviewing patients, talking to other doctors, explaining findings of tests, writing summaries, short reports, case histories, case presentations, etc.

Charts, tables, illustrations help to enable different memory skills of adult learners in their acquirement of the foreign language material with the specificity of their own specialties, and some linguistic variation.

Thus, EFL course varies in medical university depending on the special needs of the learners. Different courses of English for specific purposes consider activities specific for the certain genres and acquiring definite language skills which the adult learners need in their profession. Varied content and strategy correlate in designing the tasks supposing the real professional and occupational activity so to integrate foreign language and profile subject studies, and thus increase the motivation to learn.

References

1. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A learning-centered approach. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 11 p. – http://assets.cambridge.org/97805213/18372/excerpt/9780521318372_excerpt.
2. Dudley-Evans T., St John M. J. Developments in English for Specific Purposes. A Multi-Disciplinary Approach. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 301 p.

Наталія Свинаренко
Харків

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ «ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ СВІТУ» СЛУХАЧАМ ПІДГОТОВЧОГО ВІДДІЛЕННЯ ХНЕУ ім. СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Одним з основних завдань при вивченні «Економічної і соціальної географії світу» слухачам підготовчого відділення Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця є повне засвоєння та вільне володіння географічною та економіко-географічною лексикою. Бо саме вміння оперувати даною термінологією, вміння вільно володіти мовою необхідне для навчання у нашому вищому навчальному закладі задля отримання фаху економіста, програміста, менеджера, маркетолога, логіста, бухгалтера, медійника й т. д.

Одним із основних проблемних аспектів викладання є формування академічних груп слухачів підготовчого відділення у міру їх приїзду, а не по національній (державній) ознаці. Зрозуміло, що викладач за даних обставин не має вибору. Ці об'єктивні складнощі має вирішувати самостійно викладач через добре продуману індивідуальну роботу, постійне складання диференційованих завдань за рівнями вивчення мови, національними і т. і. Варто зазначити, що слухачі академічних груп за даних умов психологічного та мовного дискомфорту не відчувають. Слухачі підгото-

вчого відділення більше знайомляться з реальним досвідом життя у різних країнах (традиціями Китаю, В'єтнаму, Конго, Малі, Марокко, Тайваню, Афганістану, Узбекистану, Туркменістану, Азербайджану, Монголії, Тунісу, Гани, Анголи та ін.), культурою та соціально-економічними аспектами безпосередньо від носіїв мови цих держав на завершальному етапі вивчення російської мови.

Також заважають ефективно швидко і гарно вивчати російську мову слухачам підготовчого відділення і слабкі комунікативні здібності, які, зазвичай, притаманні одній – двом особам у групі. Такі слухачі гірше сприймають навчальний матеріал, мають погану пам'ять, розсіяну увагу, потребують більше часу для засвоєння нової наукової лексики, мають помітні складнощі у застосуванні вивчених термінів з тими, що вивчалися раніше. У даній ситуації викладач не може таким слухачам ставити у приклад зразки робіт (усні виступи, письмові роботи, тестові вправи, творчі завдання) найздібніших слухачів.

Недостатня мотивація до навчання слухачів теж не сприяє ефективному засвоєнню економіко-географічної лексики слухачами підготовчого відділення. Складна ситуація у нашій державі, ті суспільні процеси, що відбуваються в Україні зараз дають відчутний привід журналістам та медійникам інших держав перебільшувати рівень соціально-політичних проблем у нашій державі і у Харкові зокрема. Зрозуміло, що ті слухачі, що приїждять на навчання мають своє певне психологічне налаштування, свої плани (і не тільки навчальні), які не завжди збігаються зі щоденними навчальними завданнями викладача.

У наш вік інформаційних технологій більшість викладачів створює власні презентації за темами лекційних і практичних занять, які викладаються на сайті персональних навчальних систем нашого університету. Для здібних слухачів, які пропускають академічні пари, саме за таких умов виникає гарна можливість ефективно засвоїти пропущені заняття. З дисципліни «Економічна і соціальна географія світу» теж є певна кількість навчальних презентацій, які допоможуть слухачам підготовчого відділення краще засвоїти географічну лексику.

Відсутність необхідної навчально-методичної бази (посібників, підручників і т. і.) теж не сприяє успішним швидким результатам вивчення російської мови слухачами підготовчого відділення. Викладачі кафедри мають певні методичні напрацювання [1; 2], але їх недостатньо для сучасного навчального процесу. Відсутність сучасних науково-методичних аудіоматеріалів з «Економічної і соціальної географії світу» теж не сприяють швидшому засвоєнню щоденного навчального лекційного та практичного матеріалу. Зрозуміло, що для певних навчальних матеріалів необхідне і спеціальне технічне обладнання, але ці питання має вирішувати керівництво університету. Зрештою, це питання престижу навчального закладу, коли іноземні громадяни обирають вивчення російської мови саме у нашому університеті, а згодом стають студентами денної та заочної

форми навчання нашого навчального закладу.

Надзвичайно важливим фактором у вивченні навчальної дисципліни «Економічна і соціальна географія світу» є бездоганне володіння самим викладачем російською мовою, правильність, чіткість, зрозумілість, милозвучність його вимови, правильний темп, щоб слухачі наочно бачили і чули приклад бездоганного володіння необхідною економіко-географічною науковою термінологією.

Слабкий словниковий запас з економіко-географічної тематики є суттєвою перешкодою для більшості слухачів підготовчого відділення, і це їм не дозволяє ефективно самостійно працювати зі спеціалізованою науковою літературою, суттєво знижує якість їх навчання.

Відсутність хоча би одного із названих компонентів не є позитивним аспектом у складному процесі засвоєння слухачами необхідної для навчального процесу географічної термінології та відповідних граматичних норм. Формування грамотних лексичних умов і навичок потребує систематичного підходу у навчанні слухачів та добре мотивованої роботи над збільшенням тематичного словника.

Література

1. Тексты и задания по учебной дисциплине «Экономическая и социальная география мира» для слушателей подготовительного отделения / сост. Н. А. Свиначенко, А. А. Пастушенко. – Харьков: ХНЭУ, 2014. – 128 с.

2. Методические рекомендации по теме «Мировые природные ресурсы» учебной дисциплины «Экономическая и социальная география мира» для слушателей подготовительного отделения : [Электронное издание] / сост. Н. А. Свиначенко. – Харьков: ХНЭУ им. С. Кузнеця, 2015. – 97 с.

*Валентина Шевченко, Ірина Полянська
Харків*

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ФАХІВЦЯ

У сучасному світі активно відбувається економічна й політична інтеграція, розвиваються засоби масової комунікації, стало можливим вільне пересування по країнах і континентах. Надання Україні безвізового режиму ще більше поширить міжкультурні контакти на самому різному рівні, призведе до тісного зіткнення різних культур. Тому особливо актуальними стають проблеми усунення «культурного непорозуміння», поліпшення міжкультурної взаємодії.

З початком інтеграції України у світове співтовариство розробка проблем міжкультурної комунікації як в теоретичному, так і в практичному напрямі стає особливо актуальною.

Саме поняття міжкультурної комунікації виникає в середині ХХ століття і пов'язане з іменами таких вчених, як Е. Голл, К. Клакхон, А. Кребер, Р. Портер, Д. Трагер, Л. Самовар. В Україні цю проблему розробляють у різнопланових працях В. Андрущенко, Н. Висоцька, О. Гриценко, Л. Губерський, І Дзюба, П. Донець, В. Євтух, А. Єрмоленко, Г. Касьянов, М. та ін.

Серед найголовніших завдань теорії міжкультурної комунікації – попередження й усунення міжкультурних непорозумінь.

Дослідники виокремлюють п'ять основних форм міжкультурної комунікації: акультурація, асиміляція, сепарація, маргіналізація та інтеграція, що мають власні стратегії та модифікації [1].

Отже, культура в діловій комунікації – це взаємодія національно-психологічних властивостей і мови. Вступаючи в ділове спілкування з іноземцем, треба знати не лише його мову, але й ті ментальні глибинні властивості, які можна з користю використати в міжнародній чи міжнаціональній практиці. Культура мови передбачає сукупність таких якостей, які мають найкращий вплив на адресата із врахуванням конкретних обставин і відповідно до поставленої мети. Поняття «культура мови» тісно пов'язане і з мовною діяльністю в усьому її різноманітті [2, с. 102-103].

Усі тонкості і вся глибина проблем міжмовної і міжкультурної комунікації стають особливо наочними під час зіставленні іноземних мов з рідними, чужими культурами зі своєю рідною, звичною. Ось чому навчальний предмет російська/українська мова як іноземна іноді пропонується вести ніби з двох боків, у вигляді різнобічних курсів: один – носієм мови і культури досліджуваної мови, а другий – носієм рідної мови і культури.

Взаємовідносини і взаємодія мови і культури відіграють найважливішу роль як для удосконалювання форм і ефективності спілкування, так і для викладання мов як іноземних; їхнім ігноруванням пояснюється багато невдач у міжнародній і в педагогічній практиці. Без знання світу досліджуваної мови неможливо вивчити мову як засіб спілкування. Її можна вивчити як скарбничку, спосіб збереження і передачі культури. Але жива мова живе у світі її носіїв, і вивчити її без знань цього світу позбавляє можливості користуватися цією мовою як засобом спілкування. Вивчення світу носіїв мови спрямоване на те, щоб допомогти зрозуміти особливості мововживання, тобто в основі мовного спілкування лежить «обопільний код», взаємне знання реалій, знання предмета комунікації між учасниками спілкування. Треба звернути увагу також й на ідеоетнічні невербальні засоби комунікації.

Очевидно, що мови повинні вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народів, що говорить на цих мовах. Кожен урок іноземної мови – це перехрестя культур, це практика міжкультурної комунікації, тому що кожне іноземне слово відбиває іноземний світ і іноземну культуру.

У міжкультурному спілкуванні необхідно враховувати особливості

національного характеру комунікантів, специфіку їхнього емоційного складу, національно-специфічні особливості мислення.

Однак, у викладанні російської / української мов як іноземних є істотне упущення. Одне з найбільш важливих і радикальних умов заповнення цієї прогалини – розширення і поглиблення ролі соціокультурного компонента в розвитку комунікативних здібностей. Для вирішення цієї проблеми пропонуємо метод КІМ – комунікативно-інтенціональну модель викладання мов, розроблену дослідниками декілька років тому і апробовану під час викладання лінгвістичних дисциплін на кафедрі української, російської мов і прикладної лінгвістики НТУ «ХП» Основними рисами цієї моделі виступає інтенціональність і усвідомленість, що розвиває креативне мислення у студентів і, як показав наш досвід, поліпшує їх адаптування в нових умовах оточуючого середовища [3, с. 33].

Отже, використання моделі КІМ створює умови для розкриття кожним студентом і викладачем творчої індивідуальності, формування креативного мислення, розширення свідомості і сприяє врешті-решт у студента – майбутнього фахівця – стабільного усвідомленого творчого реагування, що є перспективним, на наш погляд, у процесі формування міжкультурної комунікації фахівця.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія». – 2004. – 344 с.
2. Ботвина Н. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування.: Навчальний підручник. – К.: «АртЕк». – 2000. – 189 с.
3. Полянская И. В., Шевченко В. Ф. Осознанность как базовая категория коммуникативно-интенциональной модели (КИМ) преподавания языка // Новый коллегіум. – № 1. – 2015. – С. 33-37.

Лариса Щигло, Тетяна Осіпенко
Суми

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРУДНОЩІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА

Компетентний фахівець – не лише запорука якісного та результативного виконання роботи в межах певної галузі, але й важлива складова репутації від окремого підприємства до країни в цілому.

Перекладач у цій ситуації не виняток, адже налагодження інформаційних зв'язків на міжнародній арені, подолання мовного бар'єру та виведення комунікативних площин на сучасний, модернізований рівень є невід'ємною складовою успішних відносин між представниками різних народів у різнобічних комунікативних зв'язках.

Для викладача практики перекладу важливо не лише навчити студентів створювати грамотно оформлений, еквівалентно відповідний мові оригіналу текст перекладу, але й долати труднощі, пов'язані з різницею в лексичних, граматичних та смислових системах мови джерела та мови перекладу.

Зупинимось на деяких основних проблемних елементах, що можуть стати серйозною перепорою на шляху до професійно якісного перекладу.

Перш за все, хочеться звернути увагу на хибних друзів перекладача (псевдоінтернаціоналізми). Це смислові одиниці, що, на перший погляд полегшують завдання перекладача, але, насправді, навпаки ускладнюють його. Подібні форму й звучання певних слів в обох мовах фахівець може помилково сприймати за подібність їхнього значення, яке насправді може кардинально відрізнятись [1]. Щодо англійської мови, то саме вона є досить багатою на такі слова, а тому недосвідчені перекладачі часто допускаються типових помилок під час їх перекладі. Розглянемо деякі слова з оманливою близькістю значень. Наприклад, «*velvet*» – це аж ніяк не вельвет, а оксамит. Вельвет же, у свою чергу, це «*velveteen*», що, до речі, теж схоже з українським звучанням цього слова. *Decade* не можна перекладати як «декада», бо це десятиліття. Декада ж звучатиме в англійській як «*ten day period*» [2; 3, с. 770, 815]. Ще одне цікаве слово – «*complexion*». Ми можемо його перекласти як комплекція, але насправді це: 1) колір обличчя (іноді також волосся й очей), 2) вид; аспект. Слово «комплекція» звучатиме як «*bodily constitution*» [3, с. 141, 874].

Прикладом вправи для студентів перекладацької спеціальності на знання й розпізнавання хибних друзів перекладача може бути наступна вправа: «*Скласти текст англійською мовою, насичений хибними друзями перекладача для перекладу однокласником (того, хто буде перекладати текст, визначить жеребкування)*».

Такого роду завдання сприяють не лише поглибленню знань англійської та покращенню перекладацьких навичок, а й розвитку творчих умінь, що також є важливим для фахівця цієї галузі, бо переклад – це теж творчість (особливо коли це стосується художнього перекладу).

Ще одним елементом перекладацьких труднощів, який вряд чи поступається складністю псевдоінтернаціоналізмам, є слова-реалії. Це окремий елемент безеквівалентної лексики, притаманний мовній площині певного народу і який не має чіткого відповідника в іншій мові. Найбільше зустрічаються географічні та етнографічні реалії [4]. Особливо зі складнощами перекладу реалій стикаються студенти, перекладаючи тексти з української мови на англійську, бо в нашій мові яскраво виражений етнічний колорит, що не може не позначатися на її лексичному складі. Такі слова, як «борщ», «вареники», «сало», «галушки», «гопак», «степ» та багато інших в англійській мові еквівалентів не мають. Вони або транслітеруються й пояснюються за допомогою описового перекладу, або замінюються ін-

шим словом, близьким за значенням і притаманним певній мовній площині. Але перший варіант здається більш вдалим, бо передати колорит іншої мови для перекладача теж дуже важливо. Розглянемо тематичну вправу: *«Перекласти текст англійською мовою, звертаючи увагу на особливості перекладу слів-реалій»*.

Текст для перекладу може бути взято з народознавчої книги або сайту. Він може бути пов'язаний із національною кухнею, традиціями, ландшафтом певної країни (у випадку наведеного завдання – України). Робота зі словником, етимологією слова, його визначеннями, необхідні трансформації для перекладу іншою мовою – усе це спрямовується на формування фахової компетентності перекладача.

Отже, перекладач грає важливу роль у налагодженні багатоплощинних відносин на міжнародній арені, тому він повинен бути компетентним у галузі своєї професії. При навчанні студентів перекладу особливу увагу необхідно звертати на перекладацькі труднощі, одними з яких є хибні друзі перекладача (псевдоінтернаціоналізми) та слова-реалії (елементи безеквівалентної лексики). При систематичному виконанні вправ на подолання перекладацьких труднощів студенти-перекладачі покращать свої навички та підвищать рівень фахової компетентності.

Література

1. Особливості перекладу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.refine.org.ua/pageid-5839-4.html>.

2. Кушнір К. О. Хибні друзі перекладача «Translators false friends» у вивченні англійської мови [Електронний ресурс] / К. О. Кушнір, Л. В. Жукова – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/41_FPN_2015/Philologia/6_201825.doc.htm.

3. Загнітко А. П. Найновіший англо-український українсько-англійський словник / А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 1120 с.

4. Шигаєва К. В. Слова-реалії і способи їх перекладу в контексті міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / К. В. Шигаєва. – Режим доступу : http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/46-4/44.pdf.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ Й ТЕХНОЛОГІЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТІ Й НАУЦІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОВИ

*Maryna Bogun
Kharkiv*

NEW TRENDS OF TEACHING ESP VIA SOCIAL MEDIA

Topicality of the work is grounded by the importance of additional training material for the students studying English language for specific purposes. Therefore on our Facebook page we launched a new online project, called “How to Write a Case Presentation with Some Tips on Medical Interview”. The main focus of the course proposed was to teach medical students the basics of case presentation writing on the popular social media platform. The training course was also conditioned by the importance of deep study of case presentation due to further implementation of the skills obtained in the medical profession and routine practice as well. “In Ukraine mastering the skills of case presentation writing is essential for the doctoral medical students and medical university teachers as English medium teaching of medicine is rather popular, besides many doctors take part in Salzburg seminars where they are required to present a case”. [1, p. 132]

The similar training courses may be found on different on-line resources and are of great interest and demand.

The aim of the work was to present the key concepts of the medical history composition, special vocabulary and grammatical constructions; to intensify the oral language acquisition on the example of authentic audio content on the topic “The Patient Interview” and to develop students’ question formation skills; to help the students to learn basic vocabulary for its further use in practice, when writing a case presentation or communicating with patients in English; to develop students’ reading skills.

The methods of the work involved Facebook’s social network virtual instruments, which helped the students to integrate more seamlessly into the educative process and learn new material via video, audio and text presentations.

The course consists of small blocks, which include case presentational material with the theoretical aspects of a case presentation, examples of case histories and blocks with the tasks which are designed to control the students’ mastering of previously uploaded material.

On-line resource ProProfs Quiz Maker [2] was used to control the acquisition of the material [2]. It is not integrated into Facebook. We used section Quizzes, which allows to create tests including various types of tasks with the scoring for the correctly performed test as a percentage (at the end of the test a student gets the "test passed \ not passed" rating, depending on the task threshold

originally defined by a test developer). We also used Multiple Choice, Check-box, True / False and Matching test tools. At the end of the test, an electronic certificate with the results of the test in PDF format is issued. It is also possible to set up a test time and a number of attempts for the same test. This resource is available from the mobile or any device, what also gives multiple advantages in use.

The presentational material was structured and control tests were developed for the course. All presentations were created with the use of photo editors, since the use of any social network requires, in our opinion, some definite format for the submission of materials. We should make the boring content colorful, add short texts and enough hashtags, because visualization is important.

Update of the posts was made every three days, what allowed the students to visit the page and perform tasks at a convenient time for them.

Feedback from students was obtained by means of the messages via the corresponding Facebook page, to which test results or ready essays were sent. Although one may also track the execution of tasks from the teacher's profile on the test maker's resource. Advantage of the course is a teacher online, what makes the course very similar to any distance learning platforms.

Conclusion. Such format of online study resources is suitable for activation and popularization of learning foreign languages, for the reduction of the time spent for work with students on specific topics and material, and for a deep study of a definite topic as well.

The use of online tests allows to decrease the time spent for task checking. The described way of "small block" material presentation helps students to perceive different information well, opposite to the development of "clip thinking" due to constant surfing the Internet.

References

1. Korneyko I. V. Medical Case Description: a Genre-analytical Approach / I. V. Korneyko // Методологія та практика лінгвістичної підготовки іноземних студентів : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Харків, 19 квітня 2017 р. – Вип. 11. – Харків, 2017. – С. 131-139.
2. Quiz Maker [Електронний ресурс]. – 2005–2017. – Режим доступу: <https://www.proprofs.com/>.

*Оксана Іващенко
Черкаси*

АЛЬТЕРНАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У процесі викладання іноземних мов використовуються різні технології й підходи. Окрім традиційного триетапного методу, що включає

в себе презентацію нового навчального матеріалу, відпрацювання його на практиці та використання у менш контрольованих ситуаціях, можна застосовувати альтернативний підхід, який отримав назву Task-based Learning and Teaching.

У запропонованій методиці іноземна мова розглядається не як вправа, а як засіб, інструмент для досягнення мети. Ця технологія відображає природний процес засвоєння мови, коли спочатку виникає потреба щось сказати, потім ми намагаємося це сказати і поступово вдосконалюємо наше мовлення. Студентам пропонують робити те, що їм може знадобитися в повсякденному житті, використовуючи іноземну мову. Це дозволяє зробити мовний матеріал значимим і, як наслідок, таким, що краще й природніше запам'ятовується.

Основна увага в аудиторії приділяється завданням, а мова є інструментом, який студенти використовують, щоб виконати його. Завдання відображає реальне життя, і студенти мають зосередитися на змісті, вони можуть вільно використовувати мовні засоби, якими вони володіють і які вважають необхідними для виконання завдання. Ігри, вирішення проблем або обмін інформацією чи досвідом – все це може розглядатися в якості доцільних та автентичних завдань. Це можуть бути також завдання на основі читання чи прослуховування текстів, рольові ігри, опитувальники тощо.

Основна мета таких занять полягає в тому, щоб створити потребу у вивченні і використанні мови. Необхідно змістити фокус уваги від форми і структур на розвиток здатності студентів використовувати мову для досягнення конкретних цілей. Це не означає, що не звертається увага на правильність мовлення, кожне завдання супроводжується роботою над мовними явищами, і обов'язковим є етап зворотного зв'язку.

Основні переваги методу у тому, що мова використовується для справжньої мети, і це означає, що відбувається реальне спілкування, студенти змушені розглядати мову в цілому, а не концентруватися на якійсь одній формі. Метою є інтеграція всіх мовленнєвих навичок для вільного і правильного використання іноземної мови. Мова представляється як цілісне явище, і вже потім виокремлюються її складові: граматики, лексика.

Навчання мові відбувається в процесі спілкування і взаємодії студентів. Мова засвоюється не як набір мовних явищ, а в соціальному контексті, асоціюється з ситуацією спілкування. Навчання забезпечує особисту зацікавленість студентів, що є найважливішою умовою мотивації до вивчення мови.

Оцінювати доцільно виконання комунікативного завдання, а не правильність використання мовного матеріалу. Це знімає певні психологічні труднощі при вивченні іноземної мови, коли процес мовлення стримується страхом зробити помилку.

Переваги технології: 1) максимальна наближеність до природного процесу вивчення мови; 2) можливість залучення всіх студентів незалежно від рівня знань; 3) можливість для студентів обирати та використовувати той мовний матеріал, який вони вважають за потрібне; 4) зняття певних психологічних труднощів; 5) стимулювання пасивного словникового запасу.

Література

Willis J. A framework for Task-based Learning / Jane Willis. – Harlow, UK : Longman, 1996. – 183 p.

*Роман Латишев, Тамара Панова
Харків*

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМПЛЕКСУ ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Найважливішим завданням сучасної системи освіти при переході на стандарти нового покоління є забезпечення можливостей студентів самостійно здійснювати діяльність викладача, ставити навчальну мету, шукати й використовувати необхідні засоби та способи їх досягнення.

Тільки творчий підхід до побудови заняття, його неповторність, насиченість різноманітними прийомами, методів і форм можуть забезпечити його ефективність. Засоби тестового контролю знань, вбудовані в мультимедіа курси, полегшують діяльність викладача і створюють ефективний зворотній зв'язок.

Інтерактивні та мультимедіа технології інтегрують у собі потужні розподілені освітні ресурси, вони можуть забезпечити середовище формування та прояву ключових компетенцій, до яких належать в першу чергу інформаційна та комунікативна.

Сьогодні використання інформаційних технологій робить помітний вплив на зміст, форми й методи навчання. Студенти активно використовують персональний комп'ютер, сервіси Інтернету, електронні підручники тощо. Вони виховані на аудіо- та відеопродуктах, комп'ютерних іграх та інших елементах інформаційної культури. Застосування освітніх інформаційних технологій дозволяє в значній мірі інтенсифікувати навчальний процес і активізувати студентів. Педагогічні можливості комп'ютера та інтерактивної дошки, як засобів навчання, за рядом показників набагато перевершують можливості традиційних засобів реалізації навчального процесу. Інтерактивна дошка та система оперативного контролю знань поєднують у собі можливості різноманітних засобів наочності, тренажерних пристроїв, технічних засобів контролю та оцінки результатів навчальної

діяльності й витісняють застарілі засоби навчання. Використання сучасних мультимедійних та інтерактивних технологій у викладанні фахових дисциплін дозволяє підвищити наочність і ергономіку сприйняття навчального матеріалу, що позитивно відбивається на навчальній мотивації й ефективності навчання. Інтерактивні та мультимедіа технології збагачують процес навчання, залучаючи до процесу сприйняття навчальної інформації більшість чуттєвих компонентів студентів. Використання інтерактивних та мультимедіа технологій під час підготовки та проведення занять дають можливість:

- індивідуалізувати навчальний процес, пристосувати його до особистісних особливостей і потреб студентів;
- організувати навчальний матеріал з урахуванням різних способів навчальної діяльності;
- компактно представити великий обсяг навчальної інформації, чітко структурованої та послідовно організованої;
- посилити візуальне сприйняття й полегшити засвоєння навчального матеріалу;
- активізувати пізнавальну діяльність студентів.

Освітні інформаційні технології відкривають принципово нові методичні підходи в системі вищої освіти.

Нормативно-орієнтований (*norm-referenced*) підхід дозволяє порівнювати навчальні досягнення окремих студентів один з одним. Математичні методи, що застосовуються при конструюванні та оцінці якості нормативно-орієнтованих тестів, розраховані на модель нормального розподілу й ґрунтуються, в основному, на кореляційному аналізі.

Критеріально-орієнтований (*criterion-referenced*) підхід дозволяє оцінювати, якою мірою кожен студент опанував необхідний навчальний матеріал. Критеріально-орієнтовані тести являють собою систему завдань, що дозволяє виміряти рівень навчальних досягнень щодо повного обсягу знань, умінь і навичок, які повинні бути засвоєні студентами. Підхід до інтерпретації тестового бала є основним критерієм для поділу тестів на нормативно- і критеріально-орієнтовані. Разом з тим, ці два типи тестів розрізняються й за методами конструювання, і за особливостями застосування. У рамках нормативно-орієнтованого підходу результат кожного випробуваного трактується по відношенню до деяких норм виконання тесту, які встановлюються емпірично на вибірці піддослідних. У критеріально-орієнтованому підході результати інтерпретуються по відношенню до деякої змістовної частини й описуються в термінах засвоєних знань, умінь і навичок. У цих тестах закладається те, що можна прийняти за 100 %.

Важливою складовою освітнього процесу є перевірка знань студентів, отриманих на заняттях. Як відомо, найбільш технологічним способом перевірки знань є тестові методи, зокрема, із закритою формою тестових

завдань (вибір однієї або кількох правильних відповідей). Комплекс оперативного контролю знань Interwrite CPS IR та програмне забезпечення Interwrite Response дозволяють найбільшою мірою вирішувати поставлені завдання.

Дані комплекси призначені для їх застосування та інтеграції в навчальний процес. Тобто, вони ідеально підходять для проведення різних заходів, таких як презентації, доповіді, конференції та круглі столи.

Література

1. Аванесов В. С. Научные проблемы тестового контроля знаний. – М., 1994.
2. Башмаков И. А., Рабинович П. Д. О концепции информатизации учебного процесса // Вестник МЭИ. – 2003. – № 4.
3. Кириличев Б. В., Рабинович П. Д., Рабинович А. Е. К вопросу о коррекции угадывания // Труды международной научно-технической конференции «Теория и практика имитационного моделирования и создания тренажеров». – Пенза, 1999.
4. Рабинович П. Д., Баграмян Э. Р. Практикум по интерактивным технологиям на уроках: учебно-методическая разработка. – М.: ГОУ «Педагогическая академия», 2010. – 156 с.
5. The international encyclopedia of international Evaluation. Edited by H. J. Walberg and G. D. Haertel. Pergamon Press, 1990.

*Тетяна Леценко, Вікторія Юфименко
Полтава*

ПРОДУКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ОПАНУВАННЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ СТОМАТОЛОГІВ

Загальновідомо, що підготовка висококваліфікованих національних медичних кадрів із вищою освітою неможлива без опанування фахової мови, зокрема і вузькоспеціальної [1]. Проте наш досвід свідчить, що молоді науковці, дослідники в галузі стоматології, автори дисертацій і наукових статей, як і лікарі-стоматологи, досі повною мірою не засвоїли українськомовні норми термінологічної системи цієї галузі, не опанували практичних навичок їх правильного використання. З огляду на це засвоєння основ наукового стилю української мови у процесі вивчення предмета «Українська мова за професійним спрямуванням» у післядипломній освіті стоматологів займає чільне місце.

Власні дослідження наукових текстів свідчать, що сучасні автори наукових праць зі стоматології далекі від нормативного рівня знань норм української мови. Тому на післядипломному етапі навчання стоматологів

зосереджуємо увагу на найпоширеніших мовних помилках, зокрема працюємо над труднощами перекладу. Двомовне (російсько-українське) середовище, яке досі збереглося на певних територіях України, накладає помітний відбиток і на мовну систему, яка обслуговує стоматологічну галузь, призводячи до труднощів уживання багатьох термінологічних слів і словосполучень, створюючи мовні одиниці, які не є нормою ні в російській, ні в українській мовах.

За результатами власних текстологічних досліджень наукових джерел у галузі стоматології (монографії, наукові статті, навчальні видання) ми виокремили і на післядипломному етапі освіти пропонуємо стоматологам працювати з групою лексичних одиниць (слів і словосполучень), переклад яких із російської мови українською викликає труднощі. Наведемо окремі з них.

Труднощі перекладу

Аномальний прикус – *аномальний* (а не *аномалійний!!!*) *прикус* [2, с. 23; 3, с. 44; 4, с. 26]; болезненное зондирование, перкуссия – *болюче зондування, перкусія* [5, с. 55]; бороздка – *борозénка* (прикм. – *борозенковий, борозенчастий*) [6, с. 50]; бугорок зуба – *горбик (горбóк) зуба* [7, с. 19, с. 54]; головка нижней челюсти – *голівка нижньої щелепи* [4, с. 154]; головка штифта – *головка штифта* [4, с. 155]; головка зубной щетки – *головка [6, с. 201] зубної щітки*; десна покрыты многослойным плоским эпителием – *ясна покриті багатошаровим плескати́м* [7, с. 456; 5, с. 646] *епітелієм*; дольчатые образования – *часточкові утвори* [3, с. 495]; жжение (слизистой оболочки, языка) – *пекучість* [4, с. 487]; заключительная обработка – *завершальна обробка* [1, с. 218]; заместительный дентин – *замісний* [5, с. 182; 7, с. 130] *дентин*; зондирование болезненное (неболезненное) – *зондування болюче (неболюче)* [1, с. 55]; измененный в цвете зуб – *зуб зміненого кольору*; кариес в стадии – *карієс на стадії*; квасцы – *галун* [5, с. 219] (в українській мові вживається тільки в однині; в російській – тільки в множині!); культя зуба – *күкса* [5, с. 251; 7, с. 184] *зуба*; линия совпадения зубов – *лінія збіжності* [3, с. 879] (а не «співпадіння») *зубів*; мазок-соскоб – *мазок-зіскріб (зскрібок)* [5, с. 499]; многослойный плоский ороговевший эпителий – *багатошаровий плескательний* [7, с. 456; 5, с. 646] *зроговілий* [7, с. 252] *епітелій*; накусочная площадка – *накушувальна* [1, с. 218] *площадка*; обширные реставрации – *широкі* [3, с. 503] *реставрації*; обызвествление – *званні́ння*; обызвествлённый – *званнілий* [7, с. 243]; окончательная обработка – *остаточна* [3, с. 519] *обробка*; окрашенная эмаль – *забарвлена* [5, с. 334] *емаль*; окружающие ткани – *прилеглі* (а не оточуючі!) *тканини*; отбеливание зубов – *вібільювання* [3, с. 543; 5, с. 351] *зубів*; отбеливающая смесь – *вібільювальна* [6, с. 198] *суміш*; ответвление канала – *відгалуження* [5, с. 352] *каналу*; периапикальный абсцесс – *періапікальний* [1, с. 7] *абсцес*; перегородка – *перегородка* (міжальвеолярна, міжзубна, языка) [7, с. 272];

перитубулярний дентин – **перитубулярний** [1, с. 7] *дентин*; пескоструй-
ная технология – **піскострумінна** [5, с. 378] *технологія*; пищевой комок
– **харчова грудка** [6, с. 178]; пломбировочные материалы – **пломбувальні**
[5, с. 389] *матеріали*; податливая слизистая оболочка – **піддатлива, по-
датлива** [3, с. 631] *слизова оболонка*; подвижная слизистая оболочка – **ру-
хома** [1, с. 63] *слизова оболонка*; подвижность зубов – **рухомість** [1, с. 63]
(а не *рухливість!*) *зубів*; поднутрение – **підтікання** [6, с. 152]; полость I
класса по Блэку – **порожнина I класу за Блеком**; прием пищи – **в(у)жи-
вання їжі; їда** (*їда – це процес уживання їжі*) [1, с. 57]; пришеечная об-
ласть – **пришийкова ділянка**; проницаемость эпителия – **пронікність** (а
не *проникливість* – рос. *проницаемость*) [1, с. 62] *епітелію*; про-
фессиональная гигиена – **професійна** (від *професія*) (*професіональність*
(від *професіонал*) – це вищий рівень *професійності*) [3, с. 759] *гігієна*;
разрыхленная десна – **розпушені** [5, с. 444] *ясна*; расширитель устья ка-
нала – **розширювач устя** [5, с. 573] *каналу*; режущий край зубов – **різаль-
ний** [1, с. 218] (а не *ріжучий!*) *край зубів*; рыхлая ткань – **пухка** [3, с. 826]
тканина; санирование полости рта – **санірування** [1, с. 84-85; 4, с. 679; 5,
с. 468] (*санація*) *порожнини рота* (так само – **маркірування** (а не *марку-
вання!*) (К-римерів, К-файлів, рашпілів, пульпекстракторів); санирован-
ная полость рта – **санірувана** (а не *санована!*) *порожнина рота*; сверхко-
мплектные зубы – **надкомплектні** [4, с. 393] *зуби*; светотвердеющий –
світлотвердіючий [5, с. 528]; слизисто-надкостничный лоскут- **слизово-
окісний клапоть** [3, с. 358], **шматок** [5, с. 265; 7, с. 197]; слюноотсос –
слиновідсмоктувач [5, с. 355]; слюнотечение – **слинотеча** [5, с. 492];
слюнявый – **слінявий** [3, с. 866]; специальные приспособления – **спеціа-
льні пристрої** [3, с. 730] (а не *пристосування*), напр., **пристрій** для *при-
пасування гутаперчевих штифтів*; устная часть корня – **устева частина**
корня; ушиб зуба – **забій** *зуба*; фторосодержащий – **фторовмісний** [5,
с. 593]; цветовая шкала «Vita» – **кóлірна** [5, с. 607] (а не *кольорова!!!*)
шкала «Vita»; критерій **кóлірної** (а не *кольорової!*) *відповідності при*
флюорозі зубів; **кóлірний код** *ендодонтичних інструментів*; **кóлірні** (а не
кольорові!) *тести з барвниками*; чешуйчатый – **лускáтий** [5, с. 619; 7,
с. 434]; чистка зубов – **чищення** (а не *чистка!*) *зубів* [3, с. 1043].

Кожному досліднику, лікарю, зокрема і стоматологу, необхідні
розвинуті чуття наукової мови, мовний смак, володіння науковим стилем
мовлення і письма, мовними засобами наукового, насамперед вузькоспе-
ціалізованого тексту. Ці якості є результатом цілеспрямованої роботи над
собою, можливості для якої відкривають сучасні технології вивчення пре-
дмета «Українська мова за професійним спрямуванням» на післядиплом-
ному етапі освіти лікаря-стоматолога у ВДНЗ України «УМСА». Вони
сприяють поглибленню спеціальних професійних знань, опануванню ме-
тодології наукового пошуку, вмінь здобувати, аналізувати, систематизу-

вати наукові факти, вільно володіти нормативною національною науковою мовою в усній і письмовій формах, адже це є необхідними складовими високої професійної компетентності.

Література

1. Місник Н. В. Медичний словник як основне джерело систематизації та унормування галузевої термінології / Н. В. Місник // Українська термінологія і сучасність: Матеріали II Всеукр. наук. конф. – К., 1997. – С. 197-199.
2. Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина. – К.: Наук. думка, 1996. – 660 с.
3. Усатенко О. К. Російсько-український словник медичної термінології / О. К. Усатенко. – К.: Наук. думка, 1996. – 463 с.
4. Лещенко Т. О. Українська мова за професійним спрямуванням / Т. О. Лещенко, Т. В. Шарбенко. – Полтава, 2010. – 234 с.
5. Новітній російсько-український словник / Укл. Коврига Л. П.; за ред. проф. Степаненка М. І. – Харків: Белкар-книга, 2006. – 1072 с.
6. Орфографічний словник української мови. – К.: Довіра, 1994. – 864 с.
7. Терапевтична стоматологія: Підручн. для студ. стом. ф-ту вищ. мед. навч. закл. IV рівня акред.; за ред. А. К. Ніколішина. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 680 с.

Galyna Miasoid
Dnipro

ONLINE FORMS OF LIFELONG LEARNING AS MEANS OF UPGRADING PROFESSIONAL LANGUAGE COMPETENCE

Globalization creates new trends in Tourism and Hospitality, and both businesses and employees are challenged to meet the growing consumer expectations. The idea of lifelong learning emerged to meet these increasing needs to ensure compliance with the changing job requirements. In Europe, ‘Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on the recognition of the value of non-formal and informal learning within the European youth field’ was adopted in 2006 [2]. One objective of the Resolution is to develop closer cooperation between the Member States on transparency and comparability of occupational qualifications as well as to recognise non-formal and informal learning. It is as relevant to youth development in Europe, as to employee development around the globe.

According to Bakhrushyn (2016), English terms ‘non-formal education’ and ‘non-formal learning’ refer to educational systems and persons perusing their studies correspondently [1]. Non-formal education is an addition, an alternative or an optional part of formal learning, yet not resulting in acquiring qua-

fications in an educational establishment. The example of this can be workshops, trainings and short-term courses.

As for the term ‘informal learning’, it is used to stress the necessity to create resources needed by persons seeking further education so that they can learn when they want or need and in the way they can get assessment. Consequently, it is generally viewed as a subsystem of educational system.

A perfect example of non-formal education is *edX* platform, founded by Harvard University and MIT in 2012, *edX* is an online learning destination and *MOOC* provider, offering high-quality courses from the world’s best universities and institutions to learners everywhere. *Open edX* is the open-source platform that powers *edX* courses and is freely available. With *Open edX*, educators and technologists can build learning tools and contribute new features to the platform, creating innovative solutions to benefit students everywhere.

Currently, *edX* is running several online courses, which allow students, managers and employees in Hospitality and Tourism upgrade their qualifications. Similarly, as the language of instruction is English, taking the courses also means improving their language skills. Let us consider what activities the courses offer and which language skills will most likely be influenced by practice.

Within the scope of ‘International Hospitality Management Micro-Masters’ Programme HKPolyUx-HTM540x, there are current or recent courses like ‘Luxury Management’ (started Jun 26, 2017), ‘Managing Marketing in the Hospitality and Tourism Industry’, (started Jun 7, 2017), ‘Hospitality and Tourism Technology and Innovation’, (ended Jun 1, 2017), and ‘Managing Human Resources in the Hospitality and Tourism Industry’, started (Sep 5, 2017).

Having analyzed the course ‘Managing Marketing in the Hospitality and Tourism Industry’ [3], we can conclude, that the course is divided into weeks and then further into modules. Each week contains six or seven video lectures delivered by Dr. Tony Tse, Professor of Practice of School of Hotel and Tourism Management in the Hong Kong Polytechnic University, or a special guest speaker. Lectures are backed with the script on the right, and slides with bullet lists or diagrams, summarizing the lecture scope. Besides, students are supposed to do further reading and watch related videos. Every mini-lecture is followed by a multiple choice test, or checkboxes for more than one correct answer, and there are module summaries and discussion forum for open-ended discussion at the end. Moreover, students should submit essays to open-response assessment quizzes, which contribute some percentage of the overall grade.

Generally, they need to provide responses of between 300 and 350 words to questions that may not have a simple or definitive answer. These pieces of writing have to be assessed using given criteria, graded and commented on by other audit learners. Therefore, the students have a lot of listening, reading, and some writing (ty-ping) tasks and activities, both formalized (essay) or discussion in forums.

All of these types of learning activities of the online course in Hospitality and Tourism Marketing aim at covering a range of marketing topics, facilitating knowledge build-up and skills acquisition. As well as this, doing a lot of practice in English, students upgrade their language skills, i.e. listening, writing, reading, and actualize, learn and practice new vocabulary. In case the language of instruction is their second language, this evidently results in improving their English for professional purposes.

As the courses in the *Open edX* are freely available, they can be a valuable source of activities for both independent learning by eager students, or given as self-study tasks in certain modules of the university course for students, majoring in Hospitality and Tourism, as well as in Marketing. This platform presents fully developed learning materials of different type which can be done within the immersed learning, both formal and non-formal.

References

1. Бахрушин В. Неформальна та інформальна освіта: навіщо вони нам потрібні? // Освітня політика. Портал громадських експертів [Bakhrushyn V. *Neformal'na ta informal'na osvita: navishcho vony nam potrebnі? // Osvitnia polityka. Portal hromads'kykh ekspertiv. Non-formal education and informal learning: why do we need them? In Educational Policy. Portal of Community Experts.*] – Retrieved from: <http://education-ua.org/ua/articles/872-neformalna-ta-informalna-osvita-navishcho-voni-nam-potribni> [Accessed Jun 25, 2017].
2. Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on the recognition of the value of non-formal and informal learning within the European youth field. In *Official Journal of the European Union*. C 168/1. 20.7.2006. Retrieved from: <http://www.europass-ro.ro/fisiere/resolution.pdf> [Accessed Jun 25, 2017].
3. Tse, Tony, Dr. (2017). Current perspective of hospitality marketing, HKPolyUx: HTM534x Managing Marketing in the Hospitality and Tourism Industry. Available from: <https://courses.edx.org/courses/course-v1:HKPolyUx+HTM534x+2T2017/course/> [Accessed Jun 26, 2017].

*Галина Павлова, Ирина Огуреева
Харьков*

УЧЕБНОЕ ПОСОБИЕ ПО НАУЧНОМУ СТИЛЮ РЕЧИ (ХИМИЯ)

Обучение языку специальности всегда было и сегодня остается одной из актуальных проблем для преподавателей русского языка как иностранного в нефилологических вузах. Опираясь на понятие «компетенция» как «готовность обучаемого использовать усвоенные знания, учебные умения и навыки, а также способы деятельности в жизни для решения практических и теоретических задач» [1, с. 10], преподаватели предлагают студентам новые модели изучения специальных дисциплин. Все более возрастает роль активных форм самостоятельной работы; создаются условия, при которых студент превращается в самостоятельно мыслящую, творческую личность, способную применять полученные знания в условиях реальной действительности. В тоже время повышаются требования к интеллектуальным и адаптивным возможностям обучаемого:

1) насколько он готов осознать необходимость постоянного самообучения и самосовершенствования в избранной профессии;

2) насколько он готов осознать необходимость изучения и постоянного совершенствования знаний по русскому языку как средству получения профессиональных знаний.

Эффективность обучения зависит от принципов, которые лежат в основе структурно-содержательной модели обучения, а также от учета множества факторов и параметров, демонстрирующих успешность обучения на каждой ступени непрерывной образовательной деятельности.

Учитывая возросшее количество иностранных студентов из стран СНГ, слабый уровень их знаний по русскому языку и, как следствие, невозможность воспринимать учебный материал в полном объеме, преподаватели кафедры украинского, русского языков и прикладной лингвистики НТУ «ХПИ» работают над созданием пособия по научному стилю речи для студентов-химиков.

Основная задача при обучении студентов из СНГ языку специальности состоит в формировании у них речевых навыков и умений в учебно-профессиональной сфере. Коммуникативные потребности студентов первого курса связаны с необходимостью слушания лекций, чтения учебной литературы по специальности, ответов на практических занятиях, в общении с преподавателями. Часто именно отсутствие сформированного репродуктивно-продуктивного и рецептивного словарей делает процесс общения затрудненными.

Учебная деятельность студентов определила приоритетные виды речевой деятельности: чтение, письмо, говорение, формирование которых

составляет цель пособия. Ведущим видом чтения является изучающее чтение, связанное с репродуктивной речевой деятельностью. При обучении говорению основное внимание уделяется монологической речи. Развитие навыков письменной речи осуществляется в виде репродуктивной речевой деятельности (составление тезисов, плана, конспекта).

Как показывает опыт, вследствие несформированности активного и пассивного словарей студенты первого курса испытывают трудности в восприятии лекционного материала и в говорении на темы специальности. Поэтому формирование активного и пассивного общенаучных словарей и формирование терминосистемы подязыка – важнейшие задачи данного пособия.

Тексты пособия сопровождаются заданиями, формирующими умения интерпретации текста, развивают навыки и умения речевой деятельности.

1. Характеристика предмета по цвету.

Для характеристики предмета по цвету употребляются следующие средства:

1. Конструкции:

(Быть) какого цвета. – Это минерал голубого цвета.

Иметь какой цвет. – Этот минерал имеет голубой цвет.

Иметь какой оттенок. – Этот минерал имеет голубой оттенок.

Предмет какого цвета. – Под стеклом лежал минерал голубого цвета.

Предмет с каким оттенком. – Под стеклом лежал минерал с голубым оттенком.

2. Прилагательные:

Этот минерал голубой.

Под стеклом лежал голубой минерал.

Обратите внимание на способы образования прилагательных, обозначающих окраску: а) менее интенсивную, чем основной цвет: голубой – голубоватый, желтый – желтоватый, коричневый – коричневатый, синий – синеватый; б) более интенсивную, чем основной цвет: ярко-голубой, ярко-синий, ярко-желтый; в) более светлую, чем основной цвет: светло-голубой, светло-желтый, светло-синий; г) более темную, чем основной цвет: темно-голубой, темно-желтый, темно-синий, темно-красный.

Предтекстовые задания:

Задание 1. Составьте предложение со следующими словами.

Говорить, сказать + кому?

Разговаривать + с кем?

Рассказывать, рассказать + кому?

Говорить, сказать – молчать, промолчать.

Разговаривать – обмениваться репликами с собеседником.

Рассказывать, рассказать = передавать, передать историю какого-нибудь события.

Поговорить + с кем? (с другом) + о чем? (об экзамене).

Сказать + кому? (другу) + что? (тайну).

(не) говори(те) } повелительное
скажи(те) } наклонение

Запомните: Скажите, пожалуйста, как пройти в библиотеку. Говорят, что доят (поговорка).

Литература

Хуторский А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. – М., 2003. – 416 с.

*Ольга Семенова
Кривий Ріг*

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Соціально-економічні реформи на сучасному етапі розвитку нашої країни ставлять перед системою освіти нові завдання та вимоги. Реформа освіти передбачає зміну підходу до навчання іноземних мов, пристосування навчального процесу та змісту навчання до сучасних умов. Тому методика навчання англійської мови має будуватися на основі інноваційних технологій, випробуваних в найрозвиненіших країнах світу та таких, що на практиці підтвердили свою ефективність. Інноваційні педагогічні технології, такі як навчання у співпраці, проектна методика, використання новітніх інформаційних технологій, інтернет-ресурсів тощо допомагають реалізувати сообистісно-орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію і диференціацію навчання з урахуванням здібностей студентів, їхнього рівня знань. Зокрема, новизна в практичній роботі педагога може виявлятися у нестандартних підходах до розв'язування проблем; у розробленні нових методів, форм, прийомів, засобів та їх оригінальних поєднань; в ефективному застосуванні досвіду в нових умовах; в удосконаленні, раціоналізації, модернізації відомого відповідно до нових завдань; у вдалій імпровізації на основі як точних знань і компетентного розрахунку, так і високорозвиненої інтуїції; у вмінні трансформувати методичні рекомендації, теоретичні положення в конкретні педагогічні дії тощо.

Основу й зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему. Інноваційні технології – це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів.

У наш час існує очевидне протиріччя у викладанні іноземних мов, яке потребує вивчення та вирішення (з одного боку державні стандарти спеціальностей зобов'язують розширювати кількість розділів, що вивчаються, та поглиблювати їх зміст, а також впроваджувати додаткові розділи для окремих спеціальностей; з другого – різко скорочується кількість годин на аудиторну роботу, а базова підготовка студентів, для яких іноземна мова є фаховою дисципліною, погіршується).

Інноваційні технології можуть бути застосовані для покращення якості освіти під час вивчення окремих дисциплін. Специфічною особливістю студентів першого та другого курсів, на яких відбувається підготовка з дисциплін «Іноземна мова за фахом», «Практичний курс англійської мови» є різний рівень шкільної підготовки з іноземної мови. Це призводить до того, що при вивченні на практичних та лабораторних заняттях матеріалу певного рівня складності, студенти, що мають прогалини у знаннях за шкільною програмою, опиняються не в змозі засвоїти новий матеріал, а більша чисельність груп та невелика кількість годин, яка відводиться навчальними планами, не дозволяють здійснити індивідуальний підхід до навчання таких студентів.

У зв'язку з цим стає актуальною самостійна робота студентів, починаючи з першого дня занять у ВНЗ, так як студент повинен вивчити курс іноземної мови у потрібному обсязі незалежно від кількості прослуханих лекцій та аудиторних занять. Відомо, що частину роботи студент виконує в аудиторії, а другу частину – під час позааудиторної діяльності, якій у наш час приділяється особлива увага, так як вона є невід'ємною частиною навчального процесу. Коректно організована самостійна робота спирається на свідомість, активність та ініціативу студентів, розвиває індивідуальні схильності та здібності студентів, розширює та поглиблює знання і вміння, отримані на заняттях.

Щоб частково вирішити дану проблему можна використати сучасні комп'ютерні технології, які відіграють величезну роль в організації самостійної роботи. Сьогодні однією з характерних рис освітнього середовища є можливість студентів і викладачів звертатися до структурованих навчально-методичних матеріалів, навчальних мультимедійних комплексів університету у будь-який час будь-де. Виходячи з цього, пропонується впровадити так званий «освітній портал», в якому кожен викладач матиме «Особистий кабінет», в якому можна розмістити всю необхідну інформацію для студентів (графіки консультацій, питання теорії, вправи для самостійного опрацювання та іншу необхідну інформацію).

Інтернет можна використовувати для контролю виконання індивідуальних завдань. Студенти, виконуючи вправи, можуть надсилати викладачеві відповіді; викладач, після перевірки, залишає в «Особистому кабінеті» свої зауваження та коментує виконане завдання. Таким чином, студенти можуть бачити чи вірно виконана частина їх індивідуального завдання, якщо все виконано вірно, можна переходити до наступних вправ,

якщо ні – допрацювати помилки. В свою чергу викладач бачить, хто зі студентів успішно виконав вправи, хто допустив помилки і хто виконав невірнo. Для тих студентів, хто погано засвоїв матеріал, можна давати більш легкі вправи, а разом з ними приклади виконання подібних вправ. Після того, як матеріал буде засвоєно, можна переходити до вправ більш складного рівня.

Вочевидь, спираючись на інноваційні технології, вища школа може підняти рівень як навчальних програм, так і викладання дисциплін. Інноваційні технології відкривають нові можливості перед викладачами у сфері використання нових методик, що підвищують якість освіти і сприяють підготовці компетентних фахівців.

Література

1. Державні стандарти професійної освіти: теорія та методика: Монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.
2. Семенова О. О. Інноваційні технології як одна з педагогічних умов формування функціональної компетентності майбутніх педагогів / О. О. Семенова // *Pedagogiczne nauki. Dynamika naukowych badań* – 2013 : IX Międzynar. nauk.-prakt. konf. – 07-15 lipca 2013 roku. – Przemysł : Nauka i studia. – Vol. 7. – С. 41-44.

Наталія Скриннік
Харків

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ Й ТЕХНОЛОГІЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НЕМОВНОМУ ВНЗ

В умовах реформування вищої школи мають змінюватися також і освітні методи й технології викладання іноземних мов. При вивченні іноземних мов студентами вищих навчальних закладів немовного профілю перш за все необхідно звертатися до розвитку комунікативних умінь, бо вони спрямовані на оволодіння майбутньою професією. На нашу думку, у ВНЗ такі процеси, як зазубрювання, завчання текстів іноземною мовою, що не мають практичної цінності для майбутньої життєдіяльності студентів, повинні піти в минуле. Студенти мають бути підготовлені на основі якісного сучасного автентичного навчального матеріалу до свідомого використання іноземної мови в подальшому житті та роботі. Таким чином, сучасні методи й технології навчання допомагають студентам в оволодінні комунікативними компетенціями, в реалізації їхніх знань, умінь та навичок для розв'язання конкретних комунікативних завдань в реальних життєвих ситуаціях.

Організації процесу багатосторонньої комунікації сприяє використання відповідних інтерактивних методів навчання, які спрямовані на роз-

виток творчих здібностей студентів, орієнтують на діяльність, що стимулює розумову активність. Інтерактивне навчання можна визначити як взаємодію учасників процесу здобуття знань за допомогою викладача, що володіє методами, які спрямовані на оволодіння цими знаннями. До інтерактивних методів можна віднести наступні: мозковий штурм, метод проєктів, рольові та ділові ігри, дискусії, дебати, круглі столи. Так, використання рольових ігор, в яких студенти спілкуються в парах або в групах не лише дозволяє зробити заняття більш різноманітним, а й надає можливість студентам проявити мовленнєву самостійність, реалізувати комунікативні вміння та мовленнєві навички. Вони можуть допомагати один одному, успішно коригувати висловлення своїх співрозмовників, навіть якщо викладач не ставить такого завдання.

Корисним видом діяльності є створення дискусій іноземною мовою, тематика яких може бути різноманітною. Доцільно створювати професійно-орієнтовані дискусії, прив'язуючи їх до майбутньої спеціальності студентів та застосовуючи відповідну спеціалізовану лексику.

Процес навчання потребує не тільки **забезпеченням студентів комплексом мовних знань, умінь, навичок, а й належною матеріально-технічною базою** – використанням відповідних інтерактивних технологій. Н. С. Мурадова стверджує, що інтерактивне навчання – це навчання, заглиблене в процес спілкування. Для підвищення ефективності процесу навчання необхідна наявність трьох компонентів спілкування, а саме: комунікативний (передача та збереження вербальної і невербальної інформації), інтерактивний (організація взаємодії в спільній діяльності) та рецептивний (сприйняття та розуміння людини людиною) [1].

О. Пометун вважає, що інтерактивними можна вважати технології, які здійснюються шляхом активної взаємодії студентів у процесі навчання. Вони дозволяють на підставі внеску кожного з учасників у ході заняття спільною справою отримати нові знання і організувати корпоративну діяльність, починаючи від окремої взаємодії двох – трьох осіб поміж собою й до широкої співпраці багатьох [2, с. 68; 3, с. 124].

Сучасні технології в освіті – це професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, проєктна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов (система мультимедіа), дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій в програмі PowerPoint, використання інтернет-ресурсів, навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта), новітні тестові технології

В цілому інтерактивне навчання спілкуванню іноземною мовою створює сукупний ефект, який виявляється в тому, що на фоні програмного засвоєння знань формуються: 1. вміння співпрацювати, продуктивність якого характеризується зміною стратегії взаємодії, можливості залучати студентів у навчальну взаємодію і характером групової взаємодії;

2. комунікативна компетентність, що визначається зміною стилю спілкування, усвідомленням бар'єрів спілкування, характером вирішення комунікативних завдань; 3. толерантність, яка характеризується сприйняттям інших людей і забезпечує повноту та адекватність спілкування в різних ситуаціях [4, с. 38].

Таким чином, використання інноваційних методів та технологій комунікації під час вивчення іноземних мов допомагає розкрити потенціал студентів, підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови, сприяє розвитку та самовдосконаленню навчально-комунікативного процесу, збагачує його зміст, створює умови для більш тісної співпраці між викладачами і студентами.

Література

1. Мурадова Н. С. Коммуникативносвязующая роль культуры общения студентов технических заведений в интерактивном обучении. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.ostu.ru/conf/ruslang2004/trend2/muradova.htm>.

2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко – К.: АПН, 2002. – 135 с.

3. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К.: А. С. К., 2004. – 192 с.

4. Гейхман Л. К. Искусство быть и общаться с другим (интерактивное обучение). / Л. К. Гейхман. – Пермь: Центр развития образования, 2001. – 198 с.

Ирина Соина
Харьков

ИНФОРМАЦИОННЫЙ ЭТАП В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Сфера образования является важным социальным институтом, поскольку через систему образования происходит трансляция социокультурного опыта. Трансформация современного планетарного общества на пути к информационному этапу неизбежно требует качественных изменений во всех сферах его функционирования, особенно в сфере образования. Это требование обусловлено, прежде всего, динамичным характером мировой экономики, необходимостью быстрой переквалификации и высокого уровня общего и профессионального образования. Процессы глобализации исторически совпали с бурным развитием информационных технологий, что позволило в социогуманитарных науках говорить о цивилизационном переходе от индустриального общества к постиндустриальной

(информационной) фазе своего развития. Количественные и качественные изменения современной цивилизации требуют развития открытого образовательного пространства. всех социальных институтов, включая образование. Открытый Феномен открытого образования соответствует глобальному тренду прагматизации университет выступает закономерным результатом такой прагматизации. Коммерциализация отношений между университетом и обществом стала причиной формирования рынка образовательных услуг, который существует как соотношение спроса и предложения и эффективно стимулирует развитие инновационных процессов поиска и совершенствования направлений предоставления образовательных услуг в соответствии с требованиями потребителей. Применение новых информационных технологий в формировании виртуального образовательного пространства дает возможность привлечь такие новые методы обучения как цифровое письмо и визуальная риторика в соответствии с требованиями глобализации стандартов. Цифровая интернет-культура не только изменила методы чтения, но и повлияла на письмо, она усложняет сам процесс написания. Предмет визуальной риторики не имеет четких границ и может включать в себя разнообразные объекты: картинки, фотографии, скульптуру, мебель, дизайн и многое другое» [1, с. 113-114].

Само по себе виртуальное образовательное пространство не только меняет культурную среду, но и выступает продуктом этих изменений, воплощая собственным существованием основные принципы открытого образования.

Мировой опыт использования современных цифровых технологий и мультимедийных устройств в методических центрах и учебных заведениях показывает, что их активное применение в учебной деятельности повышает эффективность учебного процесса, создает условия для индивидуального и дифференцированного обучения учащихся, увеличивает время для разговорной практики для каждого, обеспечивает высокую мотивацию к обучению, помогает преодолеть личный психологический барьер общения. Использование сетевых мультимедийных классов позволяет создать единое технологическое образовательное пространство в учебном процессе. Мультимедийное оборудование даёт возможность значительно повысить эффективность процесса изучения иностранного языка, создав соответствующую интерактивную языковую среду. Современные информационные технологии позволяют мультимедийным устройствам управлять темпом воспроизведения речевой информации и предоставляет новые возможности для совершенствования умения слышать и понимать иностранный язык.

Комплексное исследование учебно-воспитательного потенциала практики использования социальных сетевых серверов характеризуется не только своими качествами и структурой, которые существуют в сфере языкового образования, но также следует обратить внимание на то, что

учебно-воспитательная релевантность использования блогов, подкастов, вики в языковом образовании заключается в создании дополнительной содержательной коммуникативной среды; расширении дидактического времени, что позволяет обеспечить субъекты образования продуктивной речевой практикой, способствуя пролонгированному их погружению в иноязычное окружение; является компенсаторным механизмом в условиях традиционной практики аудиторных занятий при существующем объеме учебных часов.

Таким образом, цифровое письмо и визуальная риторика в современном информационно-компьютерном образовательном пространстве расширяет технологические возможности для разработки новых путей модернизации учебного процесса в результате применения блогов, подкастов и викиресурсов, а также разработку дистанционных учебных курсов, в частности языковых.

Литература

1. Лапшина Ю. Ю. Визуальная риторика в американской традиции изучения ораторского искусства // Вестник Удмуртского университета. – Серия «История и филология», вып. № 3. – 2015. – С. 109-114.
2. Birdsell David S. and Groarke Leo. Toward a Theory of Argument // Visual Rhetoric in a Digital World. A Critical Sourcebook. Boston: Bedford / St. Martin's, 2004. – P. 309-320.

Олександр Ткаченко
Харків

МЕДІАОСВІТА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Початок ХХІ століття характеризується прискоренням темпів розвитку всіх сфер життя і діяльності людини, переходом до інформаційного суспільства, діалогом культур, створенням єдиного освітнього простору.

Починаючи з 60-х років ХХ століття, у провідних країнах світу (Великобританія, США, Канада, Австралія, Франція, ФРН) у педагогіці сформувався специфічний напрям «медіаосвіта» (від англійського: *media education* і латинського: *media*). Він покликаний допомогти тим, хто навчається краще адаптуватися у світі медіа, опанувати мову засобів масової інформації і комунікації, уміти аналізувати отриману за допомогою медіа інформацію.

Медіаосвіта визначена ЮНЕСКО як пріоритетна галузь культурно-педагогічного розвитку ХХІ століття. Посилився інтерес до закордонних моделей медіаосвіти, до історії їх виникнення і розвитку. Погляд у минуле дозволяє, як відомо, побачити витоки того або іншого явища і майбутні перспективи.

У галузі медіаосвіти Німеччина є одним зі світових лідерів. Сьогодні у ФРН діє декілька крупних асоціацій медіаосвіти, активно працюють: ініціатива «Школи – в мережу!» (Schulen ans Netz), а також освітні сервери: Німецький освітній сервер (Deutscher Bildungs-Server), „SchulWeb“, сервери для викладачів і учнів „Lehrer-online“, „Lo-net“, „Primolo“, „Lizzynet“, „Leanet“ та ін. Медіаосвіта інтенсивно розвивається практично у всіх вищих навчальних закладах.

У рамках медіаосвіти у ФРН на сучасному етапі використовують:

- *комп'ютерні навчальні програми* (дозволяють індивідуалізувати і диференціювати освітній процес відповідно до здібностей і потреб конкретної особи);

- *мультимедійні комп'ютерні презентації* (дозволяють формувати і розвивати аудіовізуальну грамотність; збільшують ефективність лекцій шляхом наочного викладу того або іншого важливого навчального матеріалу);

- *електронні лекції* (дозволяють формувати культуру спілкування з медіа, розвивають також уміння збирати, сприймати, розуміти, обробляти, перетворювати інформацію; вирішують проблему переповнених аудиторій).

Вирішення особистісних, комунікативних проблем студентів у ФРН відбувається шляхом активного використання дистанційних технологій, таких як:

- *пошук у мережі Інтернет* (розвиває здібності до критичного мислення, медійну компетентність – уміння не лише добути інформацію, але і критично оцінити і відібрати відповідну своїм потребам інформацію);

- *комунікація в мережі Інтернет* – чати, форуми, e-mail-проекти, міжнародні телекомунікаційні проекти, он-лайн і офф-лайн тьюторинги.

У Німеччині етап впровадження медіатехнологій стався набагато раніше ніж в Україні, і медіаосвіта розвивається швидше: від простого використання комп'ютерних програм і Інтернет германські медіапедагоги переходять до моделювання віртуального середовища і навчання у віртуальних університетах, досліджують переваги і недоліки використання інформаційних і дистанційних технологій в освіті, вплив сучасних медіа на людину, виявляють педагогічні проблеми. [2, с. 98].

Розуміння медіаосвіти німецькими дослідниками як напрям в педагогіці, з одного боку, і як процес розвитку особи за допомогою засобів масової комунікації (медіа) з метою розвитку комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь сприйняття, інтерпретації, аналізу і оцінки медіатекстів, з іншого, дозволяє стверджувати про можливість використання досвіду педагогів ФРН у цієї галузі в Україні.

Література

1. Ахтамзян Н. А. Дискуссия в немецком обществе об образовательной политике Германии / Н. А. Ахтамзян // Педагогика. – 2003. – № 2. – С. 67-74.
2. Писарева Л. И. Дидактические исследования в ФРГ / Л. И. Писарева // Педагогика. – 2003. – № 8. – С. 96-102.
3. Худолеева Е. И. Преимущества и недостатки использования компьютера при решении педагогических проблем медиаобразования в ФРГ и в России / Е. И. Худолеева // Компьютерные учебные программы и инновации. – 2006. – № 7. – С. 152-157.

Ірина Шумило
Суми

СИСТЕМА НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Важливим джерелом формування нової стратегії розвитку системи вищої освіти в Україні є об'єктивне вивчення й аналіз досвіду зарубіжних країн. У цьому контексті науковий інтерес становить досвід Великої Британії, де система вищої освіти має глибокі історичні корені, здобула світове визнання за високі якісні показники.

Система вищої освіти у Великобританії дворівнева. Перший етап – це отримання ступеня бакалавра у вибраній області науки і професійній діяльності. Другий ступінь веде до отримання ступеня магістра або доктора. Усі університети Великої Британії мають високий рівень автономії у визначенні курсів, програм і методів навчання.

Великобританія – незаперечний лідер світової освітньої галузі, тому саме її досвід підготовки фахівців з перекладу заслуговує на детальне вивчення та подальшу адаптацію і поширення в Україні.

Практична складова програм підготовки майбутніх перекладачів в університетах Великої Британії містить такий елемент як проходження активної і пасивної виробничої практики. Остання є завершальним етапом формування фахівця, під час якого відбувається закріплення теоретичних знань і практичних умінь та формуються навички професійної діяльності.

Велику увагу приділяють формуванню компетентнісних умінь і навичок майбутніх перекладачів. Вони визначаються і через академічні вміння послідовного перекладу у відповідності до культурних особливостей реципієнтів (наприклад, знання вибору типу мовлення у тій чи іншій ситуації, інтонаційне забарвлення, міміка обличчя, тон розмови тощо); вміння і навички одночасного (синхронного) перекладу з урахуванням культурних і етичних норм і правил.

Формування професійної компетенції досягається шляхом використання новітніх та традиційних методів і технологій, що застосовуються в університетах Великої Британії для підготовки перекладачів.

Студенти навчаються краще, якщо вони є активним учасниками навчального процесу [1, с. 413].

Активізація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх перекладачів відбувається шляхом використання таких методів: симуляції та імітації, де моделювання реальних ситуацій професійної діяльності (наприклад, робота у команді, обмеження терміну виконання завдання, комунікація з представниками іншої культури); рольової та ділової гри (наприклад, рольова гра, у якій студенти виконують ролі перекладачів і клієнтів), методу «мозкового штурму» (груповому формуванні ідеї щодо вирішення тієї чи іншої проблеми, наприклад, пошук виходу з конфліктної ситуації, що склалася між британцем та нігерійцем чи французом), аналізу окремої ситуації (розглядаються реальні приклади з перекладацької практики), методів круглого столу, диспуту та дискусії (заслуховування, обговорення, аналіз доповідей студентів). Ігри передбачають можливість самореалізації та самонавчання, є корисними, допомагаючи студентам застосувати нові концепції та вміння. Майбутні перекладачі завдяки цьому методу легко та ефективно долають мовні бар'єри, знайомляться з особливостями інших культур, вивчають традиції та звичаї народів, мови яких вивчають [2, с. 151].

Заслуговує на увагу метод досвіду, що полягає в активному залученні студентів до навчальної діяльності. Науковці Б. Кіз (B. Keys), та Дж. Вульф (J. Wolfe) вважають, що ефективність навчання залежить від активного досвіду, який базується на знаннях, вміннях та навичках, а також впевненості студентів. Така ефективність досягається шляхом створенням реалістичного середовища для дослідження нових концепцій, умінь і навичок, типів поведінки [3, с. 214].

Розглянемо метод візуалізації, що використовується для ілюстрації динамічних та складних подій, які важко пояснити словами. Педагоги розділяють ці методи за засобами відтворення на три групи: статичні медіа, динамічні медіа і комунікацію. Статичні медіа включають друковані матеріали, слайди і таблиці. Динамічні медіа включають відеофільми, аудіозаписи, відеоконференції [1, с. 114]. Під час навчання майбутніх перекладачів цей метод використовується для формування лінгвістичної компетентності і навичок міжкультурної комунікації.

Професійна підготовка перекладачів в університетах Великої Британії базується на творчому поєднанні когнітивного, інформаційно-аналітичного, операційно-практичного й мотиваційного компонентів професійної компетентності перекладача.

Література

1. Подготовка и работа профессиональных переводчиков в Англии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.langinfo.ru/index.php?sect_id=862.

2. Keys B. Management education and development: Current Issues and emerging trends / B. Keys, J. Wolfe // Journal of Management. – 1988. – Vol. 14 (2). – P. 205–231.

3. Interpreting, Language and Translation Studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mdx.ac.uk/courses/postgraduate/translation/Business_Legal_Translation.aspx.

Богдан Шуневич
Львів

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЛЬВІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Як відомо, основою навчального процесу є посібник або підручник. За десять років функціонування кафедри іноземних мов та технічного перекладу, а з 2012 р. випускної кафедри технічного перекладу (ТП), видано ряд посібників, словників, розмовників, методичних розробок, дистанційних курсів для організації навчання англійської, німецької та французької мов курсантів і студентів десяти напрямів підготовки на бакалаврському, магістерському рівнях та ад'юнктури у нашому університеті.

Мета доповіді – описати укладені навчальні матеріали для викладання іноземних мов курсантів і студентів різних напрямів підготовки у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності (ЛДУ БЖД), намітити перспективи їх подальшого вдосконалення самостійно і в співпраці з викладачами подібних кафедр інших навчальних закладів у системі ДСНС.

На самому початку діяльності кафедри ТП викладачі використовували зарубіжні, українські або видані спільно із закордонними викладачами посібники.

Дуже часто матеріали цих посібників не відповідали кількості годин, які планувалося для їх вивчення, тематика текстів була далекою від спеціальностей майбутніх пожежників, екологів, психологів, тому прийшлося готувати і видавати свої навчальні посібники, наближені до кількості навчальних годин, які виділені навчальним планом на поглиблення знань з іноземної мови, а тематика текстів і вправ посібника відповідає спеціальностям, за якими готуються фахівці в ЛДУ БЖД.

Протягом 2011-2015 рр. викладачами кафедри ТП укладено 9 посібників, 3 словники, 4 розмовники, 1 навчально-методичний посібник, 2 методичні розробки.

Наприклад, посібник «Англійська мова для рятувальників», укладений викладачами англійської мови, доцентами Н. Вовчастою, Л. Дідух,

викладачем О. Іванів та доцентом, полковником служби цивільного захисту Т. Ткаченком для курсантів і студентів першого-другого курсів на пряму підготовки «Пожежна справа» і «Цивільний захист» (Частина 1-2) відповідно до навчальної програми дисципліни «Англійська мова», містить тексти і вправи на професійну тематику, а саме: «Пожежна частина», «Розпорядок дня курсанта», «Види вогнегасників», «Пожежний одяг та спорядження», «Пожежна техніка», «Рятувальні роботи», «Пожежні машини», «Роль і завдання диспетчера», «Надання першої медичної допомоги», «Природні катаклізми» та ін. Комплекс розроблених у посібнику вправ спрямований на засвоєння термінології та на вироблення умінь і навичок використовувати практично лексичний матеріал.

Для підготовки майбутніх науковців в університеті використовується посібник «Англійська мова для ад'юнктів» (О. Іванів, Б. Шуневич).

Подібні посібники видані для курсантів і студентів, які вивчають німецьку і французьку мови, наприклад, «Професійна німецька мова. Тести і вправи» (Ю. Дем'янчук), «Тексти та вправи на професійну тематику з французької мови» (І. Попко).

Під час перекладу технічних текстів використовуються словники, укладені викладачами і студентами ЛДУ БЖД, наприклад, «Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів» (Н. Вовчата, І. Дробіт, М. Коваль, Н. Рак, Д. Чалий, Б. Шуневич), «Короткий українсько-англійський словник зі сфери надзвичайних ситуацій» з понад 5000 термінів (Н. Вовчата, О. Бугайська та ін.), «Українсько-німецький пожежно-технічний словник» з понад 3 000 термінів (Ю. Дем'янчук).

Перед початком проведення Євро-2012 викладачі кафедри ТП уклали такі розмовники: «Українсько-англійський та англійсько-український розмовник служби 112» (Вовчата Н., Дідух Л., Шуневич Б.; за заг. ред. Ковалю М.), «Українсько-німецький та німецько-український розмовник служби 112» (Дем'янчук Ю.), «Англо-русский и русско-английский разговорник» (Вовчата Н., Дідух Л., Коваль М., Шуневич Б.) і спільно з польськими колегами «Na końcu języka... niezbędnik dla dyspozytora i ratownika».

У навчально-методичному посібнику «Професійне спілкування майбутніх фахівців БЖД засобами Веб-квестів» (Л. Дідух, М. Кадемія) розглянуто шляхи використання проектної технології навчання «Веб-квест» у професійному спілкуванні майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності. Наведено зразки веб-квестів, які використовуються в процесі вивчення іноземних мов у ВНЗ.

У двох частинах «Методичних рекомендацій для вивчення структури і перекладу англійських та українських ініціальних аббревіатур і скорочень термінів студентами на пряму підготовки 6.020303 «Філологія» та інших напрямів підготовки» (Шуневич Б., Демидяк І., Довбуш О., Н. Рак) обґрунтовано необхідність дослідження структури ініціальних аббревіатур

термінів англомовних та українських абревіатур з метою виявлення нових шляхів їх утворення та перекладу на прикладі семи терміносистем.

У нашому університеті завершується процес укладання дистанційних курсів для організації навчання англійської, німецької та французької мов курсантів і студентів десяти напрямів підготовки на бакалаврському, магістерському рівнях та ад'юнктури.

Висновки. Як видно з проведеного аналізу навчальних матеріалів, курсанти, студенти, ад'юнкти ЛДУ БЖД в основному забезпечені посібниками і словниками, укладеними викладачами кафедри технічного перекладу. Для курсантів і студентів нових напрямів підготовки тимчасово використовуються посібники, видані в інших навчальних закладах.

Гарних підручників забагато не буває. Тому запрошуємо до співпраці в укладанні нових навчальних матеріалів для курсантів і студентів навчальних закладів системи ДСНС.

НОРМУВАННЯ Й СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Ольга Андріянова
Львів

ДО ПИТАННЯ АБРЕВІАЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У зв'язку зі збройним конфліктом на Сході України відбувається оптимізація та реорганізація у Збройних Силах України, а саме: створюються нові зразки озброєння та військової техніки, розробляється нова стратегія ведення бойових дій – усе це знаходять відображення на мовному рівні. Військова субмова активно поповнюється новими термінами, переважно вираженими багатоконпонентними складними словосполученнями, якими навіть важко оперувати, як-от: *бортове радіоелектронне обладнання літальних апаратів; командування компонента спеціальних операцій багатонаціонального об'єднаного угруповання сил; наземна й бортова апаратура споживачів супутникових навігаційних систем* і т. і.

Проте найбільш усталені й часто вживані терміни фіксуються за допомогою стилістичного стискання фрагментів тексту, тобто використовується принцип мовної економії з певним збереженням їхнього змісту. В одному слові концентрується значення складеного найменування. У мовознавстві цей спосіб словотвору отримав назву аббревіації.

Як відомо, проблеми аббревіації в термінологічному словотворі

Д
О
С
Л
І

Абревіатури стали вагомою частиною сучасних терміносистем. Про їх зростаюче значення в межах фахових мов указує велика кількість лінгвістичних студій останніх років: Л. Беспальченко (ядерна безпека), Ю. І. Бойко (естетична медицина та косметологія), А. М. Варинська, В. М. Корнодудова (морська), О. В. Гурко (графічний дизайн), В. М. Дейнека (митна справа), Н. Книшенко (дорожньо-будівельна), І. О. Литовченко (окремі тематичні групи військової), Н. В. Нікуліна (автомобілебудування та ремонт транспортних засобів), А. М. Письмиченко (будівельна індустрія), Л. Халіновська (авіаційна), Є. О. Шестакова (будівельна) та ін.

Проте, попри значні напрацювання у дослідженні фахових мов, зокрема аббревіації у галузі військової термінології досі ґрунтовно не досліджено. У статті з'ясуємо екстра- та інтралінгвістичні чинники, які

№58

З

Н

Я

Н

впливають на активізацію абрєвіації у військовій професійній мові.

Фахові терміносистеми, серед них і військова, доводять, що абрєвіація є процесом, зумовленим як суспільно-історичними, так і внутрішніми законами розвитку мови, тобто екстра- та інтралінгвістичними чинниками.

До перших відносимо зміни, які відбуваються внаслідок внутрішньодержавних перетворень, інтеграційних та глобалізаційних процесів у світі. Як слушно зауважує А. Нелюба, номінативна активність мовців, в тому числі й абрєвіаційна в галузі термінології, зростає в періоди так званих «політичних зрушень» [1, с. 233]. Активізація процесу творення абрєвіатур у військовій термінології зумовлена передусім такими позамовними чинниками: воєнним конфліктом на Сході України; процесом євроінтеграції та стратегічним партнерством з НАТО – невідмінною складовою євроінтеграційного курсу.

До других належать внутрішньомовні чинники, а саме: інтралінгвальні, мовні, лінгвальні, інтралінгвістичні, внутрішньосистемні. Найприйнятнішими, на нашу думку, є твердження В. В. Борисова, який пов'язував можливість активного застосування абрєвіації в сучасному термінотворенні інтралінгвістичними причинами: 1) матеріальністю мовного знака, що дає можливість створювати абрєвіатури – скорочену оболонку повного слова або словосполучення; 2) лінійністю мовного потоку, унаслідок чого використання абрєвіатур, які конденсують інформацію, дає змогу передати велику кількість інформації в одиницю часу; 3) надлишком інформації на всіх рівнях мови, що уможливорює скорочення її без втрати інформативності; 4) нерівномірністю розміщення інформації між елементами мовного потоку: із максимумом інформації, який падає – на початок слова, і мінімумом – на кінець [2, с. 47-53].

Проведене нами дослідження доводить, що абрєвіація у підмові військовиків має ряд притаманних лише їй екстралінгвістичних причин:

- важливість оперативного передавання важливої інформації, особливо під час воєнних дій, із метою економії часу, засобів і зусиль для вимови;

- прагнення надати інформації статус таємності;
- дотримання принципів безпеки й криптографії.

Адже військовий термін, «стійка одиниця номінації, закріплена за відповідним поняттям певної галузі військової справи й обмежена спеціальною сферою вживання і значення, чітко регламентована його дефініцією...» [3, с. 10-11], прагне до лаконічності, точності, мовної та часової економії. Абрєвіатура і є тим особливим різновидом скороченого варіанта терміна, короткого позначення спеціально-професійного поняття, який наочно ілюструє тенденцію до економії виражальних засобів.

Таким чином, сучасна армія поповнюється новими поняттями й відповідно у військовій субмові з'являються громіздкі й незручні утворення,

які з метою мовної та часової економії замінили аббревіатури. Наведені вище спостереження свідчать про те, аббревіація є вагомим ресурсом творення термінологічних одиниць військової сфери. Перспектива подальшого дослідження полягає у всебічному дослідженні особливостей аббревіації у терміносистемі військової справи.

Література

1. Нелюба А. Перебіг і наслідки одного скорочування / А. Нелюба // Вісник Львівського університету. Серія: філологічна. – 2004. – Вип. 34. – Ч. 2. – С. 232–238.
2. Борисов В. В. Аббревиация и акронимия. Военные и научно-технические сокращения в иностранных языках / В. В. Борисов. – М. : Воениздат, 1972. – 320 с.
3. Экономов Г. М. Особенности семантики военного термина (на материале русского и английского языков.): автореф. дисс. на соискание ученой степени д-ра филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Г. М. Экономов. – М., 1989. – 21 с.

Ірина Вакулик
Київ

ДО ПРОБЛЕМИ СИНОНІМІЇ В БІОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМАТИЦІ

Наукова термінологія – це цілісна функціональна система, котра допомагає формувати образи сприйняття, дешифрувати мовні коди, розуміти «зміст» фахового мовлення [2, с. 71-73]. Суттєвою проблемою для біологів і мовознавців є унормування термінологічної системи, що іноді стає неможливим (вкрай дискусійним) завдяки наявності такого «негативного явища у термінології» як синонімія, поява якого зумовлена лінгвістичними й екстралінгвістичними факторами [4].

Тривалий час у термінології ознака синонімічності кваліфікувалася авторами проектів Держстандартів як явище негативне, небажане чи взагалі заперечувалася [3]. Завдяки працям В. П. Даниленко погляди на синонімію термінів дещо змінилися; авторка довела, що конкретні проекти Держстандартів практично не виконують вимогу про заборону синонімів. Синоніми «замасковуються», коли беруться у дужки, коли подається рекомендація про використання скорочених форм термінів (саме цю ознаку визначав Д. С. Лотте, аналізуючи науково-технічну термінологію), а також дублетів із використанням інших мовних компонентів, зокрема інтернаціоналізмів або пояснення у «записках» щодо варіативних паралельних термінів.

Коли йдеться про синонімію у систематиці рослин, зважають на усі назви, якими було коли-небудь описано ту чи іншу рослину. Назва, запро-

понована раніше інших, сприймається за «справжню назву», інші вважаються синонімами. Причинами виникнення синонімії могли бути: 1) назва дана помилково; рослини вже описані раніше; 2) описом рослини займалися одночасно різні вчені; відтак – різні назви; 3) дві форми, описані під різними назвами, з'єднуються в один вид; залишається одна назва; 4) назва виду, запропонована вперше, виявилася чомусь «незручною»; її використано для іншої номінації. Особливо багато було синонімів до Ліннея, коли не існувало виробленої належним чином класифікації ботанічних термінів. Ці питання обговорювалися також на міжнародних ботанічних з'їздах у Брюсселі (1867), Берліні (1891), частково в Генуї (1897).

Нинішній стан вивчення окресленої проблематики свідчить, що синонімія властива термінологічній номінації. У ботанічній систематиці це дві або більше назв, що відносяться до одного й того ж біологічного таксону Лише один зі всіх синонімів може бути реєстровою назвою, під якою даний таксон повинен бути відомий. Зазвичай це та назва, яку запропоновано (опубліковано належним чином) раніше за інші (правило пріоритету).

Правила ботанічної номенклатури не визнають використання синонімічних назв для таксонів, рангом нижче за родину. Пріоритетними визнаються перші з оприлюднених назв, які відповідають вимогам Міжнародного кодексу ботанічної номенклатури, після них у дужках або курсивом подають синоніми (інколи із скороченням *syn.* – *synonymon* – синонім). Напр., *Tilia cordata* L. (*T. parviflora* Ehrh.) – Липа серцелиста, *Fragula alnus* Mill. (*Rhamnus frangula* L.) – Крушина ламка, *Primula veris* L. (*syn. P. officinalis* Hill.) – Первоцвіт весняний. Виникнення синонімічних або паралельних назв видів рослин і тварин зумовлене різними факторами: історичними (співіснування нової й старої назви), територіальними (співіснування назв, які пропонуються для даного виду науковими школами різних країн) та ін. Однак, згідно з правилами Міжнародної ботанічної номенклатури, валідною може бути визнана лише перша з оприлюднених назв.

Правила встановлення синонімічності назв поширюються тільки на наукові (латинські) назви таксонів і регламентуються відповідними Міжнародними кодексами номенклатури. Напр., синонімами латинських назв хвоща річкового є: *Equisetum limosum* та *Equisetum heleocharis*.

Деякі відділи мають синонімічні латинські назви: відділ Покритонасінні (Квіткові, Манголіофіти) – *Angiospermae* (*Anthophyta*, *Magnoliophyta*), відділ Голонасінні (Соснові, Пінофіти) – *Gymnospermae* (*Pinophyta*). Також синонімічні латинські назви деякі можна спостерігати у класах: клас Однодольні (Ліліопсиди) – *Monocotyledones* (*Liliopsida*), клас Дводольні (Магноліопсиди) – *Dicotyledones* (*Magnoliopsida*). Синонімічні назви наявні у родинях: родина Злакові – *Poaceae* (від *poa*, *ae f* – тонконіг), або *Gramineae* (від *gramineus*, *a, um* – злаковий); родина Хрестоцвіті, або Капустяні – *Cruciferae* (від *crux*, *icis f* – хрест + *-fer* – носний), або

Brassicaceae (від *brassica*, ае *f* – капуста); родина Зонтичні, або Селерові – Umbelliferae (від *umbella*, ае *f* – зонтик + *-fer* – носний), або Аріасеае (від *arrium*, і *n* – селера); родина Складноцвіті, або Айстроцвіті – Compositae (від *compositus*, а, *um* – складний), або Asteraceae (від *aster*, стрі *m* – айстра); родина Бобові – Fabaceae (від *faba*, ае *f* – біб), або Leguminosae (від *leguminosus*, а, *um* – бобовий, стручковий). А також рідродин: підродина Трубочасті, або Айстрові – Tubuliflorae (від *tubula*, ае *f* – трубка), або Asteroideae (від *aster* – айстра); підродина Язичкові, або Латуківі – Linguliflorae (від *lingula*, ае *f* – язичок), або Lactucoideae (від *lactuca*, ае *f* – латук) [1, с. 89-91].

Література

1. Балалаєва О. Ю. Латинська мова та основи біологічної систематики: Навч. посібник / О. Ю. Балалаєва, І. І. Вакулик. – К. : Фітосоціоцентр, 2013. – 324 с.

2. Вакулик І. І. Наукова термінологія як фактор формування наукової компетенції / І. І. Вакулик // *Sciencerise*. – РС «Technology center». – Vol. 9/1 (14). – 2015. – С. 71-74.

3. Вакулик І. І. Проблема визначення синонімів у сучасній лінгвістиці // І. І. Вакулик, А.В. Швидченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки» / Редкол.: С. М. Ніколаєнко, (відп. ред) та ін. – К.: Міленіум, 2013. – Науковий вісник НУБіП України. Серія «Філологічні науки», 2013. – Вип. 186. – Ч. 2. – С. 27-32.

4. Гриценко С. П. Біологічна термінологія та номенклатура в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2009/Philologia/45807.doc.htm.

Мар'яна Гдакович
Львів

«НІМЕЦЬКО-РУСЬКИЙ ПРАВНИЧИЙ СЛОВАР» (1893 р.) КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ЯК ЕТАПНЕ ЯВИЩЕ В ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Одним із перших наукових видань Наукового Товариства ім. Шевченка був «Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних» Костя Левицького, який побачив світ в 1893 р. і став знаковою працею в розвитку української правової та філологічної думки. Ініціатором створення нового видання словника юридичних термінів став професор української філології Львівського університету О. Огоновський. Ідея укласти новий словник виникла після виходу у світ 1887 р. подібної чеської лексикографічної праці. Джерелами даного словника став словник 1851 р. «Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen

Oesterreichs (deutsch-ruthenische separate Ausgabe)» («Правничо-політична термінологія для слов'янських мов Австрії (німецько-український випуск)»), а також «Малоруско-німецький словар» Є. Желехівського та «Німецько-русский словарь» О. Партацького. Також укладач використав джерела української мови, зокрема пам'ятки «давнього права руского, творів нових нашого руского письменства», опираючись також на юридичну термінологію інших слов'янських мов – польської, чеської, російської, інколи створюючи власні слова. Укладач взяв за основу фонетичний принцип правопису, котрий «найвірніше віддає звуки нашої рускої мови» [1, с. V]. У Передмові до словника дослідник визначав методологію своєї роботи: «З першої рускої термінології правничої з року 1851 задержав укладник всі тоті вислови, котрі відповідають теперішньому розвоєви руської мови, натомість пропустив всі вислови: несхожі з духом рускої мови, неясні або незрозумілі...» [1, с. IV]. У Передмові віднаходимо й засади національно-культурної праці К. Левицького, яким він буде вірний усе життя: «Повага нашої руської мови лежить в її богацтві словеснім, котре дає нам спромогу нею висловлювати всякі поняття, відповідно до змагань новочасної науки. Сила рідної мови і в уживанню тої мови на кождім місці, в кождім часі і в усіх відносинах, – бо лише той нарід має будучність, котрий любить рідну мову» [1, с. IV]. Внесок К.Левицького полягає в тому, що він творчо опрацював і переосмислив терміни, які містяться в словнику 1851 р. «Juridisch-politische Terminologie...», а також суттєво оновив і доповнив лексико-термінологічний склад видання, бо «по упливі сорока літ, видана ними термінологія не може відповісти вимогам язиковим нашої руської мови... котра в життю приватнім і публичнім здобуває собі щораз ширшу основу» [1, с. V].

Словник складається з коротких перекладних німецько-українських статей з перекладом відповідних термінів без граматичних характеристик. Частину термінів запозичено безпосередньо з польської та німецької мов: *персправа, виправувати, орудка, закуп, виємковий суд; одідичити, узасадненє, цло, білянс, шаржа*. Проте більшість термінів утворено на українській народно-розмовній основі, наприклад: *присудженє, присуд; граничний сусід, сумежник, межівник; оборонець, зашитник, речник; вижсидач, злодій, крадун; заворушник, бунтівник; діловодець, справничник; вязба, арешт; змерщина, спадщина* тощо. К. Левицький заклав основи для формування української правничої термінології. Тенденція до формування термінології на народній основі, як зазначає О. Каленюк [2], відображена також в побудові словникових статей: так, у разі синонімії він здебільшого на перше місце ставить власне національний термін, а іншомовні запозичення подає після українських відповідників: *управа, заряд, адміністрація; правотар, адвокат, речник; достовірність, автентичність*. У словнику трапляються термінологічні ряди, в яких на першим стоїть слово іншомовного походження, проте така практика запису терміна стосувалася

переважно загальноновживаних у європейській правовій практиці інтернаціоналізмів. Більше того, і в цьому разі упорядник намагався підібрати національний термін і подати його в синонімічному ряду: *адвокатура, пражотарство; апеляція, відкликанє; блянкет, порожня картка; демократія, народовладь, народоправство* та ін. Як зазначає І. Даценко [3], який зробив класифікацію лексики словника, укладач словника намагався якомога ширше залучити лексеми різних груп, що дало б змогу користувачеві застосувати їх у різних сферах діяльності. Дослідник М. Паночко зауважив [4], що важливою рисою німецько-українського словника, укладеного К. Левицьким, є те, що словник містить не лише типові західноукраїнські слова, а й велику кількість термінів, що вживалися у східних областях України. Все це свідчило про духовну і мовну єдність розділених частин української землі. Таким чином, «Німецько-руський словар висловів правничих і адміністративних» (друге видання вийшло у Відні 1920 р. [1]), укладений К. Левицьким, став новим кроком у формуванні української літературної мови в Галичині. Мовні принципи саме цієї праці лягли в основу при виданні офіційного «Вісника законів...», починаючи з 1895 р., коли було відкинута етимологічний правопис і українська ділова мова вступила в новий етап свого розвитку. Незважаючи на те, що галицька правнича термінологія не стала основою для загальноукраїнської юридичної терміносистеми і більшість західноукраїнських правничих термінів у радянські часи було відкинута як діалектизми, словник К. Левицького містить у собі корисний матеріал для сучасних редакторів юридичних текстів, законотворців, правників і мовознавців. Як точно заважив д-р. Я. Рудницький: «А проте залишиться він на все точкою опори для всіх, хто цікавитиметься німецько-українською правничою термінологією, а то і загальною лексикографією. Тому праця д-ра Костя Левицького, що в свій час була останнім словом у цій ділянці, не стратила й посьогодні своєї вартости, як джерельної студії. Коли ж іде про історію української лексикографії, зокрема ж спеціального словництва, то німецько-український словник д-ра Костя Левицького останеться завжди одним із найцікавіших та найцінніших творів старшої галицької генерації, твором, якого появу обумовила велика пошана й любов до рідної мови його автора» [5].

Література

1. Левицький К. Німецько-український правничий словар / К. Левицький. – Відень: Накл. Видавн. спілки у Відні, 1920. – VII + 497 с.
2. Каленюк О. М. Використання здобутків західноукраїнських правників у подальших працях з формування і унормування національної правничої термінології / О. М. Каленюк // Право: науково-інформаційний вісник. – 2013 – Ч.7. – С. 96 – 99.
3. Даценко І. І. Дві пам'ятки української юридичної лексикографії – словник «Juridisch-politische terminologie für die slavischen sprachen

oesterreichs. deutsch-ruthenische separat-ausgabe» та «Німецько-руський словар висловів правничих і адміністративних» К.Левицького / І. І. Даценко // Лексикографічний бюлетень: Зб. наукових праць. – 2009. – Вип. 18. – С. 62-74.

4. Паночко М. М. Кость Левицький як дослідник української правничої термінології (за матеріалами німецько-українських правничих словників) / М. М. Паночко // Українознавчі студії. – Івано-Франківськ: Видво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – 2011. – № 11-12. – С. 254–260.

5. Рудницький Я. Правник-лексикограф [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/59192?page=4>.

Галина Дубрівська
Львів

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКИХ ОДНОСЛІВНИХ ТЕРМІНІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Термін як найбільш типова ознака науково-технічної літератури, постійно перебуває у фокусі уваги лінгвістів. Інтерес мовознавців до вивчення терміносистем зумовлений стрімким розвитком науково-технічного прогресу, який, безумовно позначився на слові, як живій та динамічній одиниці мови.

Не є винятком і соціальна робота – академічна дисципліна, галузь наукових знань, яка вимагає глибшого та фахового вивчення для кращого розуміння її термінів з метою релевантного використання їх в перекладацькій практиці, що становить актуальність цього дослідження.

Мета цього дослідження – провести структурний аналіз однослівних термінів з соціальної роботи, використавши однойменний метод і визначити їх продуктивні способи творення, а також за допомогою статистичного методу дослідження забезпечити кількісні дані однокомпонентних термінів.

Вслід за А. Коваленком, ми вважаємо, що «термін – це емоційно нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів [3, с. 257]. Вчений також класифікує терміни за структурою на прості (складаються з одного слова) *circuit* – коло; складні (з двох слів і пишуться разом або через дефіс) *flywheel* – маховик; терміни словосполучення *circuitbraker* – автоматичний вимикач [3, с. 528].

Однослівні терміни досліджували, наприклад, О. Кучеренко [4], Л. Дідух [1] (відповідно, в українській та англійській пожежно-технічній терміносистемі), Б. Шуневич (з робототехніки) [5] та ін.

Матеріалом цього дослідження є словник з соціальної роботи [2] обсягом понад 1500 термінів, серед яких 444 однослівних термінів (337 іменників та 7 прикметників), структурний і кількісний аналіз яких поданий у таблиці 1.

Таблиця 1

**Структура і кількісний склад однослівних термінів
із соціальної роботи**

Види термінів	Частини мови			
	N	Adj.	Всього	%
Прості	60	1	61	23.9
Похідні	230	6	236	63.1
- з 1 суфіксом	179	2	181	40.7
- з 2 суфіксами	25	-	25	5.6
- з 3 суфіксами	5	-	5	1.1
- з префіксом	6	-	6	1.3
- з префіксом і 1 суфіксом	5	3	8	1.8
- з префіксом і 2 суфіксами	8	1	9	2
- з префіксом і 3 суфіксами	2	-	2	0.4
Складні	62	-	62	13
Разом:	337	7	444	100

З таблиці 1 видно, що однослівні терміни з соціальної роботи представлені лише іменниками і прикметниками. Серед термінів переважають **похідні** терміни (іменники утворені афіксальним способом словотворення), наприклад, з *одним суфіксом*: pluralism, negligence, custody; з *2 суфіксами*: personality, volunteerism; з *префіксом і суфіксом*: maladaptive, nonviolence, abnormal; з *префіксом і 2 суфіксами*: multifinality, neoliberalism, infertility; далі **прості** (лише з основою), наприклад: race, affect, bias, guilt; а потім **складні** (пишуться разом або через дефіс), наприклад: stagflation, workhouse, laissez-faire.

У результаті дослідження визначено співвідношення між різними способами утворення англomовних однослівних термінів.

Виявлено, що шляхом деривації виникли нові терміни, що потребують упорядкування і подальшого їх стандартування.

Проведене дослідження дасть можливість викладачам англійської мови, які навчають студентів напряму підготовки «Соціальна робота» звернути їх увагу на найпоширеніші шляхи утворення однослівних термінів та їх перекладу.

Література

1. Дідух Л. Порівняльний аналіз однослівних термінів з пожежної техніки і робототехніки / Л. І. Дідух // Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції – Л. : ЛДУБЖД, 2010. – С. 17.
2. Журавський А., Байбакова І., Гайдук Н., Гілета О., Казимира З., Кравець С. Англо-український словник-довідник з соціальної роботи. – Львів, 2004. – 212 с.
3. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / Анатолій Якович Коваленко. – К. : ІНК ОС, 2002. – 320 с.
4. Кучеренко О. Проблеми формування, функціонування та розвитку української пожежно-технічної терміносистеми. Дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук за спеціальністю 10.02.01 // Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 19 с.
5. Шуневич Б. И. Структурные и функциональные характеристики английской терминологии по робототехнике: дис.... канд. филол. наук: спец. 10. 02. 04. «Германские языки» / Богдан Иванович Шуневич. – Л., 1990. – 215 с.

Zaal Kikvidze
Tbilisi

ON THE SOCIOTERMINOLOGICAL APPROACH TO SOCIOLINGUISTIC TERMINOGRAPHY: IDIOLECT

Having been concerned with sociolinguistics since my early student years at the university, I dealt with terminological issues on a regular basis. However, it was within the framework of the research project *The Sociolinguistic Situation in Present-day Georgia* (2006-9: Volkswagen Stiftung, No AZ-II/81 200) when I got involved in compiling a glossary of sociolinguistic terms. My work consumed a longer period of time and, moreover, gradually it turned into something more comprehensive in terms of both form and content, than it was planned in the project. Certainly, this was due to the situation in the field: sociolinguistics is no longer a young discipline; rather voluminous and diverse scholarly works have been published, and terms, used in these works, have not always been homogeneous. Irrespective of the fact that there are a number of sociolinguistic lexicographic works, published in various countries and at various periods of time, none of them is not and cannot be complete, while a new one is expected to be better.

Another difficulty, in fact a rather serious one, is how diversely and, not infrequently, in a mutually exclusive way, terminology has been dealt with in

the literature. For instance, some authors believe that problems, related to terminology, are not within the scope of the interests of linguistics [1, p. 278]. Other scholars claim that, with respect to terms, linguists act only as consultants, and that they do not create terms [2, p. 98]. Notwithstanding the fact that the author in fact excludes the existence of linguistics, as a science, and of its extremely rich terminological system, actual problems ought to be sought in diversity and sometimes irregularity of the still-increasing linguistic terminological system. What further complicates the problem is that, “as different from other scientific disciplines, linguists face more problems with respect to the metalanguage of the field. This is not surprising since we speak about language by means of a language” [3, p. 44].

The end of the 20th century saw the emergence of a sociolinguistic approach to terminological systems; the approach is referred to as *socioterminology* which views a terminological system not as something closed from within but rather as an essential part of an actual language, undergoing evolution following the changes in language and society. Socioterminology came into being to study how a term is used in actual communicative contexts [4], and it was owing to this approach that allowed me to present the entire spectrum of a particular term and a particular concept in the aforementioned glossary.

In this paper, I will present it on the example of the entry ‘Idiolect’. Perhaps, the most expected standard definition should be similar to what appears in P. Trudgill’s *Glossary* [5, p. 60]: “A variety of language used by an individual speaker”. A more extended version may include information about its origin (Gr. *idio* ‘one’s own’ + *lect* ‘language variety’) and about the fact that the introduction of the term ‘idiolect’ and its formalized conception have been attributed to Bernard Bloch in his 1948 paper; his definition is as follows: “The totality of possible utterances of one speaker at one time in using a language to interact with one other speaker is an idiolect” [Bloch, p. 7]. The aforementioned are correct and necessary albeit insufficient data, particularly, with respect to socioterminology. Provided that space allows, it would be advisable to mention that it was Hermann Paul who in 1880 developed the concept of the idiolect. In 1934, fourteen years earlier before the publication of Bloch’s paper, another German linguist Adolf Bach provided an essential discussion and apprehension of the concept in question [8].

I believe that it is also necessary to refer to the two, narrow and broad conceptions of the notion: a) a speech variety belonging to an individual; b) a speech variety relevant to one individual during a certain time interval. Another very significant component of the entry should be to mention the fact that some scholars (for instance, N. Dittmar, R. Jakobson, W. Labov, etc.) reject a possibility of the existence of the corresponding concept. The latter two components are necessary requisites for principles of socioterminology to exemplify its descriptive approach incorporating the study of synonymy and polysemy which goes against the traditional schools’ ideal of monosemy, as well as the fact that

communication among concerned scholars can and do produce different terms for the same concept and more than one concept for the same term.

It goes without saying that more noteworthy facts could be successfully included in the entry (in my glossary, it is followed by a selected bibliography: 4 items); however, one should always mind the boundaries of where a glossary ends and where an encyclopedia begins.

References

1. Pöckl, W. 1990. Französisch: Fachsprachen. Lexikon der Romanistischen Linguistik, Band V, 1. Hrsg. von G. Holtus, M. Metzeltin & Ch. Schmitt. Tübingen: Max Niemeyer; 267-282.
2. Lara, L. F. 1986. On the difficult path of terminology in Spanish-speaking countries. TERMIA 84. Terminology and International Co-operation, ed. by G. Rondeau & J. C. Sager. Louisville: Girstern; 91-99.
3. Kikvidze, Z. 2003. K'omp'et'enciis cneba enatmecnierebaši [The notion of competence in linguistics]. For Besarion Jorbenadze. Tbilisi: Kartuli ena; 44-54.
4. Gaudin, F. 2005. La socioterminologie. Langages 157: 80-92.
5. Trudgill, P. 2003. A Glossary of Sociolinguistics. Edinburgh: Edinburgh University Press; 148 pp.
6. Bloch, B. 1948. A Set of Postulates for Phonemic Analysis. Language 24: 3-46.
7. Paul, H. 1880. Principien der Sprachgeschichte. Halle: Max Niemeyer; 228 S.
8. Bach, A. 1934. Deutsche Mundartforschung, ihre Wege, Ergebnisse und Aufgaben. Eine Einführung. Heidelberg: Carl Winter; 179 pp.

Наталія Книшенко
Харків

ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДОРОЖНЬО-БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ НА ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ

Стан науково-технічних термінів у галузі будівництва доріг потребує значної уваги не тільки термінологів, а й науково-технічних працівників. Завдяки саме таким кваліфікованим фахівцям, які збирали мовні матеріали й застосовували їх до відповідної галузі господарювання, відбувалося формування національної, у тому числі й дорожньо-будівельної, термінології.

На наш погляд, вартує уваги монографічне дослідження М. Глушка «Шляхи сполучення і транспортні засоби в Українських Карпатах другої половини ХІХ – поч. ХХ ст.», що дає змогу проаналізувати формування

термінів означеної галузі за період другої половини XIX – початку XX ст. на Західній Україні.

Оскільки будівництво й ремонт доріг в Українських Карпатах утруднені великою кількістю заболочених місць, гірськими масивами, водними мережами, на зазначеній території побутували характерні тільки тут способи облаштування дорожніх об'єктів. Це, очевидно, і стало причиною того, що термінологія в цих районах є значною мірою народною автохтонною, причому у цей період спеціальна лексика на позначення шляхів сполучення активно поповнювалася за рахунок термінологізації загальноживаних слів. Водночас і питома частка запозичень з інших мов (переважно польської, німецької) теж є доволі значною в дорожньо-будівельній термінології цієї частини України.

Дослідник характеризує особливості діалектних народних назв на позначення шляхів сполучення, описаних за розміром, видом покриття, формою, якістю, функціональним призначенням, місцем пролягання, розміщенням стосовно інших географічних об'єктів у підрозділі «Мережа і функціональна роль наземних комунікацій в Українських Карпатах». Важливим у дослідженні є зіставлення назв доріг Східної Галичини, Північної Буковини й Закарпаття.

Наступний аспект опису М. Глушка – «Традиційні способи будівництва сухопутних шляхів сполучення, догляд за ними. Дорожні об'єкти». Автор розглядає назви доріг за зовнішніми ознаками й способом прокладення. Він поділяє дороги на *натуральні ґрунтові* (витоптані пішоходами, тваринами чи транспортними засобами) та *штучні* (зі спеціальним покриттям).

У цьому розділі дослідник подає також діалектні назви дорожньо-будівельного матеріалу (річковий гравій *рінча*) та назв професій в описуваній галузі, наприклад, мостильники доріг деревним хмизом називалися *стельмахами*.

Далі М. Глушко дослідив будівництво мостів у підрозділі – «Кладки і мости». Науковець подає назви найпростішого способу для переходу через гірські річки – це дерев'яні пристрої (*ходулі, диби, ключі*).

Аналіз поданих М. Глушком термінів на позначення доріг із погляду термінотворення дозволяє стверджувати, що у дорожньо-будівельній термінології західних регіонів України:

1) у різних діалектах трапляються синонімічні найменування й навіть у межах конкретного діалекту наявна значна кількість різноманітних номінацій того самого поняття, напр.: дорога, що з'єднувала садиби українських горян із центральними сільськими трасами – *прогін, вигін* (Бойківщина), *вулиця* (галицька Гуцульщина); захисні дорожні споруди – *кашиці* (Українські Карпати), *відбой* (Закарпаття), *водоспад* (у деяких районах); кладки – *лавка, лаука* (на всій території), *клатка* (Бойківщина, Гуцульщина); лісова дорога – *штрайблик, штрайбліх* (Закарпаття), *дельованка*,

дильованка, деленівка, витрильована дорога (галицька Бойківщина й Гуцульщина); колоди – лежухи, залоги (Бойківщина), баланжі (закарпатська Лемківщина), попруга, покрайниця (Гуцульщина). Особливо характерна синонімія термінів на позначення деталей мостових споруд: перила називали *рукіймою, рукоймою, поручем, поручам, поруччям, поручем, поручинами*; кілки називалися *клинці, чопи, клини*; проміжні опори – *медведі, філери, бики, палі*;

2) чималій кількості термінів притаманна фонетична варіантність, напр., *чатурні, чатурні, чотирни; бер, бир; штахет, штехет* та ін.;

3) деякі терміни за походженням є латинськими, що перейшли в українську мову через польське посередництво, або німецькими, напр.: *тракт* (від лат. *tractus*), *штрайбліх* (нім. *straße*), *дельованка, дильованка, деленівка* (польськ. *del, delowas*), *витрильована дорога* (польськ. *wytrych*);

4) певна частина термінів поширена на всіх територіях, що стало передумовою їх увіходження до нормативної системи сучасної української технічної термінології, напр.: *баба, бик, паля, подушка, арочні, балочні, підвісні* (мости) тощо;

5) незначна кількість термінів лише фонетично відрізняється від сучасних, пор.: *кіле – кілок, підніжки – підніжжя, відбой – відбій, каменна – кам'яна* (дорога) тощо.

Таким чином, констатуємо, що монографія М. Глушка подає ґрунтовний аналіз лексики, зафіксованої в писемних джерелах ХІХ – поч. ХХ ст., а також досліджує «умови розвитку комунікацій і традиційного транс-порту українців Карпат другої половини ХІХ – поч. ХХ ст.», розглядає «питання мережі і функціональної ролі наземних шляхів сполучення, за допомогою яких горяни підтримували між собою та з жителями сусідніх регіонів економічні, політичні, виробничі, культурні і побутові відносини, заселяли й освоювали нові території» [1, с. 3]. Джерелом цієї монографічної роботи стали наукові роботи (щоправда історично-етнографічного характеру) німецького вченого Р. Кайндля, українського етнографа В. Шухевича, польського етнографа К. Мошинського та ін.

Література

Глушко М. Шляхи сполучення і транспортні засоби в Українських Карпатах другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. : Монографія / М. Глушко. – К. : Наук. думка, 1993. – 220 с.

Євгенія Ковкіна
Харків

ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ X-XII СТОЛІТЬ ЯК ОСНОВНІ РЕПРЕЗЕНТАНТИ ВИТОКІВ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Специфічність досліджуваного термінологічного апарату криміналістики виявляється в тому, що період його виникнення, розвитку і становлення відбувався ще до виділення науки в окрему дисципліну – у складі юридичної термінології, термінології судочинства, права та розшукової діяльності.

Вирішення питання історії формування терміносистеми доцільно проводити на матеріалах найдавніших писемних пам'яток української мови, оскільки саме в них документально засвідчено систему мови певної доби.

У Давній Русі функціонували дві літературні мови: старослов'янська, якою написані найдавніші пам'ятки того часу, наприклад, договори із греками X ст., що зафіксовані у Київських літописах. А також юридично-ділова мова, що мала в своїй основі один зі східнослов'янських діалектів (очевидно, старокиївський). В оригіналах збереглися тексти, що належать до XI ст.: післямова диякона Григорія 1057 р. до Остромирового Євангелія 1056 р., підпис 1063 р. дочки Ярослава Мудрого Анни, Тмутороканський напис 1068 р., післямови диякона Івана до Ізборників Святослава 1073 та 1076 рр. тощо.

Серед старослов'янських текстів XI ст. давньоруської редакції виділяються Остромирове Євангеліє 1056 р., переписаний у Києві Ізборник Святослава 1073 р. і скомпонований там же Ізборник 1076 р., Архангельське Євангеліє 1092 р., Синайський Патерик та ін. Князівські церковні устави, укази та грамоти цього періоду вже фіксували терміни на позначення видів злочинів, видів покарань, а також судочинства й судових посадових осіб [1, с. 49-55.].

«Слово про Закон і Благодать» Іларіона Київського, яке створене приблизно у 1037-1050 рр., підіймає питання сутності людського ества, генезису людства. Тут зустрічаємо уживання спеціальних слів *закон*, *злочин*, *суд*, які мали дещо інший денотативний відтінок, ніж сучасні однойменні терміни криміналістики, адже називали абстрактні широкі поняття, які передавали волевиявлення як вищої сили, так і суб'єктивного інтересу.

В ізборниках Святослава 1073 і 1076 років спостерігаємо уживання таких слів, як *крадіжка* з аналогічним до теперішнього значенням привласнення чужих речей або грошей; *закон*, яке має значення певного правила, що може оголосити будь-хто; *суддя* на означення людини, яка покликана вирішити спір.

Н. В. Артикуца, аналізуючи тексти найдавніших писемних пам'яток, зауважує, що «в добу Київської Русі слова «*правда*», «*право*», «*судь*», «*закон*» були багатозначними і передавали складні абстрактні поняття різних галузей суспільного життя (моральності, етики, правової діяльності, релігії) [2].

«Правда Руська» (що написана в Києві, у Полянській Русі, і обслуговувала в ній адміністративно-правові потреби) – це оригінальний витвір давньоукраїнської юридичної думки початку XI ст., що відображує судові рішення того чи іншого князя; записані вироки, як правило ставали нормою судочинства при розгляді аналогічних справ, а також моральною нормою, що формувала свідомість і світогляд народу. Аналізуючи «Правду Руську», особливу увагу звертаємо на термінологію. Виявляємо використання таких історизмів, як *видок* (свідок, що бачив), *послух* (свідок, що чув), *свод* (очна ставка), *наклепна віра* (звинувачення в убивстві), *віра* (провина), *мзда* (хабар) [3]. У кожному з пунктів збірки розглядається ситуація з практики, тому спеціальні слова подані поряд із тлумаченням: *закуп* – «хто попав у грошову кабалу», *поток* – «знищення майна», *свъдьтель* – «хто бачив і знає обставини події», *голова* – «вбивство», *головьникъ* – «убивця». Словосполучення «*дика віра*» на сторінках «Правди Руської» означає особливий вид покарання в Стародавній Русі, який застосовувався при простому, нерозбійному вбивстві і полягав у сплаті всією громадою штрафу за свого члена.

У вказаному творі привертає увагу семантичне наповнення спеціального словосполучення «*вбивство в розбій*»: йдеться про зловмисне, підступне, обдумане, не спровоковане потерпілим убивство, без мети пограбування, за яке винному передбачався найсуворіший вирок – вигнання разом з дружиною і дітьми з громади та конфіскація майна. Сучасний Кримінальний Кодекс України визначає *розбій* як «напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства» [4]. Таким чином, значення лексеми *розбій* з плином часу не змінилося, у сучасній термінології криміналістики вказаний термін має такий саме денотат, до якого на конотативному рівні додалися семантичні відтінки небезпеки чи погрози.

Слід зазначити, що у сучасному тезаурусі криміналістики більшість із аналізованих вище слововживань не використовуються, на відміну від поняття, на позначення яких вони вжиті. Але все ж таки простежуємо використання спеціальних слів, які входять і до сучасної підсистеми криміналістики, наприклад: *вирок*, *суть справи*, *наклеп*, *убити*, *підсудний*, іноді згадується ще й про *сліди*, які залишив злочинець на місці скоєння злочину.

Отже, «Правда Руська» є видатною пам'яткою звичаєвого права XI–XII ст., де зібрані судові рішення того чи іншого князя, які були не лише

нормою судочинства при розгляді аналогічних справ, а й виконували роль моральної норми суспільства тих часів.

Таким чином, саме в історичних пам'ятках української літературної мови Х-ХІІ сторіч можна прослідкувати витoki перших спеціальних слів криміналістики, більшість яких збереглися й до теперішніх часів і лягли в основу сучасних головних понять криміналістики.

Література

1. Василькова Л. М. З історії формування і становлення української юридичної термінології / Л. М. Василькова // Українська термінологія і сучасність: Зб. наукових праць. – К.: Інститут української мови НАН України, 1998. – С. 49-55.

2. Артикуца Н. В. Найдавніші терміни українського права: етимологічні реконструкції та семантичні спостереження [Електронний ресурс] / Н. В. Артикуца // Електронний журнал «Правознавець». – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article>.

3. Ізборник. Історія України ІХ–ХVІІІ ст. Першоджерела та інтерпретації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/zapas/izbornik.htm>.

4. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Оксана Литвин, Надія Голубінка
Львів

ІНШОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ГЕОДЕЗИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У контексті інтеграції України в європейський простір актуальною проблемою є кодифікація, уніфікація та стандартизація власної наукової термінології, вилучення з неї недоречних, відродження забутих слів-термінів. Вияви словотвірної варіантності вимагають унормування відповідно до основних тенденцій розвитку термінологічної лексики: регулярність функціонування словотвірних моделей; спеціалізація словотворчого афікса для відображення певного значення; усунення запозичень, що не відповідають словотвірним моделям або мають безпідставно знехтувані українські еквіваленти [1, с. 292].

Протягом усього періоду становлення і розвитку українська термінологічна система геодезії синтезувала знання різних природничих і суспільних наук. Тому до її складу входять не лише вузькоспеціальні номінації, а й загальнонаукові терміни, що виникли на межі терміносистем кількох галузей: математики й астрономії, фізики та геології, географії та ін.

Важливим аспектом термінотворення, безперечно, є використання запозичень та іншомовних компонентів для найменування нових понять.

Джерелами фактичного матеріалу для вивчення чужомовних запозичень, що функціонують у досліджуваній терміносистемі, слугували: Геодезичний енциклопедичний словник [2] і наукова періодика, зокрема журнали: «Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва», «Український антарктичний журнал», «Геодезія, картографія і аерофотознімання» та ні.

Дослідження низки публікацій дають підстави стверджувати, що в геодезичній терміносистемі функціонують терміни-інтернаціоналізми, які вживаються в багатьох неблизькоспоріднених мовах і водночас зберігають спільність семантики і фонетико-морфологічної будови: *базис, каталіз, карта*. Окрему групу складають морфематичні інтернаціоналізми: *гігрограф, гігрометр, гідросфера, гідрогелогія, гідроізобати, автоколімація, авторефлексія, аерограф, аеромагнетометр, аерофотогеодезія, геоізотерма, геоінформатика, георан, ізохора, ізохазма, ізотерма, стереопланіграф, стереофотограмметрія, фотограмметрія, фоторельєф, фототеодоліт*.

Фактичний матеріал засвідчив, що окрему групу становлять власне іншомовні слова, що зберігають чуже звучання і форми: *аберація, абрис, адіабата, алідада, геоїд, ареоїд, фібрд, апроксимація, фарватер, меридіан, кадастр, ландшафт, астролябія, екер, ізобара, жезл, зодіак, ерозія*.

Слід виокремити терміни, утворені від прізвищ вчених, які опрацьовували ті чи інші явища чи процеси: *ангстрем* (названо на честь шведського фізика А. Ангстрема), *аномалія Буге* (названо на честь французького вченого Буге, який вперше застосував її у дослідженнях під час експедиції в Перу в сер. XVIII ст.); *задача Дірихле, задача Неймана, рівняння Лапласа, рівняння Фредгольма, кут Брюстера, проєкція Ганса, проєкція Гуда, формула Стокса*. Наголосимо, що прізвища іноземних учених, а також терміни, утворені від цих прізвищ, передаються згідно з чинною транслітераційною системою (*розподіл Гаусса (Gauss)* замість *Гауса*) [1, с. 293].

Терміни-запозичення, зазвичай, входять до складу словосполучень: *механізм вирівнювання фотоплівки, карта тектонічна*. Окремі вживаються як самостійні номінації: *бакен, гавань, галактика, полюс*. При цьому вважаємо доречним зауважити, що у процесі впорядкування дублетної синонімії необхідно надавати перевагу питомим українським термінам.

Звернемо увагу також на те, що функціонування чужомовних термінів може призводити до появи омонімів, тотожних за формою, але відмінних за значенням. Наприклад, термін *банка* (голл.) в геодезії має таке галузеве значення: «підвищена частина морського дна». Однак окремі терміни є міжгалузевими омонімами: *кома* в геодезії означає «різновид аберації», у лінгвістиці – «розділовий знак»; *автограф* – «універсальний стереофотограмметричний прилад», який у діловодстві має два значення –

«власноручний, звичайно, пам'ятний підпис» або «напис і власноручний рукописний текст». Це слово має ще й третє значення: «копіювальний прилад».

У геодезичного терміна *візир* (нім.) – «пристрій на трубі геодезичного приладу» є декілька омонімів: «прицільне пристосування з прорізом»; «прилад, що його прикріплюють до фото- або кіноапаратури, щоб визначити межі зображення»; «прилад, за допомогою якого вимірюють відхилення літака від заданого курсу під впливом вітру». Крім того існує застаріла лексема *візир* (араб.), що позначає титул вищих сановників у мусульманських країнах.

З-посеред геодезичних термінів можемо виділити слова, що схожі за звучанням із загальноповживаними і з термінами інших терміносистем: *бусоль* (франц.) – «геодезичний інструмент для вимірювання кутів» і *бусол* – «птаха»; *вертикал* (лат.) – «велике коло небесної сфери, яке проходить через зеніт» і *вертикаль* (лат.) – «пряма, напрям якої збігається з напрямом сили тяжіння»; *шельф* (анг.) – «прибережна, рівнинна зона Світового океану» і *шлейф* (нім.) – «сільськогосподарське знаряддя», «довгий задній край жіночого одягу» та ін.

Отже, запозичення лексичного матеріалу є одним із продуктивних шляхів формування термінів геодезії. У процесі відновлення й унормування української геодезичної термінології, яке відбувається як на лексико-семантичному, так і на словотвірному рівнях, необхідно дотримуватися специфічних вимог, які висуваються до наукового терміна (системність, однозначність, мотивованість, точність, відсутність синонімів тощо).

Література

1. Литвин О. Унормування української науково-технічної термінології / О. Литвин // Ефективність державного управління в контексті європейської інтеграції : Матер. щорічної наук.-практ. конф. / за заг. ред. А. О. Чемериса ; 23 січня 2004 р. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2004. – Ч. 2. – С. 292–295.

2. Геодезичний енциклопедичний словник / за ред. Володимира Літинського. – Львів : Євросвіт, 2001. – 668 с.

Наталія Логвіненко
Київ

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ

У навчальному курсі для вишів «Українська мова за професійним спрямуванням» змістовим модулем програми «Українська терміноло-

гія в професійному спілкуванні» передбачено висвітлення важливих сучасних проблем української термінології, теоретичних засад термінознавства та лексикографії; з'ясування поняття «термін», «термінологія як система», «ознаки терміна», «способи творення термінів». Плануючи вивчення загальнонаукової, міжгалузевої і вузькоспеціальної термінології, особливий акцент робимо на вивченні термінології обраного фаху; нормуванні, кодифікації і стандартизації військових термінів, оскільки, за визначенням Краснової Л., армія потребує, крім військового вишколу, щедрого фінансування уряду, виховання почуття гідності і гордості в кожному воякові, «міцного науково-філософського й історичного підґрунтя. Основою його є Статут і військова команда, тобто своя, власна українська термінологія[1]».

Подаючи комплексну характеристику української військової термінології у тісному зв'язку з багатовіковою історією українських військових формувань, Яремко Я. переконує, що історія становлення й розвитку української військової термінології (УВТ) від найдавніших часів до сучасності – це шлях пізнання минулого країни. Парадигму своїх досліджень УВТ Я. Яремко будує на чіткій науково-філософській основі, що забезпечує *«відновлення функціонального статусу військової субмови, її автентичної основи, а в цілому контексті – <...>розуміння природи термінології: не тільки як підсистеми загальнолексичної системи, «речі в собі», а своєрідної оптики світобачення і світорозуміння[1]».* Від військової команди, її чіткості, зрозумілості, вольового імпульсу – до гордості за свій статус військовика і за свою державу.

Як учений-когнітивіст, Я. Яремко доводить, що *« <...> військовоє слово <...> не може бути інструментом лише суто мовних (комунікативних) потреб, але як важливий засіб і спосіб формування національної ідентичності, як невід'ємний чинник національного буття може і має стати також засобом утвердження національної ідеї. Нерозуміння, недооцінка чи фальсифікація тріади: «Українська держава – Українська армія – українська військова термінологія» – або штучний розрив цього діалектичного зв'язку неминуче призводить до втрати державницьких орієнтирів[2, с. 269]».*

Отже, вивчення одного з розрядів спеціальної лексики є важливим етапом у підготовці майбутніх фахівців.

Як відомо, становлення української спеціальної термінології відбувалося у досить складних умовах, викликаних різними обмеженнями суспільного функціонування української мови. Штучне гальмування її в різні періоди історичного розвитку позначилося на формуванні термінологічного словника. Однак, незважаючи на несприятливі попередні умови та завдяки активізації термінологічної роботи сьогодні, українська термінологічна лексика повно відбиває рівень сучасних наукових знань, технічного і суспільно-культурного прогресу.

Більшість науковців (Л. Туровська [3], Я. Яремко [2], Н. Яценко [4] та ін.) стверджують, що творення військової термінологічної системи в Україні тісно пов'язане з відповідними етапами державотворення в країні. У системі навчальних занять лекція викладача *«Історія становлення і розвитку української військової термінології»* покликана продемонструвати глибинні корені української військової термінологіки і актуалізувати набуті знання курсантів із проблеми державотворення в Україні, спонукати до активного вивчення термінологічної системи обраного фаху. Зміст лекції базувався на дослідженнях науковців (зокрема В. Л. Іващенко, Т. К. Ісаєнко, В. М. Мартинюк, Л. В. Туровська, Н. О. Яценко та ін.), які виділяють сім етапів становлення і розвитку української військової термінології. Активна робота курсантів у процесі сприймання наукової інформації дає змогу зробити самостійні висновки, що розвиток УВТ відбувався хвилеподібно, оскільки визначальними рушіями її динаміки були ідеолого-політичні умови існування української державності. Найпродуктивнішими етапами у формуванні УВТ є періоди становлення українського війська, а також 90-ті рр. ХХ – поч. ХХІ ст.

Відомості про історію розвитку УВТ сприяли заохоченню курсантів до поглибленого подальшого дослідження проблеми і висвітлення результатів науково-теоретичних пошуків на семінарському занятті. Опрацювавши сучасні наукові дослідження фахівців щодо тенденцій розвитку української військової термінологіки, курсанти зосередили свою увагу на проблемах її походження: *групах військових термінів власномовних («внутрішньомовних») запозичень, давніх іношомовних запозичень, запозичень XVIII–XIX ст., нових іношомовних запозичень; питомості національної мови, здатної накопичувати, зберігати та виробляти наукові знання, використовувати переосмислені загальноновживані одиниці для максимальної точності викладу думки.*

Огляд словників УВТ на семінарському занятті збагатив знання курсантів про унормованість, кодифікацію та стандартизацію термінологіки, мав сприяти усвідомленню важливості дерусифікації української мови, початок якій поклали 90-ті роки ХХ ст. Саме в цей час зафіксовано і сплеск термінознавчої – дослідницької, лексикографічної, нормалізаційної – діяльності.

Увесь комплекс змістового модуля *«Українська термінологія в професійному спілкуванні»* передбачає і практичну роботу курсантів із лексикографії: укладання словника термінів майбутньої професії, оформлення анотації, презентація словника. Форма роботи – колективний проект, метою якого є формування термінологічної і термінографічної компетенцій в процесі системного вивчення фахової мови.

Вчені відзначають: сьогодні, коли формується українське військо нового зразка, необхідно взяти до уваги весь мовний матеріал, який накопичувався століттями, дослідити, унормувати національні терміни,

вибрати потрібні й найпридатніші для сучасної військової професійної лексики – наголошуємо на цих зауваженнях перед завданнями для проектної діяльності.

Під час проведення практичних занять курсанти ознайомилися з особливостями застосування у процесі укладання словника військових термінів методу проектів – в основі його лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок особистості, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити. Проектна діяльність передбачає самостійну роботу, під час якої курсанти зосереджуються на визначенні проблеми та завданнях її дослідження; на розробці гіпотези їх вирішення; на обговоренні методів дослідження; проведенні збору та аналізі зібраної інформації; оформленні кінцевих результатів; підведенні підсумків, корегуванні, узагальненні; на підготовці до прилюдного звіту (презентації, захисту проектів, творчих звітів).

Методисти вважають, що робота над проектом ретельно планується педагогом і обговорюється з курсантами. При цьому проводиться докладне структурування змістової частини проекту із зазначенням поетапних результатів і термінів подання.

Роботу над колективним проектом «Словник військової термінології» курсанти планували самостійно. Першим етапом у цьому процесі став мозковий штурм ідей «Яким я бачу словник?». Обговорювалися форми роботи, тематика, визначалися джерела для відбирання термінів; складання списку мовних одиниць, яким необхідно дати визначення і описати. Заключним етапом проектної діяльності стали презентації створених Словників військової термінології, під час яких були представлені анотації, тематика, зразки словникових статей.

Проектна діяльність має тісний зв'язок з компетентнісно спрямованою освітою як принципово новою парадигмою сучасного освітнього простору, бо навчає набувати знання в процесі самостійної пошукової роботи та вирішувати навчальні завдання.

Література

1. Краснова Л. Народ і його армія: мовознавчий дискурс [Електронний ресурс] / Людмила Краснова. – Режим доступу : file:///D:/Downloads/NZTNPU1_2013_37_39.pdf.
2. Яремко Я. Нариси з історії української військової термінології / Ярослав Яремко. – 2-ге вид. – Дрогобич, 2012. – 403 с.
3. Туровська Л. В. До проблеми періодизації розвитку української військової термінології / Л. В. Туровська // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. – К., 2003. – Вип. V. – С. 83-90.
4. Яценко Н. О. Основні етапи становлення української військової термінології / Н. Яценко // Українська мова. – 2007. – № 3. – С. 74-79.

Ірина Ментинська
Львів

ДО ПРОБЛЕМИ НАДУЖИВАННЯ ЧУЖОМОВНИМИ ТЕРМІНАМИ В КОМП'ЮТЕРНОМУ ДИСКУРСІ

Сучасний стан вивчення комп'ютерної термінології не можна вважати задовільним з погляду як мовознавців, так і фахівців ІТ-сфери. Важливість її дослідження не викликає сумнівів, адже уніфікована і стандартизована комп'ютерна термінологія сприяє успішному спілкуванню не тільки в науково-технічній, а й в інших галузях.

Метою статті є виявити вдалі українські відповідники до запозичених термінів, з'ясувати доречність використання чужомовних запозичень. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю системного вивчення сучасної комп'ютерної термінології (СКТ), а також потребою її внормування.

Сучасна українська комп'ютерна термінологія характерна генетичною різноманітністю її одиниць, що відображає тривалий історичний процес формування терміносистеми та вплив на нього різних мовних та позамовних чинників. Як зазначає термінознавець І. Кочан, «Міжнародні лексеми є у кожній мові. Їхня кількість залежить від того чи мова повністю абсорбує ці слова у свою систему, чи, навпаки, відштовхує їх, намагається знайти для них відповідні аналоги на національному ґрунті» [1]. Залучення власне українських слів до побутування в різних термінологічних системах засвідчує самотність української науково-технічної мови та її багатство, а також уможливорює висловлювати будь-яку наукову думку рідною мовою. Їхнє значення відоме не лише обмеженому колу спеціалістів, а й усім користувачам термінової лексики.

Спостерігаємо, що на теперішньому етапі розвитку термінології тексти комп'ютерної комунікації обтяжені надмірною кількістю термінів-чужословів, хоч лексикографічні джерела фіксують багато питомих або цілком адаптованих до української мови термінів: *акаунт* – *обліковий запис*, *адаптер* – *приспосовувач*, *браузер* – (з англ. *web browser*) – *оглядач/переглядач* (мережі) або *вебоглядач*.

Безперечно, запозичене слово є доречним за умови, якщо воно означає поняття, яке ще немає питомого відповідника або з різних причин не названо засобами української мови (*оверлей*, *сервлет* тощо). Тому чимало англізмів, американізмів пристосовуються до норм української літературної мови і стають вагомою частиною її термінологічного фонду. Як бачимо, терміни *файл*, *пейджер*, *макрос*, *сайт*, *блог* уже тривалий час побутують в українській комп'ютерній термінології, їх залучено до дериваційних процесів і за допомогою українських афіксів утворено прикметники: *файловий*, *блоговий*, *сайтовий*, *пейджерний* тощо.

Пристосування запозичених назв до норм української мови відбуваються на лексичному рівні шляхом виникнення синонімів-дублетів: *апдейт* – оновлення (оновлення даних), *вінчестер* – накопичувач, *дебагер* – налагоджувач, *дескриптор* – описувач, *реплікація* – повторення, *конвертор* – перекладач. Інколи рівнобіжне використання комп'ютерних термінів-синонімів (чужомовний термін / питомий відповідник) не є вдалим або є недоречним. Як зазначає К. Булаховський [2], *харддиск не жорсткий диск, а твердий диск*, а В. Пілецький [3] підкреслює, що синонім до терміна *абсорбція* подають лексеми *поглинання, вбирання і всмоктування*, але *абсорбція* – це не просто *вбирання, поглинання*, але *вбирання, поглинання цілковите, повне*. Проте, якщо терміни є абсолютними відповідниками, то надаємо перевагу радше власне українській терміноодиниці (або частково адаптованій): *варієтет* – різновид, *різновидність, відповідність*; *візуалізація* – унаочнення; *декларація* – оголошення; *верифікація* – підтвердження; *піктограма (іконка)* – значок, *компресія* – стиснення, *комутація* – з'єднання, *навігація* – переміщення, *вінчестер* – накопичувач, *ротація* – переміщення; *утилізувати* – знищити, *інсталяція* – установа.

Позитивними вважаємо пристосування чужомовних термінів до орфографічних та орфоепічних норм української мови, наприклад: *off-line* – *офлайн*, *on-line* – онлайн (пишемо разом, правила написання складних слів); *гаджет* – правопис літери *Г*; *streamer* – *стрімер* – правопис пов'язано з правилом «дев'ятки» (тобто *и* пишемо у словах іншомовного походження після *д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р*: *чип, дисплей, ризограф, принтер*).

Отже, чужомовні терміни є важливим засобом поповнення української сучасної комп'ютерної термінології, що сприяє розвитку галузевої термінології. Проте, надмірне вживання запозичень завуальовує зміст сказаного, ускладнює його сприйняття. Інтенсивна англізація сучасної української комп'ютерної термінології на всіх мовних рівнях часто заважає точному називанню певного поняття, відводить від української мовної традиції. Також погоджуємось з думкою З. Куньч [4], що дотримання еталонної якості мови в українських наукових текстах має стати частиною держаної мовної політики.

Література

1. Кочан І. Проблема національного і запозиченого в термінології / І. М. Кочан // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. – 2012. – № 1. – С. 268-272.
2. Булаховський К. Нормативно-термінологічний підхід до україномовної локалізації програмного забезпечення / Кирило Булаховський // Проблеми української термінології : міжнар. наук. конф., 27–29 верес. 2012 р. : зб. наук. пр. – Л., 2012. – С. 64–68.
3. Пілецький В. Сучасний український термін (проблеми збереження національномовної самобутності) / Пілецький В. // Вісник Львів. ун-ту. Серія: філол. – 2004. – Вип. 34. Ч. I. – С. 428-437.

4. Куньч З. Проблеми чужомовного впливу на українську науково-технічну термінологію / З. Й. Куньч // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2(1). – С. 215-220.

Тетяна Михайлова
Харків

ДО ПИТАННЯ ПРО КОДИФІКАЦІЮ ТЕРМІНІВ

Відомо, що термінологія є одним з динамічних шарів лексико-семантичної системи мови, що зумовлено бурхливим розвитком суспільства, науки й техніки, виникненням нових понять і нових назв для них, тому проблема кодифікації спеціальної лексики різних галузей залишається актуальною. Цьому питанню присвячували свої наукові розвідки Л. Боярова, І. Іваненко, І. Кочан, Н. Ляшук, О. Радченко та ін. Сутність кодифікації, на нашу думку, полягає «в об'єктивному оцінюванні мовних варіантів, новотворів і тенденцій розвитку з погляду нормативності та інших критеріїв з подальшим усунуванням ненормативного, фіксуванням і пропозиціями до вжитку природних для мови явищ» [1, с. 152]. У термінології кодифікація надзвичайно важлива, оскільки забезпечує стабільність функціонування спеціальної лексики (фахівці сприймають кодифіковані норми як обов'язкові для застосування у професійному спілкуванні).

Слід відзначити, що за двадцять шість років незалежності України зроблено чимало для розбудови національної термінології, при цьому науковці спираються на вже усталені норми. Так, у другій половині ХХ ст. зафіксовані слова *переклад* зі значеннями: 1) «дія за значенням *перекладати* 4» («передавати текст, слово або усне висловлювання засобами іншої мови»); 2) «текст, слово, усне висловлювання, а також літературний твір, перекладені з однієї мови на іншу» і *перекладання* зі значенням «дія за значенням *перекладати*» [2, с. 196-197]. Від 90-х років ХХ ст. і донині українські мовознавці намагаються не лише усунути з рідної мови не притаманні їй елементи, але й зосередити увагу всіх носіїв на природних її властивостях і можливостях, прагнуть розвинути ці властивості (див., зокрема, збірники наукових праць конференцій «Проблеми наукової термінології», «Українська термінологія і сучасність»). Наприклад, учені дійшли висновку про системні можливості української позначати «процесові поняття» (доконану й недоконану дії), а також наслідки дій: *перекладання* (недок. дія – «передання слів, текстів, висловлювань засобами іншої мови»), *перекладення* (док. дія), *переклад* (результат дії – «слово, текст, висловлювання, подані іншою мовою»), що вже зафіксовано в сучасних словниках: до слова *перевод* із шістьма значеннями засвідчено, зокрема, таке: 2. (на другій язык) *переклад*, -у; (неоконч. д. – обычно) *перекладання* [3, с. 44]. Це знаходимо і в інших довідниках [4, с. 83].

Однак, незважаючи на фіксування в указаних працях мовознавчих термінів *перекладання*, *перекладення* й *переклад*, у більшості термінологічних словників і підручників з перекладознавства, на жаль, використано лише останню назву, тому спостерігаємо такі найменування розділів і параграфів у навчальних посібниках: «Теорія перекладу», «Текст як посередник процесу перекладу», «Проблеми перекладу власних назв», «Моделі перекладу як творчого процесу», «Переклад присудка» тощо [5; 6; 7], а слід було б використати тут *перекладання*. Є приклади й у текстах цих джерел: «**Процесом перекладу**, або *перекладом у вузькому розумінні цього терміна, називаються дії перекладача у створенні тексту перекладу (власне переклад)*» [6, с. 98]; «**При перекладі** інтерференція призводить до зниження якості перекладу» [7, с. 32]. У термінографічних працях знаходимо визначення *перекладу* і як процесу, і як його результату [8; 9].

Як бачимо, кодифікування термінів не відповідає мовній нормі, бо норми розвиваються швидше за укладання словників, тому автори навчальних посібників не мають змоги дізнатися про ці зміни, до того ж часто суб'єктивно ставляться до застосування термінів, фіксуючи одиниці, які не відповідають системі української мови. Проте, на наше переконання, розмежування наукових понять за допомогою спільнокоренових одиниць сприяло б більш точному позначенню наукових понять, закріпленню окремих ЛСВ полісемічних термінів за різними лексемами й у такий спосіб – уникненню багатозначності, яка може ускладнювати спілкування фахівців і розуміння ними спеціальної інформації.

Отже, сучасна словникова кодифікація лінгвістичних термінів *перекладання*, *перекладення*, *переклад* цілком не відповідає мовній нормі в термінології. Сподіваємося, що невдовзі нормами називання процесових понять і наслідків дій науковці будуть цікавитися більше, що сприятиме подальшій розбудові мовознавчої термінології і створенню якісних навчальних текстів.

Література

1. Михайлова Т. В. Кодифікація // Українська мова. Енциклопедія / Г. А. Губарева, О. В. Чуєшкова, Т. В. Михайлова та ін.; за ред. І. В. Муромцева. – К. : Майстер-клас, 2011. – 400 с.
2. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1975. – Т. 6. – 832 с.
3. Російсько-український словник : у 4 т. – Т. 3 / І. С. Гнатюк, С. І. Головащук, В. В. Жайворонок та ін. – К. : Знання, 2013. – 933 с. (Серія «Академічні словники»).
4. Українська ділова мова : практичний посібник на щодень / Уклад.: М. Д. Гінзбург, І. О. Требульова, С. Д. Левіна та ін.; за ред. М. Д. Гінзбурга. – Х.: Торсінг, 2003. – 592 с.

5. Литвин І. М. Перекладознавство: навч. посібник [Електронний ресурс]. – Черкаси : Вид-во Ю. А. Чабаненко, 2013. – 288 с. – Режим доступу: <http://eprints.cdu.edu.ua/60/1/Навч.%20пос.%20Литвин.%20ПЕРЕКЛАДозна-вство>.

6. Основи перекладознавства : навч. посібник / А. Є. Нямцу, О. І. Дашенко, М. І. Гураль та ін.; за ред. А. Є. Нямцу. – Чернівці : Рута, 2008. – 312 с.

7. Основи теорії редагування перекладів : конспект лекцій [Електронний ресурс] / Укл. О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. – 88 с. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/6049>.

8. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – К. : Довіра, 2007. – 205 с. (Словники України).

9. Мала філологічна енциклопедія / Уклад. : О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2007. – 478 с.

Оксана Романова
Харків

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА СЛОВНИКОВА КОДИФІКАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Однією з інтенсивно досліджуваних галузей сучасного мовознавства є термінологія, специфіка якої полягає передусім у тому, що з усіх лінгвістичних підсистем саме вона покликана віддзеркалювати багатоаспектність мовної системи, зумовленої суспільними потребами в забезпеченні функціонування особливих одиниць номінації – термінів, властивості яких є унікальними й неповторними. В українському термінознавстві помітно активізувалися дослідження специфіки формування й розбудови окремих галузевих терміносистем на основі власних мовних ресурсів чи запозичень, зростає зацікавленість науковців питанням з'ясування теоретичних засад термінотворення загалом. Такий підхід посприяв увиразненню зв'язків між мовою та різними сферами діяльності людини, проте не вичерпав до кінця проблему впорядкування всіх терміносистем, їхньої систематизації й стандартизації та прогнозування тенденцій подальшого розвитку.

Терміносистема швацької промисловості кодифікована в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., оскільки вона є однією з найрозвинутіших терміносистем, важливим складником сучасної національної термінології. Цей розряд термінологічної лексики має специфічні лексико-семантичні та функціональні параметри, вирізняється з-поміж інших розрядів особливостями змісту й структури, розмаїттям способів словотворення, джерелами поповнення, що, безсумнівно, впливає і на формування системних зв'язків між одиницями в межах згаданої терміносистеми.

У мовознавстві відомі спроби систематизувати термінологічну лексику, дослідити термінології багатьох галузей діяльності людини (бібліотечної, видавничої, екологічної, економічно-правової, медичної, металургійної, музичної, фінансової та ін.). Проте термінологія швацької промисловості як цілісна система у складі складноструктурованої функціональної термінологічної системи української мови об'єктом вивчення ще не була.

Сучасна українська швацька термінологія є розвинутою й розгалуженою відповідно до набутих знань у цій фаховій сфері. Швацька промисловість, як і кожна галузь людської діяльності, має свою поняттєву базу та систему відповідних професійних найменувань. Вона побудована за гетерогенною моделлю, тобто виникла внаслідок взаємодії кількох галузей знання й діяльності людини.

Відзначмо, що на сьогодні в українській термінографії є лише одна словникарська праця, в якій зафіксовано саме терміни швацького виробництва. Оpubліковано словник у 1974 році, уклали його 15 авторів – О. Антипова, Г. Баєв та інші, редактор словника – мовознавець Білоноженко. Цей словник є перекладним (російсько-українським) та тлумачним – у ньому подано дефініції близько семисот термінів, якими користуються працівники швацької промисловості й він є, по суті, коротким.

Проведений аналіз російсько-українського тлумачного словника термінів швацького виробництва 1974 року дає підстави твердити таке: у цій словникарській праці переважна більшість запропонованих до вжитку термінологічних одиниць утворена за питомими словотвірними моделями. Підкреслюючи позитивне в аналізованому словнику термінології швацького виробництва, слід разом з тим відзначити негативне та суперечливе у словниковій кодифікації термінів. За радянського часу у сфері функціонування української термінології з позамовних причин з'явилася велика кількість скалькованих з російської мови термінів, що засвідчувалося у словниках. Це був тотальний процес, і він певною мірою позначився й на розвиткові терміносистеми швацької промисловості. За системним критерієм з цього словника і відповідно з цієї термінології має бути вилучена низка термінів. Наприклад: російський термін *бортовка* (це вид тканини) перекладається по-українськи *бортовка*; російський термін *державка* (це технічне пристосування до швацької машини) перекладається по-українськи *державка*. Зауважмо, що в перекладній частині аналізованого словника скалькованих із російської мови термінів швацької промисловості небагато, але в дефініціях термінів зустрічаємо досить багато невинуватих кальок, що знижує якість словника.

Так, в українській частині словника послідовно кодифікуються назви професій, утворені за продуктивними словотвірними моделями української мови і не пропонуються суфікси, властиві російській мові. Подаємо приклади російсько-українського перекладу таких назв: *закройщик* – за-

крійник, запускальщик – запускальник, комплектовщик – комплектувальник, лекальник – лекальник, обмельщик – крейдувальник, подрезчик – підрізувальник, прессовщик – пресувальник, резчик – різальник, утюжильник – прасувальник. Так само продуктивні словотворчі моделі використовуються в назвах різних деталей технічного обладнання швацького виробництва. Наприклад: *отпариватель – відпарювач, петлитель – петельник, ширитель – розширювач, ткане держатель – тканинотримач* (зауважмо, що останній термін – це скалькований з російської мови термін, але утворена ця калька засобами української мови). Як позитивне відзначмо також те, що в цьому словникові російський суфікс *-очн-* послідовно передається в українській мові такими словотворчими засобами: *браковочный – бракувальний, вырубочный пресс – вирубувальний прес, закрепочный – закріплювальний та закріпний, запошивочный – запошивний, подшивочный – підшивальний, расстрочный – розстрочувальний, сметочный – зметувальний.*

Терміни цієї галузі знання і діяльності людей кодифікуються в загальнономовних перекладних та тлумачних словниках, а також у спеціальних словниках, у яких подано загальну технічну термінологію. На сьогодні найбільше зафіксовано термінів швацької промисловості у Великому тлумачному словнику української мови В. Бусела та новому російсько-українському словнику за редакцією В. Жайворонка. Але оскільки ці словники є загальнономовними, вони, по-перше, не подають аналізовану терміносистему в усьому її обсязі, по-друге, майже не кодифікують складені терміни, якими користуються фахівці цієї галузі виробництва.

Подальша робота над поповненням термінології швацької промисловості, її унормування, гадаємо, має будуватися з огляду на специфіку галузі та відповідати як внутрішньонаціональним потребам науки, так і рівневі міжнародних стандартів. Унормування швацької термінології через усунення синонімії, варіантності, вилучення непродуктивних словотвірних типів сприятиме поліпшенню системної організації української термінології швацької промисловості.

Література

Російсько-український тлумачний словник швейного виробництва / [уклад. А. Антипова, П. Баєв, А. Бойцова та ін.]. – К. : Вища шк., 1974. – 184 с.

Людмила Томіленко
Київ

ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ЗАГАЛЬНОМОВНІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ ХХ–ХХІ СТ.

За словами вітчизняних термінознавців, незважаючи на значну кількість мовознавчих досліджень терміносистем різних галузей права, юридична мова залишається ще недостатньо дослідженою [1, с. 117].

Частину галузевої лексики, зокрема й юридичної, містять у своєму складі загальномовні словники (у т. ч. перекладні й тлумачні) різних часових періодів. Нині дедалі частіше увагу дослідників привертають російсько-українські словники післяреволюційної доби. Напрацювання мовознавців 20-х років у царині правознавства, як стверджує Н. Трач, «піддано репресіям і вилучено з радянських словників 30–80-х років. Це значною мірою спричинило прогалини в терміносистемі, штучність багатьох термінів, надмірне калькування з російської мови» [3, с. 15].

Для порівняння правничої лексики візьмемо найвідоміші перекладні й тлумачні джерела ХХ і ХХІ ст.: «Словник московсько-український» (1918) В. Дубровського (СМУ), «Російсько-український словник» (1918) С. Іваницького та Ф. Шумлянського (РУС-18), академічний «Російсько-український словник» (1924–1933) за ред. А. Кримського й С. Єфремова (РУС-24–33), Словник української мови в 11-ти томах (СУМ-11), «Російсько-український словник» (2003) за ред. В. В. Жайворонка (РУС-03), I–VII тт. Словника української мови у 20-ти томах (СУМ-20)¹.

Зауважимо, що в досліджуваних перекладних загальномовних словниках початку ХХ ст. міститься невелика кількість юридичних термінів (як і загалом галузевої лексики), а відповідну ремарку введено лише до РУС-24–33. В одинадцятитомному словнику та в сучасних лексикографічних працях їх зафіксовано значно більше й вони звичайно марковані.

Незважаючи на те, що всі названі лексикографічні джерела містять чимало спільної лексики (переважно добре відомої пересічним громадянам: *закон, законність, законодавець, законодавство, позикодавець, позов, право, правознавство, правосуддя, скарга, слідчий, юрист* тощо), у перекладних працях 18-х–20-х років зафіксовано низку термінів, відсутніх не лише в радянських, а й у сучасних загальномовних словниках. Деякі з них є синонімічними назвами до кодифікованих нині понять. Наприклад, у розглянутих словниках початку ХХ ст. поряд із термінами *законність, законодавець, законодавиця, законодавство* подано відповідники, яких немає, скажімо, в СУМ-11 і РУС-03: *правність, праводавець, праводавиця,*

¹ Зіскановані та цифрові версії всіх згаданих словників є у вільному доступі в Інтернеті.

праводавство; у СМУ біля слова *адвокат* зафіксовано й синонім *правотар*. Російське слово «правонарушение», крім відомого українського еквівалента *правопорушення*, має й такі синонімічні назви: *праволомство* (СМУ, РУС-18, РУС-24–33), *переступ* (РУС-24–33, у СУМ-11 – *заст.*), *переступство* (РУС-24–33). До словосполучення *супротивна сторона* РУС-24–33 подає також відповідники *суперечна, відпорна сторона*.

Характерною особливістю української юридичної лексики в перекладних післяреволюційних словниках є те, що значна її кількість утворена від інших (ніж тепер) основ. Навіть у джерелах одного періоду трапляються різні відповідники на позначення того самого поняття. У частини кодифікованих нині термінів простежується, очевидно, вплив російської мови. Пор.: *винуватець, виновицик, відпорна (позвана) сторона, позваний* (РУС-24–33) – відповідач (винуватець – РУС-03) (рос. *ответчик*); *законотвердження* (РУС-18), *праводавство* (СМУ), *законоустава, постанова закону, припис закону* (РУС-24–33) – законоположення (рос. *законоположение*); *усунення (свідків)* (РУС-24–33) – відвід (відведення) (рос. *отвод*) тощо. Добре відомий зараз правничий термін *опис* (майно) (рос. *опись* (імущества)) у СМУ й РУС-24–33 відсутній, замість нього вжито відповідник *цінування*. У РУС-03 до російського «опись» наведено українські еквіваленти *описування* (дія), *опис, спис* (перелік чого-небудь), *список* (список). Лексеми *цінування* (про майно) не зафіксовано, хоча є спільнокореневі слова – *цінувати (поцінувати), цінований*.

Крім наведених прикладів, у словниках початку минулого століття виявлено й терміни з іншими афіксами. Напр.: *держальник, передержець, держець* (РУС-24–23) – держатель (рос. *держатель*).

Досить цікавим є переклад російського слова «дееспособность» у різних джерелах. Наприклад, СМУ і РУС-18 перекладають його як *чиноздатність*, натомість РУС-24–33 вже подає лише усталений нині відповідник *дієздатність*.

Варто зауважити, що деякі правничі терміни, зафіксовані в перекладних словниках початку ХХ ст., але відсутні в СУМ-11 (або подані з обмежувальними ремарками), нині актуалізувалися. Вони вживаються (переважно як синонімічні назви) в юридичних документах і містяться в реєстрах сучасних загальномовних лексикографічних праць: *держальник* (РУС-03) – держатель; *правник* (РУС-03, СУМ-11 – *рідко*) – юрист; *правоможність, правосильність* (РУС-03) – правомочність і т. ін.

Оскільки «специфіка юридичної лексики полягає в тому, що нею користуються не лише вузькі групи професіоналів-правників» [2, с. 65], «сьогодні дуже важливо вирішити питання щодо повернення власне українських слів до активного вжитку та їхньої актуалізації у мові» [2, с. 65].

Література

1. Кочан І. Правнича термінологія крізь призму лінгвістики / Ірина Кочан // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2014. – № 791. – С. 112-117.
2. Тименко Л. О. Актуалізація юридичної лексики (на прикладі лексеми нотар) / Л. О. Тименко // Міждисциплінарні гуманітарні студії. Серія: Правничі науки. – 2015. – Вип. 2. – С. 63-68.
3. Трач Н. С. Українська правнича термінологія у ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. С. Трач. – Чернівці, 2009. – 20 с.

*Ксенія Щадило
Миколаїв*

ТЕРМІН: МОНОСЕМІЯ/ПОЛІСЕМІЯ

У процесі професійної підготовки знайомство з термінами відбувається вже на початковому етапі. І саме тут виникають певні труднощі, пов'язані з застосуванням і сприйняттям термінів. Ці труднощі зумовлені певними розбіжностями між ідеальними властивостями терміна і їх реальними втіленнями.

Суть терміна як особливої мовної одиниці українські мовознавці визначають за такими властивостями: а) системність (кожний термін входить до певної терміносистеми, якій має термінологічне значення; б) точність (термін повинен якнайповніше й найточніше передавати суть поняття, яке він позначає); в) тенденція до однозначності в межах однієї терміносистеми; г) наявність дефініції (кожний науковий термін має дефініцію (визначення), яка чітко окреслює, обмежує його значення) [3, 5]. Однак у сучасній термінології натрапляємо на такі явища, як омонімія, синонімія, концептуальна неоднорідність значення та полісемія термінів, що свідчить про певні відхилення від типових властивостей терміна. Розглядаючи проблему полісемії термінів, одні вчені вважають полісемію термінів негативним явищем, що зумовлює труднощі перекладу термінів та ускладнює створення і сприймання спеціального тексту. Інші ж доводять, що негативна роль полісемії в термінології перебільшена: «Полісемія термінів – це природний вияв природних законів розвитку лексики. Її можна стримувати, однак вона буде знаходити вихід у термінологію як складову частину лексики загальнолітературної мови» [3, с. 28]. Саме неоднозначною оцінкою полісемії термінів зумовлена актуальність досліджуваної теми.

Ми ставимо на меті визначення такого способу застосування полісемічних термінів, за якого полісемія не перешкоджатиме адекватному сприйняттю наукового тексту. Об'єктом дослідження обрано лінгвістичну

термінологію, засвоєння якої передбачене змістом дисципліни «Вступ до мовознавства».

Однозначність терміна і одновираженість поняття як ознаки термінологічної лексики мовознавці досліджували неодноразово, апелюючи до «ідеального терміна» [4, с. 7, 72-77]. Однак слова, що функціонують у ролі термінів, здебільшого не відповідають ідеальним вимогам. Якщо ми допускаємо, що наука розвивається, то ми маємо визнати, що терміни теж можуть набувати додаткових значень, і цей розвиток, тобто поява в терміна нових значень, призводить до виникнення багатозначності [4, с. 68-70].

Проблема полісемії термінів, що виникає у зв'язку з вивченням функціонування термінів у мовленнєвому контексті, має бути вирішена як теоретично, так і практично [5, с. 78-79]. Наші спостереження за полісемією лінгвістичних термінів дозволили визначити такі причини її виникнення: а) вживання терміна в інших терміносистемах, зумовлене інтерпретацією базової семи в різних аспектах (пор.: *асиміляція* як лінгвістичний термін і *асиміляція* як термін біології); б) розвиток полісемії на основі метонімічних зв'язків (пор.: *морфеміка* як сукупність морфем певної мови і як розділ мовознавства, що вивчає ці одиниці); в) розвиток полісемії на основі метафоричних зв'язків (наприклад, *слово* у таких сполученнях: *фонетичне слово, графічне слово*); г) розширення або звуження денотативного обсягу терміна (пор.: *морфема* як мінімальна двопланова мовна одиниця, що є складником слова і як будь який матеріальний засіб вираження елементарних значень, зокрема *синтаксична морфема*). Якщо зумовлена першою з названих причин полісемія термінів долається завдяки відповідності тексту певній науковій галузі, то вживання термінів, полісемія яких зумовлена рештою причин, потребує додаткових рекомендацій.

Для практичного застосування полісемічних термінів, за якого полісемія не перешкоджатиме адекватному сприйняттю наукового тексту, на наш погляд варто зважати на такі рекомендації:

1) уже при першому знайомстві студентів із терміном подавати всі його значення, якщо термін багатозначний;

2) у випадку наявності в багатозначного терміна однозначного синоніма за одним зі значень рекомендувати студентам уживати саме цей синонім, залишивши за багатозначним терміном уживання за тим значенням, що не відповідає синоніму (наприклад, замість *морфеміка* як розділ мовознавства уживати *морфемологія*, тоді лишається *морфеміка* = система морфем);

3) створюючи науковий текст, обов'язково робити посилання на те значення, згідно з яким вживаємо багатозначний термін у цьому тексті (це стосується термінів на зразок *морфема, графема, граматична категорія* тощо).

Подальше опрацювання проблеми багатозначності лінгвістичних термінів убачаємо у створенні навчального словника-довідника багатозначних термінів для студентів філологічних спеціальностей.

Література

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства [Текст]: підр. для студ. філол. спеціальностей вищ. навч. закладів / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 1999. – 288 с.
2. Кузьменко Г. І. Омонімія: аспектологія і проблематика: Філологічна розвідка з лексики та стилістики / Г. І. Кузьменко. – К. : ВЦ «Київський ун-т», 2000. – 36 с.
3. Лагутіна А. В. Термін і загальноповсюджене мовлення [Текст] / А. В. Лагутіна // Культура слова. – 1980. – Вип. 18. – С. 26–31.
4. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови / Л. А. Лисиченко. – Харків : ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 1997. – 131 с.
5. Люциньский К. Лингвистические характеристики термина / Казимеж Люциньский // Вісник Держ. ун-ту «ЛП». – 1998. – № 336. – С. 75-86.

ФІЛОСОФІЯ МОВИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

L. V. Hui
Wuhu

THE TRUTH OF LACANIAN SUBJECT

When we talk about Subject, we think of Descartes first, his “Cogito” theory declared the awakening of the Subject and influenced the modern western philosophy deeply. But after the middle of 20th century, more and more scholars tried to disintegrate Descartes’s cogito Subject and built their own Subject Theories. Lacan was one of the most famous scholars who participated this variation at that time. The difference among Lacan and other scholars is that the latter was focused on how to criticize Descartes’ Subject Theory, but Lacan just wanted to clarify his own Subject Theory by criticizing Descartes’ Subject Theory, and also his thoroughgoing critique became one of the most powerful voice.

When we talk about Lacan, the first thing we think about is Psychoanalysis, but Lacan is not only a psychoanalyst, his theoretical sources is not only Freud – Kojève’s interpretation for Hegel opened the door of Lacanian unconsciousness; Levi-Strauss’s structuralist anthropology made him digged out that “unconsciousness is other’s words”; Saussure’s structuralist linguistics told him that “unconsciousness is structured like a language”; Jakobson’s metaphor and metonymy helped Lacan built a unique operation mechanism of his unconsciousness; Lacan also absorbed Heidegger’s ontology to build the root of his Subject Theory. Obviously, as we know, these theoretical sources have gone beyond the scope of psychoanalysis but constituted Lacanian Subject Theory, if we regard Lacan as a philosopher, his Subject Theory should be called the Philosophy of Subject, and the ultimate aim of this theory is to find a way to the freedom of Subject.

In The Mirror Stage as Formative of the I Function, Lacan told us, “It should be noted that this experience sets us at odds with any philosophy directly stemming from the cogito” [1, p. 93], it means that Lacanian Subject is totally opposed to Descartes’ “self-righteous” and centralised cogito subject, after this time, Lacan wasn’t regarded the Subject as patients any more¹, he used “The Symbolic”, “The Imaginary”, “The Real” as the basic framework of understanding and take advantage of structuralism² to elaborate his Subject Theory.

In general, we elaborate Lacanian Subject from four aspects: Unconscious Subject; The Speech Subject; Signifier Subject; Desire Subject,

¹ At the beginning of 1930s, Lacan has already mentioned Subject, but at that time “Subject” just been used to describe the individual patient, it didn’t have any special meaning in the aspect of Structuralism.

² Lacan is the precursor of Structuralism in France, many scholars were influenced by Lacanian Structuralism.

during these, the most fundamental issue is Unconscious Subject. This Subject is not the individual in our daily life, it could not be stated or touched, compare to Descartes' Subject, it is not just structural, but also decentralized.

In The Mirror Stage as Formative of the I Function, Lacan has shown clearly that Descartes' Subject same as "I" in ego psychology, they both are the result of imaginative recognize, they call themselves the "Ideal I" [1, p. 94], even they never cognized that the basic issues for them are "both a libidinal dynamism that has hitherto remained problematic and an ontological structure of the human world" [1, p. 94], these are the fundamental forces that underpin "I". To Lacanian Subject, these basic things constitute the most important parts of Unconscious Subject, but it hides itself as soon as "I" formed, and then always lurking behind the illusion of "I", nobody can state and touch the truth of it, even it is the fundamental basis of Being.

Why does it happen? At first, we should clarify that both Subject and "I" are not inborn, they formative during the growth of the individual, as we said, Unconscious Subject existed as the fundamental basis, but the formative of "I" is just a kind of alienation. When we regard "I" as the perspective to our cognitive activities, it means all of the things in our cognition are not what they were, because they have been regrouped by the dissimulatory "I". The formative of the "I" function take place in the 6th–18th month of a nursing, the nursing could not distinguish himself and others before the formative of the "I" function, he felt that he is the whole world. Then after he influenced by external environment, saved some images into his subconsciousness and also get better for his instrumental intelligence, he becomes self-righteous, considers himself as an integrated individual even his inner organs are all disordered. Namely, it is a paradox: only when the nursing regarded himself as an integrated individual inside and out even he can't stand by himself, then the "I" can be formed. This is not just happens during the formative of the "I", but also works in the whole life of the individual, that because imaginative recognize (this method of recognition could not reveal the truth) is the only way of cognitive activities for "I". In a nutshell, the formative of the "I" is a necessary stage of nursing growth, but the imaginative recognize would become the only way to cognitive activities of individual as soon as the formative of the "I" function, then, the individual can't find the truth in his life any more.

That's the reason why Lacan criticized Descartes' Subject: the Subject of the latter just equals Lacan's "I". As we know, the world where we have our lives is constituted by language and symbol, we thinking by them, communicate by them, we could not do any cognitive activities beyond them (we always have to use some words when we thinking and talking, or, we could not do anything in our mind), we even can declare that our daily lives are controlled by them. So Lacan thought that our daily world just like The Symbolic. Behind this world, there is the habitat of the Subject (but the function of "I" is the only way to The Symbolic). The aim of Lacanian Subject Theory is to beyond the illusion and show us the truth of the Subject.

Lacan said that “unconsciousness is structured like a language”, it obviously elaborate unconsciousness in The Symbolic, but it is unknown to the conscious. Unconsciousness expresses itself without conscious, it just shows itself by some special symptoms, for example, when we have a slip of the tongue or a dream. The unconsciousness is not inborn, it had been constructed by culture and society, this unconsciousness construction has already existed before the individual constructs itself as the Subject, and the Unconscious Subject is constructed by it (the unconsciousness construction is the rule for the Unconscious Subject). So, for Unconscious Subject, firstly, it also composed by the culture and society, especially by Others. Secondly, Unconscious Subject is not the opposite to the conscious Subject, because unconscious is the only home of Subject, and it is the Unconscious Subject not The Speech Subject that who is the real speaker when we speech. Furthermore, Unconscious Subject is different from individual, it is not a concrete existence, it just a result of construction. The last thing is that the Subject is not a integrated but a divisive construction, it doesn't have a central and most of time it lost itself in its own castle, it should face its own desires, break the bond of ego and achieve the freedom of the subject.

In summary, Lacanian Subject Theory is not only on the opposite side but also to a fatal blow to Descartes' Subject. He disorganized the started the decentralized Subject of structuralism, provided us with a new theoretical perspective, while shown us the truth of the Subject: a divisive construction which should face its own desires, beyond the ego, and then be a real Subject.

References

Jacques Lacan. *Ecrits* [M]. Trans by Bruce Fink. New York: W. W. Norton, 2005. p. 93-94.

Галина Купрікова
Харків

СЕМАНТИЧНА НОМІНАЦІЯ: ДО СУТІ ПОНЯТТЯ

В українській лінгвістиці актуальними залишаються проблеми визначення конкретних типів номінації, їхніх способів і засобів, установлення ієрархічних зв'язків, оскільки здебільшого спостерігаємо плутання, ототожнення таких понять, як «номінація» і «тип номінації». Традиція такого ототожнення сягає ще часів класифікації способів словотвору В. Виноградова. Більшість наявних в українському мовознавстві класифікацій способів словотвору подібна між собою намаганням авторів охопити одиниці всіх рівнів мови, що використовуються для називання, й операції з ними. Спостерігаємо ототожнення, накладання абсолютно різних явищ – способів словотвірної номінації і типів (видів) номінації як такої. Відомо,

що в лінгвістиці для позначення семантичного способу поповнення словникового складу мови використовується кілька термінів [3; 4; 5]. Такий стан зумовлюється тим, що й досі навіть в останніх працях традиційним є віднесення лексико-семантичних процесів до словотвірних [див. для прикладу 3; 7 та ін.]; означене, як ми згадували, бере свій початок у працях В. Виноградова [1, с. 9]. Уважаємо, що, розглядаючи мовне явище як словотвірне, треба чітко дотримуватися саме словотвірного розуміння таких понять, як «мотивованість – похідність», «формант» та ін. [див. 6]. Під час семантичної номінації зміни відбуваються зі змістовими елементами того самого слова, у словотворі – на рівні «твірне слово (словосполучення) – похідне слово». У тлумаченні семантичних явищ важливе значення має врахування особливостей семантичної структури слова. У лінгвістиці немає єдиної загальноприйнятої універсальної схеми класифікації семантичних змін, що задовольняла б усіх дослідників. Уважається, що семантична структура слова має ієрархічну організацію, яка пов'язується з виділенням основного й вторинного значень, узуального й оказіонального, прямого й переносного значень. Ідея виділення основного значення наявна вже в дослідженнях О. Потебні, М. Покровського. Так, О. Потебня основне значення слова розуміє як «панівне уявлення, згідно з яким відбувається називання предметів і явищ цим словом і яке... зумовлює справжній смисл слова» [8, с. 143]. Дослідник у загальній структурі значення слова виділяє «ближнє» значення слова (поняттєві ознаки предмета, найяскравіші – так зване мовознавче значення) і «дальнє» (сукупність усіх знань про предмет, відповідно й усіх ознак – предмет інших наук) [там само]. У процесі номінації якогось явища довіклля в мовця виникають певні асоціативні зв'язки з іншим предметом, який і стає джерелом називання; мовець із сукупності всіх знань (значень) того предмета, що є джерелом номінації, обирає тільки одне. Тому під час семантичної номінації предмета нове слово не утворюється, оскільки відсутні словотвірні процеси. У цьому разі маємо семантичні перетворення: зміни актуальності значень, переміщення складників семантики слова. Показовою в плані розгляду ієрархічності семної будови значення слова є праця російського лінгвіста В. Гака, який подає структуру значення слова у вигляді «ієрархії сем: архісем – загальних сем родового значення, диференційних сем видового значення і потенційних сем, які відображають побічні характеристики об'єкта» [2, с. 96]. Автор зазначає, що потенційні семи, які не входять до дефініції слова, можуть актуалізуватися в певних умовах і зумовлювати зміни в значенні слова [там само]. Семантичні метаморфози можна звести до кількох основних номінативних ситуацій: розширення семантики слова; звуження семантики слова; субституції (міни) одних компонентів колишнього значення на інші або взагалі заміни значення на нове, що споріднює (уподібнює) цей тип номінації з іншими. Динамічні зміни в суспільстві потребують швидкого називання, тому до мовних чинників, що приводять до продуктивності семантичної номінації,

належать здатність семантичних номенів швидко реагувати на зміни в екстралінгвальній дійсності завдяки потенціям, закладеним у слові, лексико-семантичному ярусі й мовній системі в цілому; характерна для більшості семантичних номенів прозора внутрішня форма й семантична двоплановість (на другому плані «проглядається» мотивуюче значення) роблять їх ідеальним мовним засобом для репрезентації експресивності, образності, стилістичного зниження тощо.

Отже, залежно від особливостей мотивації (типу мотивації), операційних процесів із семантичними, структурними компонентами, мовного рівня використаних засобів вирізняємо відповідні типи номінації (семантичний, словотвірний, синтаксичний, фонетичний).

Література

1. Виноградов В. В. Вопросы современного русского словообразования / В. В. Виноградов // Русский язык в школе. – 1951. – № 2. – С. 1-10.
2. Гак В. Г. К проблеме гносеологических аспектов семантики слова / В. Г. Гак // Вопросы описания лексико-семантической системы языка: тезисы докладов. – М., 1971. – Ч.1. – С. 95-98.
3. Горпинич В. О. Семантичний взаємозв'язок мотивованого і мотивуючого у процесі словотворення / В. О. Горпинич // Словотвірна семантика східнослов'янських мов. – К. : Наукова думка, 1983. – С. 46-56.
4. Журавлев А. В. Технические возможности русского языка в области предметной номинации / А. В. Журавлев // Способы номинации в современном русском языке. – М.: Наука, 1982. – С. 45-109.
5. Ковалик І. І. Вчення про словотвір: словотвірна характеристика слова / І. І. Ковалик. – Львів : Вид-во ЛДУ, 1961. – Вип. 2. – 83 с.
6. Кубрякова Е. С. Теория номинации и словообразования / Е. С. Кубрякова // Языковая номинация (Виды наименований). – М. : Наука, 1977. – С. 222-304.
7. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Н. В. Місник; НАН України, Ун-т укр. мови. – К., 2002. – 149 с.
8. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике / А. А. Потебня. – М., 1958. – Т. 1-2. – 525 с.

Юлія Ланцедова
Київ

ПРИРОДА ФІЛОЛОГІЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ЗА НОВОЮ ДОКТРИНОЮ КЛАСИФІКАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ НАУК

Згідно розробленої автором, О. А. Кириченком та ін. новітньої доктрини класифікації юридичних наук у контексті їхніх гіперзавдань [1,

с. 134-139; 2 та ін.] має з'явитися така нова теорологічна юридична полінаука, як **філологія юриспруденції**, яка має допомагати юристам вирішувати всі термінологічні та інші філологічні проблеми юриспруденції, що найбільш правильно розкрити шляхом висвітлення наступного класифікаційного поділу:

1. **Теорологічні юридичні науки**, тобто науки, які покликані розробити філософські, соціологічні, політологічні, **філологічні**, психологічні, теорологічні, історичні та інші теоретичні основи щодо раціонального, ефективного та якісного проведення кожного з напрямів юридичної діяльності, а також для становлення та розвитку в контексті виконання цих завдань інших юридичних наук, у тому числі й юридичних наук даної гіпергрупи:

1.1. *Мононауки*: Філософія юриспруденції (філософія права¹), Політологія юриспруденції (теорія держави в межах такої традиційної теоретичної юридичної науки, як «Теорія держави і права»), Соціологія юриспруденції (соціологія права), Психологія юриспруденції (юридична психологія), Юридекономіка (на основі політекономії), Теорологія юриспруденції (теорія права в межах тієї ж традиційної теоретичної юридичної науки «Теорія держави і права»), Історія вітчизняної політології і теорології юриспруденції (історія держави і права України), Історія зарубіжної політології і теорології юриспруденції (історія держави і права зарубіжних країн), Історія правових вчень (історія правових і політичних вчень) та ін.

1.2. **Полінауки**: **Філологія юриспруденції**, Енциклопедія юриспруденції, Порівняльна юриспруденція (порівняльне правознавство), Педагогіка юриспруденції та ін.

2. **Регулятивні юридичні науки**, які мають розробити правове регулювання «безделіктних» (позитивних, неконфліктних) сторін суспільного життя:

2.1. **Теорологія державно-правового управління** (державне управління, яке як систему наук необхідно повернути в «лоно» юриспруденції).

2.2. **Галузеві регулятивні юридичні науки**:

2.2.1. *Внутрішні*: Авіаційнобудівна, Автобудівна, Аграрна, Антиделіктна (правоохоронне право), Атмосферна, Атомноенергетична, Банківська, Бібліотечна, Будівельна, Бюджетна, Ветеринарна, Видавнича, Військова, Вогнеборна, Водна, Дозвільна, Житлова, Залізничнобудівна, Земельна, Кораблебудівна, Культурологічна, Лізингова, Лісова, Ліцензійна, Машинобудівна, Медична, Метрологосертифікатна, Мистецька, Митна, Муніципальна, Надрoarхеологічна (кодекс про надра та ін.), Наукова, Но-

¹ Тут і надалі вказане існуюче найменування науки, коли відсутність такого пояснення свідчить про те, що у першому випадку запропоноване найменування перспективної юридичної науки або залишене найменування існуючої науки.

таріальна, Освітнянська, Пенсійна або Соціальна, Податкова, Працеохоронна, Прикордонна, Природоохоронна, Промислова, Реєстраційна, Санітарна, Сімейна, Споживчоохоронна, Спортивна, Страхова, Теологічна, Торгівельна, Транспортна, Фінансова, Шоубізнесова та ін. галузь права України (всього біля 50-ти наук).

2.2.2. Міжнародні: Атмосферна, Атомноенергетична, Будівельна, Видавнича, Дипломатична або Консульська, Екологічна, Кораблебудівна, Космічна, Мистецька, Морська, Освітнянська, Спортивна, Теологічна, Шоубізнесова та ін. галузь права.

3. Антиделіктні юридичні науки:

3.1. **Базисноантиделіктні юридичні науки**, які мають розробити правову основу (базис) раціональної, ефективної та якісної протидії кожному з видів правопорушень:

3.1.1. Внутрішні:

3.1.1.1. **Супутня базисноантиделіктна юридична наука:** Конституційна галузь права України.

3.1.1.2. **Моноантиделіктні базисноантиделіктні юридичні науки:** Антикримінальна (кримінальне) і Адміністративна галузь права України [23, с. 69].

3.1.1.3. **Регулятивно-антиделіктні базисноантиделіктні юридичні науки:** Трудова (трудова), Де-факто майново-договірна (цивільне) і Де-юре майново-договірна (арбітражне, господарське) галузь права України.

3.1.2. Міжнародні: Антикримінальна, Де-факто майново-договірна і Де-юре майново-договірна галузь права.

3.2. **Процедурні юридичні науки**, на які покладається завдання з розробки правової форми (процедури, порядку) раціональної, ефективної та якісної протидії кожному з різновидів правопорушень:

3.2.1. Внутрішні:

3.2.1.1. **Полінауковий напрям:** Теорологія антиделіктних відомостей (теорія доказів).

3.2.1.2. **Супутня процедурна юридична наука:** Конституційне судочинство України.

3.2.1.3. **Моноантиделіктні процедурні юридичні науки:** Антикримінальне (кримінальне процесуальне) та Адміністративне (адміністративний процес) судочинство України.

3.2.1.4. **Регулятивно-антиделіктні процедурні юридичні науки:** Трудове (частково – процедурна частина Кодексу законів про працю, в основному – низка інших дисциплінарних правових актів), Де-факто майново-договірне (цивільне процесуальне) і Де-юре майново-договірне (арбітражне процесуальне, господарське процесуальне) судочинство України.

3.2.1.5. **Додаткові процедурні юридичні науки:** Ордістичне (процедурна частина теорії ОРД), Виправно-трудова (кримінально-виконавче) і Виконавче (низка виконавчих правових актів за іншим судочинством, ніж антикримінальне) судочинство України.

3.2.2. Міжнародні: Антикримінальне, Ордістичне, Де-факто майново-договірне і Де-юре майново-договірне судочинство.

3.3. **Методичні юридичні науки,** завдання яких полягає в розробці складових частин гласної (криміналістичної) і негласної (ордістичної) методики (технічних засобів, загальних правил поведінки з ними; тактичних прийомів проведення практичних дій; методичних рекомендацій з проведення кожної зі стадій такої протидії) протидії правопорушенням:

3.3.1. Мононауки: Криміналістика, Ордістика (методична частина теорії ОРД).

3.3.2. Полінауки: Деліктологія (кримінологія), Юридична медицина (судова медицина), Юридична психіатрія (судова психіатрія), Юридична бухгалтерія (судова бухгалтерія), Юридична статистика (судова статистика), Юридична кібернетика (судова кібернетика) та ін..

3.3.3. Полінаукові напрями: Юридична експертологія (судова експертологія), Юридична одорологія (криміналістична одорологія), Юридична мікрооб'єктологія (криміналістична, судова мікрооб'єктологія) та ін.

Література

1. Кириченко А. А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира: коллективная монография / кол. авторов под науч. ред. А. А. Кириченко. – Второе издание. – Николаев : Ник. нац. ун-т им. В. А. Сухомлинского, 2015. – 1008 с.

2. Ланцедова Ю. А. Новая доктрина классификации юридических наук / Ю. А. Ланцедова / 1017 слов // Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://blog-experts.com/prezentaciya-novykh-doktrin-i-konceptsiy-yurisprudencii-nauchnoj-shkoly-professora-alankira-priglasenie-k-diskussii-yuliya-lancedova-novaya-doktrina-klassifikacii-yuridicheskix-nauk/> 2014-12-03.

Олена Маленко
Харків

МОВНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЧАСУ У ВИМІРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФІЛОЛОГА

Українська мова у вимірі нашого національного буття завжди перебувала й перебуває в зоні суспільних викликів, але сьогодні, окрім традиційного політичного контексту, маємо й проблеми суто лінгвістичні, пов'язані насамперед зі станом нашої державної мови, питаннями її лексичного наповнення, унормування, стилістичного впорядкування, гендерних і пуристичних тенденцій. Ці виклики зумовлені помітним послабленням державних механізмів впливу на дотримання мовних норм, і врегулювання проблемних ситуацій слововживання як певних конвенційних домовленостей.

Мовні реалії сьогодення характеризуються неоднозначністю, суперечливістю, загальним плюралізмом щодо вибору тих чи тих лексико-граматичних одиниць, задіяних не лише в приватній, а й суспільній, особливо науковій та мас-медійній комунікації. І це попри те, що в Україні діє чинний правопис, функціонують Інститут української мови та Інститут мовознавства НАН України як провідні організації, здатні впливати на мовний стан.

Реєстр фахових компетентностей філолога передбачає розуміння тих процесів, що відбуваються в лінгвокомунікативній практиці, а також здатність професійно прокоментувати синхронний стан мови, причини активізації тих чи тих мовних явищ, їхню тенденційність та перспективність.

Найбільш проблемними на сьогодні є аспекти лексичного, граматичного, орфографічного внормування української мови, а також стилістичні й гендерні тенденції. Лексичний склад найпомітніше відбиває екстралінгвальні, тобто позамовні чинники функціонування мови як суспільного явища. До таких чинників відносимо процеси глобалізації, стрімкий розвиток інформаційних і техногенних технологій, закріплення за англійською мовою статусу мови міжнародного спілкування. Яких викликів зазнає український лексичний склад унаслідок цього?

Тих, що й будь-яка національна мова: активація новітніх запозичень (насамперед англіцизмів) у мовленні, завдяки яким можуть бути витіснені питомі слова чи вирази (у випадку міжмовної синонімії, якщо мова має свої відповідники) або в разі їх відсутності – продуктивність цих запозичень у мовленні, а за тим і закріплення в лексичному складі мови, унормування й фіксація словниками (йдеться про номінації нових для свого часу предметів і понять, які по тому стають реаліями життя).

Особливо продуктивним джерелом новітніх слів є сфера інформаційних технологій. Назви ком'ютерних систем і соцмережєвих продуктів,

людей, які обслуговують простір інтернет-комунікацій або активно користуються ним, виходять за межі професійного лексикону, поповнюючи повсякденний мовленнєвий формат: *сервер, веб-портал, веб-сайт, веб-каталог, веб-майстер, хакер, блогер, геймер*. Активним продуцентом іномовних запозичень є сфера культури, зокрема музики (*ремікс, каверверсія*), шоу-бізнесу (*піджей, піджейка*), живопису (*бодіарт*), моди (*легінси, стрінги, тренч, сліпони, крипери*); фізичної культури (*бодибілдінг, фейс-білдінг*).

Інший формат становлять запозичення, що мають еквіваленти в українській мові, закріплені в її лексико-семантичній системі. Це можуть бути конкретні й абстрактні назви, слова на позначення предметів, явищ, аспектів конкретно-чуттєвої та емоційної сфер. Час оновив лише форму цих понять, залишивши відомий зміст, і змінив акценти в комунікативній аудиторії: ортодокси говорять по-старому, креативники для осучаснення мовлення намагаються використати новації у своєму спілкуванні.

Частотними в нашому мовленні стали такі запозичення: *паркінг (стоянка), пролонгація (подовження), тренд (тенденція), принт (малюнок, зображення), постити (публікувати в інтернеті), мікс (суміш), тендер (грошовий конкурс), грант (одноразова грошова стипендія), бонус (винагорода); тренінг (навчання), моніторинг (відстеження)* та багато інших іномовних слів. Вони функціонують не лише в професійній, мас-медійній чи мережевій сфері, а й у мові повсякдення, витісняючи українські слова; тобто стають вербальною ознакою нашого часу.

Розширенню сучасного лексикону сприяють процеси лексичної розгалуженості видових понять. Якщо раніше можна було обійтися одним родовим словом на позначення певного поняття (предмета, явища), то зараз спостерігаємо тенденцію видової варіативності звичної номінації. Особливо активно ці мовні реалії функціонують у молодіжному мовленні.

Наприклад, знайома назва спортивного взуття *кеди* (як родова) має сучасні видові варіанти *сліпони* (кеди на товстій підошві), *крипери* (синтез кедів і черевиків на товстій підошві), *конверси* (літні стилізовані кеди). Час утворив і нову омонімічну пару запозичень: *снікерс* (шоколадний батончик) і *снікерси* (осінньо-зимове взуття на танкетці).

Що примушує лінгвістів замислитися, – так це надто швидкі й невпинні процеси входження таких запозичень у національний комунікативний простір, розшарування мови на зрозумілі, семантично доступні моделі й такі, що перебувають за межами звичайної мовної свідомості й смислового декодування. Наприклад, модні зараз слова на зразок *фейк* і *фейковий* (примарний) або *мейнстрім* та *мейнстрімовий* (такий, що перебуває на вістрі часу), що частотні в мас-медіа, зрозумілі далеко не всім віковим категоріям споживачів, що призводить до когнітивного дисонансу в комунікації.

Смислову основу поняття *когнітивного* дисонансу становить стан дискомфорту та психологічної напруги людини, що виникає в її прагненні

узгодити власні думки та дії з позицією іншої людини в процесі комунікації (теорія когнітивного дисонансу була розроблена наприкінці 50-тих років ХХ століття Л. Фестингером) [5, с. 217].

Говорячи про українську мову в аспекті реалізації комунікативного акту, спостерігаємо сьогодні *комунікативний дисонанс*, зумовлений використанням подекуди *не спільного* для мовців лексико-семантичного ресурсу в межах однієї літературної мови. Це явище не нове, адже в мові завжди зазнають випробувань синхронні тенденції слововживання, результатом яких є закріплення одних форм і зникнення інших, розмежування активної та пасивної лексики; перехід неологізмів у розряд загальноживаних слів.

Лінгвоеккологи в межах будь-якої з лінгвокультур прагнуть відстояти природність мови, її питомий лексичний склад. Але відомий вислів «нове життя нового прагне слова» перемагатиме ці старання, якщо не задіють механізми державного врегулювання ситуації. Як, скажімо, у Франції, де питання так званого мовного облаштування – справа держави, яка законодавчо реагує на наявність запозичень у контексті.

У 1975 році за законом Ба-Лоріоля (Bas-Lauriol) уся письмова та усна реклама, будь-які інструкції та офіційні документи у Франції мусли використовувати тільки французьку мову. Уживання іноземних слів заборонялося в тому випадку, коли існував французький еквівалент, на видавців навіть накладалися санкції. Сьогодні ця тема також актуальна для Франції, тож стратегія збереження чистоти мови перебуває в ряду національно важливих питань.

Тож поки в Україні немає подібної державної стратегії, це залишається правом індивідуального вибору мовця – обирати питомий чи запозичений варіант слова з огляду на власні мовні й комунікативні цінності.

Протилежного ефекту в нашому вербальному бутті набуло явище мовного пуризму. У самій семантиці цього терміна (фр. purism, від лат. purus – чистий) закладено смислову конотацію «показовість», «надмірність», що свідчить про певну протиприродність цього явища в соціальному функціонуванні мови.

Пуристичні тенденції зумовлені не стільки синхронним станом лексичного складу тієї чи тієї мови (інтралінгвальні чинники), скільки впливом на ситуацію намірів зацікавлених осіб. Також на це істотно впливає наявність двох варіантів української мови – материкової та діаспорної, яка різниться від першої не лише фонетичними, граматичними, правописними особливостями, але й відмінностями в словниковому складі.

При цьому лексична парадигма діаспорного (американсько-канадського) варіанту української мови тяжіє до слів мотивованої природи, начебто питомих, утворених на ґрунті власної мови: *копаний м'яч – футбол; кошиківка – баскетбол, міжповерховий дртохід – ліфт* та інші. Подібні слова на українському материковому просторі не зазнали помітної акти-

вації в мовленні, не отримали статусу лексично нормованих, хоча й лунають на певних телеканалах (це пояснюється редакційними стратегіями щодо вибору слововживання з огляду на мовні вподобання власників мас-медійного джерела). Саме мас-медійна сфера, зокрема телебачення й радіо, вводячи в активний мовленнєвий простір новітні пуризми, здатна вплинути на їхню лексичну кодифікацію. Так укладачі словника «Нові слова та значення» (Інститут української мови НАН України, 2008) уже зафіксували лексеми *гвинтокрил* (гелікоптер) та *летовище* (аеропорт) як активні нові слова [4].

Інше питання, яке зараз на часі – заміна усталених російськомовних моделей слововживання – українськими. На цьому зосереджено увагу Інституту української мови НАН України, зокрема професорів К.Г. Городецької та С.Я. Єрмоленко, які долучені до видань, що формують мовну свідомість сучасників. Це насамперед журнал «Культура слова», численні студії фахівців, науково-популярні книги К.Г. Городецької, зокрема «Українське слово у вимірах сьогодення» [2].

Активізація пошуку й творення власних лексико-граматичних моделей, що різняться від російських, є ознакою нашого часу, тому маємо нові й подекуди незвичні моделі, але вони мають перспективу увійти в активне мовлення, а за тим і в мову (наприклад, *висновковий*, *висновкувати* – від *висновки*; *поліційник* – від *поліція* та ін.).

Копітка робота з усунення кальок триває й, сподіваємося, час адаптує українськомовні моделі до потреб нашого мовлення й закріпить у мові. Особливу функцію в цьому процесі мають мас-медійні засоби, адже саме їхня мовленнєва стратегія здатна сприяти творенню нового лексику, уводячи до його складу нові форми слів і слововживання.

Є певні проблеми й у правописі. До них належить відтворення на письмі складних власних назв, які подекуди мають подвійне написання: *Національний фонд підтримки демократії* та *Національний Фонд Підтримки Демократії*, що спричинене впливом іномовних норм писати кожне слово з великої букви. До речі, така уніфікована версія написання складних власних назв дозволила б уникнути численних орфографічних помилок і суперечностей.

Полемічним виявилось й питання графічного й фонетичного відтворення українською мовою новітніх запозичень, які щойно входять у мовленнєву практику. Так, у мас-медійних і професійних текстах та й у словниках можна натрапити на подвійне написання одного слова або його іномовного складника: *мерчендайзер* і *мерчандайзер*, *бодіарт* і *бодибілдінг*; *бліц-інтерв'ю* й *бліцопитування*. Ці правописні проблеми обговорюється мовознавцями й варто сподіватися, що вони буде вирішеним на рівні уніфікації.

Маємо певну неуніфікованість і в написанні власних назв, зокрема антропонімів (Фройд/Фрейд) і топонімів (Хельсінки /Гельсінки/Гель-

сінкі). Розхитують українську орфографію й норми діаспорного правопису (напр. *соціальний* – *соціяльний*; ненормативне вживання літери *г* (*лінгвістика, інтелігенція, грант/грантовий; жаргон, сленг, регіон*). Загалом питання літери *г* в нашій мові виявилось досить проблемним і для самих мовознавців, які не мають одноставної думки про спосіб української графічної передачі європейського *g* та й *h* (про це докладно написав у своїй статті В. Задорожний «Про деякі усталені традиції в українській мові») [3].

Є ще одна проблема, яка відбиває тенденції часу. Це питання фемінітивів.

Фемінітиви – слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду, що належать до всіх людей незалежно від їхньої статі. З активізацією на вітчизняних теренах гендерного руху постала проблема мови не лише як комунікативного механізму, а і як засобу формування суспільної свідомості для запобігання сексизму (*сексизм* – це ідеологія і практика дискримінації людей за ознакою статі).

Прихильники цього руху намагаються розвести ідентифікацію чоловіків та жінок у сфері соціального буття за допомогою мови: *директор* – *директорка, прем'єр* – *прем'єрка; професор* – *професорка; поет* – *поетка; депутат* – *депутатка; президент* – *президентка* та ін. Видається, ця проблема для нашого суспільства полягає більшою мірою в традиціях і стереотипах слововживання, а не прагненні дискримінувати жінку; для того щоб подібні фемінітиви закріпилися в мові, потрібний час і мовленнєва практика. Маємо ж ми *кравець* – *кравчиня, продавець* – *продавчиня; майстер* – *майстриня*, які свого часу теж були новими, але зараз сприймаються як норма.

Тож проблем достатньо, але їхнє вирішення залежить як від суспільства, так і самих мовців. Головне, щоб вони розуміли стан і природу мовних реалій сьогодення, роблячи ставку на стилістично грамотне й перспективне українське слово. А для філолога важливим є вміння компетентно прокоментувати учням чи студентам мовні реалії сьогодення й допомогти їм обрати правильну вербальну стратегію.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : «Академія», 2004. – 344 с.
2. Городенська К.Г. Українське слово у вимірах сьогодення / К. Г. Городенська. – К., 2014. – 124 с.
3. Задорожний В. Про деякі усталені традиції в українському правописі / В. Задорожний // Дивослово. – 2011. – № 1. – С. 33-39.
4. Нові слова та значення : Словник / Ін-т української мови НАН України; уклали: Л. В. Туровська, Л. М. Василькова. – К. : «Довіра», 2008. – 271 с.

5. Селиванова О. О. Сучасна лінгвістика : Термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава, 2006. – 716 с.

Олексій Старов

Нью-Йорк

Олена Старова

Харків

МАНПУЛЮВАННЯ ЦІННІСНИМИ ОРІЄНТИРАМИ В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ КОМЕРЦІЙНІЙ РЕКЛАМІ

Виникнення реклами, зумовлене потребою людства в оперативній інформації, сягає своїм корінням іще доісторичних часів. Така давність генези вказує на глибоку вкоріненість реклами в масовій свідомості, що зумовлено передусім її здатністю сприяти реалізації соціальних запитів.

На початку ХХІ ст. у багатьох розвинених країнах світу, передусім США, рекламна індустрія переживає якісно нову стадію еволюції, виступаючи невід'ємним елементом інформаційного суспільства. З огляду на це рекламу починають сприймати вже як особливий різновид масової соціальної комунікації між виробником (реалізатором) товару й споживачем і навіть специфічний елемент культури, що своєрідно відображає (а також формує) потреби, цінності, світоглядні й морально-етичні засади буття окремої людини й суспільства в цілому. Відповідно одним із найважливіших питань, які наразі потребують нагального осмислення, є окреслення аксіологічних засад реклами. У наукових працях останніх десятиліть цієї теми певною мірою торкалися такі дослідники, як Н. Аніська, Є. Ільїна, Т. Левшиц, Д. Огілві, Х. Прінгл, Р. Рівз, Н. Святчик, Ж. Сегела, О. Сербенська, М. Томпсон, В. Ученова, Ю. Шатін та ін. Однак здебільшого науковці розглядали рекламний текст у філософському або культурологічному ракурсі, лише побіжно торкаючись лінгвістичного виміру. Відповідно, на нашу думку, актуальним є дослідження з точки зору аксіології саме текстового компонента сучасної реклами.

З огляду на відзначене вище **мета** нашої роботи – розглянути негативні аспекти апелювання до цінностей у сучасній англомовній комерційній рекламі.

Об'єктом дослідження є комерційні рекламні повідомлення, які побутують у сучасному інформаційному просторі США, передусім на телебаченні (канали ESPN, Fox та HBO). **Предмет** дослідження – семантична трансформація лексем на позначення цінностей.

У запропонованій студії ми будемо розглядати цінності в сучасних англомовних рекламних текстах із позиції двох визначень цієї категорії, які, на нашу думку, органічно доповнюють одне одного. Це, по-перше, визначення О. Дробницького: «Цінності – це елементи зовнішнього та внутрішнього світу людей, що інтерпретуються ними з позицій блага та

зла» [1, с. 46], а по-друге, – формулювання, яке запропонував Т. Менцер: «Цінність – це те, що стоїть над усім і до чого можна прагнути, що можна споглядати, до чого можна ставитися з повагою» [2, с. 507]. Також в основу дослідження покладено ідею поділу цінностей на базові вітальні, соціальні й духовні відповідно до «піраміди» людських потреб, яку запропонував А. Маслоу.

Аксіологічний аспект відіграє надзвичайно важливу роль у процесі формування рекламного повідомлення. Ціннісні характеристики, використані в рекламі продумано й співзвучно до суспільних стереотипів, підсилюють її вплив на реципієнтів. Однак сьогодні реклама не лише спирається на певні людські цінності, а й здатна внаслідок володіння розвиненим і потужним маніпуляційним механізмом брати участь у їх формуванні. Відповідно постає питання про негативність такого впливу.

Першорядною негативною тенденцією апелювання реклами до цінностей є **насаджування споживацтва**, у результаті чого відходять на периферію масових інтересів чи спотворюються цінності вищих рівнів, поступаючись гіперболізованим базовим (смачні їжа й напої, вишукана косметика, модний одяг, нові гаджети тощо). Окрім цього, у сучасному англomовному рекламному міфі можна виокремити два механізми ціннісної підміни: редукцію та профанацію.

Редукція полягає в згортанні складного, багатоаспектного явища до окремого випадку, конкретного предмета, потрібної рекламодавцеві марки товару. Розглянемо такі рекламні повідомлення: *Gillette Champions. Inside every man there is a champion.* / *Nescafe. Find your inspiration.* / *Samsung. Express yourself.* Під час сприйняття цих повідомлень у реципієнта формується стійкий асоціативний зв'язок між брендом, об'єктом, представленим у рекламі, та цінностями, до яких ця реклама апелює, а через нього – несвідоме переконання, що достатньо, наприклад, споживати продукцію «Nestle», щоб здобути натхнення; користуватися бритвою «Gillette Champions», щоб відчувати себе переможцем і продемонструвати це іншим; придбати телефон «Samsung», щоб виразити себе. Таким чином, духовне життя та потреби зводяться до матеріального, а інтереси зводяться до речей.

Профанація цінностей полягає в однозначному ототожненні понять духовної сфери й рекламованих об'єктів. Наведемо найбільш показові з цього погляду англomовні рекламні повідомлення: *Heineken. Watch out. Love is in the air.* / *Love... Warmth... Nescafe... / Open a Coke, open happiness.* У цих прикладах маємо, на нашу думку, доведене до абсурду прирівнювання таких багатограних понять, як любов і щастя, до напоїв, зокрема алкогольних. Подібні стереотипи можуть створити неподоланий бар'єр перед сучасною людиною на шляху осягнення духовних категорій.

Отже, апелювання до аксіологічних засад суспільства є невід'ємною складовою сучасного рекламного тексту, що посилює його ефективність.

Але така стратегія має бути помірною й етично регульованою задля уникнення негативного лінгвістичного програмування споживачів. Відповідно подана проблема потребує подальших ґрунтовніших мовознавчих досліджень.

Література

1. Проблема ценности в философии / Академия наук СССР. – М. – Л. : Наука, 1966. – 261 с.
2. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА. 2004. – 576 с.

Світлана Шулік
Суми

ХРОНОТОПНІ АТРИБУТИ ПОВІТРЯНИХ РЕФЕРЕНТІВ У ПЕЙЗАЖНІЙ ЛІРИЦІ

Друга половина ХХ ст. характеризується динамічною появою нових наукових парадигм, серед яких важливе місце посідає аналіз часо-просторових координат ліричного твору, що сприяє глибшому розумінню його поетичної природи.

Актуальність поданої статті полягає у зацікавленості філологічних студій у дослідженні проблеми часо-просторових аспектів як характеристик актуалізації авторської реальності у поетичному творі та виявлення ознак та способів його вербального відтворення у тексті.

Пейзаж є одним із образних типів поезії, коріння якого сягає контрастного зіставлення чи гармонійної єдності внутрішнього світу людини із природою [1, с. 15]. Адекватне вираження пейзажних образів, актуалізованих у ліричних творах, вбачається неможливою без розуміння їх локально-темпоральних ознак як характеристик авторської реальності.

Об'єктом дослідження виступають англійські та українські ліричні тексти пейзажного характеру, а **предметом** – хронотопна атрибутика повітряних символів, актуалізованих у досліджуваних текстах.

Метою роботи постає визначення особливостей лінгвального відтворення художнього хронотопу через повітряну символіку пейзажної лірики у руслі зіставлення текстів англійського та українського походження.

Найвільніша подорож в часі і просторі притаманна ліриці. У поетичному образі вміщуються цілі епохи і світи. Однією фразою поет може перекроїти простір і час так, як схоче. Обмеження художнього часу (як і простору) дозволяє розширювати можливості мистецтва в пізнанні й осмисленні життя [2, с. 236].

У рамках нашого дослідження ми приймаємо думку Ю. О. Свірідової, та пейзажний образ розуміємо як картинку, вид місцевості, зафіксований в уяві, пам'яті спостерігача в певний момент сприйняття навколишньої дійсності [3, с. 21]. Таких картинок, пейзаж-етюдів, може бути велика кількість, і якщо вони взаємопов'язані, то формують пейзаж-панораму, розгорнуту картину краєвиду.

Отже, поезія пейзажу – це пізнання світу, самопізнання та самовдосконалення крізь призму уяви, яка творить реальні та уявні світи. Образ мовчання є стабільним лейтмотивом художніх творів різних студій та епох.

У XII Карла Коха ефект тихого, спокійного вітру виражений таким чином *the soft wind of summer blew*. Символ тихого повітря вдало доповнює загальну картину, викликає почуття як спокою внутрішнього, так і спокою загальноприроднього. Описуючи природну тишу, автор дуже вдало сприяє формуванню картини теплого літа.

A wind ruffled the surface of die lake and slightly rocked the boats.

*Red and green fish swam beneath
the surface of the water.*

*The doctor went into the lunchroom and sat down. No, he said, he
didn't care for anything to eat.*

The soft wind of summer blew in the light green trees [4].

Динамічний смисловий центр поезій, пов'язаних із повітряною стихією, творить символічний образ птаха. При цьому одні птахи (укр.: чайка, соловей, англ.: seagull, nightingale) стають втіленням чистоти, а образи нічних, хижих птахів (укр.: пугач, орел, гриф, ворон, англ.: owl, eagle, vulture, crow) зазвичай, накопичують навколо себе семантику темного й важкого.

Лет чорного птаха у поезії С. М. Твердохліба «До упаду», як і сам птах, навіює апокаліптичне передчуття якоїсь глобальної катастрофи, що чекає на людство:

Чорний птах в ночі летить над нами,

Крила, кігті постягнув,

Зойк його несесь світами [5]

Якщо поезія повітря, зазвичай, має вектор, спрямований угору і створює враження злету, то в цьому вірші бачимо стрімке й безупинне падіння у прірву. Містичний страх, що створює образ птаха в ночі, згодом межує з жахом.

Таким чином, повітряні референти грають важливу роль у процесі відтворення локально-темпоральних особливостей ліричного твору. До образів, пов'язаних із поетикою повітряної стихії, звертаються, щоб передати такі значення, як легкість і безтурботність, свобода, молодість, радість, кохання. А для того, щоб передати семантику чогось темного та похмурого автори використовують символічний образ птаха. Вважаємо, що дослідження вживання повітряних референтів із силенціальним ефектом

як референтів хронотопу заслуговують на дослідницьку увагу у наших майбутніх розвідках.

Література

1. Куліш В. С. Поетичні образи мовчання в англomовному художньому дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / В. С. Куліш. – Запоріжжя, 2016. – 20 с.
2. Бройтман С.Н. Историческая поэтика. – Учебное пособие. – М.: РГГУ, 2001. – 320 с.
3. Свірідова Ю. О. Пейзажний образ в австралійській поезії ХХ століття: лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Свірідова Юлія Олександрівна. – Житомир, 2015. – 312 с.
4. The Oxford Book of American Poetry [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=RdcIAAAAQAAJ&pg=PA118&lpg=PA118&dq=Stewart+C.+Rodolfo+and+Forty+Sonnets&source=bl&ots=DHfs5MwE7W&sig=z8LtKHVY5z4wKf_B4EsvqvGSV4k&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwjAwPjJsfzQAhXOd1AKHRwAC64Q6AEIRDAH#v=onepage&q=soundless%20breeze&f=false.
5. Твердохліб С. Творчість [Електронний ресурс] / С. Твердохліб. – Режим доступу: <http://www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=124&type=tvorch>.

Лариса Щигло
Київ

МОВА І СИНЕРГЕТИКА: ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР

Лінгвістична наукова картина світу являє собою величезну мозаїку, в якій кожна частина відповідає окремому дослідженню: без будь-якого з цих досліджень мозаїка буде неповною, але, щоб побачити картину в повному обсязі, треба об'єднати в свідомості всі частини цієї складної мозаїки. За останнє десятиліття опубліковано достатню кількість фундаментальних праць, присвячених вивченню глибинних процесів, що відбуваються в мовах [1], опису сучасних мовних процесів і явищ, а також реставрації минулих станів [2], виявленню прихованих механізмів функціонування тієї чи іншої мовної системи [3]. Однак з'ясування таких складних аспектів існування мовних систем виявляється можливим лише за інтегрального підходу до дослідження. Інтегративне вивчення передбачає залучення знань з інших наук, зіставлення прикладних і фундаментальних теорій. В результаті «посилюються процеси взаємодії принципів і уявлень картин реальності, що формуються в різних науках. Все частіше зміни цих

картин протікають не стільки під впливом внутрішньодисциплінарних чинників, скільки шляхом «парадигмального щеплення» ідей, що транслюються з інших наук. У цьому процесі поступово стираються жорсткі розмежувальні лінії між картинами реальності, що визначають бачення предмета тієї чи іншої науки. Вони стають взаємозалежними і постають в якості фрагментів цілісної загальнонаукової картини світу» [4].

Як вважає Е. Ласло, «... найбільш плідний підхід до трансдисциплінарної уніфікації наук може полягати в прийнятті еволюції в якості основного поняття» [5, с. 80–89]. А «... методологічною основою може стати синергетика – теорія самоорганізаційних систем. Синергетику цікавлять загальні закономірності еволюції (розвитку в часі) систем будь-якої природи, які вона здатна описувати інтернаціональною мовою» [6].

Філософська складова синергетики створює фундамент так званого синергетичного стилю наукового мислення, що, у свою чергу, сприяє експансії синергетики в гуманітарні області знання. В гуманітарних науках синергетика позиціонує себе як міждисциплінарний (і ширше – трансдисциплінарний) методологічний підхід до вивчення складних систем різної онтології. У філологічній науці синергетика вже набула статусу наукової парадигми. В мовознавстві констатується становлення нової гілки – лінгвістичної синергетики або лінгвосинергетики як різновиду міждисциплінарних (і ширше – трансдисциплінарних) досліджень, пов'язаного з формуванням сучасного наукового світогляду [7, с. 162]. Праці, що виконуються в ракурсі нової наукової парадигми «орієнтовані перш за все на побудову моделей самоорганізаційних систем, проте терміни, ідеї та методи синергетики використовуються лише в тій мірі, в якій це необхідно для досягнення цілей дослідження» [8, с. 85–94].

Логічно, що «синергетичний підхід до філософського осмислення мови можливий і плідний» [9, с. 216], оскільки зумовлений самою природою мови, її багатофункціональністю і властивостями відкритої системи, що розвивається.

Аналіз наукових доробок свідчить про те, що переважна більшість робіт з лінгвосинергетики виконана у площині синхронії. Проте, як слушно зауважує Т. І. Домброван, методологічні принципи синергетики доцільно, першочергово, екстраполювати на дослідження лінгвальних явищ та процесів у їх історичній динаміці, оскільки, «моделювання проходження системою точок біфуркації, виявлення спектра випадковостей і встановлення закономірностей вибору того чи іншого напрямку на кожній стадії еволюційного розвитку – все ще очікує свого дослідження в рамках синергетичної парадигми» [7, с. 166].

Отже, синергетика як трансдисциплінарна методологія уможливілює переосмислення проблеми еволюції мовної системи в межах певного просторово-часового діапазону. Вона виявляє нові грані існування системно-структурної організації мови як в синхронії, так і в діахронії, що становить

інтерес для подальшого розвитку лінгвістики в рамках лінгвосинергетичної наукової парадигми. А розбудова теорії еволюційної (динамічної) лінгвістичної синергетики, що лежить в основі принципу універсального еволюціонізму сприятиме більш глибокому розкриттю внутрішніх і зовнішніх законів розвитку мовної системи.

Література

1. Матевосян Л. Б. Стереотипный пласт языкового сознания: от стандартного к оригинальному. – Berlin: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2012. – 188 с.
2. Бурлак С. А. Происхождение языка: факты, исследования, гипотезы. – М.: Астрель; CORPUS, 2012. – 445 с.
3. Некипелова И. М. Деривация и словообразование в семантической системе русского языка (на материале памятников деловой письменности XIX – VII вв.). – Berlin: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2012. – 432 с.
4. Степин В. С., Горохов В. Г., Розов А. Научные революции и смена типов научной рациональности // http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Science/Step/11.php.
5. Ласло Э. Основания трансдисциплинарной единой теории // Вопросы философии. – 1997. – № 3. – С. 80-89.
6. Аршинов В., Войцехович В. Синергетическое знание: между сетью и принципами // www.ihlik.lib.ru/philosarticles_28may2006.
7. Домброван Т. І. Діахронічна лінгвосинергетика: статус, задачі та основний понятійний і термінологічний апарат // Сучасні дослідження з іноземної філології. Зб. наук. праць. – Вип. 9. – Ужгород, 2011. – С. 166.
8. Мышкина Н. Л. Исследование функционирования языковой системы на основе принципов контрадиктно-синергетической лингвистики // Синергетическая лингвистика и лингвистическая синергетика: материалы междунар. науч.- практ. конф. (Пермь, 8–10 апреля 2010 г.). – Пермь: Изд-во Перм. гос. техн. ун-та, 2010. – С. 85-94.
9. Данилов Ю. А. Синергетический подход к изучению языка: возможности, ограничения и опасности / Юлий Александрович Данилов // Философия науки. – Вып. 3: Проблемы анализа знания. – М.: Ин-т философии РАН, 1997. – С. 213-216.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Андріянова Ольга Ярославівна – канд. філол. наук, доцент кафедри гуманітарних наук Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Арпентьева Марія Равильєвна – д-р психол. наук, доцент, професор, ст. научний сотрудник кафедри психології розвитку и образования, руководитель лаборатории психолого-педагогического сопровождения семьи и детства Центра социально-гуманитарных исследований Калужского государственного университета имени К. Э. Циолковского.

Балалаєва Олена Юрїївна – канд. пед. наук, ст. викладач Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Бедько Інна Вікторівна – викладач Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

Білик Яна Степанівна – канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри українознавства Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова.

Богданова Ірина Євгенїївна – канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки Національного університету цивільного захисту України.

Богун Марина Вадимівна – канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов Харківського національного медичного університету.

Бойко Любов Михайлівна – канд. філол. наук, доцент, доцент Херсонської філії Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Бондаренко Лідія Григорівна – канд. пед. наук, доцент кафедри української літератури Херсонського державного університету.

Бортник Світлана Борисівна – асистент Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Бочарникова Тетяна Федорівна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри германської і романської філології Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія».

Бугаєвська Юлія Володимирівна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Вакулик Ірина Іванівна – канд. філол. наук, доцент, доцент Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Вдович Світлана Михайлівна – канд. пед. наук, ст. науковий співробітник, доцент кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Волкова Ірина Вікторівна – канд. філол. наук, доцент, доцент Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Галаджун Зоряна Володимирівна – канд. наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики та засобів масової комунікації Національного університету «Львівська політехніка».

Гдакович Мар'яна Степанівна – канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівського державного університету внутрішніх справ.

Голубінка Надія Іванівна – ст. викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка».

Губарева Ольга Семенівна – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Hui L. V. – College of Marxism, Anhui Normal University, Wuhu, China.

Гуріненко Інна Юріївна – канд. пед. наук, начальник навчально-науково-виробничого відділу Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України.

Дегтярьова Євгенія Олександрівна – канд. філол. наук, доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Дубрівська Галина Петрівна – викладач Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Завгородній Ігор Володимирович – д-р мед. наук, професор, директор навчально-наукового інституту якості освіти Харківського національного медичного університету.

Зайка Людмила Анатоліївна – ст. викладач кафедри іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Національний гірничий університет».

Зелінська Віта Анатоліївна – асистент кафедри іноземних мов Білоцерківського національного аграрного університету.

Іващенко Оксана Алімівна – канд. пед. наук, доцент, викладач кафедри іноземних мов Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України.

Касьмова С. К. – канд. філол. наук, професор кафедри соціально-гуманитарних дисциплін мовної та психологічної підготовки Кокшетауського технічного інституту Комітета по надзвичайних ситуаціях МВД Республіки Казахстан.

Кириченко Олександр Анатолійович – д-р юр. наук, професор, завідувач кафедри правознавства Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Кириченко Юлія Сергіївна – канд. філол. наук, ст. викладач кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця.

Kikvidze Zaal – Doctor of Philological Science, Professor, Senior Research Fellow of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University.

Книщенко Наталія Петрівна – канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Ков'ях Ігор Іванович – ст. викладач кафедри іноземних мов Харківського державного університету харчування та торгівлі.

Ковкіна Євгенія Володимирівна – здобувач кафедри української мови філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, ст. науковий співробітник, судовий експерт Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз імені Заслуженого професора М. С. Бокаріуса.

Козинець Інна Іванівна – канд. пед. наук, доцент, доцент Університету митної справи та фінансів.

Конончук Тетяна Іванівна – канд. філол. наук, доцент, завідувач і професор кафедри української філології та суспільних наук Академії адвокатури України.

Корнейко Ірина Василівна – канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Харківського національного медичного університету.

Костенко Вікторія Геннадіївна – канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов з латинською мовою та медичною термінологією Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія».

Костолович Тетяна Василівна – аспірант кафедри теорії та методик початкового навчання Рівненського державного гуманітарного університету.

Краснікова Світлана Олександрівна – канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки іноземних громадян Харківського національного медичного університету.

Кретов Павло Васильович – канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри філософії та релігієзнавства Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.

Кротова Олена Іванівна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики навчання Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.

Кузнецова Ірина Василівна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Харківського національного медичного університету.

Купрікова Галина Віталіївна – канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри українознавства Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія».

Лабач Марта Миколаївна – канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри українознавства Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Ланцедова Юлія Олександрівна – канд. юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового юридичного інституту Національного авіаційного університету.

Латишев Роман Володимирович – ст. викладач кафедри мовної підготовки Національного університету цивільного захисту України.

Лептуга Олена Костянтинівна – канд. філол. наук, доцент кафедри мовної підготовки Національного університету цивільного захисту України.

Лещенко Тетяна Олександрівна – канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія».

Литвин Андрій Вікторович – д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Литвин Оксана Григорівна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка».

Логвіненко Наталія Михайлівна – канд. пед. наук, ст. науковий співробітник, викладач кафедри військово-гуманітарних дисциплін Військового інституту телекомунікацій та інформатизації.

М'ясоїд Галина Іванівна – канд. пед. наук, доцент, доцент і заступник завідувача кафедри міжнародного туризму та мовної підготовки Університету імені Альфреда Нобеля.

Мадина Г. К. – магістр пед. наук, ст. преподаватель кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, мовної та психологічної підготовки Кокшетауского технічного інституту Комітета по чрезвычайным ситуациям МВД Республики Казахстан.

Максименко Людмила Олександрівна – канд. пед. наук, доцент, докторант кафедри методики викладання іноземних мов і інформаційних технологій Київського національного лінгвістичного університету.

Маленко Олена Олегівна – д-р філол. наук, професор, завідувач кафедри українознавства і лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Мединська Світлана Іванівна – ст. викладач кафедри міжнародного туризму та мовної підготовки Університету імені Альфреда Нобеля.

Мейрамова Асем Бигельдиновна – магістр іноземної філології, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, мовної та психологічної підготовки Кокшетауского технічного інституту Комітета по чрезвычайным ситуациям МВД Республики Казахстан.

Ментинська Ірина Богданівна – ст. викладач Національного університету «Львівська політехніка».

Мислович Наталія Максимівна – ст. викладач факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Михайлова Людмила Вільівна – канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри германської і романської філології Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія».

Михайлова Тетяна Віталіївна – канд. філол. наук, доцент кафедри української, російської мов та прикладної лінгвістики Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Міненко Олеся Василівна – канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України.

Мірошнік Лариса Василівна – канд. філол. наук, доцент кафедри мовної підготовки іноземних громадян Харківського національного медичного університету.

Нестеренко Анастасія Костянтинівна – канд. філол. наук, викладач кафедри української мови, основ психології та педагогіки Харківського національного медичного університету.

Нікуліна Неля Василівна – канд. філол. наук, магістр педагогіки вищої школи, доцент, завідувач кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Нуржанова А. Б. – канд. філол. наук, заведуючий кафедрою казахської філології університета імени Сулеймана Демиреля.

Огурєєва Ірина Андріївна – доцент кафедри української, російської мов і прикладної лінгвістики Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Орлова Олена Вячеславівна – канд. культурології, ст. викладач Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв.

Осіпенко Тетяна Вікторівна – магістрант за спеціальністю «Переклад» Сумського державного університету.

Павлова Галина Дмитрівна – доцент кафедри української, російської мов і прикладної лінгвістики Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Павлова Людмила Петровна – канд. пед. наук, доцент, доцент Бобруйського філіала Белорусского государственного экономического университета.

Перлова Вікторія Володимирівна – канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри англійської фонетики і граматики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Перцев Дмитро Павлович – канд. мед. наук, доцент, заступник директора навчально-наукового інституту якості освіти Харківського національного медичного університету.

Петрова Ольга Борисівна – канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Харківського національного медичного університету.

Полянська Ірина Валентинівна – доцент кафедри української, російської мов і прикладної лінгвістики Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Промська Альона Сергіївна – канд. філол. наук, ст. викладач кафедри мовної підготовки Національного університету цивільного захисту України.

Романова Оксана Олександрівна – канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри сучасних європейських мов Харківського торговельно-економічного інститут Київського національного торговельно-економічного університету.

Руденко Лариса Анатоліївна – д-р пед. наук, ст. науковий співробітник, професор кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Свинаренко Наталія Олександрівна – канд. істор. наук, доцент, доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця.

Семенова Ольга Олександрівна – канд. пед. наук, ст. викладач кафедри англійської мови з методикою викладання Криворізького державного педагогічного університету.

Скорбач Тетяна Василівна – канд. філол. наук, викладач кафедри української мови, основ психології та педагогіки Харківського національного медичного університету.

Скриннік Наталія Анатоліївна – канд. філол. наук, ст. викладач Харківського державного університету харчування та торгівлі.

Соїна Ірина Юріївна – канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри української та іноземних мов Харківської державної академії фізичної культури.

Соколовська Ірина Анатоліївна – канд. мед. наук, ст. викладач Запорізького державного медичного університету.

Старова Олена Олександрівна – канд. філол. наук, доцент кафедри мовної підготовки Національного університету цивільного захисту України.

Starov Oleksii – PhD Student and Research Assistant of Stony Brook University (New York).

Ткаченко Олександр Володимирович – викладач кафедри германської та романської філології Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія».

Томіленко Людмила Миколаївна – канд. філол. наук, ст. науковий співробітник Українського мовно-інформаційного фонду НАН України.

Тороповська Лариса Володимирівна – викладач кафедри мовної підготовки Національного університету цивільного захисту України.

Тунтула Олександра Сергіївна – канд. юр. наук, доцент, доцент кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Фоміна Людмила Володимирівна – канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри української мови, основ психології та педагогіки Харківського національного медичного університету.

Франчук Тетяна Йосипівна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ценко Маргарита Борисівна – канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри культурології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Циганенко Вікторія Леонідівна – канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри українознавства Харківського національного університету радіоелектроніки.

Шевченко Валентина Федорівна – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри української, російської мов і прикладної лінгвістики Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Шулік Світлана Михайлівна – магістр Сумського державного університету.

Шумило Ірина Миколаївна – магістр Сумського державного університету.

Шуневич Богдан Іванович – д-р пед. наук, професор, директор Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту, професор кафедри технічного перекладу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Щадило Ксенія Олександрівна – магістр Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Щигло Лариса Володимирівна – канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри германської філології Сумського державного університету.

Юфименко Вікторія Георгіївна – ст. викладач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія».

ЗМІСТ

<i>ПРОФЕСІЙНА МОВА В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ</i>	3
<i>Юлія Бугаєвська</i>	3
<i>МОВА УСНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ФАХІВЦІВ</i>	3
<i>Ігор Завгородній, Світлана Краснікова, Дмитро Перцев, Лариса Мірошнік</i>	4
<i>ЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ</i>	4
<i>Олеся Міненко</i>	6
<i>СПЕЦИФІКА МІЖНАРОДНИХ ТЕСТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ TOEFL, IELTS</i>	6
<i>Olena Orlova</i>	8
<i>PECULIARITIES OF THE MENU-TEXTS: MULTICULTURAL APPROACH</i> <i>МОВНА ОСОБИСТІТЬ. ПСИХОЛІНГВІСТИКА</i>	11
<i>Мариям Арпентьева</i>	11
<i>ПСИХОЛІНГВІСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО И ПОВСЕДНЕВНОГО ОБЩЕНИЯ</i>	11
<i>Світлана Вдович</i>	13
<i>РОЛЬ МОВИ В ЕСТЕТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ</i>	13
<i>Ірина Волкова</i>	14
<i>ДО ПИТАННЯ ПРАГМАТИЧНОГО АСПЕКТУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ</i>	14
<i>Інна Гуріненко</i>	17
<i>ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТІВ РЯТУВАТИ, ДОПОМАГАТИ В УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ</i>	17
<i>ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ІНТЕРНЕТ-СЛЕНГУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ</i>	19
<i>Ольга Губарева</i>	19
<i>Євгенія Дегтярьова</i>	23
<i>МОВНА КАРТИНА СВІТУ ФРАНЦУЗЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-МІНІМАЛІСТІВ</i>	23
<i>Інна Козинець</i>	26
<i>МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПИСУ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ У МИТНІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ</i>	26
<i>Тетяна Конончук</i>	27
<i>МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЯК ЗАСВІДЧЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ОСОБИСТОСТІ</i>	27
<i>Ірина Корнейко</i>	29
<i>THE LANGUAGE OF MEDICAL CASE DESCRIPTION ON MEDICAL FORUMS</i>	29

<i>Viktoriia Kostenko</i>	31
<i>PRAGMATIC AND COMMUNICATIVE ASPECTS OF CASE REPORTS IN DENTISTRY</i>	31
<i>Павло Кретов</i>	34
<i>СИМВОЛІЧНА СТРУКТУРА СВІДОМОСТІ ТА СОЦІАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ</i>	34
<i>Марта Лабач</i>	36
<i>ПРОБЛЕМА ПОСИЛЕННЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ</i>	36
<i>Наталія Мислович</i>	38
<i>РЕФЛЕКСІЯ В САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ</i> ..	38
<i>Олена Старова, Лариса Тороповська</i>	41
<i>МОВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА» В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯХ</i>	41
<i>Людмила Фоміна, Тетяна Скорбач, Анастасія Нестеренко</i>	43
<i>ЗАГАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СТУДЕНТА</i>	43
<i>ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОЦЕС ЇЇ ФОРМУВАННЯ</i>	46
<i>Інна Бедько</i>	46
<i>ПИТАННЯ КУЛЬТУРИ МОВИ В ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ</i>	46
<i>Яна Білик</i>	48
<i>ПОНЯТТЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ</i>	48
<i>Ірина Богданова, Олена Лептуга</i>	50
<i>ОБРАЗ РЯТУВАЛЬНИКА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ (ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ)</i>	50
<i>Лідія Бондаренко</i>	53
<i>ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРАНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ НЕСТАНДАРТНОЇ ЛЕКЦІЇ</i>	53
<i>Зоряна Галаджун</i>	54
<i>«КОМПЕТЕНТНІСТЬ», «КОМПЕТЕНЦІЇ» ТА «КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД» У ПОЛІ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ</i>	54
<i>Юлія Кириченко</i>	56
<i>ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)</i>	56
<i>Тетяна Костолович</i>	59
<i>ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ</i>	59
<i>Олена Кретова</i>	62
<i>КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА ЯК СКЛАДНИК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ</i>	62
<i>Irina Kuznetsova</i>	64

<i>COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE DOCTORS</i>	64
<i>Людмила Максименко</i>	65
<i>КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ</i>	65
<i>Світлана Мединська</i>	67
<i>ЗАСТОСУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ</i>	67
<i>Неля Нікуліна</i>	69
<i>СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ «ТЕРМІН І НОМЕНКЛАТУРНИЙ ЗНАК» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВИШІВ</i>	69
<i>Лариса Руденко, Андрій Литвин</i>	71
<i>ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ</i>	71
<i>Ірина Соколовська</i>	74
<i>ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ СТУДЕНТАМ-ІНОЗЕМЦЯМ У МЕДИЧНИХ ВУЗАХ</i>	74
<i>Александра Тунтула</i>	76
<i>НОВАЯ ДОКТРИНА ПЯТНАДЦАТИУРОВНЕВОГО ЯЗЫКОВОГО И ИНОГО ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ</i>	76
<i>Маргарита Ценко</i>	80
<i>ЕТИКЕТ У СИСТЕМІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА</i>	80
<i>Вікторія Циганенко</i>	83
<i>ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ</i>	83
<i>КОМУНІКАТИВНІ Й ПІЗНАВАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ МОВИ</i>	85
<i>С. Касьмова</i>	85
<i>А. Нуржанова</i>	85
<i>Г. Мадина</i>	85
<i>ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ЦЕННОСТЬ ПОСЛОВИЦ, ПОГОВОРОВ КАЗАХСКОГО НАРОДА В ВОСПИТАНИИ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ</i>	85
<i>Людмила Михайлова</i>	89
<i>ПРОЦЕСС КОММУНИКАЦИИ «ПРЕПОДАВАТЕЛЬ – СТУДЕНТ»: ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ</i>	89
<i>Альона Промська</i>	91
<i>ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ</i>	91
<i>Тетяна Франчук</i>	94
<i>СТУДЕНТ ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ІНТЕГРАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ТА ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРІВ</i>	94

<i>ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ</i>	97
<i>Олена Балаласєва</i>	97
<i>ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОПОМІЖНИХ ПРИНЦИПІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ В НАВЧАННІ ЛАТИНИ</i>	97
<i>Любов Бойко</i>	99
<i>СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ</i>	99
<i>Світлана Бортник</i>	100
<i>РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ СПЕЦІАЛІСТІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ</i>	100
<i>Тетяна Бочарникова</i>	102
<i>АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ</i>	102
<i>Liudmyla Zaika</i>	105
<i>NATIONAL AND PATRIOTIC EDUCATION AT THE ENGLISH LANGUAGE LESSONS</i>	105
<i>Віта Зелінська</i>	107
<i>ІНОЗЕМНА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ</i>	107
<i>Александр Кириченко</i>	110
<i>НЕЛЕГИТИМНОСТЬ МИНИСТЕРСКОГО ТРЕБОВАНИЯ К ЗНАНИЮ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В КОНТЕКСТЕ ОСНОВНОГО ЗАКОНА И НОВОЙ ЯЗЫКОВОЙ ДОКТРИНЫ</i>	110
<i>Ігор Ков'ях</i>	114
<i>ДО ПИТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НЕМОВНОМУ ВНЗ</i>	114
<i>Асем Мейрамова</i>	116
<i>НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ КУРСАНТОВ КОКШЕТАУСКОГО ТЕХНИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА КЧС МВД РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН</i>	116
<i>Людмила Павлова</i>	118
<i>ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ</i>	118
<i>Victoria Perlova</i>	120
<i>USING SPELLING ACTIVITIES FOR OVERCOMING DYSGRAPHIA IN ENGLISH AS THE FOREIGN LANGUAGE</i>	120
<i>Olga Petrova</i>	123
<i>ESP IN MEDICAL UNIVERSITY: CONTENT AND STRATEGIC SPECIFICITY</i>	123
<i>Наталія Свинаренко</i>	125

<i>ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ «ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ СВІТУ» СЛУХАЧАМ ПІДГОТОВЧОГО ВІДДІЛЕННЯ ХНЕУ ім. СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ</i>	125
<i>Валентина Шевченко, Ірина Полянська</i>	127
<i>ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ФАХІВЦЯ</i>	127
<i>Лариса Щигло, Тетяна Осіпенко</i>	129
<i>ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРУДНОЦІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА</i>	129
<i>ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ Й ТЕХНОЛОГІЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТІ Й НАУЦІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОВИ</i>	132
<i>Маруна Вогуп</i>	132
<i>NEW TRENDS OF TEACHING ESP VIA SOCIAL MEDIA</i>	132
<i>Оксана Іващенко</i>	133
<i>АЛЬТЕРНАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ</i> 133	
<i>Роман Латишев, Тамара Панова</i>	135
<i>ОПТИМІЗАЦІЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМПЛЕКСУ ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ</i>	135
<i>Тетяна Лещенко, Вікторія Юфименко</i>	137
<i>ПРОДУКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ОПАНУВАННЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ СТОМАТОЛОГІВ</i>	137
<i>Galyna Miasoid</i>	140
<i>ONLINE FORMS OF LIFELONG LEARNING AS MEANS OF UPGRADING PROFESSIONAL LANGUAGE COMPETENCE</i>	140
<i>Галина Павлова, Ірина Огуреева</i>	143
<i>УЧЕБНОЕ ПОСОБИЕ ПО НАУЧНОМУ СТИЛЮ РЕЧИ (ХИМИЯ)</i>	143
<i>Ольга Семенова</i>	145
<i>ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ</i>	145
<i>Наталія Скриннік</i>	147
<i>ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ Й ТЕХНОЛОГІЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НЕМОВНОМУ ВНЗ</i>	147
<i>Ірина Соина</i>	149
<i>ИНФОРМАЦИОННЫЙ ЭТАП В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ</i>	149
<i>Олександр Ткаченко</i>	151
<i>МЕДІАОСВІТА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОСОБИСТОСТІ</i>	151
<i>Ірина Шумило</i>	153
<i>СИСТЕМА НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ</i>	153
<i>Богдан Шуневич</i>	155
<i>НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЛЬВІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ</i>	155

<i>НОРМУВАННЯ Й СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ</i>	158
<i>Ольга Андріянова</i>	158
<i>ДО ПИТАННЯ АБРЕВІАЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ</i>	158
<i>Ірина Вакулик</i>	160
<i>ДО ПРОБЛЕМИ СИНОНІМІЇ В БІОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМАТИЦІ</i>	160
<i>Мар'яна Гдакович</i>	162
<i>«НІМЕЦЬКО-РУСЬКИЙ ПРАВНИЧИЙ СЛОВАР» (1893 р.) КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ЯК ЕТАПНЕ ЯВИЩЕ В ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ</i>	162
<i>Галина Дубрівська</i>	165
<i>СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКИХ ОДНОСЛІВНИХ ТЕРМІНІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ</i>	165
<i>Zaal Kikvidze</i>	167
<i>ON THE SOCIOTERMINOLOGICAL APPROACH TO SOCIOLINGUISTIC TERMINOGRAPHY: IDIOLECT</i>	167
<i>Наталія Книщенко</i>	169
<i>ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДОРОЖНЬО-БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ НА ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ</i>	169
<i>Євгенія Ковкіна</i>	172
<i>ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ X-XII СТОЛІТЬ ЯК ОСНОВНІ РЕПРЕЗЕНТАНТИ ВИТОКІВ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ</i>	172
<i>Оксана Литвин, Надія Голубінка</i>	174
<i>ІНШОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ГЕОДЕЗИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ</i>	174
<i>Наталія Логвіненко</i>	176
<i>ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ</i>	176
<i>Ірина Ментинська</i>	180
<i>ДО ПРОБЛЕМИ НАДУЖИВАННЯ ЧУЖОМОВНИМИ ТЕРМІНАМИ В КОМП'ЮТЕРНОМУ ДИСКУРСІ</i>	180
<i>Тетяна Михайлова</i>	182
<i>ДО ПИТАННЯ ПРО КОДИФІКАЦІЮ ТЕРМІНІВ</i>	182
<i>Оксана Романова</i>	184
<i>СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА СЛОВНИКОВА КОДИФІКАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ</i>	184
<i>Людмила Томіленко</i>	187
<i>ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ЗАГАЛЬНОМОВНІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ ХХ–ХХІ СТ.</i>	187
<i>Ксенія Щадило</i>	189
<i>ТЕРМІН: МОНОСЕМІЯ/ПОЛІСЕМІЯ</i>	189
<i>ФІЛОСОФІЯ МОВИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ</i>	192
<i>L. V. Hui</i>	192

<i>THE TRUTH OF LANCANIAN SUBJECT</i>	192
<i>Галина Купрікова</i>	194
<i>СЕМАНТИЧНА НОМІНАЦІЯ: ДО СУТІ ПОНЯТТЯ</i>	194
<i>Юлія Ланцедова</i>	196
<i>ПРИРОДА ФІЛОЛОГІЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ЗА НОВОЮ ДОКТРИНОЮ КЛАСИФІКАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ НАУК</i>	196
<i>Олена Маленко</i>	200
<i>МОВНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЧАСУ У ВИМІРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФІЛОЛОГА</i>	200
<i>Олексій Старов</i>	205
<i>Олена Старова</i>	205
<i>МАНІПУЛЮВАННЯ ЦІННІСНИМИ ОРІЄНТИРАМИ В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ КОМЕРЦІЙНІЙ РЕКЛАМІ</i>	205
<i>Світлана Шулік</i>	207
<i>ХРОНОТОПНІ АТРИБУТИ ПОВІТРЯНИХ РЕФЕРЕНТІВ У ПЕЙЗАЖНІЙ ЛІРИЦІ</i>	207
<i>Лариса Щигло</i>	209
<i>МОВА І СИНЕРГЕТИКА: ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР</i>	209
<i>ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ</i>	212

ДЛЯ НОТАТОК